

ACADEMIA DE STUDII ECONOMICE DIN MOLDOVA

**Cu titlu de manuscris
C.Z.U: 338.22:001.895(478)(043)**

ROȘCA-SADURSCHI LIUDMILA

**DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI PRIN INOVAȚII
(în baza industriei alimentare din Regiunea de Dezvoltare Sud)**

**Specialitatea 521.03 – Economie și management
(în antreprenoriat)**

TEZĂ DE DOCTOR ÎN ECONOMIE

Conducător științific:

**SOLCAN
Angela
conferențiar universitar,
doctor în economie**

Autor:

**ROȘCA-SADURSCHI
Liudmila**

Chișinău, 2017

© Roşca-Sadurschi Liudmila, 2017

ADNOTARE	5
LISTA ABREVIERILOR.....	8
INTRODUCERE	9
1. ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND INOVAȚIA ȘI ANTREPRENORIATUL.....	14
1.1. Noțiuni definitorii privind inovația, antreprenoriatul și afacerea antreprenorială	14
1.2. Contribuția inovațiilor la dezvoltarea antreprenoriatului	27
1.3. Experiența străină în susținerea și promovarea activității antreprenoriale prin inovații.....	35
1.4. Concluzii la capitolul 1	48
2. ANTREPRENORIATUL ȘI MEDIUL INOVAȚIONAL	51
2.1. Analiza mediului inovațional în Republica Moldova	51
2.2. Elementele infrastructurii inovaționale și potențial inovațional.....	64
2.3. Problemele și direcțiile de suport în dezvoltare antreprenoriatului prin inovații.....	75
2.4. Concluzii la capitolul 2	85
3. OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A ANTREPRENORIATULUI PRIN INOVAȚII ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE SUD.....	87
3.1. Analiza activității antreprenoriale în Regiunea de Dezvoltare Sud.....	87
3.2. Evaluarea potențialului de inovare la întreprinderile din Regiunea de Dezvoltare Sud.	96
3.3. Direcții de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații la nivel de întreprindere și regiune	124
3.4. Concluzii la capitolul 3	146
BIBLIOGRAFIE	151
ANEXE	160
Anexa 1. Definierea conceptului de „inovație”	161
Anexa 2. Tipologia și clasificarea inovațiilor	163
Anexa 3. Dezvoltarea teoriei antreprenoriatului și a termenului de antreprenor.....	164
Anexa 4. Evoluția Modelelor de Inovare Tehnologică	166
Anexa 5. Principalii indicatori ai întreprinderilor industriale, pe tipuri de activități.....	167
Anexa 6. Dinamica OPI depuse și eliberate de AGEPI cetățenilor naționali, 2013-2016	168
Anexa 7. Model de chestionar.....	169
Anexa 8. Lista întreprinderilor chestionate	174

Anexa 9. Analiza PEST a industriei alimentare din Regiunea de Dezvoltare Sud.....	176
Anexa 10. Cetificat de implementare – SA Fabrica de brânzeturi din Cahul.....	179
Anexa 11. Certificat de implementare – Agenția de Dezvoltarea Regională Sud.....	180
Anexa 12. Certificat de implementare – SA Cahulpan	181
DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII	182
CURRICULUM VITAE	183

ADNOTARE
Roșca-Sadurschi Liudmia
„DEZVOLTAREA ANTREPRENORIATULUI PRIN INOVAȚII
(în baza industriei alimentare din Regiunea de Dezvoltare Sud)”
Teza de doctor în economie. Chișinău, 2017

Structura tezei: introducere, trei capitole, concluzii și recomandări, bibliografia din 211 titluri și 12 anexe. Volumul lucrării conține 151 de pagini de text de bază, 52 de figuri, 28 de tabele. Rezultatele obținute sunt publicate în 28 de lucrări științifice.

Cuvinte-cheie: antreprenoriat, inovații, potențial inovațional, proces inovațional, proprietate intelectuală, invenții, infrastructură inovațională, activitate antreprenorială, activitate de inovare, cluster.

Domeniul de studiu îl constituie cercetarea aspectelor teoretice pentru identificarea modalităților practice de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații.

Scopul tezei constă aprofundarea bazei teoretice privind antreprenoriatul și inovațiile și elaborarea recomandărilor practice privind dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații, în baza întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Dezvoltare Sud.

Obiectivele lucrării sunt: aprofundarea cercetărilor științifice asupra conceptelor de antreprenoriat și inovație; identificarea și argumentarea rolului inovațiilor în dezvoltarea antreprenoriatului; studierea experienței internaționale privind susținerea și promovarea activității antreprenoriale, inclusiv prin crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale; identificarea indicatorilor de evaluare a potențialului inovațional, precum și analiza activității antreprenoriale în Regiunea de Dezvoltare Sud (RDS); aprecierea potențialului inovațional și a intensificării activității inovaționale a întreprinderilor din industria alimentară a RDS; elaborarea unor recomandări și propuneri practice în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații.

Noutatea și originalitatea științifică constă în abordarea complexă a noțiunii de inovație și antreprenoriat și argumentarea impactului inovațiilor asupra activității de antreprenoriat; identificarea celor mai bune practici în crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale; realizarea unui studiu privind potențialul inovațional al întreprinderilor din industria alimentară din RDS; elaborarea propunerilor privind dezvoltarea antreprenoriatului și intensificarea activităților de inovare în cadrul întreprinderilor din industria alimentară din RDS; elaborarea algoritmului privind crearea clusterului agro-industrial în Regiunea de Dezvoltare Sud.

Problema științifică soluționată în teză constă în fundamentare științifico-practică a importanței dezvoltării antreprenoriatului prin inovații, ceea ce a contribuit la elaborarea algoritmului creării clusterului agro-industrial, în vederea dezvoltării inovațiilor la nivel regional și național.

Semnificația teoretică a lucrării reprezintă abordarea multilaterală a noțiunii de inovație și demonstrarea impactului inovațiilor asupra activității de antreprenoriat.

Valoarea aplicativă a lucrării constă în evaluarea potențialului de inovare a întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Dezvoltare Sud, determinarea principalelor probleme în dezvoltarea antreprenoriatului prin inovații, precum și înaintarea unor propuneri privind dezvoltarea antreprenoriatului și intensificarea activităților de inovare atât în cadrul întreprinderilor, cât și la nivel de regiune, prin crearea clusterului agro-industrial. Drept argument în favoarea valorii aplicative a cercetării servesc certificatele de implementare, care se plasează la finele tezei.

АННОТАЦИЯ
Рошка-Садурски Людмила
«РАЗВИТИЕ ПРЕДПРИНИМАТЕЛЬСТВА ЧЕРЕЗ ИННОВАЦИИ
(На основе пищевой промышленности Южного Региона Развития) "
Диссертация на соискание ученой степени доктора экономических наук
Кишинэу, 2017

Структура диссертации: Диссертация состоит из введения, трех глав, выводов и рекомендаций, библиографии из 211 наименований и 12 приложений. Объем работы составляет 151 страниц основного текста, 52 фигур, 28 таблиц. Полученные результаты были опубликованы в 28 научных работах.

Ключевые слова: предпринимательство, инновации, инновационный потенциал, инновационный процесс, интеллектуальная собственность, изобретения, инновационная инфраструктура, предпринимательская деятельность, инновационная деятельность, кластер.

Область исследования является изучение теоретических аспектов для определения практических путей для развития предпринимательства посредством инноваций.

Целью данной работы является углубление теоретических основ предпринимательства и инноваций, а также разработка практических рекомендаций по развитию предпринимательства по средством инноваций, базирующихся на предприятия пищевой промышленности Южного Региона Развития.

Задачи исследования: углубление научных исследований по концепциям предпринимательство и инноваций; идентификация и аргументирование роли инноваций в развитии предпринимательства; изучение международного опыта в поддержки и развития предпринимательства, в том числе, по средством создания и развития инновационной инфраструктуры; определить показатели для оценки инновационного потенциала, а так же анализ предпринимательской активности в Южном Регионе Развития (ЮОРР); оценка инновационного потенциала и повышение инновационной активности предприятий пищевой промышленности ЮОРР; разработка рекомендаций и практических предложений по развитию предпринимательства на основе инноваций.

Научная новизна и оригинальность Научная новизна заключается в комплексном подходе к концепции инноваций и предпринимательство, в аргументирование влияния инновации на предпринимательскую деятельность; выявление передового опыта в области создания и развития инновационной инфраструктуры; исследование инновационного потенциала предприятий пищевой промышленности в ЮОРР; подготовка предложений по развитию предпринимательства и активизации инновационной деятельности на предприятиях пищевой промышленности ЮОРР; разработка алгоритма по созданию агропромышленного кластера в Южном регионе.

Научная проблема, которая была решена в данной диссертации, состоит в научно-практическом обоснование важности развития предпринимательства за счет инноваций, которые помогли разработать алгоритм создания агро-промышленного кластера, с целью развития инноваций на региональном и национальном уровнях.

Теоретическая значимость диссертации заключается в многостороннем подходе к концепции инновации и демонстрации влияния инноваций на предпринимательскую деятельность.

Прикладная ценность заключается в оценке инновационного потенциала пищевой промышленности Южного региона, определить основные проблемы в развитии предпринимательства по средством инноваций, а так же формулирование предложений по его развитию и активизации инновационной деятельности как в компаниях, так и на региональном уровне путем создания агропромышленного кластера. В качестве аргумента прикладной значимости, служат сертификаты о внедрение, которые расположены в конце диссертации.

ANNOTATION
ROȘCA-SADURSCHI LIUDMILA
"DEVELOPMENT OF ENTREPRENEURSHIP BY INNOVATION
(Based on the food industry in the South Development Region) "
The dissertation for the degree of PhD, Chisinau, 2017

The thesis structure: the thesis is composed of an introduction, three chapters, conclusions and recommendations, bibliography from 211 titles, 12 annexes. It includes 151 pages of basic text, 52 figures, 28 tables. The obtained results were published in 28 scientific papers.

Keywords: entrepreneurship, innovations, innovative potential, innovation process, intellectual property, inventions, innovative infrastructure, entrepreneurial activity, innovation activity, inventions, cluster.

The field of research is to study the theoretical aspects in order to identify practical ways for the development of entrepreneurship through innovation.

The purpose of the thesis consists of deepening theoretical innovations and entrepreneurship and elaboration of practical recommendations concerning entrepreneurship development through innovation, based on the enterprises of the food industry in the South Region of Development.

The objectives of the paper: the deepening of scientific research on the concepts of entrepreneurship and innovation; the identification and argumentation of role of innovation in entrepreneurship development; the study of the international experience concerning the support and promotion of entrepreneurial activity, including the creation and development of innovation infrastructure; the identification of indicators for the evaluation of innovative potential, as well as the analysis of entrepreneurial activity in the South Region of Development(SRD); the appreciation of the potential of innovation and innovational activity intensified in the food industry of SRD; the development of practical recommendations and proposals for the development of entrepreneurship through innovation.

Scientific novelty and originality consists in a complex approach to the concept of innovation and entrepreneurship and innovation impact argumentation entrepreneurial activity; the identifying best practice in the creation and development of infrastructure trends; the carrying out a study on the innovation potential of the enterprises of the food industry from SRD; the drawing up proposals on the development and enhancement of entrepreneurial innovation activities within companies in the food industry in SRD; the elaboration of the algorithm on creation of agro-industrial cluster in the southern region of development .

The important scientific problem solved consists in supporting science-practical importance of entrepreneurship development through innovation, which has contributed to the elaboration of the algorithm of creating agro-industrial cluster, in order to develop innovation at regional and national level.

The theoretical significance of the thesis resides in a multilateral approach to the concept of innovation and a demonstration of innovation's impact on entrepreneurship activity.

The applicative value of the thesis is to assess the innovation potential of enterprises in the food industry in the SRD, to identify the main problems in the development of entrepreneurship through innovations, as well as to submit proposals on the development of entrepreneurship and the intensification of innovation activities both within enterprises, as well as at the level of the region, through the creation of the agro-industrial cluster. As an argument in favor of the applicative value of the research, they serve the implementation certificates, which are placed at the end of the thesis.

LISTA ABREVIERILOR

ADR Sud	- Agenția de Dezvoltare Regională Sud
AGEPI	- Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală
AICAR	- Asociația Incubatoarelor și Centrelor de Afaceri din Romania
AITT	- Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic
APL	- Administrația Publică Locală
ARITT	- Agence Régionale pour L'innovation et le Transfert de Technologie
AȘM	- Academia de Științe a Moldovei
BELSTAT	- Comitetul Național de Statistică al Republicii Belarus
BI	- Brevet de invenție
BISD	- Brevet de invenție de scurtă durată
BNS	- Biroul Național de Statistică
CCA	- Centrul de Consultanță în Afaceri
CCI	- Camera de Comerț și Industrie
CD	- Cercetare-dezvoltare
CDI	- Cercetare-dezvoltare și inovare
CEED	- Center for Entrepreneurship and Executive Development
CSI	- Comunitatea Statelor Independente
DMI	- Desene și modele industriale
DPI	- Drepturile de proprietate intelectuală
EBAN	- European Business Angel Network
EURADA	- European Association of Development Agencies
EUROSTAT	- Serviciul de Statistică al Uniunii Europene
FEDR	- Fondul European de Dezvoltare Regională
IA	- Incubator de afaceri
IMM	- Întreprinderi mici și mijlocii
ITIF	- Information Technology and Innovation Foundation
MACIP	- Centrul de Instruire și Consultanță în Afaceri al Academiei de Studii Economice din Moldova
MIEPO	- Organizația de Atragerea Investițiilor și Promovare a Exportului din Moldova
OCDE	- Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică
ODIMM	- Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii
OEB	- Oficiul European de Brevete
OMPI	- Organizația Mondială a Proprietății Intelectuale
OPI	- Obiecte de proprietate intelectuală
PI	- Proprietate intelectuală
PIB	- Produsul Intern Brut
PN	- Planul Național
PNR	- Programul Național de Reformă
RD	- Regiunea de Dezvoltare
RDC	- Regiunea de Dezvoltare Centru
RDN	- Regiunea de Dezvoltare Nord
RD Sud	- Regiunea de Dezvoltare Sud
RM	- Republica Moldova
SUA	- Statele Unite ale Americii
TIC	- Tehnologii informaționale și comunicații
TRIPS	- Acordul privind aspectele legate de comerț ale drepturilor de proprietate intelectuală
UE	- Uniunea Europeană
UKRSTAT	- Державна служба статистики України
UNSTATS	- United Nations Statistics Division
WEF	- World Economic Forum

INTRODUCERE

Actualitatea și importanța problemei cercetate. Societatea actuală evoluează cu o viteză uluitoare, surprinzând prin ritmul accelerat al schimbărilor ce vizează toate aspectele existenței umane. O economie dezvoltată este o economie inovațională, care, la rândul său, se bazează pe inovații în antreprenariat, unde obiectivul de bază este absorbția inovațiilor, care determină principalele direcții de dezvoltare a afacerii antreprenoriale.

Cunoașterea, invenția, inovația devin cheia competiției și succesului economic, adăugând o valoare deosebită producției economice prin creșterea productivității, dar și prin folosirea noilor tehnologii și invenții, ceea ce a dus la apariția unor schimbări revoluționare în toate sectoarele și pe toate piețele.

Creșterea competitivității unei întreprinderi este datorată proceselor inovaționale din cadrul acesteia, la baza cărora stau cercetarea, dezvoltarea și inovarea. Activitatea de inovare, în mare parte, depinde de nivelul inovațional al întreprinderii și gradul de creativitate al managerului și personalului acesteia. Dacă inovația este considerată factorul de succes al unei afaceri antreprenoriale, atunci creativitatea resurselor umane reprezintă forța motrică a procesului de inovare în cadrul firmei.

Gradul de cercetare a problemei. În perioada de criză economică, inovația devine un factor determinant în dezvoltarea antreprenoriatului. În prezent, întreprinderile, pentru a rezista provocărilor existente, trebuie să inoveze mai mult ca oricând. Antreprenorii, care investesc în inovații, sunt acei care vor avea de câștigat în următorii ani prin obținerea de avantaje competitive. Acestea sunt realizabile doar în acel caz, când inovațiile vor fi prezente în toate activitățile întreprinderii, pornind de la activitatea managerului, cu aplicarea noilor metode de gestiune, a noilor procese tehnologice, a noilor produse, a ambalajelor, modalităților noi de desfacere a producției și pe segmente noi de piață.

Ca punct de pornire, prezenta lucrare a avut studierea noțiunilor de „inovație”, „antreprenariat” și „afacere antreprenorială”. Primul care a recunoscut importanța inovării în dezvoltarea economică a fost Schumpeter J. A., în renumita lucrare „Teoria dezvoltării economice”(1912). Au continuat tratarea noțiunii de „inovație” sub diferite aspecte, la nivel mondial: Twist B., Mansfield E., Santo B., Nicson F., Drucker P., Tucker R., Morozov I., Fathutdinov R., Frăsineanu I., Băloiu L.M. etc.

În literatura de specialitate din Republica Moldova cercetările în domeniul inovațiilor au pornit relativ recent și pot fi regăsite în lucrările unor autori ca : Hrișcev E., Stratan A., Badâr I., Belostecinic Gr., Cotelnic A., Jalencu M., Levițcaia A., Popa A., Sârbu I., Ganea V., Duca D. etc. În ultimii 10 ani, conceptul de „inovație” este folosit tot mai frecvent în strategiile și

politicile naționale, pentru a indica modernizările esențiale în diferite domenii sociale, economice, politice și științifice. Ca rezultat, s-a intensificat și numărul tezelor de doctorat în care sunt studiate anumite aspecte ale inovațiilor în aceste sfere.

În ceea ce privește antreprenoriatul, importante studii au fost realizate de către teoreticieni consacrați în domeniu, precum Schumpeter J. A., Drucker P.F., Timmons J., Hisrich R. etc. Un aport important a fost adus de economiștii contemporani: Stevenson H., Nicolescu O., Stancu I., Văduva S., Asaul A., Baghiev G., precum și cercetătorii din Republica Moldova: Aculai E., Bugaian L., Burlacu N., Solcan A., Iliadi Gh., Veverița V., Vinogradova N. și mulți alții.

În vederea înțelegerii și argumentării rolului inovațiilor în antreprenariat, a apărut nevoia unui studiu mai amplu al aspectelor teoretice și practice a noțiunii de antreprenariat, afacere antreprenorială și afacere inovațională.

Ca bază științifică solidă au servit lucrările autorilor străini și autohtoni: Drucker P., Say J. B., Nicolescu O., Stancu I., Văduva S., Bugaian L., Stratan A., Jalencu M., Levițcaia A. ș.a.

În această lucrare antreprenoriatul și inovațiile sunt tratate ca două elemente complementare. Orice afacere pornește de la o idee nouă, care necesită să fie mereu dezvoltată, ca să se obțină o creștere economică a acesteia și un nivel înalt de competitivitate. Această dezvoltare poate fi atinsă doar prin inovare continuă. Pe de o parte, antreprenoriatul produce inovația (creează produse, servicii noi), dar pe de altă parte, anume inovația face ca antreprenoriatul să existe și să prospere. Pornind de la ideea de afaceri, care deja este o noutate, și a tot ce se petrece în cadrul acesteia, aceasta este un rezultat al inovațiilor. Anume inovația și face ca să existe o diversitate atât de mare de afaceri antreprenoriale, care creează condiții concurențiale și, respectiv, o economie de piață sănătoasă.

În cadrul acestei lucrări, inovația este abordată ca element important al activității antreprenoriale, dar, prioritar, se pune accentul pe inovație ca element vital al afacerilor antreprenoriale de succes, deoarece fără inovații și procese de inovare întreprinderea poate exista, dar nu se poate dezvolta. Deci, anume prin inovare continuă se ajunge la o dezvoltare de succes și de lungă durată.

Scopul cercetării constă în aprofundarea bazei teoretice privind antreprenoriatul și inovațiile și elaborarea recomandărilor practice, în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații, în baza întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Dezvoltare Sud.

Reieșind din scopul tezei, au fost trasate următoarele **obiective**:

- aprofundarea cercetărilor științifice asupra conceptelor de antreprenariat și inovație;
- identificarea și argumentarea rolului inovațiilor în dezvoltarea antreprenoriatului;
- studierea experienței internaționale privind susținerea și promovarea activității

- antreprenoriale, inclusiv prin crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale;
- identificarea indicatorilor de evaluare a potențialului inovațional la nivel de întreprindere și regiune;
- analiza activității antreprenoriale în Regiunea de Dezvoltare Sud,
- aprecierea potențialului inovațional și a intensificării activității inovaționale a întreprinderilor din industria alimentară a Regiunii de Dezvoltare Sud;
- elaborarea unor recomandări și propuneri practice în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații.

Metodologia cercetării științifice. În procesul realizării cercetării au fost aplicate metode generale științifice, precum: analiza cantitativă și calitativă (sondajul), analiza sistemică și de sinteză, metoda seriilor cronologice, metoda tabelelor și a graficelor, inducția și deducția, compararea, principiul logicii, metode de analiză comparată.

În calitate de **suport informațional** au servit publicațiile științifice realizate la subiectul investigat, documentele oficiale (legi, strategii, programe), baza de date a Biroului Național de Statistică al Republicii Moldova, rapoartele publicate de Ministerul Economiei al Republicii Moldova, Organizația de Dezvoltarea a Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM), Agenția de Stat pentru Proprietate Intelectuală (AGEPI), Banca Mondială, Organizația pentru Cooperare și Dezvoltare Economică (OCDE), Biroul de statistică al Uniunii Europene – EUROSTAT, propriile investigații, precum și alte surse ce vizează subiectele de cercetare.

Noutatea științifică a tezei rezidă în:

- abordarea complexă a noțiunii de inovație și antreprenoriat;
- argumentarea impactului inovațiilor asupra activității de antreprenoriat;
- identificarea celor mai bune practici în crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale;
- realizarea unui studiu privind potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară din Regiunii de Dezvoltare Sud;
- elaborarea propunerilor privind dezvoltarea antreprenoriatului și intensificarea activităților de inovare în cadrul întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Dezvoltare Sud;
- elaborare algoritmului privind crearea clusterului agro-industrial în Regiunea de Dezvoltare Sud.

Problema științifică importantă soluționată în teză constă în fundamentarea științifico-practică a importanței dezvoltării antreprenoriatului prin inovații, ceea ce a contribuit la elaborarea algoritmului de creare a clusterului agro-industrial, în vederea dezvoltării inovațiilor la nivel regional și național.

Importanța teoretică și valoarea aplicativă a tezei:

- Posibilitatea aplicării în practica de studiu a conceptelor teoretice și practice, expuse în teză, în vederea creării unei viziuni noi privind rolul inovațiilor în afacerile contemporane, prin transpunere în note de curs, materialele didactice și științifice la disciplinele de profil;
- Utilizarea modelului de implementare a unui sistem de management inovațional;
- Stabilirea relațiilor de triplă colaborare în cadrul regiunilor de dezvoltare (mediu academic – mediu antreprenorial – organele de stat) în vederea aprofundării necesarului problematic de soluționat, în scopul accelerării dezvoltării economiei naționale;
- Evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor din RDS ce aparțin ramurii industriei alimentare prin sondaj;
- Aplicarea etapelor de clusterizare a unei ramuri industriale sau regiuni, preluând aceasta ca metodă inovativă de dezvoltare a lanțului valoric pentru industria regională;
- Concluziile și recomandările din teză pot servi drept bază teoretică la fundamentarea unor strategii de dezvoltare a economiei naționale prin creșterea polilor de competitivitate regionale.

Aprobarea rezultatelor. Rezultatele tezei au fost reflectate în articolele publicate în reviste naționale („Economica”, 2008, „Intellectus”, 2009) și internaționale („Journal of Danubian Studies and Research”, 2012, 2013, 2014, 2015, „ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА” 5’2015), prezentate și discutate în cadrul unor manifestări științifice, organizate în țară și peste hotare: conferințe, simpozioane științifice (Simpozionul internațional 2006, 2007, 2008) și mese rotunde. Totodată, aplicarea practică a rezultatelor cercetării este confirmată prin Certificatele de implementare, emise de către 2 întreprinderi industriale (SA Fabrica de brânzeturi din Cahul și SA CahulPan) și de către Agenția de Dezvoltare Regională Sud, și în activitatea didactică la Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu din Cahul”.

Autorul este membru al Grupul regional de lucru privind elaborarea Programului regional sectorial în domeniul suportului în dezvoltarea infrastructurii în afaceri în Regiunea de Dezvoltare Sud.

Publicațiile la tema tezei. Rezultatele cercetări la tema tezei au fost expuse în 28 de lucrări științifice cu un volum de 5,65 coli de autor.

Volumul și structura tezei. Teza este constituită din: adnotare, lista abrevierilor, introducere, trei capitole a câte patru subpuncte, concluzii generale și recomandări, bibliografie și anexe. Lucrarea conține 151 de pagini de text de bază, inclusiv 52 de figuri, 28 de tabele.

În cadrul primului capitol, **„Abordări teoretico-practice privind inovația și**

antreprenoriatul”, este conturată importanța inovațiilor în activitatea antreprenorială. Totodată, sunt analizate noțiunile de: inovație, antreprenoriat, afacere antreprenorială, precum și legăturile, deosebirile și importanța vitală reciprocă dintre acestea. Abordările privind antreprenoriatul și inovațiile mai multor cercetători, precum și experiența străină în crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale pentru susținerea și promovarea inovațiilor în antreprenoriat, care determină rolul inovațiilor în dezvoltarea antreprenoriatului.

Capitolul al doilea, **„Antreprenoriatul și mediul inovațional”**, include descrierea elementelor mediului inovațional și specificul de funcționare a acestuia în Republica Moldova. Modul autohton de construire, funcționare și dezvoltare a infrastructurii inovaționale consolidează ideea că la acest capitol încă sunt rezerve foarte multe, în special privind elaborarea și perfecționarea legislației în domeniul inovațiilor. Analiza elementelor de infrastructură și a indicatorilor de determinare a potențialului inovațional vor permite trasarea anumitor concluzii privind perfecționarea modului de determinare și dezvoltarea a potențialului inovațional al întreprinderilor din Republica Moldova.

În capitolul al treilea, **„Oportunități de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații în Regiunea de Dezvoltare Sud”**, este prezentată analiza antreprenoriatului din RDS. Evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară din RDS specifică principalele cauze ale frânării inovării, precum: lipsa resurselor financiare și umane adecvate inițierii procesului de cercetare-dezvoltare în cadrul firmei, insuficiența susținerii statale în promovarea inovațiilor în cadrul firmelor, lipsa relațiilor de colaborare între mediul de afaceri, mediul academic și organele statale. În vederea depășirii acestor probleme, se propune implementarea sistemului de management inovațional în cadrul întreprinderilor mari, care va permite crearea unei subdiviziuni suplimentare de management al activității de inovare și o funcție de manager inovațional, care se va ocupa de procesul de cercetare-dezvoltare și inovare în cadrul firmei.

Aplicarea în procesul de studiu a diverselor metode a permis evidențierea principalelor probleme în calea inovării întreprinderilor din industria alimentară regională, contribuind la crearea clusterului agro-industrial în această zonă, preponderent agrară, transfrontalieră, ce va permite depășirea comună a barierelor în dezvoltarea antreprenoriatului.

În compartimentul **Concluzii generale și recomandări** sunt generalizate principalele concluzii și recomandări formulate de autor, în vederea ameliorării activității antreprenoriatului, care pot fi dezvoltate prin inovații și activități de inovare în cadrul acestora.

1. ABORDĂRI TEORETICO-PRACTICE PRIVIND INOVAȚIA ȘI ANTREPRENORIATUL

1.1. Noțiuni definitorii privind inovația, antreprenoriatul și afacerea antreprenorială

Inovația și antreprenoriatul sunt considerate motorul principal al dezvoltării economiei, iar procesul de inovare este factorul cheie pentru creșterea economică. Actualmente, importanța inovării atât la nivel micro-, cât și la nivel macro- este consolidată de criza economică și concurența internațională. Asigurarea unei creșteri durabile poate fi realizată doar prin procese de inovare continuă. Întreprinzătorii devin jucătorii - cheie care transformă ideile în afaceri noi, cu produse/servicii noi pentru piețe noi. Crearea de afaceri este un instrument eficient pentru promovarea creării valorii din tehnologii și cercetare, la baza cărora se află creativitatea.

Creativitatea este un proces mental și social care implică generarea unor idei sau concepte noi sau noi asocieri ale minții creative între idei sau concepte existente [196]. Dacă în această definiție „creativitatea” este abordată, mai mult, ca un concept filozofic, următoarea definiție este mai explicită în finalitatea creativității. Astfel, în *Dicționarul explicativ al limbii române*, *creativitatea* este definită ca însușirea de a fi creator; putere creatoare, sau capacitate de a crea, de a produce valori [198].

Conform *Dicționarului Webster (1996)* creativitatea are trei semnificații:

- starea sau calitatea de a fi creativ;
- abilitatea de a transcende ideile, regulile, modelele, relațiile tradiționale și de a crea noi și semnificative idei, forme, metode, interpretări etc.; originalitate sau imaginație;
- procesul prin care se utilizează abilitatea creativă [130].

Această abordare este una dintre cele mai clare, dar pentru a vedea o legătură strânsă dintre creativitate și inovație, propunem următoarea definiție, care pune în evidență, practic, sursele/mijloacele de proveniență a inovațiilor.

Enciclopedia Britanică prezintă o definiție concentrată pe obiectivele activității creative: *creativitatea* este "abilitatea de a face sau, altfel spus, de a produce ceva nou, fie o nouă soluție a unei probleme, fie o nouă metodă sau un dispozitiv nou sau un nou obiect artistic ori o nouă formă artistică" [97].

Teresa M. Amabile, șefa Unității de Management Antreprenorial la Harvard Business School (SUA), împreună cu coautorii definesc creativitatea ca „producerea de idei noi și utile în orice domeniu” al activității umane, de la științe la arte, în educație, în afaceri sau în viața cotidiană [94].

Trăsăturile definitorii pentru creativitate sunt *noutatea și originalitatea* răspunsurilor, a ideilor, soluțiilor și comportamentelor. Noutatea se referă la distanța în timp a unui produs față de

cele precedente, în timp ce originalitatea se apreciază prin raritatea produsului. Deci, rezultă că un lucru poate fi foarte nou, recent, dar poate poseda un grad de originalitate redus, având doar mici modificări față de produsele anterior existente.

Liviu Băloiu și Ioan Frăsineanu definesc creativitatea ca „producerea sau dezvăluirea unui fapt nou, lege, relație, dispozitiv, produs, procedeu sau sistem, care are la bază cunoștințe accesibile, dar care nu decurge direct, simplu sau prin intermediul unui proces logic din informațiile ce ne stau la îndemână” [11, p.35]. *Astfel, putem spune că creativitatea este rezultatul gândirii intelectuale bazate pe intuiție.*

În acest context, inovația constituie implementarea ideilor creative într-o organizație. Input-ul creativ este o parte esențială a rezolvării problemelor care apar în toate fazele procesului de inovație. Creativitatea persoanelor și echipelor "este o condiție necesară pentru inovare" [95].

O legătură de interdependență reciprocă putem stabili între creativitate (capacitatea de a crea bogăție) și inovare (creează un mijloc, al cărei întrebuințare aduce valoare economică), deoarece ele se condiționează reciproc și constituie instrumente specifice ale sistemului antreprenorial [70, p.16]. La baza inovării stau ideile, dar pentru a soluționa toate problemele, care pot apărea în procesul de inovare, avem nevoie de creativitate.

În literatura de specialitate privind invențiile și inovațiile, ca forme de manifestare a creativității, menționăm: *descoperirea, invenția și inovația*.

În literatura economică termenul de „inovație” este abordat de mai mulți autori din perspective diferite (Anexa1). În conformitate cu *Dicționarul Explicativ Român* „**inovația** este noutate, schimbare, prefacere; rezolvare a unei probleme de tehnică sau de organizare a muncii cu scopul îmbunătățirii (productivității) muncii, perfecționării tehnice sau raționalizării soluțiilor aplicate” [198].

În dependență de *obiectul și subiectul cercetării*, inovația a fost tratată diferit de către mai mulți cercetători străini. B. Twist, B. Santo și E. Mansfield tratau *inovația ca proces*: „...procesul global de creativitate tehnologică și comercială, transferul unei noi idei sau al unui nou concept până la stadiul final al unui nou produs, proces sau activitate de servicii acceptate de piață” [117].

Din punct de vedere *tehnic și tehnologic*, *inovația* este prezentată în lucrările lui F.Nicson și în standardele din *Manualul Oslo*. Nicson consideră că „inovația este o combinație a evenimentelor tehnice, de producere și comerț, care duc la apariția pe piață a proceselor și utilajelor noi” [165], iar în *Manualul Oslo*, inovația este „punerea în aplicare a unui produs nou sau semnificativ îmbunătățit (bun sau serviciu) sau proces, o nouă metoda de marketing sau o metodă nouă de organizare practică a afacerii, organizarea locului de muncă sau a relațiilor externe” [119].

Cercetătorii din Rusia, România și Republica Moldova privesc inovațiile ca un „*mijloc de*

schimbare”, cum ar fi, de exemplu la Marian Jalencu, potrivit căruia „inovația constă într-o căutare organizată și cu un scop bine definit de schimbări și în analiza sistematică a ocaziilor pe care aceste schimbări le-ar putea oferi inovației economice sau sociale” [42, p. 11].

În viziunea lui Eugen Hrișcev, inovațiile reprezintă „modificările apărute în procesul producției de mărfuri și servicii, în relațiile social-economice, știință, cultură, educație și în alte sfere ale activității umane, condiționate de utilizarea resurselor intelectuale și orientate spre modernizarea procesului de producție, îmbunătățirea rezultatelor lui și (sau) reducerea costurilor” [39, p.12].

O altă definiție se regăsește în *Manualul Frascati al OCDE*, unde inovația este definită ca „rezultatul final al activității inovaționale, reprezentată de ansamblul de acțiuni științifice, tehnologice, organizaționale, financiare și comerciale, care presupun investiții în cunoștințe noi, menite să prevadă realizarea unui produs nou sau îmbunătățit” [201].

Conform *Codului cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova*, inovarea reprezintă „aplicarea rezultatului final, nou sau perfecționat al activității din domeniul cercetării științifice și transferului tehnologic, realizat în formă competitivă de cunoaștere, de produs, de serviciu, de proces, nou sau perfecționat, utilizat în activitatea practică și/sau comercializat pe piață” [20].

În opinia noastră este necesar să evidențiem următoarea relație *invenție-inovare-inovație* și descrierea unei deosebiri dintre aceste concepte:

Invenție – descoperire realizată pentru prima dată, constituind un progres dintr-un anumit domeniu (știință, cultură, economie etc.). Rezolvare creatoare a unei probleme tehnice sau de producție, care prezintă noutate sau progres în raport cu nivelul cunoscut al tehnicii pe plan mondial. Rezolvare sau realizare tehnică dintr-un domeniu al cunoașterii, care prezintă noutate și progres față de stadiul cunoscut până atunci [198].

Inovare – procesul global de creativitate tehnologică și comercială, transferul unei noi idei sau a unui nou concept până la stadiul final al unui nou produs, proces sau activitate de service acceptate de piață [13].

Inovația – rezultat, finalitate a procesului de inovare, ce vizează introducerea invenției în practica socială [30, p.33]. Este vorba aici nu numai de o reușită tehnologică, ci și de una economică, industrială, comercială, socială și culturală.

Deci, **inovarea** este un proces de transformare a invenției sau a descoperirilor, care prezintă noutate și progres într-un domeniu, în produse/servicii noi aplicabile în practica socială.

Inovația, în acest context, poate fi definită ca un produs, proces nou sau metodă nouă/îmbunătățită, care are o aplicabilitate practică și constituie rezultatul unui proces creator de transformare a ideilor în lucruri concrete.

În conformitate cu figura 1.1, generatorul ideilor inovatoare este creativitatea, urmată de convertirea ideilor în inovații aplicabile. Reieșind din cele expuse, conchidem că *inovațiile reprezintă rezultatul aplicării practice a ideilor creative, ce apar o dată cu dezvoltarea progresului tehnico-științific, în urma cărora apar produse noi, procese, tehnologii și servicii.*

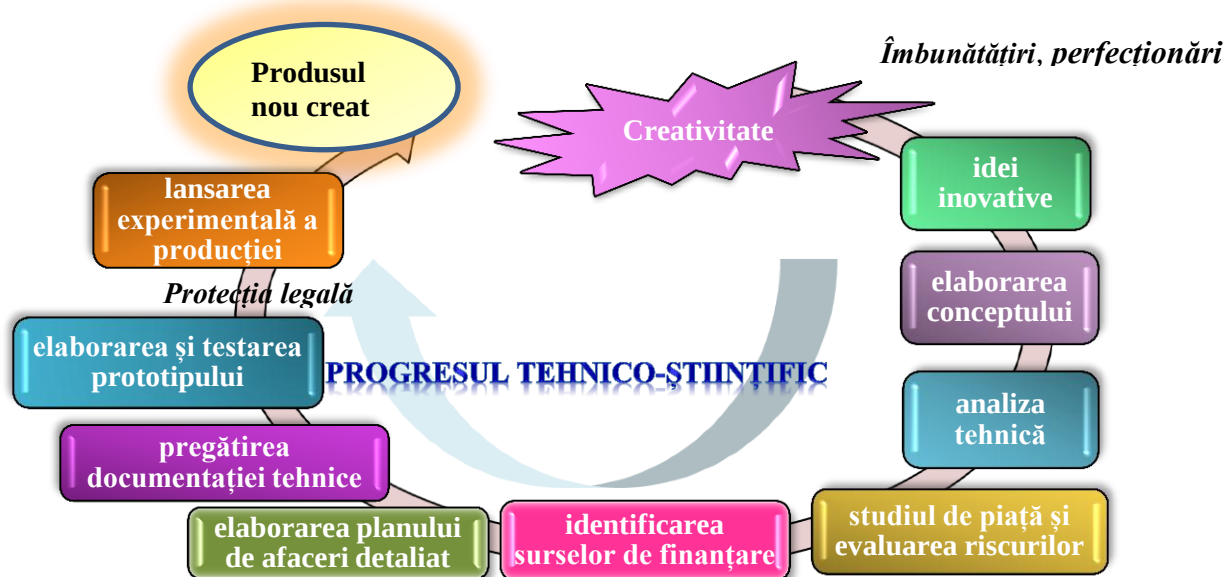

Fig.1.1. Transformarea inovațiilor, crearea unui produs nou

Sursa: Elaborat de autor

În literatura de specialitate sunt descrise mai multe criterii de clasificare a inovațiilor. În *Manualul Oslo* sunt descrise 4 tipuri principale de inovații:

- 1) inovații de produs;
- 2) inovații de proces;
- 3) inovații de marketing;
- 4) inovații de organizare (organizaționale) [119].

În dependență de scopul urmărit, inovațiile pot fi: tehnologice, economice, comerciale, de producere, sociale și inovații manageriale [136, pp. 21-25].

Totuși, dacă vom folosi trei moduri de abordare, după trei criterii diferite, putem grupa inovațiile:

- după obiectul inovării;
- după gradul de schimbare adus;
- după impactul asupra firmei și a pieței [14, p.59].

O clasificare mai amplă a tipurilor de inovații, care detalizează criteriile de clasificare, domeniile de apariție și întrebuințare a inovațiilor este redată schematic de către Kozlovshii V.A. (Anexa 2).

În viziunea economistului contemporan Eugeniu Hrișcev, tipurile de inovații pot fi

prezentate în felul următor:

- productive – crearea unor mărfuri sau servicii, care să îndeplinească funcții noi sau să necesite cheltuieli mai mici, dar să fie de o mai bună calitate;
- tehnologice – folosirea utilajului nou sau modernizat, implementarea unor metode de producție mai eficiente;
- organizaționale (sporirea calității producției în serie, organizarea cât mai rațională a locurilor de muncă, folosirea optimă a fluxurilor materiale, a metodelor de administrare;
- de piață – valorificarea noilor segmente de piață, noi surse de materie primă etc., anume această îmbinare a tuturor tipurilor de inovații este deosebit de importantă pentru întreprinderile actuale și poartă denumirea de **inovații complexe** [39, p. 15].

Totodată, Hrișcev consideră că procesul de implementare a produselor inovaționale poartă denumirea de **inovare**, care, la rândul său, este rezultatul **procesului inovațional** și reprezintă un sistem complex de evenimente succesive, începând de la promovarea unei idei științifice noi și finalizând cu crearea pe baza ei a unor produse, tehnologii sau servicii noi, care au șanse să se răspândească în sfera economică și socială [39, p. 41]. Acesta prevede următoarele etape:

1. Cercetări fundamentale (CF) – descoperirea, analiza, sistematizarea și descrierea legităților evoluției naturii, societății și omului însuși, funcționării sistemelor tehnice, celor mai importante legături dintre fenomene.

2. Cercetări aplicative (C.A.) - presupun determinarea căilor de elaborare a unor mărfuri și servicii principial noi, a materialelor și tehnologiilor avansate, a metodelor moderne de organizare a producției, muncii și gestiunii pe baza rezultatelor cercetărilor fundamentale.

3. Cercetări tehnico-organizatorice (C.T.O.) - includ elaborarea și verificarea pe cale experimentală a documentației tehnico-economice, necesare și suficiente pentru organizarea producției de produse noi sau modernizate.

4. Marketing și comercializare a inovațiilor - includ activități de cercetare-dezvoltare în cadrul întreprinderii, organizarea prezentărilor, publicității și actelor de reclamă, inclusiv până la încheierea contractului ca atare.

5. Valorificare a inovațiilor - presupune construirea prototipului, punerea în funcție a liniei tehnologice moderne, implementarea noului sistem de organizare a producției, pregătirea producției de serie/ de masă a produsului nou elaborat: utilaje noi, aprovizionarea cu materiale, brevetarea etc.

6. Producția mărfurilor pe baza inovațiilor. În această etapă finală a procesului inovațional este realizat efectul social, ecologic și, în mare măsură, efectul economic și informațional al inovațiilor [39, p. 44].

Prima definiție a inovării în domeniul tehnico-economic a fost propusă în anul 1941 de către economistul englez Schumpeter, care afirmă că „inovarea reprezintă acțiunea, rezultatul căruia este de a produce altceva sau a produce altfel, prin noi combinații ale factorilor existenți” [186, p. 38]. Schumpeter expune cinci cazuri ale noilor combinații:

- un nou produs sau o calitate nouă a acestuia;
- introducerea unei noi metode de fabricație;
- penetrarea pe o piață nouă (sau crearea unei noi piețe);
- apelarea la o nouă materie primă;
- o nouă organizare sau reorganizare a firmei [186, p. 159].

Efectul procesului inovațional poate fi determinat după realizarea acestuia, deoarece după apariția produselor inovaționale pe piață este clar dacă acestea satisfac necesitățile pieței sau nu. Pentru a realiza cu succes procesul inovațional este nevoie de luat în considerație cerințele pieței și nevoile crescânde ale societății, pe de o parte, și dezvoltarea progresului tehnico-științific și modernizarea procesului de producție, pe de altă parte. Toate acestea generează noi idei de inovare, orientate spre o anumită piață sau categorie de consumatori (Figura 1.2).

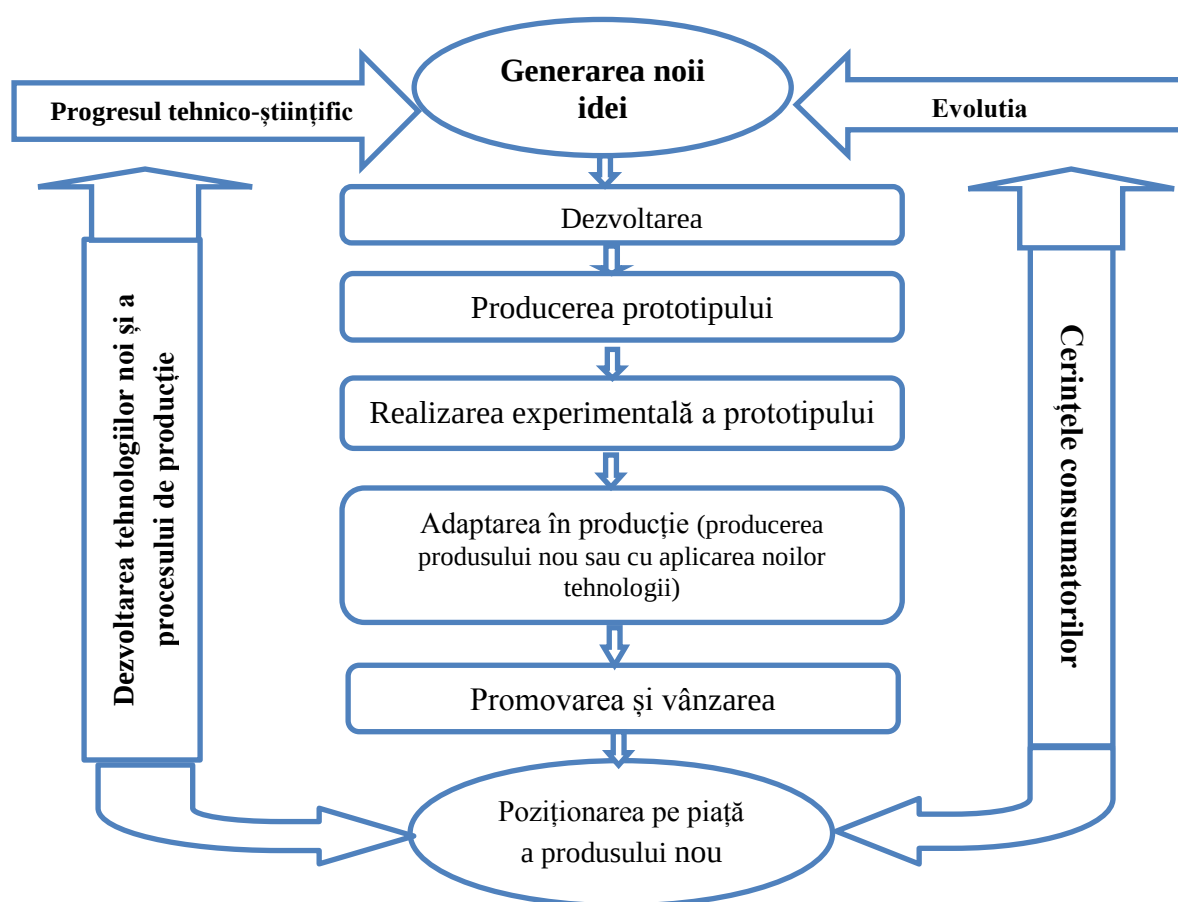

Fig. 1.2. Procesul inovațional pentru un produs nou

Sursa: Elaborată de autor

Astfel, preferințele consumatorilor și progresul tehnico-științific generează noi idei pentru

lansarea unui nou produs. De la apariția ideii și până la poziționarea produsului pe o anumită piață poate dura câteva luni sau chiar ani. Afirmarea produsului pe piață, în mare parte, depinde de cerințele consumatorilor și de nivelul de dezvoltare a tehnologiilor existente. Respectiv, cu cât procesul de inovare va fi mai lung, cu atât ciclul de viață al produsului nou creat va fi mai scurt.

În abordarea lui Kozlovshii, scopul principal urmărit de întreprinderi este reducerea ciclului de inovare și creșterea ciclului de viață al produsului. Astfel, crearea produselor noi cu parametrii tehnici, economici și de consum foarte înalți, presupune realizarea unui proces complex de activități care necesită cheltuieli mari de timp și resurse, implicarea mai multor factori interni și externi (Figura 1.3). Acest proces poate fi structurat în trei faze:

- Faza de cercetare sau creare a concepției noului produs;
- Proiectarea produsului nou;
- Realizarea fabricării noului produs și promovarea lui pe piață.

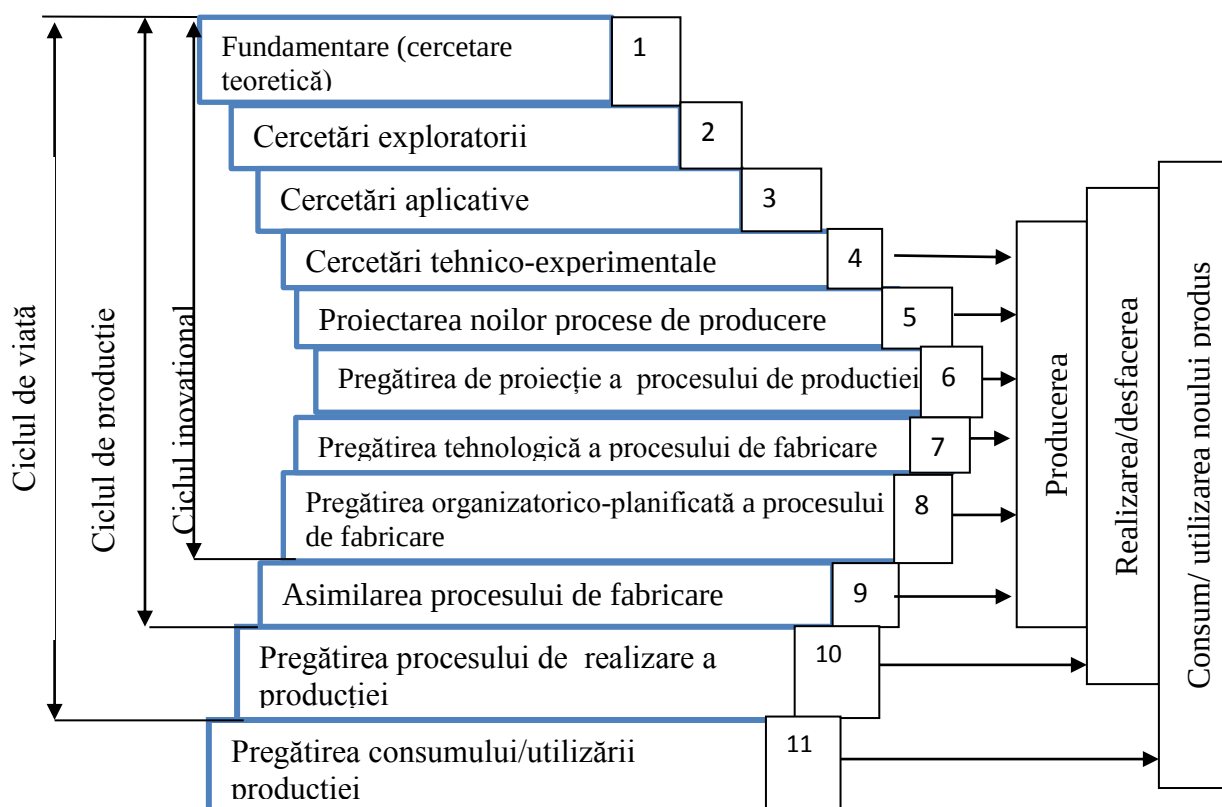

Fig. 1.3. Structura procesului inovativ pentru crearea noului produs

Sursa: Adaptată de autor după [155, p.54]

În prima fază, cea de formare a conceptului de produs (etapele 1-2 din schemă), are loc o analiză cuprinzătoare a informațiilor economice și tehnico-științifice cu privire la posibila cerere de noi produse, situația de pe piață, poziția competitivă a altor producători, capacitățile și limitările științifice și tehnice în dezvoltarea produselor, potențialul economic și tehnico-științific al întreprinderii.

În faza a doua (etapele 3-4) a procesului de inovare se realizează, în mod corespunzător, proiectarea unui produs nou. Acesta include realizarea cercetărilor necesare, a investigațiilor tehnico-experimentale, fabricarea și testarea prototipurilor la noile produse și crearea schemelor detaliate pentru fabricarea acestor produse. În această fază se stabilește nivelul de competitivitate și ciclul de viață al produsului.

Cea de-a treia fază (etapele 5-4) a procesului de inovare reprezintă etapa de realizare a procesului de producție și promovarea unui produs nou pe piață. Aici se includ lucrări la proiectarea noului proces de producție, începând cu pregătirea tehnică, proiectarea organizațională a proceselor de producție, inclusiv creșterea producției, atingerea capacității de proiectare și stabilirea costului. Procesul de inovare se încheie cu promovarea și realizarea unui nou produs pe piață.

Fiecare dintre aceste faze ale procesului de inovare implică efectuarea etapelor relativ independente în crearea și proiectarea de noi produse. Aceste etape pot fi realizate în serii de timp sau în paralel.

O inovare, pentru a fi eficientă, trebuie să fie simplă și să posede o adresă precisă. Inovația nu începe cu gândul că va fi revoluționat un întreg domeniu. Există mai mulți pași (etape) care conduc la materializarea unei idei noi (Figura 1.4) [1].

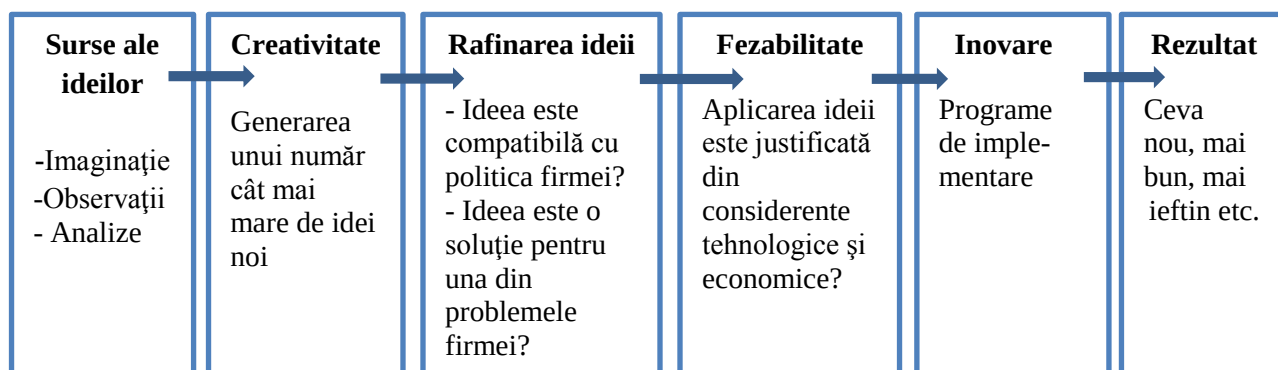

Fig. 1.4. Etapele unui proces de inovare

Sursa: Preluată de autor din [1]

Considerăm că schema din figura 1.4 reprezintă cel mai simplu și cel mai clar un proces de inovare, unde se stabilește legătura dintre imaginație, care generează noi idei prin creativitate, analiza acestor idei cu privire la necesitate și utilitatea acestora, realizarea unui studiu de fezabilitate din punct de vedere tehnologic și economic, ca, mai apoi, să se realizeze programele de implementare a invenției, care va crea ceva nou sau mai performant, altfel spus – *inovația*, care apare pe piață și aduce valoare sau este utilizată în procesul de producere sau prestare a serviciilor de către antreprenori.

Peter Drucker menționa că „**inovarea** este instrumentul specific al antreprenoriatului, mijloacele prin care exploatează schimbarea ca pe o oportunitate pentru o afacere diferită sau

pentru un nou serviciu. Este actul care înzestrează resursele cu o nouă capacitate de a crea bogăție. Inovarea creează o resursă, utilizată de către om pentru a crea o valoare economică” [102, p.30].

În schimb, în viziunea lui Schumpeter, crearea unei valori economice sau, altfel spus, a unui produs nou, ar presupune combinarea produselor și forțelor existente pentru a produce altceva sau a crea combinații noi. Totodată, el menționa că „agenții economici, care au ca funcție de bază realizarea noilor combinații și care sunt elementul lor de bază, pot fi numiți *antreprenori* [186, p. 169]. *Antreprenor* poate fi numit doar acel care realizează „o combinație nouă” și „se caracterizează prin inițiativă, autoritate, capacitatea de previziune și altele” [186, p. 171], în timp ce Peter Drucker definea antreprenorul ca fiind „persoana care caută schimbare, răspunde la schimbare și o folosește ca pe o oportunitate” [98, p.28]. Deci, antreprenorii ar trebui să observe schimbările ca pe o normă și să tindă mereu spre acestea, indiferent de riscurile existente. Drucker consideră că un punct forte al antreprenorilor de succes sunt inovațiile bazate pe cunoaștere, deoarece sursa principală a inovațiilor din cadrul întreprinderii ar fi *resursa umană*, iar în exteriorul întreprinderii ar putea fi nevoile, oportunitățile, criterii demografice și altele.

Începând cu secolul al XV-lea, termenul francez „entreprendre” (în traducere – a întreprinde) devine bază a termenului englez „enterprise”, care are 3 sensuri:

- Activitate cu un grad înalt de incertitudine și risc;
- Inițiativă spre activități noi;
- O activitate comună, tip de afacere, activitate direcționată [174, p.20].

În jurul anului 1800, economistul francez J.B.Say a definit antreprenoriatul ca fiind o schimbare a randamentului resurselor: „Schimbul de resurse economice dintr-o zonă inferioară într-o zonă cu o productivitate mai mare și un randament mai mare” [98, p.33].

O dată cu evoluția societății și activității economice s-a dezvoltat și conceptul de antreprenoriat (Anexa 3). Deja în anul 1988, Robert Hisrich definea antreprenoriatul ca pe „un proces de creare a ceva diferit cu consacrarea de timp și eforturi necesare, asumând riscurile asociate de ordin financiar, psihologic sau social” [182, p.24]. De aici putem deduce că la dezvoltarea antreprenoriatului în timp au contribuit, în mare parte, inovațiile, doar că termenul nu a avut această denumire. Când regăsim în definițiile antreprenoriatului expresiile: „...crearea a ceva nou” sau „...o activitate nouă...”, „...o combinație a resurselor cât mai eficientă...”, ne dăm seama că activitatea de antreprenoriat nu poate fi lipsită de inovații, iar conceptele de *antreprenoriat* și *inovație* se află într-o strânsă interdependență, mai ales actualmente, când este o „goană” după inovare, pentru a menține viabilitatea întreprinderilor și a rezista în lupta concurențială. Între conceptele de *inovație* și *antreprenoriat* se poate evidenția o legitate de

interdependență.

În prezent, conceptul de *antreprenoriat* este mult mai larg și presupune un mod specific de gândire și comportament, la baza căruia stă spiritul antreprenorial – calitatea personalității de afaceri, care se manifestă prin energie, găsirea de soluție și invenție. În actele sale normative, Consiliul Europei definește antreprenoriatul drept „capacitate creatoare a unui individ, independent sau în cadrul unei organizații, pentru a identifica o oportunitate și să o urmeze, pentru a produce valoare nouă sau succes economic” [126].

Conform legislației Republicii Moldova, „antreprenoriatul este activitatea de fabricare a producției, de executare a lucrărilor și prestare a serviciilor, desfășurată de cetățeni și de asociațiile acestora în mod independent, din proprie inițiativă, în numele lor, pe riscul propriu și sub răspunderea lor patrimonială, cu scopul de a-și asigura o sursă permanentă de venituri” [52].

La nivelul Uniunii Europene, „antreprenoriatul” este tratat ca un fenomen economic, care se manifestă sub diferite forme, producând rezultate variate, care nu se referă neapărat la crearea de avuție financiară. Antreprenoriatul este un vector esențial al creșterii economice și al creării de locuri de muncă: acesta creează noi întreprinderi și locuri de muncă, deschide noi piețe și stimulează noi aptitudini și capacități. Antreprenoriatul stimulează competitivitatea și spiritul inovator al economiilor și este esențial pentru îndeplinirea obiectivelor mai multor politici sectoriale europene. Comercializarea unor noi idei sporește productivitatea și creează prosperitate [21].

Într-o abordare clasică, „activitatea de antreprenoriat este o activitate independentă, desfășurată pe propriul risc și orientată spre obținerea sistematică a profitului, ca urmare a utilizării bunurilor, a vinderii mărfurilor, a executării lucrărilor sau prestării serviciilor de către persoanele înregistrate oficial în această calitate în modul stabilit de lege [15, p. 10].

În Programul de indicatori din antreprenoriat al OCDE - Eurostat, antreprenoriatul este definit din perspectivă comercială și ține cont de trei componente: *întreprinzătorii* (persoane, proprietari de întreprinderi), aflați într-o continuă căutare de generare a valorii, prin crearea sau dezvoltarea unei activități economice, prin identificarea și exploatarea de noi produse, procese sau piețe), *activitatea antreprenorială* (în întreprinderea de măsuri în vederea creării sau dezvoltării activității economice, în vederea identificării și exploatării noilor produse, procese sau piețe) și *antreprenoriatul*, care este un fenomen asociat cu activitatea de întreprinzător [109, p.14]. Aspectele acestor componente:

- Este important să se facă o deosebire dintre *întreprinzător* și *activitate antreprenorială*. Activitatea antreprenorială presupune mereu existența întreprinzătorului, iar acesta poate exista fără activitate antreprenorială, deoarece persoanele, activând într-o întreprindere,

pot manifesta spirit antreprenorial fără ca să fie proprietari sau acționari ai acesteia.

- Conceptul de *întreprinzător* și *antreprenoriat* nu se referă doar la întreprinderi mici sau cele individuale. Crearea de valoare prin identificarea și exploatarea noilor produse, procese, piețe se realizează prin procesul antreprenorial, indiferent de mărimea întreprinderilor.

- Antreprenoriatul este foarte strâns legat de ideea, conform căreia întreprinderile antreprenoriale au anumite particularități care le deosebesc esențial de alte tipuri de întreprinderi: este clar că acestea vizează noutatea, fie prin crearea sau identificarea unor noi procese, produse noi sau noi piețe.

- Ultimul punct se referă la noțiunea de *valoare*. Intervenția statului în activitatea antreprenorială poate fi directă sau indirectă, financiară sau nonfinanciară, totuși, scopul va rămâne același: promovarea și dezvoltarea antreprenoriatului [109, pp.15-16].

Antreprenoriatul și inovația sunt strâns legate între ele, inovația fiind considerată un element important în procesul antreprenorial, care duce la creșterea economică (figura 1.5).

Fig.1.5. Relația antreprenoriat - creștere economică

Sursa: Adaptată de autor după [101, p. 125-126]

Pentru a fi realizată cu succes activitatea de antreprenoriat, este nevoie să existe câteva condiții de mediu obligatorii (personal, cultură, instituționale). Mediul este, în mare măsură, înțeles ca o compoziție a factorilor economici, sociali, politici, legali și culturali. Aceștia determină caracterul și dinamica antreprenoriatului. Trebuie să menționăm că antreprenoriatul este conceput și dezvoltat în întregime de către personal (persoane sau echipe). Orice afacere depinde de competența și creativitatea personalului. Un alt element obligatoriu este *cultura antreprenoriatului*. Cultura antreprenoriatului crește din cultura generală a națiunii și este parte integrantă a acesteia. Antreprenoriatul își creează propria cultură prin intermediul angajaților, politicilor de funcționare și a modului de interacțiune cu societatea. Aici am putea menționa că antreprenoriatul se adaptează la realitățile care reies din sistemele instituționale determinate politic. Dacă aceste sisteme/structuri sunt construite incorect, atunci antreprenoriatul, în loc să contribuie la creștere economică, ar putea fi concentrat pe acțiuni neproductive și distructive. Prin urmare, se poate adăuga că aceste acțiuni negative, în anumite sisteme instituționale, vor depinde, în mare măsură, de cultura formată a antreprenoriatului și, în același timp, acele

sisteme/structuri instituționale vor avea o influență asupra caracterului și dezvoltării acestora [101, pp. 126-127].

Deoarece antreprenoriatul are un caracter multidimensional și poate fi analizat sub diferite nivele, prin legăturile intermediare, care sunt date de inovații și competitivitate, dezvoltarea acestuia poate duce la creștere economică.

Astfel, antreprenoriatul caută să creeze noi oportunități și să obțină profit, iar aceste oportunități pot apărea prin inovare.

Kiriakov A.G., în lucrarea sa *Bazele antreprenoriatului inovațional*, distinge noțiunile de: *antreprenoriat inovațional* și *afacere antreprenorială*. Așadar, trebuie să deosebim antreprenoriatul *inovațional* de antreprenoriatul *general*. Kiriakov subînțelege prin *antreprenoriat inovațional* procesul de creare a produselor și tehnologiilor noi prin aplicarea practică a ideilor și invențiilor, iar, la mod general, „antreprenoriatul” poate fi definit ca „proces economic, care duce la crearea produselor și tehnologiilor, cu proprietăți noi (îmbunătățite), prin utilizarea practică a invențiilor” [152, p. 28].

În rezultatul analizei definițiilor antreprenoriatului, prezentate atât de autorii străini, cât și de cei din țară, a legislațiilor în vigoare, *putem defini antreprenoriatul ca un proces inovativ de realizare a unui șir de activități interdependente în vederea inițierii, funcționării și dezvoltării unei afaceri, cu asumarea tuturor riscurilor aferente.*

Unul din primii economiști, care a asociat antreprenoriatul cu activitatea inovațională, a fost Schumpeter. Acesta a fost preocupat de studierea factorilor, care contribuie la dezvoltarea economică.

Conform factorilor de influență a creării, se pot distinge trei tipuri de antreprenoriat inovațional:

- introducerea *inovațiilor productive* reprezintă procesul de înnoire a potențialului de realizare a întreprinderii, care duce la creșterea profitului, a prestigiului, la mărirea numărului de locuri de muncă etc.
- *inovațiile tehnologice* constituie procesul de îmbunătățire a potențialului de producție, care este direcționat spre creșterea productivității muncii și economisirea resurselor, având ca rezultat creșterea volumului de profit, perfecționarea tehnicii de securitate, utilizarea eficientă a resurselor informaționale interne.
- *inovațiile sociale* reflectă procesul planificat de îmbunătățire a sferei sociale [152, p.30].

Antreprenoriatul inovațional practică următoarele tipuri, relativ independente de activitățile de inițiativă privind procesul de producere a unui produs inovațional:

- crearea unui produs inovațional (aspectul de C-D) și transferul tehnologic;

- producerea produsului inovațional (antreprenariat inovațional propriu-zis);
- executarea funcțiilor de mediere (prestarea serviciilor privind activitatea inovațională)

[69, p.118].

Autorii americani Michael Porter și Peter Drucker, pentru a descrie afacerile de dimensiuni mici, adesea utilizează termenul de *afacere antreprenorială* (sau firmă antreprenorială) și *firmă mică*, care sunt două concepte diferite. Caracteristica principală a afacerii antreprenoriale, constă în *caracterul inovativ* al acesteia (figura 1.6).

Diferența esențială dintre cele trei tipuri de organizații, constă în modul cum ele abordează inovarea, chiar dacă produc aceleași produse sau prestează aceleași servicii. Dar sunt și unele suprapuneri a conceptelor, deoarece afacerea antreprenorială începe ca o întreprindere mică.

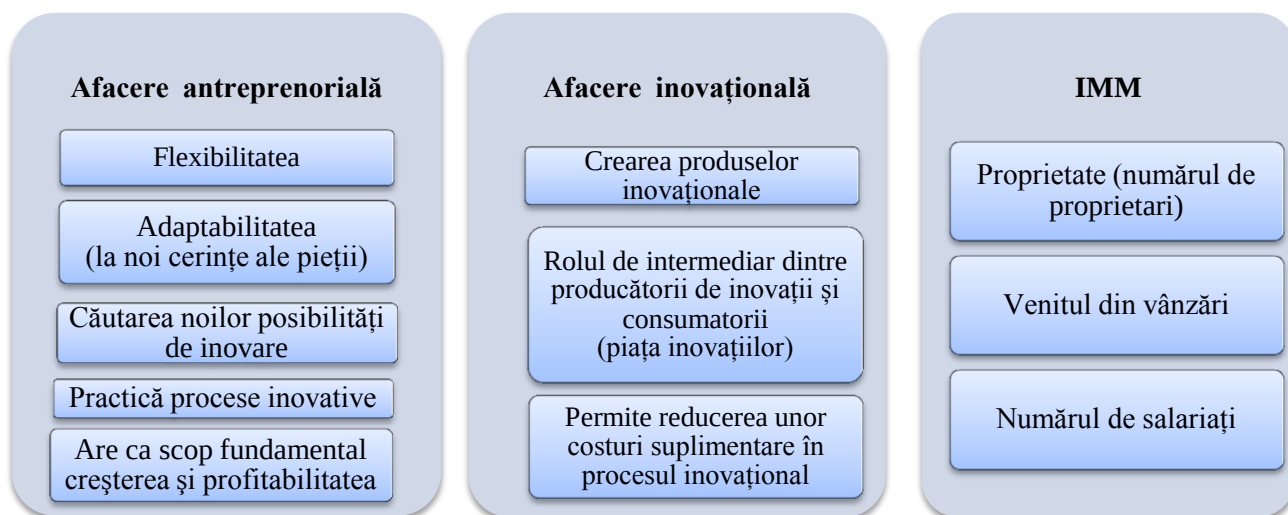

Fig.1.6. Caracteristicile principale ale afacerilor antreprenoriale, ale afacerilor inovaționale și IMM-lor

Sursa: Elaborată de autor

P. Drucker menționa că „la baza oricărei afaceri mari a stat una mică” [98, p.16]. Mulți întreprinzători preferă să rămână în stadiul inițial, să activeze pe piață cu un profit sigur și stabil. Totuși, afacerile antreprenoriale nu se opresc aici, ele sunt flexibile la schimbare, caută noi oportunități de dezvoltare prin procese, produse inovaționale sau acaparare de noi piețe, pe când afacerea inovațională, din start, este fondată pentru a crea inovații.

Orice activitate inovațională poate fi considerată o afacere antreprenorială și se bazează pe:

- căutarea ideilor noi (de la un produs nou și până la o nouă structură) și evaluarea acestora;
- găsirea resurselor necesare;
- crearea și gestionarea unei întreprinderi;
- obținerea veniturilor și satisfacția personală de la rezultatele obținute.

Nu orice afacere este inovatoare, doar acea care permite obținerea veniturilor în rezultatul creării procesului de producție, utilizarea și difuzarea produselor inovatoare [166, p.131]. Progresul tehnico-științific și inovarea la nivel de întreprindere permite dezvoltarea acesteia și crearea de noi locuri de muncă.

În majoritatea țărilor cu economie dezvoltată IMM-urile sunt privite ca o coloană vertebrală a economiei. Conceptual, întreprinderea mică și mijlocie poate fi definită în același mod ca oricare alt tip de întreprindere, acela de unitate angajată în producția, distribuția și vânzarea produselor și a serviciilor, în care factorii de producție sunt combinați pentru a realiza produse și servicii.[73, p.13]

În rezultatul analizei conceptelor de afacere antreprenorială, afacere inovațională și IMM-urile, concluzionăm că la baza acestora stau inovațiile atât ca factor de creare, cât și ca element de dezvoltare.

1.2. Contribuția inovațiilor la dezvoltarea antreprenoriatului

La baza competitivității întreprinderilor moderne sunt inovațiile și procesul de cercetare-inovare. Firmele cele mai performante au însușit demult necesitatea de a se diferenția prin calitate și de a inova în continuu, înainte ca piața să le oblige să o facă.

Încă în anul 1912, J.Schumpeter indică inovațiile tehnico-științifice în calitate de forță motrice a dezvoltării economice. El spunea că la implementarea unei inovații în economie are loc așa-numitul „vârtej al distrugerii creatoare”, care creează un dezechilibru în sistemul economic existent, după care urmează schimbarea tehnologiilor, a structurilor organizaționale, moral învechite, apariția noilor ramuri economice, a noilor posibilități instituționale [186, p.168]. Toate acestea provoacă o dinamică nemaipomenită a dezvoltării economice. Inovațiile din ce în ce mai mult devin o „locomotivă” a dezvoltării economice, determinând eficiența acesteia și o creștere a productivității muncii. Inovațiile, ca proces, sunt susținute de investițiile și instituttele corespunzătoare, fără de care nu funcționează mecanismul de realizare a acestora. Investițiile nu au sens fără inovații, deoarece trebuie să se investească în perfecționarea tehnologiilor, procesului de producție și produselor noi.

La nivel de întreprindere, **inovațiile** sunt considerate **mijlocul de creștere a veniturilor și acapararea noilor segmente de piață**. La nivel de țară, **inovațiile** devin **motorul creșterii economice** și „arma” principală în lupta concurențială la nivel mondial.

Inovațiile creează prețul și valoarea materială, ca urmare a schimbării (de ordin tehnologic, material, preț, servicii, demografie ș. a.), creând astfel o nouă cerere sau noi metode de combinare a resurselor sau pătrunderea pe o piață bine dezvoltată.

Inovațiile permit mișcarea liberă a resurselor și contribuie la deplasarea acestora în domeniile mai productive și mai profitabile.

Inovația și procesul de inovare au o importanță vitală atât pentru întreprindere, deoarece inovația stă la baza competitivității firmei, cât și la nivel de economie.

Importanța inovațiilor la nivel de economie se explică prin două direcții:

- Inovațiile răspund nevoilor și cerințelor umane, astfel creând noi posibilități și noi surse de valorificare a piețelor;
- Inovațiile produc mereu mijloace eficiente de a oferi oamenilor ceea ce ei doresc sau de ce au nevoie.

Astfel, atât o economie, cât și o întreprindere competitivă ca strategie de bază, trebuie să aibă inovarea. Alegerea unei strategii bazată pe inovații sau poziționarea inovării la baza tuturor strategiilor unei întreprinderi poate fi influențată de anumiți factori: caracteristici structurale, intensificarea concurenței, climat favorabil pentru dezvoltarea întreprinderii sau de creare a întreprinderii, politici publice, spirit de antreprenor. Procesul de dezvoltare a firmei prin inovare poate fi prezentat schematic (figura 1.7).

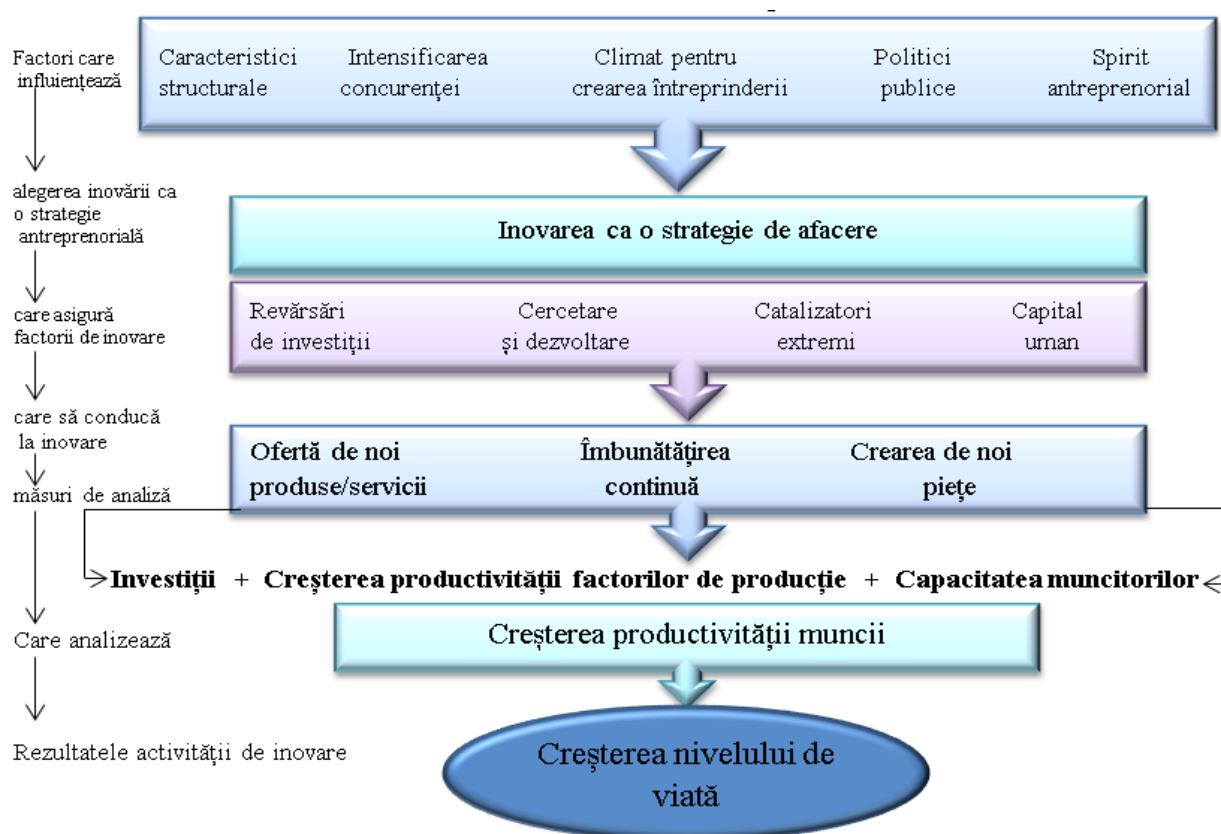

Fig.1.7. Procesul de dezvoltare a firmei prin inovare

Sursa: [66, p. 216]

Această schemă, generată de primii cinci factori, explică cauzele care stau la baza fundamentării strategiilor de dezvoltare a întreprinderilor prin inovații. În dependență de nivelul

de dezvoltare și a circumstanțele particulare în care evaluează întreprinderea, deosebit următorii factori care poziționează inovarea, ca strategie principală:

- *Caracteristici structurale* - aici se vor analiza principalele trei aspecte: componenta sectorială a economiei, nivelul de dezvoltare a acesteia; mărimea și forma organizatorico-juridică a întreprinderii, precum și intervenția și controlul din afară.
- *Intensificarea concurenței*. Anume concurența forțează întreprinderile să aleagă inovarea, ca principală axă strategică.
- *Climatul favorabil pentru crearea întreprinderilor noi*. Inovarea are roluri diferite în activitatea întreprinderilor mari și a întreprinderilor mici. Pentru întreprinderile mari, inovarea este o modalitate de perfecționare a produselor existente, de îmbunătățire a unor calități, deci este o inovare incrementală, sau neînsemnată. Pe când pentru întreprinderile mici sunt specifice inovările radicale. Întreprinderile mici și mijlocii au tendința de a se concentra pe inovații, ceea ce face ca ele să aibă un rol important în creșterea economică. *Apariția unor noi întreprinderi duce în sine inovare, respectiv, cu cât mai multe afaceri noi apar într-o economie, într-o anumită perioadă de timp, cu atât ea devine mai inovatoare, mai nouă și, corespunzător, mai puternică.*
- *Politici publice*. Aici trebuie să menționăm condițiile macroeconomice, condițiile fiscale, programele statale de stimulare și promovare a inovațiilor.
- *Spirit antreprenorial sau cultura de afaceri*. Antreprenorul este acea persoană care din propria inițiativă și pe riscul propriu inițiază o afacere. Astfel, competitivitatea acestei afaceri va depinde, în mare măsură, de spiritul de antreprenor al fondatorului, de dorința de a risca și, totodată, de dorința de inovare a acestuia [66, p. 216-217].

Dezvoltarea științelor și a tehnologiilor, capabile să furnizeze avantaje competitive țării noastre la nivel mondial, ar trebui să devină „o idee inovatoare” la nivel național. În acest context, la nivel macro- *ar fi necesară crearea unei politici de inovare cu un sistem bine determinat și clar în toate ministerele. Realizarea acestei politici trebuie să fie produsă concomitent în toate domeniile principale: financiar (bunăstarea generală a statului și a societății); antreprenorial (crearea rețelelor de comunicare și cooperare dintre diferite departamente și subdiviziuni statale și particulare/private); consumatori (diferite categorii și păături sociale); învățământ (la toate nivelele). În vederea atingerii acestor scopuri, este necesar să fie prevăzuți indicatori pentru fiecare domeniu în parte și fiecare etapă de realizare a acestei politici. Urmărirea și motivarea realizării în așa mod a unei politici de inovare ar da rezultate bune și într-un timp foarte scurt.*

Implementarea inovațiilor atât la nivel macro -, cât și la nivel micro - ar putea fi nu doar

urmare a procesului de cercetare și elaborare proprie a invențiilor, ci și prin preluarea ideilor de succes din alte țări sau transferul de tehnologii (pentru întreprinderi). Atunci când preluăm o experiență reușită a unei alte țări/întreprinderi, trebuie să luăm în considerație: specificul acestei țări/întreprinderi, gradul de asemănare (după nivelul de dezvoltare și al problemelor existente) cu al nostru, potențialul de soluționare a acestora, nivelul de compatibilitate și, doar apoi, să preluăm ideile, dar nici într-un caz invers.

De obicei, inovația este asociată riscului, datorită vizibilității eșecurilor din ramurile tehnologiilor avansate, ca microcomputerele sau biogenetica. În schimb, *inovația curentă este metoda de progres, cea mai puțin riscantă, deoarece chiar și un succes moderat al unei inovații asigură profituri suficiente pentru a compensa aceste riscuri*. În multe organizații antreprenoriale, media de reușită a inovațiilor este atât de înaltă, încât credința larg răspândită în riscul ridicat al sistemului antreprenorial este considerată falsă. Sistemul antreprenorial devine riscant doar atunci când inovatorilor le lipsește „metodologia”. Inovația de succes trebuie să se desfășoare sistematic, având un scop bine determinat și nu doar atunci când întreprinderile se află în perioada de criză [18, p.73].

Inovațiile constituie un aspect esențial al strategiilor concurențiale. Prin ele se poate atinge stabilitatea sau invers, se poate pune în pericol durabilitatea întreprinderii. Inovația, de asemenea, este o modalitate de dezvoltare a întreprinderii. Deoarece antreprenoriul stă la originea întreprinderilor, inovațiile și antreprenoriul sunt legate de aceeași preocupare – creativitatea, fie pentru a dezvolta noi produse, noi servicii, procese noi sau organizații noi.

Pentru întreprinderile din sectorul privat, îndeosebi, care se confruntă cu un mediu concurențial, inovarea este adesea o condiție de supraviețuire. Pentru organizațiile prestatoare de servicii publice, presiunea bugetară și cererea crescândă din partea utilizatorilor impun creșterea nevoii de inovare și un antreprenoriat cu totul deosebit. Crearea de inovații și a întreprinderilor de succes, în general, este rezultatul unei colaborări fructuoase, care ia mai multe forme: dintre organizație și clienți (consumatori), dintre întreprinderile mari și start-up-uri, dintre întreprinderile private și organele statale [94].

Conform *Strategiei Oceanului albastru*, elaborate de W. Chan Kim și Renee Mauborgne, întreprinderile pot crește rapide și profitabil, dacă vor realiza inovații de valoare care „se concentrează pe a face concurență irelevantă, prin crearea unui salt de valoare pentru cumpărători și pentru companie, ajungându-se astfel la deschiderea unui spațiu nou pe piață și de necontestat”. [32, p. 396]

În prezent, inovațiile sunt, ca niciodată, „acceleratorul creșterii”, în special, pentru țările dezvoltate [41]. Fără inovații, companiile n-ar putea diversifica oferta lor pe piață: printr-un

conținut (calitate și sortiment) mai bogat, funcționalitatea produselor sau a serviciilor, valoarea adăugată a acestora și nici n-ar fi capabilă să îmbunătățească procesul de producere/prestare a acestora. În scopul creșterii gradului de inovare a întreprinderilor, trebuie încurajată creativitatea lucrătorilor din cadrul acestora. Ținem să subliniem faptul că adesea există tendința de a limita creativitatea și inovarea la activitatea de producție, motivând lipsa resurselor financiare suplimentare. În ultimul timp, se manifestă o tendință de promovare a inovațiilor în cadrul firmelor, fără a apela la întreprinderile inovaționale (se reduc costurile pentru cercetare, procurare de invenții, tehnologii).

Există mai multe opinii privind modul și modelele de desfășurare a activităților inovaționale în cadrul întreprinderii. Deoarece procesul inovațional este unul complex și implică mai multe activități și resurse, care diferă de la caz la caz, modul de abordare și realizare a procesului inovațional din cadrul unei firme a evoluat în timp, dar modelele clasice sunt utilizate și în prezent de către întreprinderile care inovează (Anexa 4).

De menționat că atunci când procesul de cercetare-dezvoltare, la nivel de întreprindere, se realiza centralizat, se elaborau doar proiecte mari cu concentrare maxima (financiară, umană, tehnologică), limitând astfel interesul doar la produsele noi. Cu părere de rău, acest efort nu oferea întotdeauna rezultatul așteptat. Așadar, a urmat *restructurarea sau desființarea întreprinderilor mari și crearea întreprinderilor mici. Aceste întreprinderi, astăzi, sunt mai flexibile la schimbări și la cerințele consumatorilor.* În prezent, inovarea pornește de la cercetarea pieței, a cerințelor clienților și crește, corespunzător, gradul de responsabilitate față de aceștia. Activitatea întreprinderii se concentrează pe satisfacerea cerințelor clienților, ceea ce prevede un proces continuu de inovare.

Considerăm că o întreprindere poate fi prosperă doar atunci când tinde spre schimbare și are la baza activității sale următoarele principii:

- activitatea direcționată spre satisfacerea cerințelor consumatorilor;
- inovarea persistă în toate domeniile de activitate ale întreprinderii;
- managerii stimulează creativitatea personalului și aceștia sunt implicați în procesul de inovare continuă;
- promovarea unui management participativ;
- dezvoltarea procesului de gestiune prin diversificarea metodelor și a tehnicilor moderne.

Implementarea inovațiilor, la nivel de întreprindere industrială, presupune modul principal de creștere a competitivității producției, menținerea nivelului înalt de dezvoltare și profitabilitate. Obiectivul principal al acestor firme a devenit inovarea, elaborarea/transferul noilor tehnologii.

Inovația înseamnă muncă perseverentă și dedicată, care presupune talent, ingeniozitate și predispoziție. Astfel, pentru ca întreprinderile să fie competitive, antreprenorul ar trebui să urmeze anumite politici privind inovarea în cadrul întreprinderii sale, precum:

- abandonarea sistematică a tot ceea ce este depășit, uzat moral sau neproductiv. La fiecare trei ani, întreaga activitate trebuie revizuită și analizată pentru a o curăța de toate activitățile subperformante;
- acceptarea faptului că produsele, serviciile, piețele, canalele de distribuție, procesele și tehnologiile au o viață limitată, de obicei, scurtă;
- acoperirea prin inovații adecvate a prăpastiei între vechi și nou, prin acțiuni strategice consecvente de suprapunere parțială a ciclurilor de viață;
- formularea unui plan antreprenorial în domeniul inovațiilor cu un buget corespunzător și personal suficient [18, p.120].

La nivel mondial, inovația a devenit, în prezent, o necesitate pentru a supraviețui, pentru a menține competitivitatea și viitoarea prosperare. Majoritatea întreprinderilor încearcă să inoveze, dar nu obțin rezultatele scontate. Cauza acestor eșecuri ar putea fi:

- orientarea efortului pe un termen scurt, respectiv previziunea veniturilor într-un timp apropiat. Dar nu toate inovațiile dau rezultat imediat. Lipsa unei planificări pe termen mediu și lung provoacă un dezechilibru în cadrul firmei.
- cererea pe piață este mult mai flexibilă decât oferta întreprinderilor, deoarece nu este o legătură strânsă dintre activitatea de marketing și procesul de producție, prin aceasta se omite procesul de inovare.
- distribuirea nerațională a resurselor firmei. Lipsește o politică investițională echilibrată. Acest dezechilibru provine și de la instabilitatea profiturilor.
- pregătirea neadecvată a schimbărilor la nivel mondial a tuturor proceselor din cadrul firmei.

În mod tradițional, se consideră că IMM-urile sunt mai puțin active în comparație cu întreprinderile mari în ceea ce privește activitatea de cercetare-dezvoltare, inovare și noile tehnologii de producție. Această opinie trebuie evidențiată, deoarece decalajul IMM-urilor față de marile întreprinderi în ceea ce privește investițiile sau utilizarea noilor tehnologii tinde să se diminueze destul de rapid în unele sectoare.

De exemplu, în ceea ce privește inovația, studiile efectuate în Italia, Franța și Germania au arătat că circa 50-60% din IMM-urile productive desfășoară, în mod regulat, activități ale procesului de inovare [62, p. 30].

IMM-le, prin inovații, răspund unui comportament al întreprinzătorului orientat spre

acțiune și spre satisfacerea nevoilor de moment, în timp ce, în marile întreprinderi, activitatea de cercetare-dezvoltare este un proces planificat pe termen lung.

Dezvoltarea bazei inovative din întreprinderi se efectuează datorită modernizării echipamentelor, reechipării tehnice și reconstrucției. Alegerea direcției de inovare se face în baza rezultatelor unei ample analize și aprecierii nivelului tehnico-organizațional al întreprinderii. Inovațiile trebuie să fie subordonate profitabilității întreprinderii și să satisfacă, în primul rând, cerințele consumatorilor.

În evoluția sa, modul de percepere și reprezentare a procesului de inovare din cadrul unei întreprinderi s-a schimbat considerabil. Modelele timpurii, atât cele implicite cât și cele explicite, în care oamenii gestionau procesul, considerau inovația o însușire secvențială, liniară de activități [54, p.26].

Inovația a fost mult timp asociată cu un model liniar, în care apărea ca reacție la schimbările din mediul extern (need pull) al unei întreprinderi. Procesul inovațional din cadrul firmei era dictat, în mare parte, de nevoile crescânde ale consumatorilor, care reflectau schimbările din mediul economic național și internațional, dezvoltarea progresului tehnico-științific. Astfel, necesitățile consumatorilor devin sursa principală pentru activitățile inovaționale din cadrul firmei, iar, pe de altă parte, dezvoltarea mediului intern al organizației presupune activități de cercetare în cadrul firmei, având ca rezultat produse/servicii noi care mai apoi își găsesc solicitarea pe piață „technology push” [67, p.227].

Pe lângă modelul liniar-clasic al procesului de inovare, mai sunt și alte modele mult mai actuale situațiilor economice din întreprinderile moderne. *Modelul liniar*, divizat în două modele (Anexa 4): „tehnologie care împinge – technology push” și „piață care trage – demand pull”, este prea simplu și nu este într-o concordanță cu realitatea. *Modelul mixt* reprezintă o secvență logică, ce se poate diviza într-o serie de funcțiuni divizate în etape interdependente și interactive. *Modelul continuu* reflectă preocuparea întreprinderilor pentru introducerea pe piață a produselor noi, mai repede decât concurenții săi. *Modelul în rețea* – presupune dezvoltarea unui număr mare de alianțe strategice cu caracter orizontal, bazat pe colaborarea dintre întreprinderi și implicarea clienților în vederea dezvoltării inovării [24, pp.46-48].

Dacă noile cuceriri ale științei permit uneori realizarea unor inovații radicale în același timp, noile produse contribuie la progresul cercetării științifice. Procesul de inovare trebuie să pornească de la existența unei probleme de soluționat și existența potențialului necesar la întreprindere.

Inovația pornește de la o invenție sau o idee nouă, creativă, dar nu inovația din idee este importantă, ci implementarea sau realizarea acesteia. Astfel, invenția este rezultatul creativității

omului, sesizată de cerințele pieței și analiza potențialului inovațional al întreprinderii. Inovația este rezultatul final al mai multor procese (proiectare, producție, aplicare practică) parcurse de la o idee.

Analiza întreprinderilor inovatoare arată că principalul motiv în elaborarea și implementarea inovațiilor este dorința și aspirația managerului în vederea realizării unei activități strategice și, în special, inovaționale. Deci, la fiecare întreprindere ar trebui să fie un lider-inovator, care ar fi gata să aloce resurse umane, materiale și financiare pentru inovare.

Actualmente, este răspândit termenul de *intraprenor* – salariatul din cadrul organizației care inițiază și operaționalizează un demers intraprenorial bine conturat, cu participarea unui grup de angajați, dispunând de autonomie întreprenorială și managerială apreciabilă și fiind recompensat în funcție de performanțele obținute [41].

Intraprenorul poate interveni într-o zonă situată între invenție, inovație și conducerea eficientă a unei activități potențial profitabilă.

Drept factor esențial pentru evoluția economiilor moderne, inovarea a fost “cauza” apariției multor tipuri de afaceri, preponderent în sfera serviciilor.

O astfel de afacere ar fi tipul nou *intraprenoriatul*, care este un proces ce constă în a crea ceva de valoare și, totodată, diferit de ceea ce există, cerând alocarea de timp și de resurse importante, impunând asumarea de riscuri și generând incertitudine, pentru a obține satisfacții financiare și morale, *intreprenoriatul rămâne, în mod evident, o importantă configurație organizatorică și managerială pentru toate țările* [41].

Intraprenoriatul asigură un tip particular de inovație, în funcție de specificul unității intraprenoriale create. Acest tip de inovație va genera, ulterior, inovație pe planul producției, al tehnologiilor sau al procedurilor de distribuție și inovație intraprenorială, în funcție de ceea ce se urmărește prin unitatea creată. Ca urmare, apar multiple și succesive inovații, care au implicații de natură organizațională. Este posibil ca acest tip de inovație să fie de lungă durată (ca tendință) și să reprezinte sursa unor viitoare orientări ale intraprenorilor [190].

Factorii ce provoacă interes crescând pentru intraprenariat:

- **noile nevoi ale salariaților**, deoarece intraprenoriatul asigură valorificarea mai bună a dorinței de a fi întreprinzător;
- **noile nevoi ale organizațiilor** aflate într-un context competitiv mai sever ca niciodată, asigurând valorificarea mai bună a resurselor disponibile în diferite domenii de activitate ale firmelor [41].

Intraprenoriatul apare, astfel, ca o activitate exercitată în interiorul organizațiilor care deja funcționează [41].

Implementarea unei invenții în cadrul întreprinderii duce la obținerea unor rezultate-efecte atât pentru antreprenori, consumatori, angajații întreprinderilor, dar și pentru stat (figura 1.8).

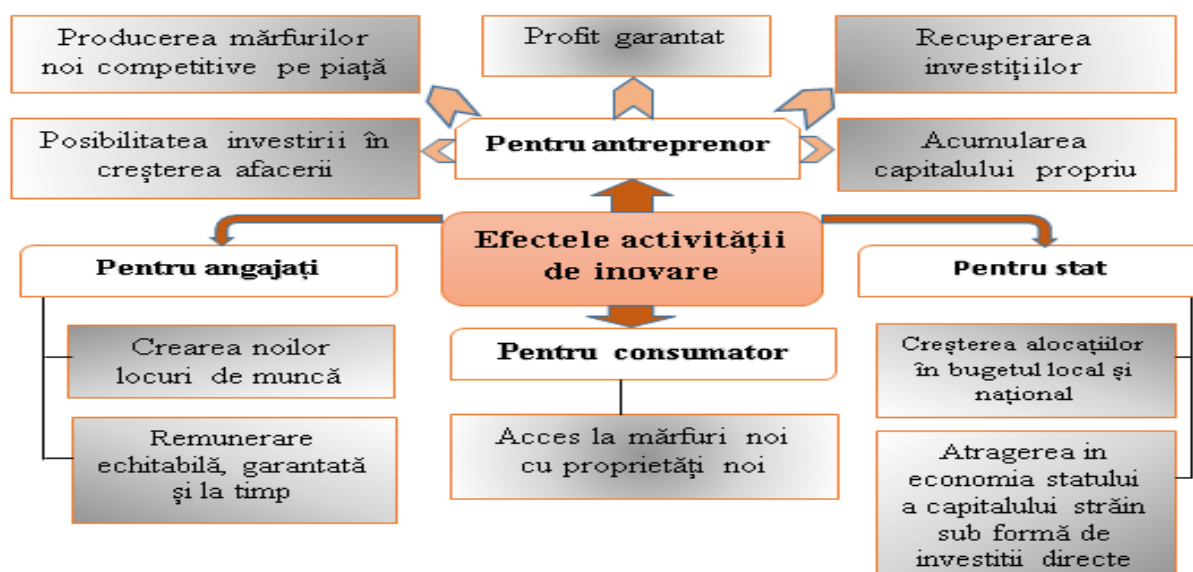

Fig. 1.8. Efectele aduse de activitatea de inovare
Sursa: Adaptat de autor după [184, p.92]

Efectele sau rezultatele din activitatea inovațională a firmei vor fi mari doar atunci, când se va inova corect (presupune alegerea domeniului de inovare: management, produs, piață, utilaje etc.) și se va oferi ceea ce este solicitat pe piață.

1.3. Experiența străină în susținerea și promovarea activității antreprenoriale prin inovații

Dinamica mijloacelor economice, schimbările permanente ale factorilor externi, care determină politica firmei, dezechilibrul cursului valutar, apariția concurenților, ce oferă produse identice sau mai calitative – această situație este specifică țărilor cu o economie de piață. În scopul menținerii puterii de concurență a întreprinderilor și a cotei sale pe piața de desfacere, întreprinderea trebuie, periodic, să reconstruiască forțele de producere, modernizarea bazei tehnico-materiale existente, creșterea volumului de producție, adoptarea noilor genuri de activitate.

Evident este că lansarea produselor concurențiale presupune existența *inovației*, a siguranței în exploatare, nivelul tehnic corespunzător, aplicarea tehnologiilor ecologic pure, toate acestea fiind asigurate de o politică inovațională eficientă. Analiza practicii internaționale confirmă faptul că unul din obiectivele de bază ale politicii inovaționale, la nivel de stat, trebuie să fie asigurarea și susținerea inițiativei tuturor participanților la dezvoltarea progresului tehnico-științific.

Țările dezvoltate practică mai multe modalități de promovare a inovațiilor – de la susținerea

statală a inovațiilor tehnologice și investițiilor în infrastructură până la aprovizionarea lor cu informații în domeniul marketingului și al subședării inovațiilor la export.

O trăsătură caracteristică a țărilor dezvoltate este o dezvoltare inovatoare, care se bazează pe procesul direcționat de căutare, pregătire și implementare a inovațiilor ce vor îmbunătăți eficiența producției sociale. Eficiența activității inovaționale este determinată de infrastructura inovațională. Prin urmare, infrastructura inovațională este o componentă de bază a economiei de inovare și a potențialului inovațional național. Totodată, ea reprezintă principalul instrument și mecanism al unei economii inovatoare, capabile să sporească economia țării la un nivel înalt de dezvoltare. Infrastructura inovațională trebuie să cuprindă toate elementele procesului de inovare (educație – activități de cercetare – producție – consum) și trebuie să posede următoarele proprietăți:

1. Răspândirea în toate regiunile, care va da posibilitate de a rezolva sarcini funcționale ale întregului ciclu de inovare: de la crearea ofertei de inovare, cercetarea de marketing și studiul de fezabilitate pentru introducerea și comercializarea inovațiilor.

2. Să fie universală și flexibilă, contribuind la punerea în aplicare a inovațiilor în diverse domenii și să se adapteze la schimbările rapide în dezvoltarea științei și a tehnologiei, precum și a mediului de piață.

3. Asigurarea informațională, financiară, cu cadre a tuturor elementelor componente a procesului inovațional.

4. Constructivitatea, care asigură obținerea unui rezultat final optim.

5. Flexibilitatea, care asigură adaptarea infrastructurii inovaționale la cerințele pieței.

În practica mondială, există diferite soluții privind dezvoltarea infrastructurii inovaționale:

- Modelul european de dezvoltare a infrastructurii inovaționale se bazează pe investițiile publice și subvenții și are ca scop crearea de noi locuri de muncă.
- În țările Asiatice, infrastructura inovațională se dezvoltă prin crearea de tehnopoluri (Japonia), crearea tehnoparcurilor, adesea în domeniul tehnologiilor informaționale (India), dezvoltarea diferitor tipuri de structuri inovaționale, cu sprijin financiar din partea statului (China).
- Modelul de dezvoltare a infrastructurii inovaționale în SUA este mai puțin dependent de resursele financiare ale statului și funcționează datorită investițiilor din partea firmelor cointerestate [65, p. 122-123].

Nivelul de dezvoltare a infrastructurii inovaționale depinde de politica statului în domeniul inovațiilor și promovarea acestora. Ca și orice politică, politica inovațională nu poate fi unică pentru toate țările, însă are același scop: stimularea activității inovaționale și dezvoltarea

potențialului tehnico-științific. În dependență de potențialul țării, aceasta își alege formele sau metodele de reglare statală a activității inovaționale. De exemplu, în Germania și Japonia, unde statul are un rol deosebit în influențarea funcționării economiei de piață, se practică o politică protecționistă, pentru a susține producătorii autohtoni. Atunci când statul formulează scopurile și principiile politicii sale, aici se stabilesc și prioritățile sale în domeniul inovațional și științific.

Actualmente, economiștii, în dependență de gradul de intervenție a statului în economie, evidențiază trei grupuri de țări:

- În primul grup este prioritară concepția de necesitate a intervenției statului în activitatea economică (Japonia, Franța);
- Al doilea grup se caracterizează prin perseverență predominantă asupra relațiilor de piață (SUA, Marea Britanie);
- Al treilea grup își menține poziția „între” intervenția statului și relațiile economiei de piață [140, pp. 4-12].

După nivelul și formele de susținere a inovațiilor pe plan mondial putem evidenția:

- ✓ Strategiile statale de influență dinamică;
- ✓ Strategia reglării descentralizate;
- ✓ Strategii combinate.

Prin realizarea strategiei de influență dinamică, statul recunoaște activitățile științifice, tehnico-științifice și inovaționale drept factori economici generali și decisivi în creșterea economiei naționale. Aceasta se practică cu succes în activitatea inovațională a Japoniei, Franței ș.a.

Statul, care practică strategia reglării descentralizate își păstrează poziția de lider principal, însă lipsesc legăturile directive specifice strategiei de influență dinamică. La realizarea acesteia se utilizează mai multe tipuri de stimulare a activității inovaționale (de exemplu, în SUA, Marea Britanie).

Strategia combinată este practică în statele unde o bună parte a economiei ține de sectorul public (de stat), iar statul este cointerestat în susținerea și menținerea unui înalt potențial de export al ramurilor din sectorul dat (de stat). Astfel, față de întreprinderile date, statul practică o strategie de influență dinamică, iar față de altele – strategia reglării descentralizate. Drept exemplu de realizare a acesteia poate fi politica Suediei.

Politica inovațională a Europei Occidentale se bazează, în general, pe stimularea activității „campionilor naționali” – un număr mic de corporații mari, capabile să concureze cu companiile de frunte din SUA și Japonia. Astfel de corporații beneficiază de o cotă majoră a cheltuielilor de stat destinate activităților de cercetare-dezvoltare. De exemplu, în Marea Britanie, peste 80% din alocații pentru activitățile de cercetare și prelucrare în domeniul electronicii erau destinate doar

pentru 5 companii [140, pp.4-12].

La nivelul Uniunii Europene s-au adoptat numeroase măsuri și politici, menite să susțină activitățile de cercetare-dezvoltare și inovare, o parte a acestora au fost deja implementate sau sunt în curs de pregătire. Varietatea acestor măsuri reflectă diversitatea condițiilor, precum și preferințele culturale și prioritățile din țările membre ale UE.

Primul *Plan de Acțiune pentru Inovare în Europa* (*The „First Action Plan for Innovation in Europe”*) a fost lansat de Comisia Europeană în anul 1996 și a oferit un cadru analitic comun și un context politic pentru politicile inovaționale din Europa [65, p.124].

În martie 2000, la Consiliul European, întrunit la Lisabona, au fost sugerate noi direcții pentru dezvoltarea *politicii inovaționale* și pentru asigurarea interacțiunii acesteia cu alte strategii și politici. Doi ani mai târziu, la Consiliul European de la Barcelona, șefii de stat și de guvern au convenit ca investițiile făcute în cercetare-dezvoltare la nivel european să crească la nivelul unei „ținte” de 3% din PIB în anul 2010 (comparativ cu 1,9% în anul 2000).

Totodată, s-a convenit și asupra creșterii cercetării finanțate din fondurile private de afaceri, de la un nivel de 56% la circa două treimi din investițiile totale din cercetare & dezvoltare, proporție deja atinsă în SUA și în unele țări din Europa.

La întrunirea din 20-21 martie 2003, Consiliul European de la Bruxelles a invitat statele membre „să întreprindă acțiuni concrete de creștere a investițiilor făcute în cercetare-dezvoltare și inovare pentru atingerea țintei Barcelona”. Consiliul European a subliniat și necesitatea întăririi Spațiului European al Cercetării (ERA) în beneficiul tuturor țărilor din Europa lărgită, în particular, prin „aplicarea unor metode de coordonare deschise pentru sprijinirea politicilor de cercetare-dezvoltare și inovare”. La 30 aprilie 2003, Comisia Europeană a adoptat cel de-al doilea comunicat intitulat sugestiv „Investing in research: an action plan for Europe” [112], prin care se oferă un plan concret de acțiuni care permite identificarea atât a inițiativelor în derulare considerate a fi relevante pentru atingerea obiectivului de 3% (care nici în anul 2011 nu a fost atins), cât și noi posibile direcții de acțiune la nivel național și/sau european.

UE progresează prea lent în domeniul științelor pentru a acoperi distanța care o separă de liderii americani și japonezi, în timp ce China recuperează tot mai repede întârzierea. Obiectivele procesului de la Lisabona au fost amânate cu peste zece ani, din 2010 în 2020. Rectorii celor mai implicate universități europene în cercetare au lansat un apel pentru creșterea finanțărilor publice pentru a nu pierde în competitivitate. Cei 22 de rectori de mari campusuri universitare, ca cele de la Oxford, Cambridge, Louvain sau Barcelona cer conducătorilor europeni să revadă volumul și importanța investițiilor în cercetare, pentru a menține și a dezvolta competitivitatea Europei. Din toate statele europene, la capitolul știință, cercetare-dezvoltare: Germania, Franța, Suedia și

Danemarca sunt cu mult mai presus decât media europeană.

În țările Uniunii Europene, 45% din cheltuielile C&D provin din fondurile publice. Situația este cu mult mai diferită în Statele Unite, unde statul nu intervine decât în limita a 33%, iar în Japonia și Coreea de Sud cifra nu depășește 30%.

Potrivit Eurostat, Japonia dispune de mai multe brevete la un milion de locuitori la Oficiul European de Brevete decât toată UE: 161 pentru o medie de 116 pentru Uniunea Europeană, chiar dacă așa țări ca Germania și Danemarca se clasează în fața Japoniei [91].

Obiectivul Uniunii Europene de a deveni „cea mai competitivă și dinamică economie din lume” este realizabil datorită unui șir de politici adoptate la nivel național, regional și chiar local, stabilite la Lisabona și reafirmate de către strategia „Europa 2020” pentru o creștere „inteligentă, durabilă și incluzivă”. În vederea atingerii acestor obiective, statul francez, în baza propunerii Comisiei Europene, a lansat în anul 2007 un proiect experimental „Strategia Regională de Inovare”, cu trasarea obiectivelor strategice pentru fiecare regiune în parte, în dependență de prioritățile și avantajele competitive ale acesteia. Strategia dată presupune realizarea unei metodologii comune pentru toate regiunile. „Strategia Regională de Inovare” are la bază trei obiective: o abordare strategică, bazată pe un diagnostic al punctelor forte și slabe ale teritoriului, dorința de a menține o perspectivă mai largă de inovare în toate formele sale și, în cele din urmă, o îmbunătățire constantă în coordonarea politicilor naționale, locale și europene pentru inovare.[127]

Rezultatele acestei experiențe sunt pozitive și demne de urmat. În urma implementării acestei strategii, s-a dovedit că marea majoritate a întreprinderilor, în special IMM, pentru a deveni mai inovative, au nevoie de: consultații specializate, resurse umane înalt calificate, instrumente de finanțare, dar, de asemenea, și dezvoltarea mecanismelor statale de sprijin și suport pentru inovare. Evaluarea preventivă a rezultatelor strategiei a evidențiat încă o problemă majoră - lipsa colaborării între participanții la procesul inovațional (incubatoare, organizații de transfer de tehnologii, platforme tehnice și altele). Astfel, pentru a satisface necesitatea unei **mai bune coordonări între actorii din sistem**, mai multe regiuni au optat pentru a promova o abordare "de afaceri" sau stabilirea "funcțiilor cheie" a structurilor de sprijin și suport pentru inovare. A fost stabilită legătura de tip "contracte de obiective și mijloace" pentru a consolida rolul agențiilor regionale de inovare (de exemplu, Innovergne, ARITT în regiunea Centru, Seinari în Haute-Normandie, CARINNA Champagne-Ardenne), în unele cazuri funcționează o reconciliere cu agențiile de dezvoltare regională.

În ceea ce privește **finanțarea inovării**, este evident un deficit de instrumente pentru a sprijini fazele cruciale cu privire la inițierea și dezvoltarea de proiecte inovatoare. În conformitate cu strategia practică, s-au luat următoarele măsuri: acordarea ajutorului pentru crearea fondurilor

de start sau „de semințe”, implementarea de instrumente de inginerie financiară, garanții, co-investiții orientate spre inovare, sprijinul din partea fondurilor UE (FEDR) și partenerii naționali de finanțare (fonduri de depozite, bănci), rețele dinamice și profesionale de business angels.

De asemenea, creșterea numărului și succesului proiectelor inovaționale necesită mai mult o finanțare suplimentară. Avem în continuare nevoie de actori-lideri de afaceri, studenți și cercetători cu inițiativă de inovare – gata să se angajeze într-o abordare inovatoare. Acesta este motivul pentru componenta care vizează **consolidarea cererii pentru companiile de inovare** sau de capacitatea lor de a inova, care ocupă un loc important în „Strategia regională de inovare” și în planurile de acțiune. Astfel, pentru a crește numărul de întreprinderi inovative, sunt prevăzute măsuri concrete nu doar în vederea organizării unei funcții de cercetare și dezvoltare în afaceri, dar și pentru răspândirea culturii de inovare (prin educație și formare) și a capacității de inovare de management în IMM-uri [125].

Astfel, către anul 2010, Franța obține următoarele rezultate: 2,08% din PIB sunt investite în activitatea de cercetare-dezvoltare; 38,7 miliarde € – cheltuieli interne pentru cercetare și dezvoltare; 97.000 de cercetători și profesori-cercetători (cu normă întreagă) – în cercetarea publică; 456,000 de persoane participă la o activitate legată de cercetare: 44% – în sectorul public, 56% – în afaceri (2009); 80.000 de doctoranzi – în școli doctorale; 12.000 de doctori noi – în fiecare an; 1200 de convenții de formare de doctorat – în întreprinderi (2008); 200 de companii inovatoare create în fiecare an; 71 de poli de competitivitate, inclusiv 17 de nivel mondial [112].

UE avansează încet în direcția atingerii obiectivului de 3% pentru cercetare-dezvoltare, însă există un decalaj care se aprofundează între UE și alte state, în special, din cauza investițiilor mai scăzute ale întreprinderilor în cercetare și dezvoltare.

Investițiile în cercetare și inovare reprezintă un motor esențial pentru creștere și idei inovatoare. Acesta este motivul pentru care creșterea investițiilor în cercetare și dezvoltare reprezintă una dintre cele cinci priorități ale strategiei Europa 2020.

În perioada 2000-2007, intensitatea C&D a UE a stagnat, ca urmare a creșterii în paralel a PIB-ului și a cheltuielilor brute cu C&D. Recent, intensitatea C&D a UE a crescut de la 1,85% din PIB, în 2007, la 2,01%, în 2009, ca rezultat al descreșterii PIB și a creșterii priorității bugetare acordate finanțării publice a C&D, combinate cu reziliența investițiilor private în C&D. Această situație s-a creat în urma unei influențe pozitive a agendei Lisabona și a reformelor la nivel național inițiate începând cu 2005 [112].

În ultimul deceniu, cheltuielile pentru C&D ale întreprinderilor din UE au stagnat la aproximativ 1,20% din PIB (1,25% în 2009), un nivel mult mai scăzut decât în Statele Unite (2,01% în 2008), Coreea de Sud (2,45% în 2007) și Japonia (2,68% în 2007).

Numărul mare de cercetători și resurse umane calificate reprezintă unul din atuurile principale ale Europei. În 2008, în UE erau 1,5 milioane de cercetători comparativ cu 1,4 milioane în Statele Unite și 0,71 milioane în Japonia. Cu toate acestea, China se situează pe primul loc în lume, cu 1,6 milioane de cercetători în anul 2008.

UE reprezintă primul producător de publicații științifice, supuse unei evaluări *inter pares* la nivel mondial, cu 29% din producție în 2009, înaintea Statelor Unite (22%), a Chinei (17%) și a Japoniei (5%).[112].

O indicație privind intenția diferitelor țări de a adopta un rol conducător în procesele de inovare reprezintă numărul de cereri de brevete depuse la Oficiul European de Brevete (OEB). Ponderea statelor membre ale UE în numărul cererilor de brevete depuse la OEB a scăzut de la 44,8%, în 2000, la 44,2%, în 2007.

În ceea ce privește accesul întreprinderilor la finanțarea privată, Europa se situează mult în urma Statelor Unite în privința capitalului de risc. **Fondurile de capital de risc inițial** în UE (1,9 miliarde EUR) reprezintă mai puțin de jumătate din nivelul SUA (4,5 miliarde EUR în 2009) și sunt semnificative numai în Norvegia, Danemarca, Portugalia, Finlanda, Belgia și Franța. Numai Regatul Unit, Suedia și Elveția se remarcă în ceea ce privește investițiile în capitalul de risc în faza de extindere. În lipsa unor perspective suficiente în obținere de venituri ridicate din investiții, scade interesul și cererea de C&D sau inovare la nivel național [112].

România, ca stat membru al UE este mult sub nivelul general al acesteia, atât din punctul de vedere al capacității sistemului de cercetare-dezvoltare și inovare, cât și al performanțelor acestuia, cu impact asupra competitivității economice.

Programul Național de Reformă prevede realizarea țintei naționale 2020 de a investi, 2% din produsul intern brut (PIB) pentru activități CD, cu structura: 1% din fondurile publice și 1% din sectorul privat. Aceasta este, totuși, sub ținta europeană, care rămâne de 3% din PIB, pentru anul 2020. Rezultatele sunt urmărite prin indicatori specifici, precum numărul de lucrări științifice publicate în reviste indexate în sistemul ISI, numărul de citări în reviste ISI, numărul de doctori în științe, numărul de cercetători, numărul de brevete naționale acordate, universități românești în clasamente internaționale etc.

În acest scop s-au realizat următoarele reforme:

- Susținerea finanțării ritmice a Planului Național;
- Susținerea infrastructurilor CD de mari dimensiuni;
- Introducerea *noului sistem de finanțare instituțională*, cu două componente: *finanțare de bază*, fundamentată pe standarde de cost și *finanțare complementară*, pe bază de performanță, acordată unităților de cercetare-dezvoltare certificate.

- Promovarea prioritară a proiectelor cofinanțate de către operatorii economici;
- Creșterea nivelului investițiilor CD în sectorul privat prin promovarea facilităților fiscale;
- Introducerea instrumentului tip „voucher” pentru inovare, pentru a încuraja crearea unei culturi și a unui mediu, favorabile inovării la nivelul IMM-urilor [90].

Respectiv, către anul 2009, în România s-a creat următoarea infrastructură CDI, formată din 1300 de unități, care desfășoară activități CD:

- 264 de instituții și universități de drept public, din care: 168 de unități CD de interes național; 46 de institute naționale CD; 56 de universități publice acreditate; 66 de institute, centre de cercetare ale Academiei Române (52 de institute și 14 centre de cercetare); 96 de institute, centre sau stațiuni de CE, organizate ca instituții publice.
- circa 1000 instituții în sectorul privat, în special, agenți economici.

Rețeaua de unități specializate pentru transfer tehnologic și inovare – 50 de entități specifice, din care 39 – acreditate și 4 parcuri științifice și tehnologice. Asociația Incubatoarelor și Centrelor de Afaceri din Romania (AICAR) coordonează activitatea a 10 centre de inovare situate pe întreg teritoriul țării [28].

În cadrul noului program al UE, „Europa 2020”, sunt prevăzute fonduri de 80,2 miliarde de euro pentru finanțarea cercetării și inovării, care vor fi alocate instituțiilor de cercetare, universităților, companiilor inovatoare în sectorul privat și IMM-uri [100]. Însă, aceste fonduri nu sunt suficiente pentru atingerea unui nivel înalt în domeniul inovării. Apare nevoia creării și dezvoltării de fonduri suplimentare pentru finanțarea activității de inovare, ca, de exemplu, „Venture capital” sau „Business angels”. Un exemplu ar fi rețeaua European Business Angel Network (EBAN) [83,132], o asociație non-profit, înființată în anul 1999 de Asociația Europeană a Agențiilor de Dezvoltare (EURADA) [83, 132], cu sprijinul Comisiei Europene. Scopul ei este să intermedieze relația dintre “Business angels” și întreprinzătorii în căutare de investitori, prin programe locale, regionale și naționale de asistență pentru crearea unui mediu investițional favorabil: campanii de conștientizare, identificare a surselor de finanțare, strategii regionale pentru promovarea spiritului antreprenorial, lobby. Membrii EBAN sunt federații și rețele naționale, regionale și locale din țările membre ale UE și din țări terțe, implicate direct în promovarea investițiilor informale pe teritoriul UE – autorități regionale, școli și asociații de afaceri, universități și parcuri tehnologice, companii și persoane private.

Studiul, realizat de EBAN, a stabilit profilul investitorului informal: un “înger de afaceri” are capital și expertiză, este dispus să investească între 25.000 și 250.000 euro, să-și împărtășească abilitățile manageriale, cunoștințele și legăturile de afaceri, preferă să investească în zona de rezidență, caută profitul, dar și distracția, este bărbat, rareori femeie, are între 35 și 65 de ani. Cu

cât este mai în vârstă, cu atât este mai dispus să investească și este un om de afaceri sau un manager de succes [83, 132].

Printre primele țări în lume, atât în inovare, cât și în competitivitate, este SUA. Potrivit Raportului Competitivității Globale 2016-2017, realizat de Forumul Economic Mondial (WEF), SUA se plasează pe locul 3 în topul celor mai competitive țări din lume, pe locul 1 și 2 fiind Elveția și Singapore [125].

Potrivit unui alt raport, prezentat de către Information Technology and Innovation Foundation – ITIF, a fost publicat clasamentul celor mai dezvoltate țări și regiuni, din punctul de vedere al dezvoltării inovațiilor. Acest raport evaluează impactul politicilor economice și comerciale ale țărilor asupra unui sistem global mai larg de inovare. Se analizează 27 de indicatori, printre care 14 „contribuabili” care au contribuit în mod constructiv la inovarea globală, grupate în trei categorii: impozite, capital uman, cercetare-dezvoltare și tehnologie - și 13 detractori care inhibă niveluri mai mari de inovare globală: piețele de producție, protecția IP și piețele de consum.

Potrivit acestui raport, țările care fac cel mai mult pentru a sprijini inovația la nivel mondial, cu cele mai mici cheltuieli pe cap de locuitor, sunt Finlanda, Suedia, Regatul Unit, Singapore. Raportul identifică aceste țări ca promotoare a politicilor de investiții guvernamentale în cercetarea științifică, educație și inovare, care produc efecte semnificative asupra sistemului de inovare la nivel global. În schimb, țările care au cel mai puțin impact constructiv asupra sistemului de inovare mondial - Argentina, Indonezia, India, Thailanda și Ucraina - contribuie mai puțin la inovarea globală și, în același timp, utilizează mai multe politici de inovație mercantiliste. Statele Unite se situează pe locul al zecelea, în general, deoarece politicile sale de sprijinire a inovării (cum ar fi finanțarea cercetării științifice) sunt mai mici decât cele ale liderilor (pe cap de locuitor) [95, pp.1-3].

Politica tehnico-științifică a SUA se bazează pe o structură instituțională foarte dezvoltată, elementul de bază al politicii inovaționale fiind crearea infrastructurii inovaționale la nivel de stat. Statul poate crea rețele în centre de consultanță, de realizare și distribuție a inovațiilor, contribuie la crearea piețelor inovaționale (publicații în edițiile statale, expoziții, târguri etc.) și chiar poate fi agent al acesteia atunci când procură sau realizează licențe. O mare atenție în SUA se acordă transferului de tehnologii de la care au de beneficiat atât organele statale, cât și agenții economici [140, pp. 4-12].

În ultimele decenii ale secolului al XX-lea, au fost practicate pe larg așa-numitele *companii selectate* (***spin – off***) în SUA, Japonia și țările dezvoltate din Europa, care sunt organizate pe lângă universități, laboratoare speciale și centre de cercetare de stat cu scopul integrării comerciale a realizărilor tehnico-științifice, obținute în urma investigațiilor fundamentale. *Întreprinderile*

selectate sau *spin off-uri* sunt companii recent înființate pe baza unui rezultat obținut dintr-un proiect de cercetare sau a unei idei brevetate.

O altă variantă de apariție a *întreprinderilor selectate (spin – off)* este atunci când se creează o companie nouă de către cei care au plecat de la companiile cu succes din aceeași ramură sau de către savanți, care au plecat de la universități sau laboratoare pentru a obține efecte comerciale din descoperirile și inovațiile sale. Astfel de companii sunt pe larg răspândite în SUA, „Silicon valley” din California, unde timp de mulți ani reprezintă o modalitate predominantă de creare a întreprinderilor.

Analizând experiența țărilor europene și a SUA, conchidem că o bună dezvoltare a competitivității inovaționale se poate realiza prin dezvoltarea următoarelor direcții:

- Stimularea inovațiilor în cadrul companiilor (acordarea condițiilor preferențiale pentru cercetare și dezvoltare, dar și alte tipuri de stimulente, sporirea investițiilor în noile echipamente, inclusiv IT).
- Deschiderea pentru transfer de tehnologii și mobilitatea specialiștilor de înaltă calificare, care pot servi drept surse de idei noi și inovații.
- Dezvoltarea economiei „digitale”.
- Asistența tuturor instituțiilor necesare pentru realizarea inovațiilor: majorarea finanțării pentru cercetările universitare, dar și a instituțiilor ce contribuie la comercializarea inovațiilor științifice.
- O politică națională eficientă în domeniul inovațiilor, ce ar stimula dezvoltarea inovațiilor.

În clasamentul final privind inovațiile Federația Rusă este plasată pe locul 35 (35, 1 puncte), aceasta înregistrând un rezultat mai bun și locul 8, cu 15,2 puncte, la capitolul schimbări inovaționale. Federația Rusă s-a clasat pe poziția a 3-a, conform indicatorului bilanțului comercial. Totodată, un rezultat destul de bun (poziția a 13-a) este înregistrat în ce privește nivelul de investiții guvernamentale în cercetare și dezvoltare (R&D). Liderii topului mondial sunt țările asiatice: Singapore, aflată pe locul întâi, fiind cu 15% în fața SUA și cu 40% în fața statelor EU-15[195].

Per ansamblu, tendințele consemnate indică faptul că în lipsa unor măsuri coordonate din partea guvernelor Statelor Unite și țărilor Europene cu privire la inovații și sporirea competitivității, secolul al XXI-lea va fi secolul țărilor din regiunea Oceanului Atlantic și Pacific, mai exact, al țărilor din Sud-estul Asiei [195].

Modul de dezvoltare a inovațiilor în țările CSI merită o atenție deosebită, deoarece aproximativ de 15 ani au suferit de o subfinanțare cronică și o restructurare întârziată a sectorului inovațional, ceea ce a dus la reducerea simultană a numărului de cercetători activi și a mediei lor de

vârstă (64% peste 40 de ani). Necesitatea de a supraviețui, în condițiile penuriei de resurse, a afectat grav atractivitatea carierei de cercetare, ceea ce a condus la migrarea masivă a cercetătorilor performanți către alte sectoare ale economiei sau în străinătate. Sectorul *cercetare – dezvoltare – inovare* a suferit, probabil, cel mai mult în rezultatul „pierderilor colaterale” (relații strânse de colaborare), care, în consecință, a dus la reducerea însemnată a potențialului inovațional la nivel național. Trebuie să menționăm că, deși aceste țări dispun de un potențial inovațional și de companii inovatoare, totuși, în prezent, continuă să posede un mediu nefavorabil de inovare, cauzat, în primul rând, de politicile statului în domeniul dat.

În acest context, menționăm că din economiile celor 12 țări membre ale CSI niciuna nu răspunde provocărilor concurențiale ale pieței mondiale. Conducerea politică a acestor țări a avut nevoie de mai mult de 10 ani pentru ca să recunoască inovația ca factor de bază al modernizării economiei și să-și asume responsabilitatea pentru crearea sistemelor naționale de inovații. Pe parcursul ultimilor 5 ani, Rusia, Ucraina, Belarus și Kazahstan, considerate a fi cele mai dezvoltate țări ale CSI, au aprobat un șir de programe naționale, prin care dezvoltarea inovațională devine obiectul de bază al politicilor statale în domeniul științei și al tehnicii. Astfel, în Rusia este adoptată „Strategia dezvoltării inovaționale a Federației Ruse până la 2020” (în 2011) [168], în Belarus – „Strategia Națională a dezvoltării economico-sociale, stabilită pe o perioadă de până la 2020 (aprobată în mai 2004), în Ucraina – „Strategia dezvoltării economice și sociale a Ucrainei pe perioada anilor 2004-2015 pe calea integrării Europene”. Cea mai mare parte a potențialului tehnico-științific și inovațional al CSI revine acestor țări [138, pp. 15].

Astfel, Rusia stabilește obiective ambițioase, dar realizabile de dezvoltare pe termen lung, de a majora nivelul de bunăstare a populației și creștere a rolului în viața politică la nivel mondial. Singura posibilitate de a atinge aceste obiective este trecerea economiei la un model inovațional de dezvoltare. Începând cu anul 2005, au fost aprobate principalele direcții ale politicii inovaționale ale Federației Ruse, declarate în „Politica Federației Ruse în domeniul dezvoltării sistemului inovațional pentru perioada de până la 2010”, iar în 2006 a fost aprobată „Strategia de dezvoltare a științei și inovării” în Federația Rusă pentru perioada de până în 2015. Conform acestor documente specifice, s-au pus bazele sistemului național de inovare, au fost luate măsuri pentru dezvoltarea sectorului de cercetare și dezvoltare, pentru formarea infrastructurii inovaționale și a modernizării economiei prin inovații tehnologice. Federația Rusă a înregistrat progrese în îmbunătățirea regimului juridic al inovației, sunt introduse, și continuă să fie impuse, stimulente fiscale adecvate. Totodată, au fost puse bazele creării Centrului Inovațional „Skolkovo” [169].

Astfel, către anul 2013, Federația Rusă a creat o infrastructură inovațională destul de puternică: peste 80 de parcuri și multe centre de inovare și transfer tehnologic, mai mult de 100 de

centre de transfer tehnologic, 10 centre de analiză și de inovare la nivel național, 86 de centre de informare științifică și tehnică, mai mult de 120 de incubatoare de afaceri, 15 centre de consultanță în inovații și alte organizații ale infrastructurii inovaționale (figura 1.9).

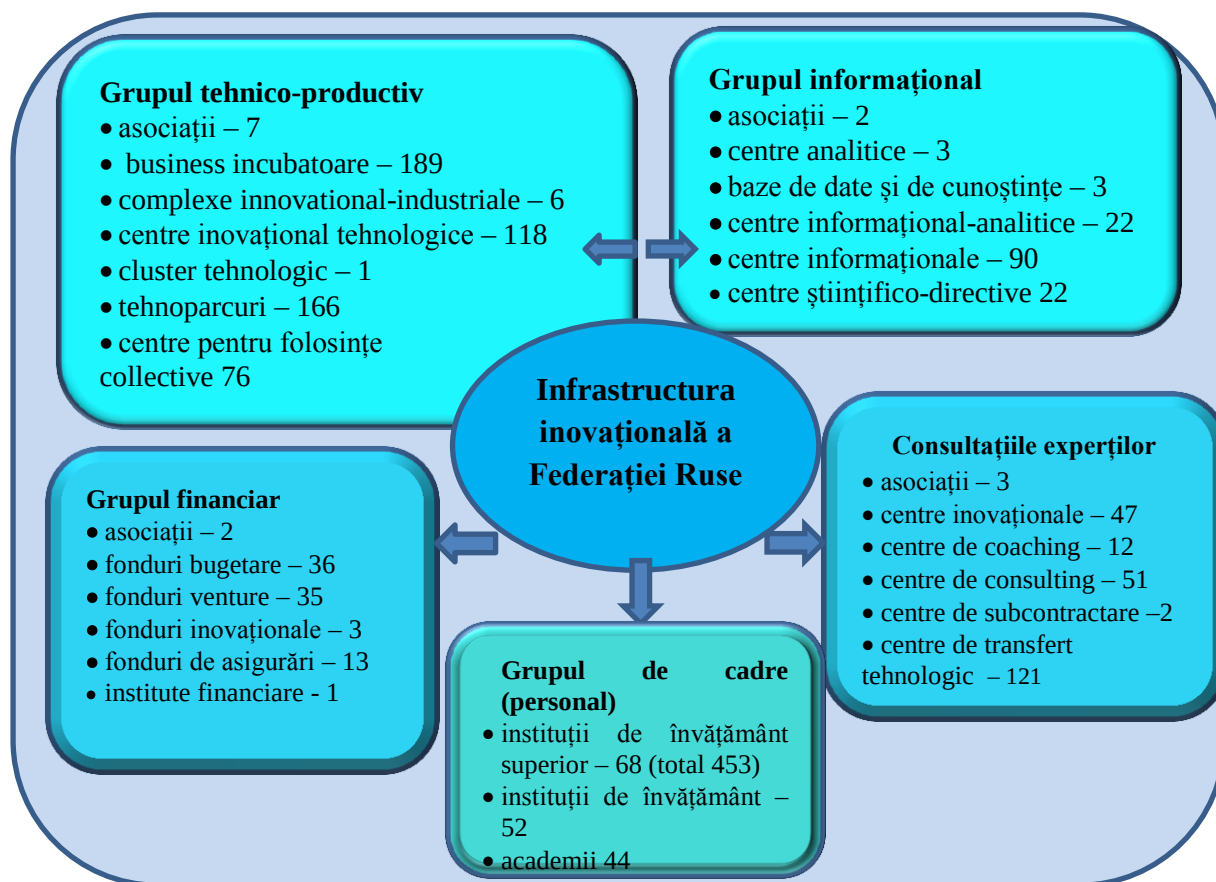

Fig. 1.9. Elementele componente ale infrastructurii inovaționale din Federația Rusă

Sursa: Elaborată de autor în baza materialelor [163]

Începând cu anul 2009 (declarat anul inovațiilor la nivel mondial), guvernul Rusiei a pus accentul pe o dezvoltare inovațională în toate direcțiile. Au fost majorate investițiile în activitățile de inovare, a crescut numărul centrelor și organizațiilor de cercetare, s-a majorat numărul de cercetători. Prin urmare s-a creat o infrastructură inovațională puternică (1181 organizații ale infrastructurii inovaționale) și de perspectivă.

O asemenea politică de susținere a activității inovaționale are și Ucraina. Ciocnindu-se cu un șir de probleme privind transferul de tehnologii, reducerea investițiilor în inovare, reducerea numărului de cercetători, ea a făcut ca la începutul anului 2004 structurile statale să desfășoare mai multe acțiuni pentru redresarea mediului inovațional din economia națională. Astfel apare „Strategia dezvoltării economice și sociale a Ucrainei pe perioada anilor 2004-2015”, care are un compartiment special „Strategia asigurării modelului de dezvoltare inovațională” [160, 89].

Deși s-au produs modificări pozitive în economia țării, totuși, dezvoltarea inovațională se desfășoară destul de lent. Potrivit experienței internaționale, pozițiile de lideri în dezvoltarea

tehnologică și socio-economică pot fi ocupate de acele țări, care au o infrastructură extinsă și eficientă, aplicând-o în toată gama de creare și implementare a inovațiilor.

Infrastructura inovațională a Ucrainei nu este suficient de dezvoltată, nu include toate elementele procesului inovațional și nu are un sistem de asigurare, cu serviciile necesare pentru toate sectoarele activității inovaționale. Deci, au fost create doar câteva elemente ale infrastructurii inovaționale. Potrivit Serviciului de Stat pentru promovarea politicilor și dezvoltarea antreprenoriatului din Ucraina, la 01.01.2008 au fost înregistrate 33 de parcuri tehnologice (inclusiv 16 tehnoparcuri înregistrate în conformitate cu legile din Ucraina, din care rezultate financiare substanțiale prezintă doar 2), acestea realizează proiecte inovaționale în direcțiile strategice ale statului și primesc sprijin financiar din partea statului. În Ucraina sunt 73 de business incubatoare (dintre care 24 sunt incubatoare inovaționale), care nu au statut juridic. Pe întreg teritoriul Ucrainei funcționează 410 centre de leasing, 2565 de fonduri investiționale și de inovare, 241 de fonduri pentru susținerea antreprenoriatului, 38 din acestea sunt create cu ajutorul Fondului Ucrainei de susținere a antreprenoriatului [152].

La începutul anului 2014, în Ucraina funcționau 3 parcuri științifice, 10 parcuri tehnologice și 9 incubatoare de afaceri, iar în anul 2015 de către Serviciul de Statistică de Stat al Ucrainei au fost înregistrate 978 întreprinderi, care efectuează cercetări științifice. Trebuie să menționăm însă faptul că volumul acestora este în continuă scădere. Numărul persoanelor din domeniul științei se estimează la circa 63864, iar numărul doctorilor în economia Ucrainei, cel mai mare pentru ultimii 20 de ani, a fost în anul 2014 circa 16090 de persoane, dar începând cu anul 2015 acest indicator este anulat. Ponderea întreprinderilor care practică activitatea de inovare este în creștere, însă cea mai mică pondere a fost înregistrată în perioada de criză, în anul 2006 – 11,2%. Așadar, întreprinderile inovează și implementează inovații. Ponderea întreprinderilor, care au implementat diferite inovații în anul 2015, este de 17,3%. Acest indice justifică cheltuielile care se fac pentru inovare. În anul 2015, suma totală de cheltuieli pentru inovații a constituit 13813,7 mil. grivne, dintre care doar 55,1 mil. sunt din bugetul statului [143].

Așadar, factorii negativi care împiedică dezvoltarea activității de inovare din Ucraina sunt: legislația imperfectă și lipsa sprijinului financiar din partea statului.

O caracteristică specifică a țărilor din zona post-sovietică este inovarea „la comandă”, doar atunci când apare cererea, dar nu și pentru a comercializa inovațiile. Activitatea tehnico-științifică în domeniile economice și la întreprinderile industriale din Belarus se desfășoară prin realizarea sarcinilor puse de programele științifice și tehnico-științifice elaborate de stat și au contracte directe cu beneficiarii.

În Belarus, formarea unei infrastructuri inovaționale a început cu peste 10 ani în urmă. Actualmente, în Republica Belarus au fost create și funcționează mai mult de 80 de elemente ale infrastructurii inovaționale: 56 de centre științifico-practice; 24 de centre de transfer tehnologic; 1 parc de înalte tehnologii (monofuncțional); 10 parcuri tehnico-științifice; 5 centre inovaționale; 1 fond inovațional național; 10 centre informaționale și de marketing; 9 business incubatoare; 476 de biblioteci tehnico-științifice; 318 întreprinderi inovațional-active [167, 85].

Factorii economici care influențează, în principal, dezvoltarea slabă a inovațiilor în Republica Belarus sunt lipsa de resurse proprii ale întreprinderilor industriale, lipsa susținerii financiare din partea statului și costurile majore ale inovațiilor.

La 1 februarie 2013, *Agenția de Consultanță Bloomberg* a publicat un clasament al țărilor cu cel mai înalt nivel de dezvoltare inovațională (*Bloomberg Innovation Index*), Republica Belarus ocupând locul 49 în clasament. În general, atestăm că țara are un potențial inovațional destul de ridicat. Astfel, în funcție de capacitățile tehnologice, ocupă locul 2 în clasamentul general, cât privește nivelul învățământului superior – locul 5, în activitatea de brevet – locul 5 [162].

O imagine complexă a situației create în anul 2015, în domeniul proprietății intelectuale în țările analizate mai sus, este prezentată în tabelul 1.1.

Tabelul 1.1. Aplicările birourilor naționale de proprietate intelectuală în anul 2015

Indicatori Țări	PIB¹ (mld. \$)	Brevete	Modele utile²	Mărci comerciale	Modele industriale
Belarus	158,12	1967	465	3327	155
Republica Moldova	16,85	98	171	1994	141
România	395,17	1229	64	27300	2089
Federația Rusă	3498,42	33786	11672	51983	3215
Ucraina	319,18	2878	8683	28144	2747

¹Produsul Intern Brut (miliarde dolari) (Constant 2011, US \$)

²Modele utile(aplicații): rezidenți + înstrăinate

Sursa: World Intellectual Property Indicators. WIPO Economics & Statistics Series.
http://www.wipo.int/ipstats/en/statistics/country_profile/

Actualmente, circa 80% din creșteri ale PIB din țările dezvoltate sunt datorate inovațiilor și progresului tehnico-științific. Prin urmare, la nivel mondial, pentru dezvoltarea științei și inovațiilor, se alocă surse din ce în ce mai mari.

1.4. Concluzii la capitolul 1

În vederea realizării obiectivelor de cercetare prevăzute pentru acest capitol, am analizat abordarea evolutivă a conceptului de antreprenoriat și inovații, care evidențiază rolul inovațiilor în dezvoltarea antreprenoriatului și caracteristica principală și cea mai actuală a antreprenoriatului – inovația.

Inovațiile reprezintă, în prezent, nucleul schimbărilor structurale în orice sistem

economic, care determină viteza și calitatea transformărilor economice atât la nivel național, cât și la nivel particular, de întreprinderi.

Efectuând o generalizare a cercetărilor efectuate, putem evidenția următoarele concluzii:

1. Deși în literatura de specialitate *inovația* a fost tratată diferit: ca proces, mijloc de schimbare, din punct de vedere tehnic, tehnologic, conchidem că **inovarea** este un proces de transformare a invenției sau a descoperirilor, care prezintă noutate și progres într-un anumit domeniu, în produse/servicii noi aplicabile în practica socială. Așadar, această finalitate este numită – *inovație*. În acest context, **inovația** a fost definită ca un produs, proces nou sau metodă nouă/îmbunătățită, care are o aplicabilitate practică și constituie rezultatul unui proces creator de transformare a ideilor în lucruri concrete.

2. Aplicabilitatea acestora se regăsește, în primul rând, în antreprenoriat. Astfel, **antreprenoriatul** îl definim ca un proces de realizare a unui șir de activități interdependente în vederea inițierii, promovării și dezvoltării unei afaceri bazate pe inovații și care include elemente inovative, cu asumarea tuturor riscurilor specifice.

3. În structurarea și elaborarea acestui capitol a fost urmărit realizarea scopului principal al acestei lucrări, care vizează prezentarea noțiunii de **inovație** într-un nou context, nu doar drept caracteristică principală a afacerilor antreprenoriale, de exemplu, cum a fost abordată de P.F. Drucker, dar și ca un element principal al antreprenoriatului, necesar pentru dezvoltarea acestuia.

4. Inovațiile reprezintă o metodă de progres al întreprinderilor cea mai puțin riscantă, deoarece orice inovație este urmată de anumite efecte pozitive. Totodată, inovațiile constituie o sursă de supraviețuire și de creștere a competitivității. Prin introducerea inovațiilor în cadrul întreprinderilor se obțin modificări conceptuale, structurale, dar și procesuale, afirmare demonstrată practic de către mai multe state. Experiența mai multor state demonstrează contribuția inovațiilor la dezvoltarea antreprenoriatului prin politicile de susținere și acțiuni de promovare a inovațiilor în activitățile antreprenoriale. Pe parcursul studiului au fost prezentate multe analize comparative, constatări, avantaje și dezavantaje ale modalităților de dezvoltare și finanțare a antreprenoriatului, care trebuie luate în considerație pentru politicile viitoare în acest domeniu, începând cu nivelele regionale și continuând la nivel de țară.

Astfel, pornind de la problemele identificate în acest capitol, formulăm următorul **scop**: aprofundarea bazei teoretice privind antreprenoriatul și inovațiile și elaborarea recomandărilor practice în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații, în baza întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Dezvoltare Sud.

Reieșind din scopul tezei, au fost trasate următoarele **obiective**:

- aprofundarea cercetărilor științifice asupra conceptelor de antreprenoriat și inovație;

- identificarea și argumentarea rolului inovațiilor în dezvoltarea antreprenoriatului;
- studierea experienței internaționale privind susținerea și promovarea activității antreprenoriale, inclusiv prin crearea și dezvoltarea infrastructurii inovaționale;
- identificarea indicatorilor de evaluare a potențialului inovațional la nivel de întreprindere și regiune;
- analiza activității antreprenoriale în Regiunea de Dezvoltare Sud,
- aprecierea potențialului inovațional și a intensificării activității inovaționale a întreprinderilor din industria alimentară a Regiunii de Dezvoltare Sud;
- elaborarea unor recomandări și propuneri practice în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații.

Luând în considerare tematica abordată, problema de cercetare rezidă în demonstrarea conexiunii activităților de inovare și antreprenoriat, care au contribuit la elaborarea recomandărilor și propunerilor practice în vederea dezvoltării antreprenoriatului prin inovații.

Direcțiile de soluționare a problemei de cercetare prevăd stabilirea relațiilor de triplă colaborare în cadrul regiunilor de dezvoltare (mediu academic – mediu antreprenorial – organele de stat) în vederea aprofundării necesarului problematic de soluționat, în scopul accelerării dezvoltării economiei naționale, prin stabilirea indicatorilor de evaluare a potențialului inovațional, pentru a determina căile de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații structurale, organizaționale sau procesuale la nivel de întreprindere și la nivel de regiune.

2. ANTREPRENORIATUL ȘI MEDIUL INOVAȚIONAL

2.1. Analiza mediului inovațional în Republica Moldova

Cererea și interesul apare tot mai pronunțat pentru plasarea antreprenoriatului (crearea de noi afaceri) ca element cheie în procesul de dezvoltare și revitalizare a zonelor mai puțin dezvoltate din Europa [115]. Atât la nivel European, cât și la nivel mondial, s-a demonstrat că revitalizarea zonelor economic dezavantajate și creșterea competitivității acestora pot fi obținute prin inovații în antreprenoriat sau dezvoltarea inovativă a antreprenoriatului. Astfel, accentul trebuie pus pe dezvoltarea activității inovaționale la nivel național. Una dintre principalele direcții de dezvoltare și stimulare a inovațiilor ar fi crearea infrastructurii inovaționale.

Astăzi, în țările dezvoltate, evoluția eficientă a infrastructurii inovaționale este în raport cu procesele integraționale, care permit atingerea efectelor sinergetice în urma îmbinării și coordonării activității diferitor subiecți. Astfel de îmbinări sunt realizate în cadrul mediului inovațional național.

Mediul inovațional poate fi definit ca un set de întreprinderi inovatoare, obiecte ale infrastructurii inovaționale, instituții și mecanisme (organizații), care asigură condiții favorabile pentru punerea în aplicare a inovațiilor. Schematic, mediul inovațional al unei țări ar putea fi reprezentat astfel (figura 2.1):

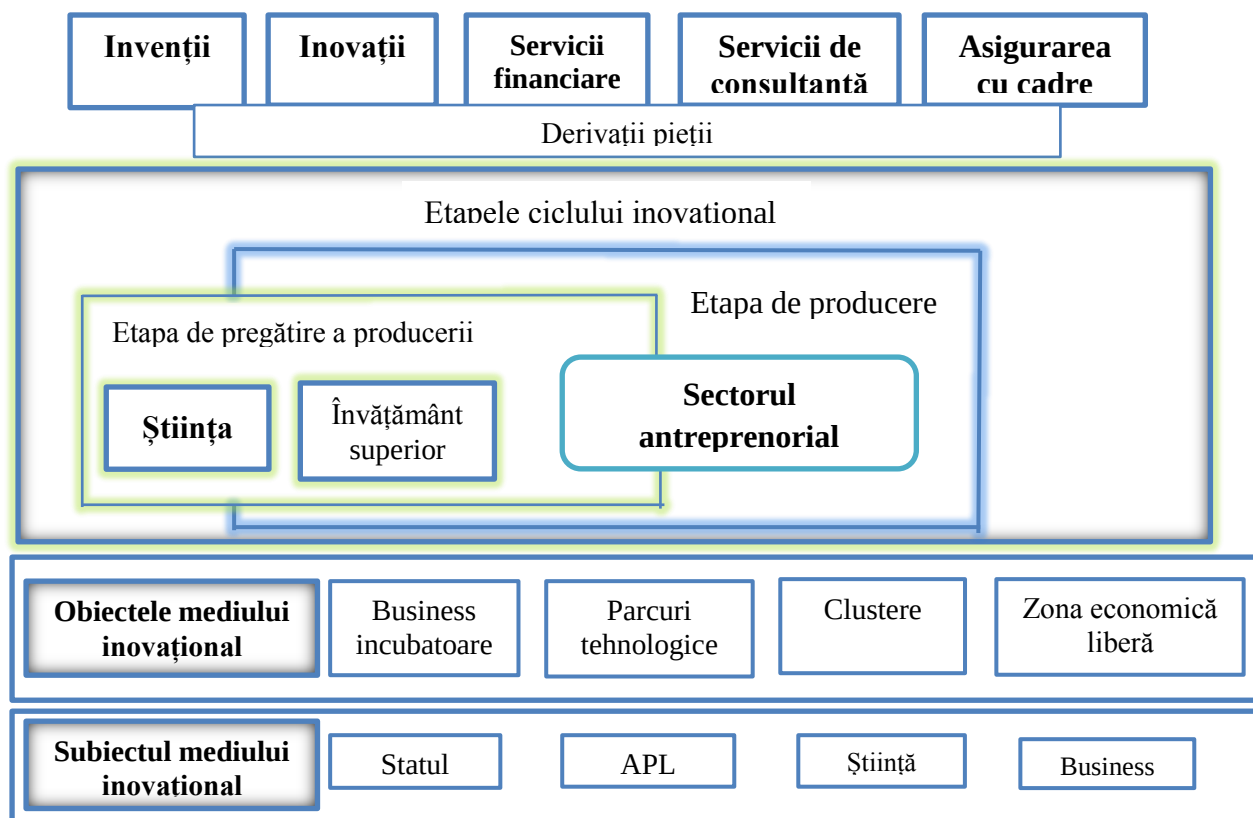

Fig. 2.1. Modelul structural al mediului inovațional
Sursa: adaptat de autor după [139, p. 53]

Cea mai răspândită definiție a *mediului inovațional* reprezintă o combinație a factorilor mediului intern și a mediului extern sau micro- și macro- mediu: *factorii macroeconomici* (mediul extern al organizației, care nu depind de întreprinzător și asupra cărora nu se poate acționa) și *factorii microeconomici* (care, în mare parte, depind de întreprinzător, manager și factorii mediului intern al organizației).

Fig.2.2. Factorii ce influențează activitatea antreprenorială

Sursa: Elaborată de autor după [76]

Intensitatea antreprenorială dintr-o regiune este determinată de factorii mediului înconjurător, care pot fi organizați în trei grupe:

1. Infrastructura, care caracterizează societatea (nivelul de educație, conjunctura economică, resursele financiare disponibile, cadrul juridic și legal, situația politică, infrastructura tehnico-materială);
2. Gradul diversificării împrejurărilor din societate (mediul de dezvoltare dinamic, periculos sau nu și complex);
3. Experiența de viață a indivizilor ce alcătuiesc societatea (familia, antrenarea în afaceri, modele sociale și experiența profesională) [118].

Pentru dezvoltarea antreprenoriatului este nevoie de crearea și dezvoltarea unei infrastructuri puternice. Infrastructura mediului inovațional este cea mai importantă parte a acestuia, deoarece unește participanții la activitatea inovațională, contribuind, astfel, la promovarea și realizarea inovațiilor. Infrastructura inovațională este un element la fel de valoros al mediului inovațional, cum ar fi producătorii și consumatorii de inovații, deoarece, adesea, prin întreprinderile componente ale infrastructurii inovaționale se realizează transferul de tehnologii și comercializarea inovațiilor.

În conformitate cu prevederile Concepției de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional, elementele principale ale infrastructurii inovaționale trebuie să devină:

- centrele științifice publice;
- institutele ramurale;
- instituțiile superioare;
- liderii întreprinderilor științifico-productive;
- parcurile tehnologice și business-incubatoarele;
- firmele de inginerie, responsabile nemijlocit pentru producerea produselor științifico-tehnice și promovarea acestora pe piață [65, p.121].

Elementele infrastructurii nu doar organizează relațiile antreprenoriale și facilitează membrilor acestor relații realizarea intereselor personale, dar creează condiții pentru a reduce costurile de tranzacție și reglementarea eficientă a activității antreprenoriale.

Principalele grupe de elemente ale infrastructurii inovaționale în antreprenoriat ar putea fi:

- cadrul legislativ de susținere și dezvoltare a inovațiilor în antreprenoriat;
- resursele umane (centre, instituții de pregătire, calificare, recalificare și perfecționare a cadrelor);
- instituțiile financiare (bănci, instituții de finanțare și asigurare);
- instituțiile de informare și de consultanță;
- marketingul (instituții de cercetare a pieței, reclamă și publicitate);
- infrastructura tehnico-materială (parcuri tehnico-științifice, inovaționale, industriale; incubatoarele inovaționale, de afaceri; tehnoparcuri; zone economice libere, clustere și altele).

În conformitate cu tendințele Uniunii Europene de dezvoltare a inovațiilor în antreprenoriat și orientarea Republicii Moldova spre integrare în UE, cadrul legislativ autohton este perfecționat periodic.

Începând cu anul 2004, o dată cu aprobarea *Codului cu privire la știință și inovare* (nr. 259-XV din 15 iulie 2004), Republica Moldova a început să realizeze un vast proces al dezvoltării antreprenoriatului, în strânsă legătură cu activitatea științifică și inovațională. În 2006 au fost finisate lucrările de revizuire a actelor normative ale Guvernului și ale autorităților administrației publice centrale, conform prevederilor Legii nr. 424 din 16.12.2004 privind revizuirea și optimizarea cadrului normativ de reglementare a activității de întreprinzător cu denumirea „Ghilotina 1” și a început reevaluarea masivă a Legilor, conform prevederilor Legii nr. 235-XVI din 20.07.2006, cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător, numită „Ghilotina 2”. Astfel, prin Hotărârea Guvernului nr.104 din 01.02.2007, a

fost aprobată Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător [37]. În perioada anilor 2010-2011 s-a derulat așa-numitul proiect „Ghilotina 2+”.

Astfel, Ministerul Economiei a elaborat un șir de documente de politici, care susțin dezvoltarea proceselor de creștere și ameliorare a competitivității atât la nivel macro-, cât și la nivel de întreprindere. Printre acestea a fost enumerată Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova, Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 - „Inovații pentru Competitivitate”, Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, Legea nr. 182 din 15 .07. 2010 cu privire la parcurile industriale ș.a. De asemenea, printre proiectele de documente în politici, care vor contribui la impulsivarea procesului de dezvoltare a sectorului industrial și de creștere a competitivității întreprinderilor industriale, inclusiv a produselor industriale și a serviciilor prestate, este *Foaia de parcurs* pentru ameliorarea competitivității în Republica Moldova. În vederea ameliorării situației economice din Republica Moldova s-a elaborat „Strategia națională de dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020”, numită *Strategia „Moldova 2020”*.

Ulterior, au fost elaborate un șir de programe, strategii, planuri de nivel național, sectorial și chiar internațional, precum: Programul de Activitate a Guvernului „Integrarea Europeană: Libertate, Democrație, Bunăstare, 2011-2014”; Planul de acțiuni pentru anii 2012-2014 privind implementarea Strategiei Naționale de Proprietate Intelectuală a Republicii Moldova pentru anii 2012-2020 [63].

Toate aceste acte normative au fost elaborate în conformitate cu prevederile reglatorii și indicatorii de bază în domeniul antreprenoriatului UE și BM (Banca Mondială).

Susținerea cercetărilor științifice, precum și stimularea unui climat inovațional de durată au fost determinate, în conformitate cu legislația, drept prioritare pentru dezvoltarea social-economică a Republicii Moldova.

În conformitate cu direcțiile prioritare de dezvoltare social-economică a țării au fost determinate și direcțiile strategice de activitate în sfera științei și inovării:

1. Edificarea statului de drept și punerea în valoare a patrimoniului cultural și istoric al Moldovei în contextul integrării europene.
2. Valorificarea resurselor umane, naturale și informaționale pentru dezvoltarea durabilă.
3. Biomedicina, farmaceutica, menținerea și fortificarea sănătății.
4. Biotehnologii agricole, fertilitatea solului și securitatea alimentară.
5. Nanotehnologii, inginerie industrială, produse și materiale noi.
6. Eficientizarea complexului energetic și asigurarea securității energetice, inclusiv prin folosirea resurselor renovabile.

Codul cu privire la știință și inovare a schimbat radical rolul Academiei de Științe a Moldovei în sistemul de organizare și gestionare a științei. Academia de Științe a Moldovei a devenit o organizație de interes național în sfera științei și inovării, coordonator plenipotențiar al activității științifice și inovaționale, forul științific suprem al țării, consultantul științific al autorităților publice ale Republicii Moldova.

Participarea Republicii Moldova la procesul de creare a spațiului unic științific european a contribuit la stabilizarea potențialului științific al țării, precum și la dinamizarea schimbului reciproc avantajos cu comunitatea științifică a UE.

În scopul creării infrastructurii inovaționale, în anul 2007, a fost elaborată și adoptată Legea cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare, care prevede înlesniri fiscale, vamale și tarifyare pentru rezidenții acestora. Tot în anul 2007 au fost inaugurate: Parcul Științifico-Tehnologic „Academica” și Incubatorul de Inovare „Inovatorul”. Acestea oferă rezidenților săi – firmelor inovaționale, un pachet de servicii, precum: spații, construcții și dotări, suplimentate cu o întreagă serie de prestații materiale, informaționale, de personal, financiare, de expertiză și consultanță.

Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic, în colaborare cu Consiliul Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei și alte organisme au fondat, în anul 2008, Parcul Științifico-Tehnologic „INAGRO” în domeniul ecologiei și agriculturii intensive, în anul 2009 – Parcul Științifico-Tehnologic “Micronanoteh” în domeniul microelectronicii și nanotehnologiilor, în anul 2011 – Incubatorul Inovațional “Politehnica” în domeniul ingineriei, tehnologiilor industriale și informaționale; Incubatorul Inovațional “Universcience”- în domeniul valorificării capacităților intelectuale, inovaționale și educaționale. În prezent, în parcurile științifico-tehnologice și în incubatoarele de inovare activează 43 de companii-rezidente, care dezvoltă proiecte de inovare și transfer tehnologic în domeniul energeticii, nanotehnologiilor, informaticii, tehnologiilor informaționale, ingineriei industriale și agricole, securității alimentare, tehnologiilor agriculturii ecologice și intensive, producerii materialelor de construcție după tehnologii inovaționale ș.a. [187].

În anul 2010, în urma cooperării întreprinderilor mici și mijlocii cu instituțiile de cercetare și inovare la nivel național, peste 50 de întreprinderi au implementat rezultatele inovațiilor și au fost încheiate 16 acorduri noi cu instituțiile naționale de cercetare prin intermediul Proiectelor de Inovare și Transfer Tehnologic. Concomitent, au fost deschise: Filiala Incubatorului de Inovare „Inovatorul” la Bălți, filiala Parcului „InAgro” la Cahul [40].

Pentru Republica Moldova, dezvoltarea inovațională are o însemnătate vitală, deoarece este amplasată între două puteri economice regionale mari – România și Ucraina – state ce

promovează activ politicile de creștere economică și consolidare a capacităților competitive. Efectele acestor politici sunt resimțite prin sporirea productivității și reducerea costurilor de fabricație, situație ce duce la menținerea unor prețuri competitive de comercializare a producției exportate, inclusiv și în țara noastră. Totodată, menționăm creșterea expansiunii produselor ucrainene în nomenclatorul mărfurilor comercializate în Republica Moldova. Situația creată impune regândirea viziunii asupra specializării economiei țării noastre și determinarea avantajelor competitive, care necesită să fie consolidate prin dezvoltarea potențialului inovațional autohton. O imagine mai clară asupra situației create este prezentată în tabelul de mai jos.

Tabelul 2.1 Indicele Global al Inovației (2017)

Denumirea indicatorului	Unit. măsură	România	Republica Moldova	Ucraina
Indicele global al inovației / Global Innovation Index	Locul din 127 țări	42	54	50
<i>Scorul unor indicatori</i>				
Ușurința de lansare a businessului	rank	53	37	18
Ușurința de rezolvare a insolvențității	rank	46	56	120
Cercetare și dezvoltare	rank	62	81	51
Cercetători științifici / 1 milion populație	pers.	894.8	662.1	1,006.0
Cheltuieli pentru cercetare-dezvoltare, PIB	%	0.5	0.4	0.6
Ușurința de obținere a creditului	rank	7	29	19
Credit intern acordat sectorului privat, PIB	%	29,9	34,8	57.0
Cercetare-dezvoltare efectuată de întreprinderi, din total cheltuieli	%	0,2	0,1	0,4
Cercetare-dezvoltare finanțată de întreprinderi, din total cheltuieli	%	37,3	n/d	40,3
Cercetare-dezvoltare finanțată din exterior, din total cheltuieli	%	21	11,6	18,2
Colaborare de cercetare universități / economie	rank	77	117	55
Nivelul de dezvoltare a clusterelor	rank	95	123	114

Sursa: elaborat de autor în baza datelor [106, p. 303, p. 280, p. 259]

Conform raportului privind *Indicile Global al Inovării din anul 2017*, Republica Moldova ocupă locul 54 din 127 de țări, pe când Ucraina se situează pe locul 50, iar România pe locul 42. Cu doar 0,4% din PIB investite în cercetare-dezvoltare la nivel de stat, amintim că începând cu anul 2009, la nivel de UE, cota investițiilor a fost stabilită de circa 3% din PIB, nici

întreprinderile nu au posibilitatea să cheltuiască mai mult decât 0,1% din totalul de cheltuieli. Dar și din exterior, finanțarea activității de cercetare – dezvoltare în țările vecine este mult mai mare decât în Republica Moldova. Respectiv, și numărul de cercetători raportat la 1 milion de populație la noi în țară (662.1) este mai mic, comparativ cu cel a țărilor vecine, cum ar fi, de exemplu, în Ucraina - de 1,006.2 persoane.

Dacă tot vorbim de finanțare, chiar și obținerea unui credit în Republica Moldova este mai dificil decât în Ucraina și România, care ocupă poziția a 7-a la acest indicator. Cu toate acestea, lansarea unei afaceri în România este mai complicată decât în Republica Moldova sau Ucraina, care are poziția 18 la acest capitol.

Trebuie să menționăm că neutilizarea sau ignorarea oportunităților inovative, prin care ar putea fi dezvoltat antreprenoriatul, cum ar fi colaborarea dintre mediul academic/centre de cercetare și mediul antreprenorial, dar și crearea pe baza acestor relații a unor clustere competitive, poziționează Republica Moldova pe ultimele locuri ale acestui reiting.

Cât privește proprietatea intelectuală, aici Republica Moldova se află pe aceeași poziție cu România și doar cu câteva trepte cedează Ucrainei, ceea ce confirmă, că politicile în acest domeniu sunt elaborate conform prevederilor UE și sunt respectate.

În scopul optimizării și eficientizării potențialului întreprinderilor și instituțiilor în elaborarea, utilizarea și gestionarea obiectelor de proprietate intelectuală, Agenția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală (AGEPI) a lansat noul tip de servicii – Prediagnoza Proprietății, care, începând cu anul 2009, se acordă în sprijinul IMM. În anii 2009-2010, circa 1039 de IMM au obținut titluri de protecție asupra obiectelor de proprietate intelectuală [188].

În anul 2012, Guvernul a elaborat și aprobat *Strategia Națională în domeniul Proprietății Intelectuale până în 2020 și Planul de acțiuni pentru anii 2012-2014* (apoi pentru anii 2015-2017) privind implementarea Strategiei, proiecte elaborate sub egida Comisiei Naționale pentru Proprietatea Intelectuală (SNPI) [188].

Din totalul cererilor (6109) depuse în anul 2015 la AGEPI, circa 1774 (29%) au fost depuse de solicitanții naționali și 4335 de cereri de la solicitanți străini, ceea ce constituie 71% din total.

În rezultatul examinării cererilor depuse, în anul 2015, a fost acordată protecție pentru 2697 de OPI (obiectele proprietății industriale), dintre care 1415 titulari naționali. Din numărul total de OPI care au obținut protecția, 2338 se referă la mărci, 142- desene/modele industriale, 189- invenții și 28 soiuri de plante [188].

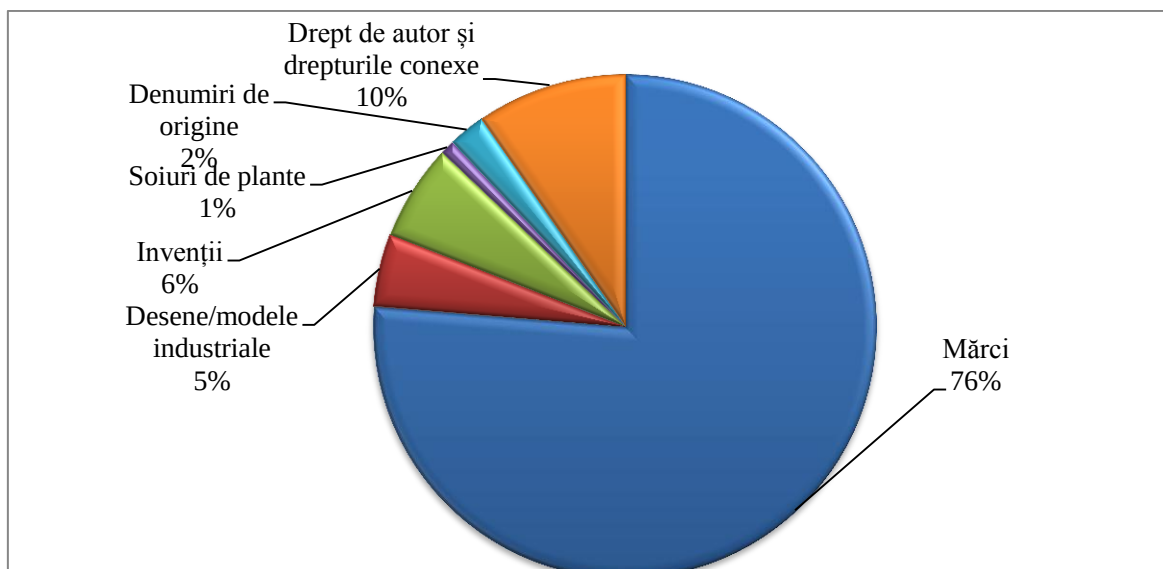

Fig. 2.3. Certificate eliberate total în anul 2015

Sursa: Elaborată de autor în baza datelor [188]

De menționat că dezvoltarea antreprenoriatului și practicarea procesului inovațional în cadrul întreprinderilor, în mare parte, depinde de potențialul de resurse umane (Tabelul 2.2).

În prezent, sistemul de cercetare-dezvoltare este format din mai mulți actori: în primul rând, AȘM, de la care pornesc planificările sub formă de strategii, politici programe în domeniul științei și inovării, care, totodată, distribuie finanțele pentru astfel de activități.

În componența sistemului de inovare sunt: AITT, AGEPI, PST, incubatoarele de inovare, universitățile și ODIMM. Pe parcursul anului 2015, în cadrul celor 3 parcuri științifico-tehnologice (*Academica*, *Micronanoteh*, *Inagro*) și 8 incubatoare de inovare (*Inovatorul*, *Innocenter*, *Inventica USM*, *Politehnica*, *Nord*, *Antreprenorul Inovativ*, *Media Garage*, *IT4BA*) se numără 32 întreprinderi-rezidente, dintre care 21 sunt rezidenți ai parcurilor științifico-tehnologice și 11 rezidenți ai incubatoarelor de inovare.[187]

În anul 2015, a fost organizat un concurs de proiecte privind crearea unui incubator de inovare. Ca rezultat, prin *Hotărârea Consiliului Suprem pentru Știință și Dezvoltare Tehnologică al Academiei de Științe a Moldovei*, nr. 189 din 30 iulie 2015, a fost creat Incubatorul de Inovare „IT4BA (Information Technologies for Business Applications)” în cadrul Academiei de Studii Economice a Moldovei. Creșterea numărului de parcuri științifico-tehnologice, a incubatoarelor și a rezidenților acestora stagnează. Drept motiv este lipsa facilităților fiscale promise, dar neachitate rezidenților, fonduri de finanțare (venture capital, creditele preferențiale), dar și a motivației insuficiente de a implementa inovațiile [63, pp. 21-22].

O dată cu aprobarea Codului cu privire la știință și inovare, începând cu anul 1994, actorul principal în domeniul științei devine, după cum am menționat supra, Academia de Știință a Moldovei, care printre altele, elaborează concepții, proiecte și programe de stat, oferă

consultanță autorităților publice asupra direcțiilor strategice ale politicii de stat în sfera economică, socială și umanitară.

Academia de Științe a Moldovei, prin intermediul agențiilor, a parcurilor științifice, incubatoarelor inovaționale și a incubatoarelor de afaceri, realizează raportul dintre mediul științific, academic și antreprenorial, astfel ca inovațiile să fie aplicate în practică, iar antreprenoriatul să fie într-un proces de dezvoltare continuă. În așa mod, are loc o dezvoltare reciprocă, mediul științifico-academic, prin cercetări și elaborări inovează antreprenoriatul, care, la rândul său, solicită inovații, în goana pentru competitivitate și prosperitate.

În acest context, identificăm resursa umană, ca unul din cele mai principale elemente ale infrastructurii inovaționale. De menționat că, în ultimii ani, numărul cercetătorilor a crescut. Respectiv, în anul 2015, numărul total pe domenii științifice constituia 3368 de persoane, cu 53 de cercetători mai mult decât în anul precedent și cu 776 mai mult decât în anul 2007 (tabelul 2.2).

Tabelul 2.2. Cercetători din activitatea de cercetare-dezvoltare pe domenii științifice (persoane)

Cercetători pe domenii științifice	Anii									Abaterea absolută 2015-2014
	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	
total	2592	3471	3561	3267	3372	3338	3250	3315	3368	+53
Științe naturale	807	1110	1106	1134	1147	1157	1168	1196	1165	-31
Științe tehnice	507	650	604	482	493	483	448	443	552	+109
Științe medicale	399	422	474	478	477	459	457	453	442	-11
Științe agricole	439	574	578	496	491	485	401	411	411	0
Științe sociale	162	382	415	314	365	371	411	496	472	-24
Științe umaniste	278	333	384	363	399	383	365	316	326	-49

Sursa: Elaborat de autor [8, p.177]

Creșterea numărului total de cercetători, în anul 2015, cu 53 de persoane este condiționată, în mare parte, de creșterea numărului de cercetători la științe tehnice (109 de persoane). La același nivel rămâne numărul de persoane la Științe agricole, iar la celelalte domenii numărul de cercetători este în scădere. Știința devine din ce în ce mai puțin atractivă pentru tinerii absolvenți, atât din motivul finanțelor, cât și al perspectivelor de autorealizare.

Deci, observăm că cea mai mare pondere a cheltuielilor (39,99%) din totalul de cheltuieli interne, în anul 2015, revine științelor naturale, unde sunt cei mai mulți cercetători în același an.

De menționat că cea mai mare pondere pe domenii de cercetare din totalul de cheltuieli se efectuează la etapa cercetărilor aplicative (științe agricole și științe naturale).

Tabelul 2.3. Corelația dintre numărul de cercetători și cheltuieli interne pentru activitatea de cercetare-dezvoltare pe domenii științifice pentru anul 2015

Domenii științifice	Cercetători pe domenii științifice		Cheltuieli interne curente	
	persoane	%	mii lei	%
total	3368	100	424320.5	100
Științe naturale	1165	36,07	144213.1	33.99
Științe tehnice	552	13,36	107956.9	25.44
Științe medicale	442	13,67	42438.9	10
Științe agricole	411	12,40	63217.8	14.9
Științe sociale	472	15,00	37264.1	8.78
Științe umaniste	326	9,53	29229.7	6.89

Sursa: elaborat de autor [8, p.178]

Pentru cercetările din domeniul științelor tehnice, cel mai mult se cheltuie (peste 80%) la etapa dezvoltării tehnologice, doar pentru științele umaniste cele mai mari cheltuieli revin cercetărilor fundamentale.

Pe parcursul perioadei îndelungate, din cauza unei politici economice și inovaționale „nesigure”, alocațiile bugetare în domeniul cercetării-inovării s-au redus de circa 12 ori. În consecință, echipamentul din institutele de cercetare-inovare s-au uzat din punct de vedere moral și fizic, fondurile pentru consumabile erau sub nivelul minim de acceptabilitate, iar receptivitatea beneficiarilor potențiali (agenților economici) pentru rezultatele științifice și inovațiile tehnologice a scăzut până la pragul de dispariție. În perioada 2006-2009 s-a produs o creștere a finanțării sferei științei și inovării din surse bugetare în cuantum de minimum de la 0,37% până la 0,6% din PIB, care, spre anul 2013, scade și ajunge la 0,35% din PIB, menținând aceeași poziție în anul 2014, dar în anul 2015 sa atestă o creștere neesențială a acestui indicator.

Tabelul 2.4. Ponderea cheltuielilor pentru știință și inovații din bugetul statului și PIB, mii lei

Anii	Bugetul de stat		Produsul intern brut	Cheltuieli pentru știință și inovații	Ponderea cheltuielilor pentru știință și inovații din bugetul de stat (%)	Ponderea cheltuielilor pentru știință și inovații din PIB (%)
	Venituri	Cheltuieli				
2006	10677929,9	10992204,0	44754367	168800,0	1,53	0,37
2007	13878436,3	14234965,1	53429571	299612,9	2,15	0,56
2008	14998604,3	15098306,6	62921545	394177,0	2,62	0,62
2009	13099881,3	17748362,0	60429803	378260,8	2,88	0,62
2010	15318344,9	19454519,2	71885474	339093,9	2,21	0,47
2011	19087181,7	20354074,1	82348703	328156,5	1,61	0,40
2012	21367269,1	22164269,1	88227753	360354,0	1,62	0,40
2013	22507826,7	24394796,6	100510471	349922,5	1,43	0,35
2014	27570005,1	30010942,8	112049578	388261,1	1,58	0,35
2015	29152350,6	32724705,7	122562742	441970,9	1,35	0,36

Sursa: Anuarul statistic al Republicii Moldova, Legea bugetului, Banca de date statistice

Analizând datele pentru ultimii 10 ani prezentate în tabelul 2.3, observăm că o dată cu creșterea volumului de cheltuieli pentru știință și inovare (cu 21732501,7 mii lei în anul 2015

față de anul 2006), numărul cercetătorilor anual scade, ca urmare a situației social-economice din țară, migrației populației, înaintării în vârstă a oamenilor de știință, implicați, actualmente, în cercetare și nedorința tinerilor de a se dedica științei și activităților inovatoare, provocată de lipsa motivării sau de nivelul scăzut al acestora. Situația creată în anul 2013, când ponderea cheltuielilor pentru știință și inovare, atât din bugetul de stat, cât și din PIB scade, impune autoritățile de stat să întreprindă măsuri de eficientizare a politicilor în domeniul științei și inovării.

Referitor la investițiile în activitățile antreprenoriale, trebuie să menționăm că, în marea majoritate, acestea vin din două surse: naționale și fonduri internaționale, inclusiv proiectele BERD și USAID, pentru modernizarea și eficientizarea capacităților de producție a întreprinderilor (în special, IMM) [60, p 36]. Accesul la finanțare în Republica Moldova este, în mare parte, dominat de sistemul bancar. Având în vedere nivelul înalt al dobânzii și predominarea mediului rural, instituțiile de microfinanțare (IMF) și Asociațiile de Economii și Împrumut(ASÎ) s-au dezvoltat ca o alternativă a sectorului bancar. De menționat că finanțarea prin emisiunea de acțiuni aproape lipsește în Republica Moldova [60, p 81].

Capacitatea de finanțare a activității inovatoare din sursele externe este limitată, deoarece Republica Moldova nu are un rating investițional, iar credibilitatea împrumuturilor acordate este mică.

Tabelul 2.5. Finanțarea afacerilor antreprenoriale din Republica Moldova în anii 2009-2010

№	Anul	Sursa investițiilor	Suma investițiilor
1	2009	Fondurile externe:	57mil euro
	2010	Comisia Europeană (CE)	67 mil euro
2	2010	Fondul Monetar Internațional (FMI)	409 mil euro
3	2010	Grupul Băncii Mondiale: Asociația Internațională de Dezvoltare (AID)	52 mil euro
		Corporația de Finanțare Internațională (CFI)	23 mil euro
4	2009	Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD)	57 mil euro
5	2010	Guvernul Japoniei	48,6 mil lei
6	2010	Fonduri interne: Fondul pentru Garantarea Creditelor(FGC)	6,7 mil lei (30 de credite), în valoare de 18 mil lei
7	2010	Programul Național de Abilitare Economică a Tinerilor(PNAET)	132,74 mil lei – credite, 52,86 mil lei – grant
8	2010	Organizația de microfinanțare „Microinvest”	87 mil lei – credite
9	2010	Banca Comercială „Moldincombank”S.A.	832 mil lei
10	2010	Banca Comercială „Victoriabank”S.A.	1,7 mld lei
11	2010	Banca Comercială „UNIBANK”S.A.	154,7 mil lei
12	2010	Banca Comercială „Universalbank”S.A.	78,5 mil lei
13	2010	Banca Comercială „ProCreditBank”S.A.	403,6 mil lei
14	2010	Banca Comercială „Energ Bank”S.A.	267726 mii lei

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor [60]

Sursele interne de finanțare a întreprinderilor (în special, în perioada de criză economică) sunt suficiente doar pentru a rezista concurenței și cerințelor pieței, nu și pentru a se dezvolta.

De menționat că o bună parte a întreprinderilor industriale din țară sunt dotate cu tehnici și tehnologii uzate moral și fizic. Respectiv, în vederea satisfacerii cerințelor pieței naționale și internaționale (modernizarea, standardizarea, designer), întreprinderile necesită investiții mari.

Un alt aspect care urmează remarcat este cultura antreprenorială slab dezvoltată, în pofida creșterii considerabile a numărului întreprinderilor mici. Deși comunitatea donatorilor continuă să acorde asistență pentru dezvoltarea serviciilor de consultanță în afaceri, pentru microîntreprinderi și întreprinderile mici, iar Guvernul a modificat planurile de studii secundare ale școlilor profesionale și ale instituțiilor de învățământ superior, introducând discipline specializate în domeniul antreprenoriatului, totuși, sectorul rămâne subdezvoltat.

O bună parte din antreprenori nu conștientizează necesitatea de consultanță în afaceri. O altă problemă este că există foarte puțini prestatori de servicii de consultanță în afaceri de calitate, în special, la nivel de regiuni de dezvoltare, capabili de a desfășura o activitate durabilă, fără sprijinul donatorilor. În același timp întreprinderile duc lipsă de informație și servicii profesionale de consultanță. Drept urmare, din cauza cererii mici pentru produsele și serviciile prestate, centrele de instruire și consultanță nu pot supraviețui.

Camera de Comerț și Industrie este reprezentantul oficial al oamenilor de afaceri din Republica Moldova. Legea Republicii Moldova “Cu privire la Camera de Comerț și Industrie” nr.393-XIV din 13.05.1999 confirmă statutul Camerei ca “o organizație nonguvernamentală, autonomă și independentă, ...care reprezintă interesele în ansamblu ale întreprinzătorilor din Republica Moldova. Camera este persoană juridică de drept public și în această calitate beneficiază de susținerea statului”. Obiectivul major al CCI a RM este crearea unui mediu și a unei comunități de afaceri în societate și reprezentarea intereselor membrilor săi în sistemul relațiilor economice externe ale Republicii Moldova, în relațiile membrilor cu autoritățile guvernamentale și cu cercurile străine de afaceri [194].

Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM) este o instituție publică, necomercială, non-profit, creată prin Hotărârea Guvernului nr.538 din 17 mai 2007, care are menirea de a contribui la sporirea competitivității economiei naționale, prin susținerea dezvoltării sectorului IMM. Totodată, este o instituție publică care activează în coordonarea Ministerului Economiei și cu alte autorități centrale și locale, asociații de afaceri, prestatorii de suport în afaceri și IMM [204].

Consultanță în management, marketing, finanțe și investiții, juridică, evaluări oferă *Compania de consultanță în afaceri „ProConsulting” SRL*. Aici este disponibilă informația referitoare la programele de finanțare națională, necesare pentru susținerea dezvoltării business-

ului moldovenesc [192].

Centrul de Consultanță în Afaceri (CCA) este o organizație națională neguvernamentală, dedicată dezvoltării comunităților rurale și infrastructurii sociale durabile din R. Moldova. Obiectivul principal constă în acordarea serviciilor de consultanță în dezvoltarea afacerilor mici și mijlocii (elaborarea planului de afaceri, planificarea financiară, accesarea creditelor bancare și a altor resurse, legalizarea juridică etc.).

La 20 iunie 2007 a fost lansat *Centrul CEED*, care este parte componentă a rețelei globale CEED Global (Center for Entrepreneurship and Executive Development) a organizației SEAF (Small Enterprise Assistance Funds), cu oficiul central în SUA. Datorită diversității de programe de dezvoltare, centrul oferă accesul la know-how și la contacte de afaceri de care au nevoie antreprenorii pentru a accelera dezvoltarea businessului.

CEED GROW este un program de dezvoltare al CEED Moldova, destinat exclusiv antreprenorilor, care au potențial și dorință de a dezvolta compania, a extinde rețeaua de business, a lansa activitatea de export și de a crea noi parteneriate [193].

Cooperarea Internațională reprezintă cea mai modernă și cea mai echitabilă formă a schimbului reciproc de activități dintre state, oameni și idei. Transferul tehnologic și realizarea eficienței a inovațiilor nu poate fi conceput fără un sistem al relațiilor internaționale bine definit la toate nivelurile.

Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic acordă o atenție deosebită cooperării internaționale, ce reprezintă cheia spre viitoarea dezvoltare a acestui domeniu. În acest sens, Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic, prin intermediul Secției Politici și Relații Internaționale, activează în vederea intensificării colaborării internaționale.

La sfârșitul anului 2010, Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic a devenit membru al Enterprise Europe Network (EEN), de rând cu Camera de Comerț și Industrie a Republicii Moldova și Organizația pentru Dezvoltarea Sectorului Întreprinderilor Mici și Mijlocii [187].

În cadrul Agenției pentru Inovare și Transfer Tehnologic funcționează *Centrul de Brokeraj Inovațional*, care acționează în direcția facilitării cooperării între institutele de cercetare și partenerii industriali, în mod special, întreprinderile mici și mijlocii (IMM). În Republica Moldova, dialogul și conlucrarea între instituțiile de cercetare și mediul de afaceri este unul moderat. Pe de o parte, *mediul de afaceri* nu este încurajat, din punct de vedere fiscal, să aplice în practică rezultatele cercetării, iar pe de altă parte, *cercetarea* nu este întotdeauna ancorată în realitate. Realizarea unei normalități între cele două medii este posibilă prin adaptarea la cerințele momentului și printr-o armonizare a intereselor comune. Centrul este mediul în care capacitatea de inovare va fi transformată în afacere de succes [187].

Rezultatele studiului OCDE privind influența antreprenoriatului asupra dezvoltării economice locale, efectuat în 30 de țări, consolidează argumentul că promovarea antreprenoriatului, în special în ceea ce privește dezvoltarea unui context adecvat socio-cultural, fertil pentru crearea și dezvoltarea de noi afaceri, este adesea un proces care durează pe parcursul mai multor generații. Căutarea rezultatelor pe termen scurt pentru acest gen de politici poate avea ca efect, în funcție de instrumentele folosite pentru măsurarea performanței, impresia greșită că în zonele rurale politicile de sprijin antreprenorial nu au impactul dorit [96].

Prin urmare, constatăm că susținerea dezvoltării antreprenoriatului se realizează atât din partea statului, cât și din partea organizațiilor internaționale cu care au fost încheiate acordurile de colaborare.

2.2. Elementele infrastructurii inovaționale și potențial inovațional

Evident este faptul că, în cea mai mare parte, creșterea competitivității economiei este posibilă prin dezvoltarea unor activități inovatoare. Una dintre principalele direcții de dezvoltare și stimulare a activității de inovare este crearea unei infrastructuri inovatoare.

Infrastructura reprezintă ansamblul principiilor, metodelor și dispozitivelor (obiectelor) utilizate ca un tot unitar pentru furnizarea unui serviciu [100]. Deci, infrastructura este un complex de elemente componente ale aranjamentului vieții economice sau politice, care posedă caracter auxiliar pentru a asigura funcționarea normală a sistemului economic sau politic general [139].

Codul cu privire la știință și inovare definește infrastructura sferei științei și inovării ca fiind totalitatea organizațiilor care contribuie la desfășurarea activității științifice și de inovare: Academia de Științe, alte organizații din sfera științei și inovării, instituții financiare, fonduri și agenții de susținere a activității în domeniu, business incubatoare, parcuri de inovare (științifice, tehnico-științifice și tehnologice), întreprinderi și alte organizații specializate [20].

Formarea sistemului de infrastructură inovațională prevede crearea și dezvoltarea obiectelor infrastructurii. Intensificarea unei colaborări mai bune între participanții la inovare, formarea zonelor inovațional-active, crearea unui sistem de susținere informațională (inclusiv, dezvoltarea firmelor de consulting) vor contribui la o dezvoltare mai bună a întreprinderilor inovatoare.

Elementele principale ale infrastructurii inovaționale pot fi grupate în câteva compartimente principale, care interacționează activ reciproc (figura 2.4).

Fig.2.4. Elementele de bază ale infrastructurii inovaționale

Sursa: Elaborată de autor după [147, 222]

În continuare vom analiza fiecare element al infrastructurii inovaționale în parte:

➤ **Infrastructura informațională** se referă la accesul la informații. În acest domeniu, există o rețea destul de vastă de organizații, inclusiv sistemul național de centre de informații științifice și tehnice, organizații care sprijină afacerile mici și mijlocii, rețeaua de informații regionale. În această componență fac parte: centrele informaționale, statistice, analitice, bazele de date proprii ale companiilor și întreprinderilor atât internaționale, cât și naționale, punctele de acces etc. [187].

➤ **Infrastructura financiară** include structurile care oferă acces întreprinderilor inovatoare (mari și mici) la resurse financiare. În prezent, există destul de multe instrumente financiare: bugetul statului, fondurile extrabugetare și resursele proprii, dar studiile statistice reflectă că principala sursă de finanțare pentru dezvoltarea întreprinderilor industriale inovatoare sunt fondurile proprii. Sursele de finanțare mai pot fi divizate în două grupe:

- surse proprii, care includ: autofinanțare prin utilizarea veniturilor întreprinderii; majorări de capital prin realizarea propriilor acțiuni, obligațiuni și alte tipuri de hârtii de valoare, investiții creditare, leasing financiar; conversiunea datoriilor, aportul în natură și amortizarea mijloacelor fixe.

Sursele externe reprezintă atragerea și utilizarea mijloacelor financiare de stat, a organizațiilor financiar-creditare, organizațiilor nefinanciare și a altor persoane fizice sau juridice [144, 45].

Utilizarea unei surse menționate depinde de faza de dezvoltare a întreprinderii. În cazul întreprinderilor mici și mijlocii, credibilitatea redusă îndeamnă, de cele mai multe ori, antreprenorii către sursele interne ca unică soluție de supraviețuire într-un mediu concurențial,

însă sursele proprii întotdeauna sunt cele mai scumpe. În diferite faze ale activității și dezvoltării sale, întreprinderile se confruntă cu diferite nevoi de finanțare, care pot fi acoperite din surse multiple (tabelul 2.6).

Tabelul 2.6. Finanțarea afacerii în conformitate cu etapele de dezvoltare

Etapele de dezvoltare a întreprinderii	Etapele ciclului de viață al produsului	Etapele de finanțare a activității
1. Lansarea afacerii (aparitia întreprinderii)	1. Aparitia ideii	1. Finanțarea preliminară
2. Etapa incipientă	2. Crearea conceptului	2. Finanțarea incipientă
3. Exemplar experimentat	3. Prototip	3. Finanțarea incipientă
4. Ieșirea pe piață	4. Ieșire pe piață	4. Prima etapă
5. Creșterea	5. Lărgirea	5. A doua etapă
6. Lărgirea afacerii	6. Diversificarea	6. A treia etapă (finanțarea intermediară)
7. Faza de maturitate	7. Inovație continuă	7. Finanțarea bazată pe active

Sursa: Adaptat de autor după sursa [83, 88]

În acest sens, deoarece primele trei etape ale dezvoltării întreprinderii presupun activități fără obținerea profitului, poate fi practică finanțarea preliminară (surse proprii ale fondatorilor) și finanțarea incipientă (capitalul de început sau capitalul „sămânță”). Etapa a patra, a cincea și a șasea, când are loc dezvoltarea afacerii, nevoia de capital devine tot mai mare, generată fiind de dezvoltarea capacităților de producție și de distribuție, dar și de finanțarea activității viitoare de cercetare-dezvoltare. Investirea resurselor proprii devine din ce în ce mai redusă, recurgerea la sursele externe de finanțare este cea mai avantajoasă. În acest caz, formal sau neformal, contribuie investitorii individuali – „*business angels*” sau interesate devin și fondurile de investiții cu capital de risc (*venture capital*).

„Business angels” sunt persoanele particulare de pe piața locală sau internațională, care oferă un sprijin financiar în schimbul deținerii de capital într-o afacere și/sau oferă alte forme de finanțare pentru începutul afacerii sau finanțării de risc. „Îngerii” sunt persoane care posedă capacitățile financiare și motivația necesare, au un trecut experimentat în luarea deciziilor pentru investițiile cu risc mare sau investițiile lor. De obicei, sunt mici în companiile care sunt în stadii de început (2-3 angajați); cele mai importante motivații fiind industria și tehnologia; își evaluează singuri planurile de afaceri și echipa de management; nu investesc în mai multe afaceri deodată și nu susțin financiar mai mult de două runde, investitorii sunt de talie medie: între 10000-100000 USD, investițiile durează, în general, între 5-8 ani, iar profitul anual estimat, după impozitare, este de 30-40% [135, 35].

Un rol deosebit în procesul de elaborare și implementare a inovațiilor îl dețin întreprinderile „venture”, care funcționează în domeniile, unde cererea maximă este de nivelul înalt de cunoștințe. Întreprinderea riscantă (venture) este principala formă de inovare tehnologică, care

asigură comercializarea rezultatelor cercetării și introducerea de inovații care nu au perspective garantate (altfel spus, cu un înalt grad de risc). Companiile ”venture” beneficiază de fonduri de capital de la instituțiile financiare majore și antreprenori, care, ulterior, le investesc în noi întreprinderi riscante, concentrând activitatea ultimilor pe creșterea economică rapidă [82, 90].

Principalele caracteristici ale finanțării prin fondurile cu capital de risc sunt următoarele: investițiile cu grad mare de risc – lipsă de active fixe; rata mare a câștigului așteptat – minimum 20-30% din cifra de afaceri; deținerea firmei în portofoliu de la 1-7 ani; achiziționarea între 5-30% dintre acțiunile firmei; implicarea activă a investitorului; ieșirea din investiție prin ofertă publică pe piețele internaționale, vânzarea către o altă companie și preluarea [82, 90].

Aceste metode de finanțare sunt eficient aplicate în cazul unei stabilități politice și economice.

➤ **Infrastructura de formare a personalului** (cadre calificate). Trebuie să remarcăm o serie de probleme în acest domeniu. Tot mai multe probleme apar cu privire la personalul care furnizează inovații și este implicat în activitatea de cercetare-dezvoltare. Devine tot mai acută problema lipsei de personal tehnic secundar și a lucrătorilor calificați. Problema întreprinderilor inovatoare, în ultima vreme, este îmbătrânirea forței de muncă, care au stat la baza principalelor tehnologii. O dată cu dezvoltarea sistemului de formare a cadrelor, este necesar să se asigure o instruire echilibrată în toate domeniile activității și procesului inovațional. Cu toate acestea, trebuie menționat faptul că, în prezent, majoritatea companiilor (mari și mici) nu au specialiști care pot competent promova produse noi pe piață. Această problemă poate fi soluționată prin crearea unui plan strategic atât la nivel de întreprindere, cât și ca o strategie națională în învățământ privind pregătirea specialiștilor înalt calificați, pentru toate etapele și domeniile activității inovaționale. Astăzi lipsesc studiile aprofundate, toate instituțiile de învățământ asigură doar instruire la nivel de cunoaștere. Drept rezultat, este un număr foarte mic de studenți-absolvenți, care sunt angajați conform specializării obținute.[144]

Totodată, menționăm că lipsesc și cadre didactice specializate. Majoritatea profesorilor sunt teoreticieni și nu au experiență practică în domeniile în care instruiesc studenții. O bună parte a materialului didactic este împrumutat din alte state și nu reflectă situațiile naționale. Astfel, absolvenții sunt nevoiți să învețe, încă câțiva ani, lucrul practic prin încercări și comitere de greșeli, deoarece nu toate aspectele teoretice au aplicabilitate practică.

➤ **Infrastructura tehnico-materială**, menită să creeze condiții pentru accesul întreprinderilor mici și mijlocii la resurse de producție. Aceasta include parcuri tehnologice, incubatoare inovaționale, clustere, transferul de tehnologii etc.

În condițiile actuale de dezvoltare a relațiilor economice de piață, întreprinderile mari, adesea, pentru a deveni mai concurențiale, se restructurează, folosind, astfel, efectele firmelor

mici, iar micile întreprinderi intră în alianțe, pentru a obține efecte la scară. [65, 122]

În condițiile lipsei de resurse financiare suficiente pentru dezvoltarea antreprenoriatului, a nivelului înalt de impozitare, a insuficienței mijloacelor circulante, a cererii reduse din partea întreprinderilor industriale la producția întreprinderilor mici, din cauza neîncrederii în calitatea acestora, apare necesitatea creării **incubatorului de afaceri**, eficacitatea utilizării cărora în procesul de dezvoltare a antreprenoriatului nu o dată a fost demonstrată de experiența țărilor dezvoltate. Incubatorul de afaceri este o companie (program) creată de organele publice locale sau corporații, cu scopul de a acorda ajutor micilor întreprinderi prin crearea condițiilor favorabile pentru crearea și dezvoltarea lor [183, p. 284-293].

Adesea, întâlnim **incubatoare de inovare**, care au la bază activitatea de inovare, iar rezultatele acestora sunt produsele inovaționale. Legislația Republicii Moldova definește *incubatorul de inovare* astfel: „grupare de persoane juridice și persoane fizice constituită în baza unui contract de asociere, încheiat între administratorul incubatorului, pe de o parte, și rezidenții acestui incubator, pe de alta, care valorifică rezultatele științei și inovațiile din unul sau din mai multe domenii tehnologico-științifice prin activități de inovare și transfer tehnologic și efectuează cercetări menite să acorde suport științific activităților menționate” [53]. Incubatorul de inovare poate exista ca un subiect economic de sine stătător sau parte componentă a unui „tehnoparc”.

Parcurile tehnologice adesea sunt create ca structură independentă pe lângă universități, contribuind, astfel, la comercializarea invențiilor, a rezultatelor cercetării științifice și, totodată, la creșterea veniturilor profesorilor și ale masteranzilor.

Structura fiecărui parc tehnologic este determinată de specializarea acestuia. În structura parcului sunt incluse: subdiviziuni de cercetare, centru de calcule, producerea experimentală, firmele specializate în fabricarea produselor înalt tehnologizate, sistemul de deservire a firmelor componente ale parcului, serviciul juridic și comercial, centrul instructiv, sfera socială și încăperi tehnice.

Nucleul parcului este un incubator de afaceri inovațional, unde cercetătorul, după o expertiză amănunțită a invenției sale, obține posibilitatea de arendare (cu privilegii) a încăperilor și utilajului, de a beneficia de consultații, de susținerea financiară, informațională și organizațională.

Factorul determinant al creșterii economice pe o piață deschisă unei puternice concurențe este acela de creștere a competitivității economice prin antreprenoriat. Antreprenoriatul, cum am observat, este un mod deosebit de dinamică economică, bazată pe inovație. J. Schumpeter a menționat că “scopul antreprenorilor este de a reforma, revoluționa procesul de producție prin implementarea inovațiilor, iar în sensul mai larg – prin utilizarea noilor posibilități tehnologice în procesul de producere a noilor produse sau perfecționarea celor existente deja, dar prin metode noi,

sau prin utilizarea noilor materiale, sau găsirea noilor piețe de produse finite – chiar și până la reorganizarea unei ramuri industriale vechi și chiar crearea altei ramuri noi” [83, 90].

O condiție importantă pentru creșterea stabilității economiei și a competitivității acesteia este dezvoltarea procesului de integrare reciprocă a întreprinderilor mici și mijlocii, precum și a întreprinderilor industriale mari. Asemenea integrare va fi asigurată prin crearea clusterelor inovațional-industriale, care ar include principalele întreprinderi industriale, întreprinderile mici și mijlocii, firmele de cercetare-implementare și de consultanță.

Deoarece majoritatea întreprinderilor, mai ales IMM, nu dețin resursele necesare restructurării continue și inovării, adesea se confruntă cu o reducere puternică a competitivității. Experiențele antreprenorilor din țările dezvoltate au demonstrat că obținerea și dezvoltarea competitivității se poate realiza mai ușor și mai rapid prin colaborare, alianțe sau parteneriat. Dacă acestea se reunesc în aglomerări regionale angajate în activități similare și complementare, ele creează propriu-zis **cluster**e [75].

În acest sens, M. Porter a formulat următoarea definiție: *„Cluster*ele sunt concentrări geografice de instituții și companii interconectate dintr-un anumit domeniu. Clusterele cuprind un grup de industrii înrudite și alte entități importante din punctul de vedere al concurenței. Acestea includ, spre exemplu, furnizori de input-uri specializate, cum ar fi: componente, mașini și servicii sau furnizori de infrastructură specializată. De multe ori, clusterele se extind în aval către diverse canale de distribuție și clienți și lateral, către producătorii de produse complementare și către industrii înrudite prin calificări, tehnologii sau input-uri comune. În sfârșit, unele clustere includ instituții guvernamentale și de alte tipuri, precum: universități, agenții de standardizare, think tank-uri, furnizori de instruire profesională și patronate – ce asigură instruire specializată, educație, informație, cercetare și suport tehnic [67, 48].

Clusterul poate fi localizat în orice tip de comunități teritoriale, de la cele mici (orașe, comune, grup de comune) până la regiuni în stat, statul sau regiunile aparținând unor zone de graniță între state. Observatorul european al clusterelor a identificat aproximativ 2000 de clustere, care au o importanță statistică, definite ca regrupări regionale de industrii și servicii situate în același loc, sugerând că 38% din forța de muncă europeană este angajată de întreprinderi, care fac parte din aceste clustere [22, p.3].

Clusterele pot fi privite atât ca rețele de cooperare, cât și alianțe și parteneriate locale. R. Basant relevă că elementele cheie ale existenței unui cluster sunt legăturile dintre firme și relativa apropiere a acestora, fără nicio condiție referitoare la diametrul maxim al clusterului sau motivația care stă la baza „înrolării” într-o asemenea formă de organizare industrială, iar alți autori pun un accent mai mare pe gradul de proximitate (apropiere) a componentelor clusterului [75, 107].

➤ **Infrastructura de Consulting** (consultațiile experților) reprezintă o serie de organizații de consultanță. Crearea întreprinderilor inovatoare mici (IIM) de către manageri „neprofesioniști” duce la faptul că rata de supraviețuire a acestor întreprinderi este foarte scăzută. Prin urmare, asigurarea accesului la consiliere profesională (financiară, economică, de marketing, precum și comerțul exterior) este un mijloc de îmbunătățire a eficienței utilizării fondurilor alocate pentru dezvoltare-inovatoare.

Pentru soluționarea mai multor din aceste întrebări sunt concepute *Centre de Transfer Tehnologic* (CTT). În prezent, CTT sunt create, de obicei, în cadrul/pe lângă marile universități și academii, deoarece anume ele dețin cea mai importantă bază în dezvoltarea de noi tehnologii. Crearea de astfel de centre dotate cu personal înalt calificat, în diferite regiuni, ar deveni stimulentele principale în dezvoltarea inovațională a acestor regiuni.

➤ **Infrastructura de marketing.** Activitatea de marketing eficient este unul din principalii factori ai competitivității întreprinderii moderne. Actualmente, întreprinderile angajează specialiști în marketing cu cunoștințe generale în domeniul cercetării pieței și activității de promovare a produselor. Produsele inovaționale necesită o atitudine mai specială, deoarece ele sunt absolut noi pentru această piață sau perfecționate, ceea ce necesită un studiu amănunțit al pieței, pentru a produce conform cerințelor consumatorilor.

Desigur, este necesar să se dezvolte metodele de promovare, care există în prezent, prin activitățile expoziționale, asociații profesionale ale întreprinderilor, firmelor de intermediere și a sistemelor de întreprinderi de consultanță și de marketing. Totodată, trebuie să se apeleze și la practica altor țări în acest domeniu.

Având în vedere componența funcțională a infrastructurii inovaționale, conștientizăm că toate aceste componente nu pot funcționa în izolare. Dezvoltarea cu succes a activității inovaționale este posibilă numai cu interacțiunea activă dintre aceste subsisteme, care sunt, în raport reciproc, menite să asigure dezvoltarea și utilizarea potențialului inovațional al statului.

Infrastructura inovațională are nevoie de o bază legislativă puternică, care ar crea un „acoperiș legislativ” pentru activitățile de afaceri, oferind libertatea și utilizarea alternativă a facilităților oferite de piață potențialului tehnic și economic.

Existența și funcționarea eficientă a elementelor infrastructurii inovaționale depinde, în mare parte, de nivelul de dezvoltare a potențialului de inovare a întreprinderii, regiunii sau țării.

Conceptul de *potențial* provine din latinescul *potentia* și semnifică – putere, posibilitate, capacitate existentă într-o formă ascunsă și capabilă să se manifeste în anumite condiții. În sens mai larg, *potențial* reprezintă „un complex de factori disponibili, care poate fi utilizat și pus în aplicare pentru atingerea anumitor scopuri și obținerea rezultatelor” [164]. În teoria economică, se

evidențiază potențialul: tehnico-științific, de producție, de cadre, de export, de resurse-naturale [164]. Altfel spus, prin potențial se subînțelege capacitatea antreprenorului de a realiza cât mai eficient sarcina funcțională cu utilizarea maximă a resurselor disponibile [178].

Conform cercetătorului autohton în domeniul inovațiilor E. Hrișcev, *potențialul inovațional* al întreprinderii, regiunii sau țării, în ansamblu, poate fi definit ca „un complex de caracteristici ale producției tehnico-științifice, de care dispun și ale resurselor pentru crearea ei, folosite în scopul implementării inovațiilor în sfera producției de mărfuri și servicii” [39, p.68].

Potențialul inovațional cuprinde *potențialul științific și tehnico-științific*.

Producția tehnico-științifică este rezultatul (produsul), Activitatea de Cercetare și Dezvoltare în cadrul Întreprinderii (ACDI), pregătit pentru vânzare.

Potențialul științific reprezintă o totalitate de resurse sistematizate pentru efectuarea ACDI, care include partea *financiară, tehnico-materială, informațională și cadrele* [39, p.68].

Potențialul inovativ include, pe lângă capacitatea de a crea inovații, inputul de resurse, destinate generării inovațiilor: bani, echipamente, resurse umane. Obținerea unor valori măsurabile ale factorilor implicați în procesul inovării presupune găsirea unor indicatori adecvați, care să exprime aspectele fundamentale ale potențialului inovativ.

Deci, analiza potențialului inovațional poate fi realizată în baza a trei grupe de indicatori, care caracterizează mediul global de inovare în regiune, potențialul de inovare al clusterelor, legăturile stabilite între diferite elemente ale mediului de inovare. Unii cercetători definesc evaluarea activității inovatoare și competitivitatea regiunilor pe baza indicatorilor statistici astfel: „cheltuieli interne pentru cercetare și dezvoltare ca procent din PIB, ponderea forței de muncă ocupată în cercetare și dezvoltare ca procent din numărul total al persoanelor ocupate; cota fondurilor de bază pentru cercetare și dezvoltare în valoarea lor totală; cheltuielile de inovare tehnologică ca procent din PIB” [152].

Potențialul inovațional la nivel de întreprindere (micro-) este analizat din 2 puncte de vedere: *analiza detaliată și analiza prin diagnosticare*. Dacă admitem că potențialul inovațional al unei întreprinderi are o structură segmentară (figura 1.9), atunci putem evidenția un șir de indicatori care determină elementele componente ale acestuia [185, p. 84]:

1) Potențialul tehnologic și de producere include tipologia tehnologiilor aplicate la întreprindere, utilajele și materialele, sistemul de calitate etc. Aici se analizează - coeficientul de progresivitate a utilajului, coeficientul de modernizare a utilajului, coeficientul de uzură etc.

2) Potențialul de cadre caracterizează asigurarea procesului inovațional cu resurse umane, calificarea și structura personalului pe vârste, care sunt încadrați în crearea și realizarea inovațiilor.

3) Potențialul informațional se determină prin: numărul total de informații privind

activitatea inovațională (informații tehnice, juridice), sistemele informaționale (calculatoare), invențiile în comunicații, sistemele pentru protejarea informațiilor.

4) Potențialul financiar este determinat de totalitatea resurselor financiare disponibile și potențiale pentru activitatea de inovare.

5) Potențialul tehnico-științific (situat în mijlocul schemei, bazat pe blocul de resurse, include produse inovaționale (invenții, prototip industrial, know-how, mărci)). Aici se determină indicatorii, precum: durata medie de elaborare a unei inovații, rezultativitatea implementării inovațiilor, direcțiile în care se inovează, cota producției inovaționale, în total producție fabricată;

6) Potențialul organizațional presupune organizarea funcțiilor manageriale și ale întreprinderii. Aici pot fi analizați următorii indicatori: calitatea circuitului informațional și relațiile dintre nivelele de conducere și subdiviziuni.

7) Potențialul managerial include metodele și tehnicile moderne de gestiune a activității inovaționale, structura organizatorică optimală și sistemul de management; sistemul de planificare sistemică și tactică, modelele și metodele de control și rectificare.

8) Cultura inovațională presupune identificarea gradului de pregătire a întreprinderii, a personalului, a sistemului de management în a accepta inovații.

9) Segmentul de consumatori ai potențialului inovațional este considerat componenta cea mai importantă, unde trebuie evaluate: volumul producției realizate în expresie valorică și sortiment, furnizorii principali de materie primă/consumatorii de bază, principalele piețe de desfacere, prețurile minime și maxime, strategia concurențială [185, p. 109-115].

Această prezentare structurală a potențialului inovațional al unei întreprinderi și parametrii de apreciere a acestuia asigură o analiză complexă și profundă a potențialului inovațional.

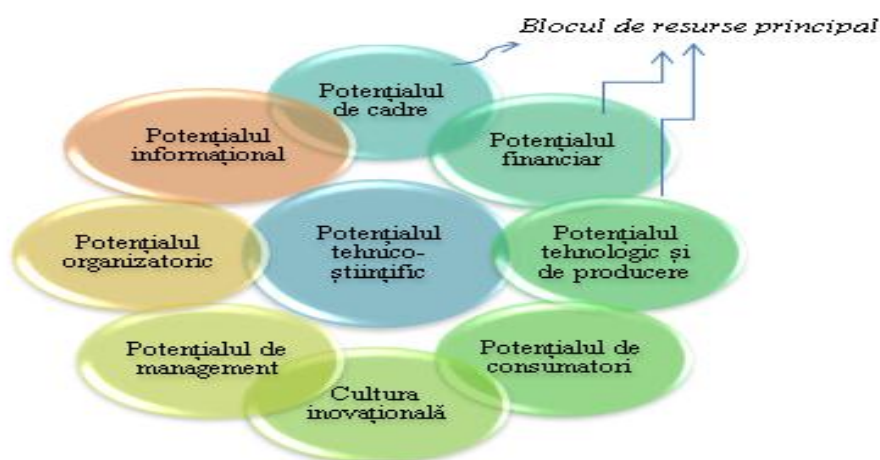

Fig. 2.5. Schema structurală a potențialului inovațional al întreprinderii
Sursa: Elaborată de autor după sursa [185, p. 109-115]

Deci, potențialul inovațional reprezintă capacitatea economică a întreprinderii de a integra efectiv tehnologii noi în circuitul antreprenorial.

La nivel macro-, potențialul inovativ este constituit din modalitățile și capacitățile de inovare din această țară. Inovarea este o activitate extrem de diversă și presupune analiza următorilor indicatori, grupați pe categorii, în dependență de mărimea întreprinderilor [74, p.7]:

1. Numărul și ponderea întreprinderilor inovative, pe categorii de mărime (întreprinderi mici, mijlocii și mari).
2. Ponderea firmelor care inovează în numărul total al întreprinderilor.
3. Intensitatea inovării – indicator ce permite măsurarea aspectelor calitative ale acestui proces. Se calculează ca pondere a cheltuielilor cu inovarea în cifra de afaceri.
4. Identificarea surselor de informații pentru inovare (surse din interiorul întreprinderii, clienții, furnizorii de echipamente, materiale, târgurile și expozițiile, competitorii și alte întreprinderi din aceeași ramură de activitate, conferințele, întrunirile, universitățile).
5. Ponderea întreprinderilor inovative angajate în cooperare pentru C-D (clusterelor industriale, parteneriatele, centrele de excelență).
6. Activitatea de C-D realizată în interiorul întreprinderii.
7. Indicatorul, ponderea IMM care introduc progresul netehnologic (tehnici de management avansate, structuri organizatorice noi sau îmbunătățite).
8. Cele mai importante obiective ale inovării (de exemplu: reducerea poluării mediului, extinderea programului de produse sau servicii, îmbunătățirea calității produselor etc.).
9. Efectele principale ale inovării, cum ar fi: creșterea calității producției, extinderea programului de producție, creșterea capacității de producție, creșterea cotei de piață și altele.
10. Principalele modalități prin care se obțin noile tehnologii (achiziționarea de echipamente performante, desfășurarea activităților de cercetare-dezvoltare, cooperarea cu furnizorii sau clienții, cooperarea cu universitățile sau institutele de cercetare, cumpărarea de licențe).
11. Factorii care stimulează și factorii care frânează inovarea [74, p.7].

La nivelul Uniunii Europene este elaborat un sistem de indicatori (*Innovation Scoreboard*) calculați pentru țările membre și cele candidate, care include mai multe categorii de indicatori: *facilitatori* (conțin 3 categorii de indicatori: **resurse umane, sistem deschis de cercetare excelentă, finanțare și suport**), *activitățile firmei* (3 categorii de indicatori: **investițiile firmei, legături și spiritul antreprenorial, active intelectuale**) și *indicatori de ieșire* (2 categorii: **inovatori, efecte economice**), în total 25 de indicatori (figura 2.6).

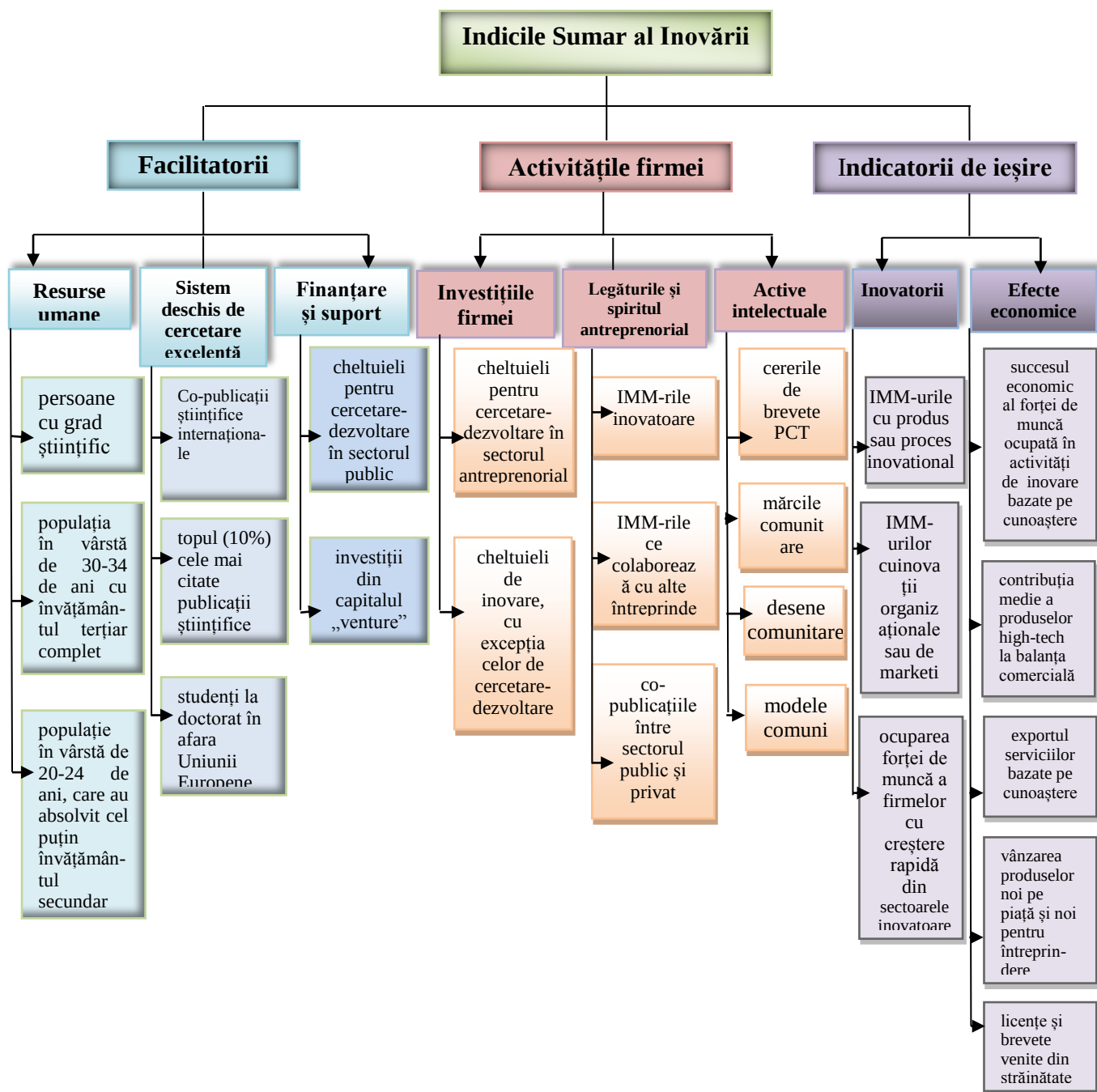

Fig. 2.6. Cadrul de măsurare a indicatorilor de inovare (European Innovation Scoreboard)

Sursa: adaptat de autor după [110]

Sistemul de indicatori ai inovării, utilizat de țările UE și țările candidate (European Innovation Scoreboard – EIS), este principalul instrument statistic utilizat de European Trendchart on Innovation, elaborat pentru a răspunde inițiativei lansate la Lisabona în martie 2000. A fost implementat din anul 2001 și perfecționat în continuu, devenind un important punct de referință pentru deciziile în domeniul politicii inovării [110].

Acești indicatori sunt valorificați sub diferite forme: individual, cinci indicatori sintetici care acoperă dimensiunile-cheie ale inovării și un indicator compozit, care reunește toți indicatorii parțiali, oferind o evaluare sintetică a inovării, care permite comparații regionale și la

nivel internațional [75, p. 8].

Determinarea potențialului inovațional, în baza indicatorilor menționați, ar servi o bază convingătoare la elaborarea strategiilor și a politicilor în domeniul inovării la nivel de țară sau regiune, precum și la determinarea direcțiilor și a politicilor de inovare la nivel de întreprindere. Scopul general al acestora ar fi creșterea competitivității.

2.3. Problemele și direcțiile de suport în dezvoltare antreprenoriatului prin inovații

În prezent, una dintre principalele probleme ale inovației este lipsa de relații eficiente între participanții la procesul de inovare și anume: lipsa transparenței informaționale, motivația scăzută privind elaborarea inovațiilor, finanțarea și comercializarea acestora. Având în vedere faptul că eficacitatea proceselor de inovare depinde nu numai de activitatea participanților la acest proces, dar și de modul în care acești actori interacționează reciproc. Considerăm că trebuie asigurată formarea unei astfel de infrastructuri inovaționale, care va intensifica activitatea de cercetare și dezvoltare, pentru a determina orientarea acestora la nevoile din regiune și a stabili o comunicare eficientă între participanții la procesul de inovare. Susținerea și finanțarea acestor activități de cercetare-dezvoltare ar crea condiții pentru elaborarea mai multor inovații competitive pe acea piață.

Cert este faptul că sectorul întreprinderilor mici și mijlocii are un aport semnificativ în crearea locurilor de muncă și formarea păturii medii – baza stabilității sociale a comunității. Din aceste considerente și bazându-se pe experiența și principiile de susținere a businessului mic și mijlociu în țările UE, politica industrială a Republicii Moldova este orientată spre dezvoltarea și consolidarea în continuare a acestui sector.

Dezvoltarea și susținerea antreprenoriatului, a întreprinderilor mici și mijlocii este o parte componentă a tuturor direcțiilor în aspectele politicii industriale și include [36]:

- perfecționarea bazei legislative pentru susținerea IMM, în conformitate cu Carta Europeană pentru întreprinderile mici, adoptată de către Comisia Europeană în anul 2000;
- simplificarea în continuare a procedurii de înregistrare și autolichidare a întreprinderilor mici și mijlocii, a sistemelor de contabilitate și rapoarte statistice, impozitare, licențiere și certificare;
- formarea spiritului antreprenorial la generația tânără, inclusiv prin includerea cursurilor speciale în programele școlare de studii;
- dezvoltarea sistemului de leasing a utilajului tehnologic pentru organizarea producerilor industriale mici;
- crearea centrelor regionale de instruire, recalificare și formare continuă a specialiștilor

(manageri, contabili, juriști);

- simplificarea procesului de transmitere în arendă, cu răscumpărarea ulterioară sau în condiții de leasing, a spațiilor disponibile, a utilajului tehnologic și mijloacelor de transport [36].

În scopul dezvoltării sistemului național de protecție a obiectivelor de proprietate intelectuală, în anul 2012, de către Guvernul Republicii Moldova, a fost aprobată „Strategia națională în domeniul Proprietății Intelectuale până în anul 2020”. În același an, a fost aprobată și „Strategia de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020”, care are drept scop crearea unui mediu de afaceri favorabil dezvoltării sectorului întreprinderilor mici și mijlocii, sporirii ponderii acestuia în dezvoltarea economiei naționale.

Ideile principale ale acestor două strategii sunt intercalate și reflectate în Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”, aprobată la finele anului 2013. Această strategie vizează realizarea a 3 obiective principale: dezvoltarea tehnologică a întreprinderilor, inclusiv a IMM-ilor, dezvoltarea infrastructurii de suport pentru activitatea inovațională și asigurarea condițiilor pentru edificarea unei economii bazate pe cunoaștere.

Elaborarea strategiilor a urmat nu doar ca rezultat al cerințelor Uniunii Europene de ajustare a politicilor și actelor normative la Standarde Europene, dar și ca o necesitate de soluționare a problemelor acumulate în aceste domenii.

Problemele cu care se confruntă antreprenorii și inovatorii sunt atât de ordin economic, social, politic, cât și instituțional (tabelul 2.7).

Printre problemele din cadrul legislativ-normativ, trebuie să menționăm că activitatea inovațională este insuficient susținută de actualul cadru legislativ și normativ. Conceptul modern de inovație - „inovațiile sunt tehnologii și practici noi pentru societatea dată, care pot să nu fie inedite în termeni absoluți, dar pot fi noi la nivel de companie sau de piață” - este reflectat doar parțial în Codul cu privire la știință și inovare. O altă problemă ar fi - cadrul legislativ nu prevede instrumente fiscale, care să încurajeze inovațiile [35].

Tabelul 2. 7. Problemele generale conturate în baza Strategiilor naționale în domeniul inovațiilor, proprietății intelectuale și al IMM-ilor

	Domeniul		
	<i>inovațiilor</i>	<i>proprietății intelectuale</i>	<i>IMM-ilor</i>
Cadrul legislativ-normativ	• Activitatea inovațională este susținută insuficient de actualul cadru legislativ și normativ	• Lipsa mecanismelor eficiente de stimulare a muncii intelectuale și a activității inovative	• Eficiența redusă a implementării bazei legislative
Administrarea publică	• Guvernare neeficientă a sectorului C-D, centralizarea excesivă a sistemului național de cercetare-	• Protecția insuficientă a OPI	• Conlucrarea ineficientă între întreprinzători și autoritățile publice locale

	Domeniul		
	<i>inovațiilor</i>	<i>proprietății intelectuale</i>	<i>IMM-lor</i>
	dezvoltare.		
Cercetare, tehnologii și inovații	• Tendința slabă a mediului de afaceri către absorbția inovațiilor	• Utilizarea inefficientă a potențialului PI de către mediul de afaceri • Implicarea slabă a titularilor OPI în acțiunile de apărare a drepturilor PI	• Nivelul scăzut de elaborare și absorbție a inovațiilor, nivel scăzut de competitivitate a IMM-lor
Finanțe	• Repartizarea neadecvată a resurselor financiare • Utilizarea neeficientă a resurselor financiare alocate • Volumul mic de investiții private în cercetare • Subfinanțarea transferurilor tehnologice. • Lipsa instrumentelor fiscale care să încurajeze inovațiile	• Lipsa unor mecanisme de susținere și dezvoltare a pieței OPI • Posibilitățile reduse ale statului în domeniul finanțării investițiilor în infrastructura de inovare	• Capacitatea financiară limitată a statului pentru susținerea IMM-lor • Lipsa instrumentelor financiare de susținere a proiectelor inovaționale
Infrastructura	• Infrastructura de inovare subdezvoltată • Repartizarea geografică neomogenă a centrelor și structurilor de cercetare-inovare	• Lipsa unei infrastructuri eficiente de prevenire și combatere a pirateriei și contrafacerii • Dezvoltarea insuficientă a serviciilor de consultanță și informaționale în domeniul PI	• Infrastructura de suport în afaceri subdezvoltată
Resurse umane	• Calitatea neuniformă a studiilor și înrolare redusă în studii universitare	• Nivelul scăzut al cunoștințelor și al culturii în domeniul PI	• Nivel scăzut al culturii antreprenoriale și al formării profesionale
Parteneriate	• Subdezvoltarea conexiunilor inovaționale	• Gradul insuficient de valorificare și protecție a proprietății intelectuale (PI)	• Puține parteneriate de afaceri
Dezvoltarea regională	• Economia polarizată din punct de vedere regional. • Densitate mică a firmelor locale.		• Dezechilibrul dezvoltării sectorului IMM-urilor în profil teritorial.

Sursa: Elaborat de autor în baza strategiilor[33], [34], [35]

Potrivit tangențelor, care se constată între strategiile ce prevăd dezvoltarea inovativă a țării și, în special, a economiei acesteia, se constată că în Republica Moldova funcționează instituții/mecanisme de susținere și dezvoltare, dar nu sunt unite într-un sistem unic interdependent. Respectiv, statul are pârghii, dar nu le poate utiliza într-un sistem unic, și se adevărește că ele nu sunt eficiente. De exemplu, direcția de „infrastructură”, atât în domeniul inovării cât și a antreprenoriatului acesteia este subdezvoltată și nu funcționează la nivel regional sau nu este uniform repartizată în regiuni. Trebuie să menționăm că această infrastructură, chiar dacă există la

nivel de regiuni, ea nu funcționează (nu este corect gestionată, nu are direcții concrete de funcționare) și necesită o supraveghere și susținere permanentă din partea organelor centrale. Dacă se va pune accentul pe o colaborare tripartită obligatorie (între Administrația Publică Locală-instituțiile de învățământ sau centre de cercetare localizate în aceeași regiune - antreprenoriatul) impusă prin regulamentele de funcționare a acestora, se va face, în primul rând, transparența informațională între acestea și a prevederilor legislative din aceste domenii, se va face cercetare necesară pentru dezvoltarea acestor parteneri, vor apărea resurse financiare alocate pentru cercetare și transfer de tehnologii, se vor îmbunătăți condițiile de funcționare a acestora, inclusiv și prin asigurare de cadre specializate exact pentru domeniile solicitate. În această formulă, se va asigura și dezvoltarea infrastructurii.

Prin împuternicirile Guvernului Republicii Moldova, Academia de Știință devine actorul principal în domeniul inovațiilor, care definește și realizează politica de stat în sfera inovării. Respectiv, prioritățile de stat și repartizarea resurselor în domeniul inovațiilor sunt stabilite doar de către această instituție. Rolul de distribuitor al resurselor îi revine în întregime AȘM, care, în mare parte, alocă resurse financiare doar pentru generarea de cunoștințe în instituțiile subordonate, dar pentru preluarea, absorbția și distribuirea cunoștințelor de către întreprinderi, se dă o parte foarte neînsemnată [35].

În opinia noastră, cea mai evidentă este problema lipsei unei baze de date statistice complete și stabile, care ar reflecta situația reală și deplină în domeniul inovațiilor la nivel național. Pe lângă aceasta, bazele de date statistice internaționale nu pot calcula toți indicii care ar reflecta situația reală în acest domeniu în țară.

Datele internaționale atestă o situație relativ satisfăcătoare a Republicii Moldova, la capitolul generării cunoștințelor și rezultatelor tehnologice, dar această activitate este polarizată geografic, oferind puțină valoare adăugată și fiind orientată, practic, spre interior.

Generarea și punerea în aplicare a inovațiilor, practic, este efectuată de către micul business (IMM-le). În pofida rolului considerabil al întreprinderilor mici și mijlocii pentru vitalitatea economiei și a potențialului lor de inovare sporit, acesta nu este valorificat pe deplin. Întreprinderile mijlocii din Republica Moldova nu sunt utilizatori activi ai Sistemului de proprietate intelectuală, iar cele mici și microîntreprinderile nu sunt inovative. Fără o implicare activă a IMM-urilor în dezvoltarea competitivității bazată pe inovare și pe valorificarea proprietății intelectuale (PI) nu este posibilă o creștere economică durabilă.

Astfel, se consideră că valorificarea PI este frânată de către doi factori principali: pe de o parte, costurile mari ale protecției și, pe de altă parte, conștientizarea insuficientă de către manageri a modului în care funcționează Sistemul proprietății intelectuale. Pentru încurajarea

antreprenorilor, în vederea protecției și utilizării PI, în Republica Moldova se aplică diferite măsuri, inclusiv financiare. Reducerile la taxele pentru serviciile în domeniul protecției OPI pentru IMM-uri sunt ajustate la capacitățile limitate de plată ale acestora. Astfel, în cazul IMM-urilor, taxele cu referire la invenții constituie doar 15% din cuantumul taxelor obișnuite, la design industrial – 35%, la mărci – 50%. Luând în considerare faptul că, sub incidența facilităților menționate, cad circa 98% din totalul întreprinderilor funcționale, aceste facilități constituie un important instrument de încurajare a protecției și valorificării produselor intelectuale de către IMM-uri [34].

O problemă mult mai dificilă, a cărei soluționare este de lungă durată, constă în creșterea gradului de conștientizare a importanței și a avantajelor pe care le oferă drepturile exclusive de PI și inovațiile. În acest proces este necesară implicarea activă a diferitor actori, inclusiv a Ministerului Economiei, Ministerului Educației, AGEPI, AITT, ODIMM etc. De asemenea, sunt necesare programe speciale, destinate exclusiv IMM-urilor și întreprinzătorilor individuali, materiale de instruire, transfer de bune practici etc. [34].

Baza legislativă pentru dezvoltarea acestor întreprinderi este deja creată și îmbunătățită în continuu. Totodată, apar mai multe mecanisme de stat, conlucrări internaționale pentru crearea, susținerea și dezvoltarea IMM-lor, dar și acest sector se confruntă cu mai multe probleme. Cele mai evidente sunt: concurența neloială și gradul înalt de monopolizare a sectoarelor economiei, ceea ce reduce nivelul de competitivitate a IMM-lor. Acest nivel este influențat și de gradul de implementare și elaborare a inovațiilor. Numărul și competitivitatea acestor întreprinderi diferă și în profil teritorial, indiferent de oportunitățile economice oferite de teritoriile defavorizate. Printre aceste oportunități putem enumera: apropierea de materia primă (pentru industria ușoară), apropierea de vama cu UE și țările CSI (pentru raioanele din Sud), apropierea de centrele de cercetare (instituții de învățământ din regiuni). În acest caz, apare o altă problemă-slaba cunoaștere a tehnicilor de export, accesul la diferite piețe, condițiile de export și cota redusă a IMM-lor care exportă. Astfel, ajungem la concluzia că slaba informare a populației și necunoașterea sunt principala problemă a întreprinderilor autohtone.

Una dintre principalele probleme în Strategia națională pentru proprietatea intelectuală până în anul 2020 este necunoașterea sau lipsa culturii în domeniul proprietății intelectuale (PI), lipsa în Sistemul național educațional a unor discipline de PI ce au un conținut adaptat pentru fiecare nivel: preuniversitar, profesional-tehnic, universitar și postuniversitar [34].

Soluționarea problemelor menționate poate fi realizată prin stabilirea obiectivelor și alegerea căilor de realizare prioritare a acestora. În domeniul proprietății intelectuale sunt stabilite obiective generale, detaliate în vederea implementării lor prin obiective specifice și se realizează

prin măsuri și acțiuni specifice.

1. Încurajarea creării, protecției și utilizării proprietății intelectuale ca instrument-cheie în crearea condițiilor pentru tranziția țării la modelul inovațional al creșterii economice presupune existența obiectivelor specifice:

a) *Sporirea rolului proprietății intelectuale și al inovării în dezvoltarea țării.*

b) *Sporirea capacităților de inovare a instituțiilor de cercetare, a centrelor universitare și a mediului de afaceri, prin:* atragerea investițiilor sectorului privat în cercetare, inovare; dezvoltarea capacităților unităților publice de cercetare; extinderea cererii de cercetare-dezvoltare-inovare prin sporirea potențialului de absorbție a inovațiilor de către mediul de afaceri.

c) *Extinderea rolului proprietății intelectuale în promovarea comerțului și în atragerea investițiilor. Protecția și utilizarea adecvată a semnelor distinctive, de origine și calitate, a designului industrial și a specialităților tradiționale garantate.*

d) *Sporirea rolului dreptului de autor și a drepturilor conexe în dezvoltarea culturii, industriilor culturale și a tehnologiilor informaționale.*

e) *Modernizarea instrumentelor de valorificare și promovare a proprietății intelectuale.*

f) *Încurajarea utilizării proprietății intelectuale de către întreprinderile mici și mijlocii.*

2. Perfecționarea continuă a cadrului normativ din domeniul proprietății intelectuale, inclusiv prin armonizarea lui cu legislația Uniunii Europene și implementarea tratatelor internaționale în materie, la care Republica Moldova este parte. Astfel, vor fi aplicate prin realizarea următoarelor obiective specifice:

a) *Continuarea procesului de perfecționare și armonizare a legislației în domeniul proprietății intelectuale.*

b) *Promovarea intereselor Republicii Moldova în procesul de elaborare a normelor de drept internațional, în domeniul proprietății intelectuale în cadrul organizațiilor internaționale și regionale.*

3. Dezvoltarea și modernizarea Sistemului Național de proprietate intelectuală, sporirea transparenței și coerenței sale, care se va realiza prin:

- dezvoltarea unui grad mai înalt de cooperare și comunicare dintre instituțiile implicate în sistemul PI;
- preluarea celor mai bune practici europene din domeniul protecției obiectelor PI;
- implementarea unui mecanism de colectare, procesare și diseminare a datelor privind respectarea drepturilor PI;
- crearea cadrului necesar pentru consolidarea și susținerea infrastructurii inovaționale.

4. Consolidarea capacităților instituționale ale organelor abilitate cu funcții și

responsabilități privind protecția și asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală și dezvoltarea unei infrastructuri eficiente de prevenire și combatere a fenomenelor contrafacerii și pirateriei.

- a) *Coordonarea activităților diverselor autorități publice, implicate în protecția drepturilor de proprietate intelectuală, prin intermediul unei conduceri strategice.*
- b) *Consolidarea capacităților instituționale ale organelor abilitate cu funcții și responsabilități privind protecția juridică a proprietății intelectuale.*
- c) *Consolidarea capacităților instituționale ale organelor abilitate cu funcții și responsabilități privind asigurarea respectării drepturilor de proprietate intelectuală.*

5. Promovarea și dezvoltarea unei culturi înalte în materie de proprietate intelectuală, sensibilizarea și conștientizarea publicului larg cu privire la rolul proprietății intelectuale și sporirea interesului față de protecția și respectarea drepturilor de proprietate intelectuală.

- a) *Sporirea accesului la informațiile și cunoștințele din domeniul proprietății intelectuale.*
- b) *Instruirea și educarea în domeniul a proprietății intelectuale prin intermediul sistemului de învățământ preuniversitar, universitar și postuniversitar.*
- c) *Creșterea gradului de conștientizare a importanței drepturilor de proprietate intelectuală de către societate.*

6. Dezvoltarea cooperării internaționale, regionale și bilaterale în domeniul proprietății intelectuale și integrarea Republicii Moldova în spațiul intelectual internațional și european [34].

În vederea eficientizării procesului de direcționare a Republicii Moldova pe o cale inovațională de dezvoltare în Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 sunt prevăzute un șir de obiective și măsuri de realizare. Acestea completează și dezvoltă obiectivele prevăzute în Strategia națională în domeniul Proprietății Intelectuale. Spre realizare au fost propuse următoarele obiective:

1. Adoptarea unui model deschis de guvernare a sferei de cercetare și inovare prin:

- a) *reforma instituțională în sfera de cercetare și inovare;*
- b) *asigurarea instruirii personalului pentru fortificarea competențelor în domeniul politicilor inovaționale;*
- c) *îmbunătățirea sistemului de evidență statistică a activităților și politicilor inovaționale prin:*
 - armonizarea setului de indicatori statistici naționali la cerințele birourilor statistice internaționale de evidență a inovațiilor;
 - asigurarea de către entitățile inovatoare și de cercetare a raportării financiare și statistice transparente pe marginea proiectelor de cercetare pentru toate sursele de finanțare.
- d) *asigurarea transparenței comunicării și consultării publice.*

2. Abilitarea populației cu competențe inovaționale prin:

- a) *adaptarea programelor de instruire formală la necesitățile dezvoltării inovaționale și susținerea intrării tinerelor talente în sfera inovațională;*
- b) *susținerea și popularizarea activităților inovaționale.*

3. Orientarea firmelor spre inovare prin:

- a) *asigurarea cadrului legislativ pentru activitățile inovaționale;*
- b) *facilitarea accesului inovatorilor la resurse de finanțare;*
- c) *facilitarea relaționării (networking-ului) și integrării tehnologice a firmelor moldovenești și străine;*
- d) *asigurarea suportului de stat pentru firmele inovatoare prin:*
 - 1) *elaborarea și implementarea programului de stat „Schimb de experiență cu firmele europene în managementul avansat al inovațiilor” pentru firmele care deja au demonstrat competențe inovaționale;*
 - 2) *includerea componentelor de inovare în cadrul programelor de suport de stat a IMM-urilor (Programul de atragere a remitențelor în economie – PAREI+1, Programul național de abilitare economică a tinerilor, Fondul special de garantare a creditelor);*
 - 3) *elaborarea și implementarea Programului de Stat „Moldova Inovațională” de susținere a noilor afaceri inovaționale (start-up) orientate spre export;*
 - 4) *elaborarea și implementarea programului de stat „Voucher Inovațional IMM-urilor” pentru minigranturi destinate IMM-urilor inovaționale pentru inovații de marketing și organizaționale, îmbunătățirea paginilor electronice, îmbunătățiri de design și ambalaj în produsele industriale.*

4. Aplicarea cunoștințelor pentru rezolvarea problemelor globale și societale prin:

- a) *consolidarea conexiunilor de inovare între companii, sectorul educațional și cercetare;*
- b) *sporirea eficacității entităților inovaționale în implementarea inovațiilor provenite din cercetare;*
- c) *facilitarea integrării inovatorilor și cercetătorilor moldoveni în circuitul global al inovațiilor și ideilor.*

5. Stimularea cererii pentru produse și servicii inovatoare prin:

- a) *promovarea Internetului de bandă largă, ca platformă pentru dezvoltarea serviciilor și inovării on-line;*
- b) *stimularea activității inovaționale prin achiziții de stat [33].*

În conformitate cu viziunea strategică -IMM-urile – factor al creșterii economice durabile și competitivității naționale, prevăzută de Guvernul Republicii Moldova în Strategia de dezvoltare a

sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020, se presupune realizarea unui șir de modernizări în direcțiile prioritare cu scopul eficientizării activității IMM-ilor. Drept misiune, se prevede crearea unui mediu de afaceri favorabil, promovarea culturii antreprenoriale în vederea susținerii IMM-urilor și asigurării coeziunii sociale. În vederea realizării cu succes a viziunii și misiunii în această strategie, sunt prevăzute spre realizare obiectivele specifice pe următoarele direcții principale:

1. Ajustarea cadrului normativ de reglementare la necesitățile dezvoltării IMM-urilor. În acest context sunt propuse spre realizare următoarele obiective specifice:

- perfecționarea cadrului normativ de reglementare a activității IMM-urilor;
- reducerea barierelor administrative și a costurilor regulatorii pentru IMM-uri;
- optimizarea reglementărilor privind activitățile comerciale practicate de IMM-uri.

2. Îmbunătățirea accesului IMM-urilor la finanțare. Aici se propune realizarea următoarelor obiective specifice:

- dezvoltarea schemelor inovative de finanțare a IMM-urilor;
- asigurarea eficientizării transferului de remitențe;
- atragerea liniilor de credit pe termen lung de la instituțiile financiare internaționale;
- dezvoltarea sistemului de garantare a creditelor pentru IMM-uri;
- facilitarea accesului întreprinderilor mici și mijlocii la achizițiile publice.

3. Dezvoltarea capitalului uman prin promovarea competențelor și culturii antreprenoriale. În prezenta Strategie sunt prevăzute obiective specifice, care au drept scop promovarea competențelor manageriale și antreprenoriale, crearea sistemului deservirii informaționale și consultative pentru IMM-uri.

4. Sporirea competitivității IMM-urilor și încurajarea spiritului inovator prin realizarea următoarelor obiective specifice:

- îmbunătățirea și dezvoltarea capacităților tehnice și inovatoare ale IMM-urilor;
- facilitarea dezvoltării grupării IMM-urilor în clustere, incubatoare de afaceri etc.;
- promovarea proprietății intelectuale pentru IMM-uri;
- facilitarea accesului IMM-urilor pe piețele interne și externe;
- implementarea sistemelor de management, bazate pe standardele internaționale și europene.

5. Facilitarea dezvoltării IMM-urilor în regiuni, care va presupune atingerea următoarelor obiective specifice:

- stimularea dezvoltării echilibrate și durabile a IMM-urilor pe întreg teritoriul al Republicii Moldova;

- asigurarea dezvoltării infrastructurii de suport a IMM-urilor în regiuni;
- promovarea participării IMM-urilor în cooperarea transfrontalieră și regională.

6. Dezvoltarea parteneriatelor în afaceri, presupune:

- dezvoltarea parteneriatului public-privat în afaceri;
- facilitarea parteneriatului în afaceri ”business to business”;
- facilitarea participării sectorului privat la procesele de îmbunătățire a cadrului de normative de reglementare și luare a deciziilor.

Prin realizarea acestor obiective se urmărește obținerea următoarelor rezultate:

- 1) creșterea numărului mediu de IMM-uri la 1000 de locuitori până la 25 de IMM-uri până în anul 2020;
- 2) creșterea numărului de angajați în cadrul IMM-urilor până la 65% până în anul 2020;
- 3) atingerea unei ponderi de 38% a IMM-urilor în PIB până în anul 2020;
- 4) asigurarea unei concurențe eficiente prin consolidarea competitivității și facilitarea creșterii și inovării IMM-urilor sustenabile [33].

În urma implementării acestor strategii, se vor obține rezultate simțitoare la scara întregii economii naționale și cu o importantă valoare socio-culturală. Impactul implementării acestor Strategii vizează sporirea rolului proprietății intelectuale și a inovațiilor în dezvoltarea economică, socială și culturală a țării. Extinderea rolului cunoștințelor în dezvoltarea economică duce la crearea unui climat inovațional și intelectual favorabil pentru crearea unui mediu antreprenorial competitiv, ce contribuie la crearea condițiilor pentru intensificarea dezvoltării inovaționale a țării.

Creșterea nivelului de educație și cultură în domeniul proprietății intelectuale va conduce la reducerea folosirii produselor contrafăcute și a pirateriei, ceea ce va favoriza creșterea ponderii produselor calitative, a gradului de implementare de către IMM-uri a standardelor internaționale de calitate. Cele din urmă vor duce la creșterea exporturilor de mărfuri și servicii cu valoare adăugată înaltă.

Stabilitatea politică și cadrul legislativ perfecționat și ajustat la cerințele Uniunii Europene va favoriza atragerea investițiilor interne și străine în diverse sectoare ale economiei, dezvoltarea cărora va solicita forță de muncă înalt calificată. Aceste schimbări duc și la modificarea priorităților în domeniul cercetării, trecerea accentelor de la cercetările fundamentale la cele aplicative. Astfel va spori atât productivitatea muncii și remunerarea forței de muncă, cât și vor fi create noi locuri de muncă.

Intensificarea factorilor ce ar favoriza dezvoltarea regională pentru atingerea unei dezvoltări economice la nivelul întregii economii este ideea susținută de către noi de repetate ori în această lucrare. Pornind de la descentralizarea științei și inovării și orientarea instituțiilor de cercetare

regionale spre cerințele acelor zone unde sunt amplasate, credem că va duce la creșterea numărului de IMM-uri inovative și a competitivității acestora, la sporirea calității și relevanței sectorului de cercetare, la modernizarea infrastructurii de inovare și intensificarea dezvoltării regionale. În rezultat, toate acestea vor contribui la îmbunătățirea calității vieții populației și accelerarea tranziției la o economie bazată pe cunoaștere, care vor spori consolidarea imaginii țării noastre.

2.4. Concluzii la capitolul 2

La baza unei economii naționale prospere se află antreprenoriatul dezvoltat și inovat. Astfel de probleme ca: subdezvoltarea economică a țării, soluțiile pentru depășirea crizei mondiale, creșterea alocărilor în bugetul de stat, reducerea cheltuielilor ș.a. devin tot mai actuale pentru Republica Moldova.

- 1) Pentru dezvoltarea antreprenoriatului este nevoie de crearea și dezvoltarea unei infrastructuri puternice, care va permite soluționarea uneia dintre principalele probleme actuale ale inovației, și anume - lipsa relațiilor eficiente între participanții la procesul de inovare, lipsa transparenței informaționale, motivația scăzută pentru elaborarea inovațiilor, finanțarea și comercializarea acestora, deoarece eficacitatea proceselor de inovare depinde nu doar de activitatea participanților la acest proces, dar și de modul în care acești actori interacționează reciproc. *Considerăm că trebuie asigurată fortificarea unei infrastructuri inovaționale, care va intensifica activitatea de cercetare și dezvoltare, pentru a determina orientarea acestora la nevoile din regiune și a stabili o comunicare eficientă între participanții la procesul de inovare. Susținerea și finanțarea acestor activități de cercetare-dezvoltare ar crea condiții pentru elaborarea mai multor inovații competitive pe această piață.*
- 2) *Eficiența activității inovaționale este determinată de infrastructura inovațională. Nivelul de dezvoltare a infrastructurii inovaționale depinde de politica statului în domeniul inovațiilor și promovarea acestora.*
- 3) Analiza elementelor de infrastructură inovațională și a potențialului inovațional servesc drept bază pentru efectuarea aplicațiilor practice în vederea determinării acestora în următorul capitol.
- 4) În ultimii ani, în Republica Moldova au fost depuse multe eforturi pentru depășirea perioadei de declin economic continuu și a sărăciei, atingând o creștere economică și îmbunătățire a standardelor de viață. Totodată, antreprenoriatul autohton întâmpină un șir de probleme atât la inițierea afacerii, cât și la dezvoltarea acesteia. *Deoarece dezvoltarea antreprenoriatului este asigurată de o infrastructură dezvoltată, este nevoie de o evaluare și perfecționare a stării actuale a fiecărui element de infrastructură.* Astfel, în ultima perioadă, Ministerul Economiei

a elaborat un șir de documente de politici, care susțin dezvoltarea proceselor de creștere și ameliorare a competitivității atât la nivel macro-, cât și la nivel de întreprindere. *Conform investigațiilor desfășurate, constatăm că politica Republicii Moldova promovează și stimulează dezvoltarea antreprenoriatului, inclusiv și prin activități de inovare, dar stagnează mult față de ritmul dezvoltării economice mondiale.*

3. OPORTUNITĂȚI DE DEZVOLTARE A ANTREPRENORIALITĂȚII PRIN INOVAȚII ÎN REGIUNEA DE DEZVOLTARE SUD

3.1. Analiza activității antreprenoriale în Regiunea de Dezvoltarea Sud

În Republica Moldova, pe parcursul ultimilor zece ani, a fost depășită perioada de declin economic continuu și a fost obținută o creștere a nivelului economiei și o îmbunătățire a standardelor de viață. Cercetarea legăturilor și a caracteristicilor proceselor migraționiste externe din Republica Moldova este extrem de actuală în contextul schimbărilor politice și economice din ultimele două decenii. Importanța studiului ține de faptul că acest fenomen, care brusc și-a sporit amploarea, a condiționat o serie de efecte atât pozitive, cât și negative.

Tabelul 3.1. Indicatorii principali ai întreprinderilor din Republica Moldova în anii 2009-2015

Indicatori	Anii							Abatere
	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	+/-
Numărul de întreprinderi	44633	46704	48541	50681	52246	53738	51216	-2522
Numărul mediu de salariați, persoane	539195	526182	510191	519882	525198	519429	510268	-9164
Venituri din vânzări, milioane lei	146447	177503,2	207676,8	211759,3	232935,7	263281,35	282253,4	+18972,05
Numărul de întreprinderi, care au primit profit	17838	20229	21651	19307	20867	21974	21985	+11
Numărul de întreprinderi, care au suferit pierderi	22462	22011	22462	26547	26299	26587	26183	-395

¹. Fără datele întreprinderilor din partea stângă a Nistrului și a municipiul Bender.

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Conform datelor prezentate, numărul întreprinderilor în anul 2015 a crescut față de anul 2009 cu 6583 sau 14%, cu toate că în anul 2014 a scăzut – cu 2522 de unități. Acest indicator manifestă o creștere stabilă în perioada anilor 2009-2014. Referitor la numărul mediu de salariați, nu putem marca o stabilitate, ci o oscilație continuă cu o înclinare spre scădere. Una dintre cauzele acestor oscilații ar putea fi creșterea gradului de tehnologizare a întreprinderilor autohtone. Respectiva creștere a contribuit și la creșterea veniturilor din vânzări, cu excepția oscilațiilor în perioada de criză economică mondială. O creștere asemănătoare se manifestă și la numărul întreprinderilor care au înregistrat profit, dar, cu părere de rău, progresează și numărul întreprinderilor care au înregistrat pierderi.

Un element important în asigurarea unei creșteri economice durabile și generarea noilor locuri de muncă îl constituie întreprinderile mici și mijlocii (IMM). Unul dintre principalele semne ale viabilității economiei este diversificarea și mărirea numărului de întreprinderi din sectorul IMM. Numărul întreprinderilor din acest sector este într-o continuă creștere. Către anul 2014, numărul întreprinderilor mici și mijlocii a constituit 52,3 mii de întreprinderi sau cu 1,4

mii de întreprinderi (cu 2,8%) mai mult față de anul 2013, iar în anul 2015 numărul acestora s-a redus constituind 49,8 mii de întreprinderi (figura 3.1). Sectorul IMM reprezintă circa 97,2% din numărul total de întreprinderi și această pondere se menține pe parcursul mai multor ani.

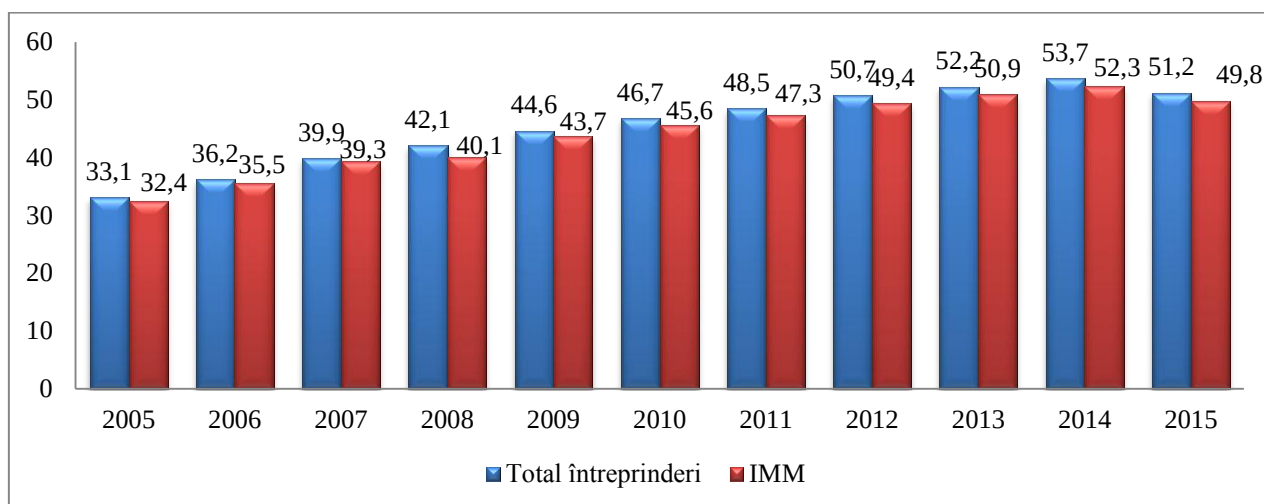

Fig. 3.1. Dinamica numărului întreprinderilor în perioada anilor 2005-2015, mii întreprinderi
Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Analiza evoluției numărului de întreprinderi, după profil teritorial, confirmă tendința dezvoltării neuniforme a activității de antreprenariat pe teritoriul Republicii Moldova. Astfel, și în anul 2015, constatăm concentrarea maximă a afacerilor în municipiul Chișinău (64,9% din totalul pe republică), RDC revenindu-i 14,8 %, urmată de RDN – 12,3 %, RDS - 5,2% și UTA Găgăuzia - 2,6 % (tabelul 3.2).

Tabelul 3.2. Evoluția numărului întreprinderilor după profil teritorial

	Numărul de întreprinderi		inclusiv IMM		Cota IMM în total pe republică, %	
	2014	2015	2014	2015	2014	2015
Total pe republică	51659	51216	50265	49770		
Mun. Chișinău	33756	33279	32775	32288	65,2	64,9
Regiunea Nord	6271	6301	6109	6130	12,2	12,3
Regiunea Centru	7605	7586	7454	7412	14,8	14,9
Regiunea Sud	2688	2690	2631	2630	5,2	5,3
..Basarabeasca	129	130	128	128	0,3	0,3
..Cahul	801	779	782	758	1,6	1,5
..Cantemir	132	136	125	128	0,2	0,3
..Caușeni	470	482	465	476	0,9	1,0
..Cimișlia	327	334	321	328	0,6	0,7
..Leova	160	176	158	173	0,3	0,3
..Ștefan Vodă	357	365	349	358	0,7	0,7
..Taraclia	312	288	303	281	0,6	0,6
U.T.A. Găgăuzia	1339	1360	1296	1310	2,6	2,6

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

În ceea ce privește mărimea întreprinderilor în RDS, se observă aceeași tendință ca și în republică, cea mai mare cotă le revine microîntreprinderilor, conform datelor 2015 – cota e de

70,1%, fiind urmate de întreprinderile mici – 23,7 %, medii – 3,9% și mari – 2,2 %. Excepție fac raioanele Cahul și Cantemir, unde numărul întreprinderilor mari este egal sau chiar mai mare cu cel al întreprinderilor medii (tabelul 3.3).

Tabelul 3.3. Cota întreprinderilor după mărime pe profil teritorial în anul 2015

	Numărul de întreprinderi (unități)	Cota întreprinderilor			
		mari	medii	mici	micro
Total pe republică	51216	2,8	3,2	19,5	74,5
Mun. Chișinău	33279	3,0	3,0	17,9	76,1
Regiunea Nord	6301	2,7	3,9	23,9	69,6
Regiunea Centru	7586	2,4	0,5	21,1	76,0
Regiunea Sud	2690	2,2	3,9	23,7	70,1
..Basarabeasca	130	1,5	3,1	29,2	66,2
..Cahul	779	2,7	2,7	22,8	71,8
..Cantemir	136	5,9	3,7	36,8	53,7
..Căușeni	482	1,2	4,6	23,7	70,5
..Cimișlia	334	1,8	4,5	22,5	71,3
..Leova	176	1,7	4,5	21,6	72,2
..Stefan Vodă	365	1,9	3,3	21,9	72,9
..Taraclia	288	2,4	6,6	22,6	68,4
U.T.A. Găgăuzia	1360	3,7	3,6	21,5	71,2

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Trebuie să menționăm că numărul de persoane antrenate în activitățile economice este repartizat pe regiuni în același mod ca și numărul de întreprinderi. Datorită concentrărilor de întreprinderi în regiuni, acestea, respectiv, au și o cotă mai mare în venitul total din vânzări pe țară. După cum observăm din datele tabelului prezentat mai jos, ponderea cea mai mare în numărul întreprinderilor, a persoanelor angajate și a veniturilor din vânzări acumulate o constituie întreprinderile mici și mijlocii (IMM).

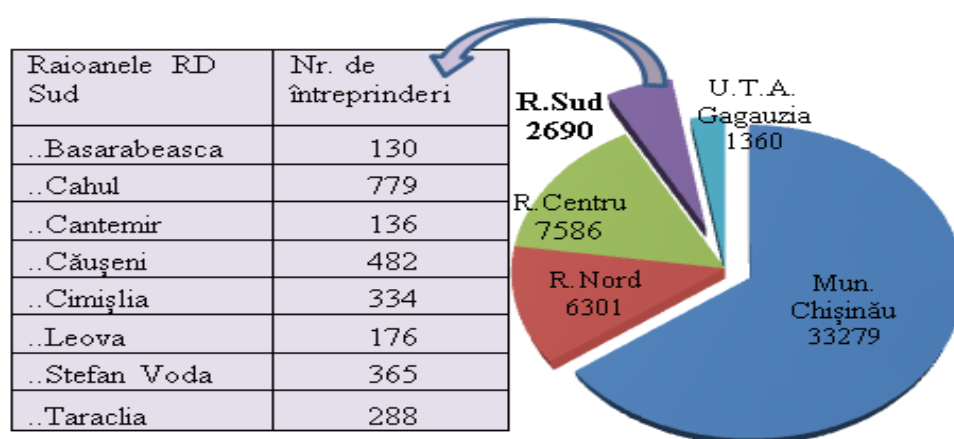

Fig. 3.2. Structura numărului întreprinderilor în profil teritorial, 2015

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Un interes deosebit în cercetare îl prezintă RDS, unde funcționează cel mai mic număr de întreprinderi cu cel mai mic număr de salariați. Din numărul total de întreprinderi (2690),

funcționează doar 60 de întreprinderi mari, respectiv ponderea IMM-lor constituie 97,9% din totalul de întreprinderi. Din numărul total de întreprinderi ce activează în RDS, cele mai multe (779) întreprinderi sunt amplasate în raionul Cahul, dar cele mai puține în raionul Basarabeasca.

Conform datelor BNS, numărul persoanelor angajate în sectorul IMM în anul 2015 a constituit 281,4 mii persoane, deținând 55,1% din numărul total de angajați ai întreprinderilor. Veniturile din vânzări ale întreprinderilor mici și mijlocii, în perioada dată au însumat 86824,6 mil. lei sau 30,8% din veniturile din vânzări în total pe economie.

Tabelul 3.4. Indicatori principali ai activității antreprenoriale în profil teritorial în anul 2015

	Numărul mediu de salariați			Venitul din vânzări, mil lei		
	Total, persoane	IMM	Cota în IMM din total, %	Total, mil lei	IMM, mil lei	Cota în IMM din total, %
Total pe republică	510 268	281408	55.1	282253.4	86824.5	30.76
Mun. Chișinău	305549	150816	49.35	206554.7	55055.7	26.65
Regiunea Nord	87628	49740	56.76	32986.6	12233.4	37.08
Regiunea Centru	69217	47811	69.07	28432.8	12015.9	42.26
Regiunea Sud	32478	31975	98.45	8423.3	5138.7	61.01
Basarabeasca	1354	1260	93.06	288.6	237.7	82.36
Cahul	10254	6001	58.52	2193.1	1280.1	58.37
Cantemir	2892	1491	51.56	1022.7	366.9	35.87
Căușeni	5082	4036	79.42	1178.0	938.7	79.68
Cimișlia	3742	2977	79.56	1322.4	743.5	56.22
Leova	1979	1841	93.03	453.2	382.4	84.38
Ștefan Vodă	3747	2750	73.39	920.8	627.5	68.15
Taraclia	3428	2685	78.32	1044.6	561.9	53.79
U.T.A. Găgăuzia	15396	9946	64.60	5856.1	2380.8	40.65

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Din datele prezentate în tabel, observăm că cei mai mulți salariați din sectorul IMM-lor activează în Regiunea de Dezvoltare Sud, circa 98,45% din total persoane angajate. Totodată, și venitul din vânzări adus de IMM-le din RDS constituie 61,01% din totalul de venituri din vânzări din această regiune. Raioanele în care sunt antrenați în acest sector cei mai mulți angajați sunt Basarabeasca și Leova. În aceleași raioane IMM- le produc și cel mai mare venit din vânzări.

Un alt indicator ce caracterizează spiritul antreprenorial este numărul de IMM-uri la 1000 de locuitori (tabelul 3.4). Conform datelor prezentate în tabel, densitatea IMM-lor în RDS (4,9 IMM-uri la 1000 de locuitori) este cu mult mai mică decât media pe țară (14) și cea mai mică față de alte regiuni ale țării (RDN – 6,0; RDC – 6,7; UTA Găgăuzia – 8,6 IMM/1000 de locuitori).

Cea mai mare densitate de creare a IMM-lor la 1000 de locuitori este înregistrată în

Chișinău – de 42,1 de întreprinderi la 1000 de locuitori, pe când media europeană este de 42 IMM/1000 de locuitori. Cea mai mare densitate a IMM-ilor la 1000 de locuitori din RDS se atestă în raionul Taraclia – de 6,4 IMM/1000 de locuitori și cea mai mică în raionul Cantemir – de 2,1 IMM/1000 de locuitori.

Tabelul 3.5. Indicatorii ce caracterizează activitatea antreprenorială în RDS

		IMM active în 2015	Populația înregistrată în Registrul de stat la 01.01.2016, mii pers.	IMM/ 1000 de locuitori	Întreprinderi înregistrate în Registrul de stat *	Întreprinderi industriale 2015 **
1	Basarabeasca	128	28.6	4.5	564	26
2	Cahul	758	124.6	6.1	3067	128
3	Cantemir	128	62.0	2.1	839	38
4	Căușeni	476	90.7	5.2	1356	109
5	Cimișlia	328	60.2	5.4	1102	73
6	Leova	173	52.9	3.3	796	24
7	Ștefan-Vodă	358	70.6	5.1	1042	53
8	Taraclia	281	43.6	6.4	887	49
9	Total Regiunea de Sud	2,630	533.2	4.9	9653	500
10	Total Republica Moldova	49,770	3554.1	14.0	120907	4834
11	Cota RDS în total R.M.(%)	5.3	15.0		7.98	10.34

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, <http://statbank.statistica.md>

* Registrul de Stat al Unităților de Drept, disponibil on-line: <http://www.registru.md/ro/date-statistice/rSud-in-profil-administrativ-teritorial> (starea la 01.05.2017)

** Anuarul Statistic al Republicii Moldova, 2016 [9]

De menționat că raioanele cu cea mai mică densitate a IMM-ilor (Cantemir, Leova, Basarabeasca) dețin și un număr mic de IMM-uri active, comparativ cu alte raioane ale RDS. Totodată, aici se atestă și cel mai mic număr al întreprinderilor industriale: Leova – 24, Basarabeasca – 26, Cantemir – 38 de întreprinderi.

Partea preponderentă a IMM-ilor își desfășoară activitatea în domeniul comerțului (tabelul 3.6), constituind, în anul 2015, circa 19,8 mii de întreprinderi sau 39,8% din totalul întreprinderilor mici și mijlocii. În industria prelucrătoare au activat 4,2 mii de IMM sau 8,5% din totalul IMM. Trebuie de menționat că competitivitatea economică a unei țări este determinată de volumul producției fabricate, respectiv de întreprinderile industriale.

Conform raportului, prezentat de BNS cu privire la Situația social-economică a Republicii Moldova în anul 2015 în sectorul industrial al economiei, constatăm că aceasta este determinată preponderent de activitatea întreprinderilor din *industria prelucrătoare*, cărora le-au revenit 84,8% din valoarea totală a producției în anul 2015. Nivelul producției fabricate de către aceste întreprinderi a crescut cu 2,3% față de anul 2014.

Tabelul 3.6. Structura numărului de IMM-uri și venitul din vânzările IMM-lor pe principalele genuri de activitate în anul 2015

Denumirea	Numărul IMM-lor			Veniturile din vânzările IMM-lor			
	Total, mii unități	Ponderea IMM-lor în:		Total, mil lei	IMM-uri, mil lei	Ponderea IMM-lor în:	
		Total întreprinderi, %	Total IMM-uri, %			Total întreprinderi, %	Total IMM-uri, %
Total economie	49,8	97,2	100,0	282253,4	86824,6	30,8	100,0
Agricultura, silvicultura și pescuit	3,1	97,7	6,2	11835,5	7837,6	66,2	9,0
Industria prelucrătoare	4,2	97,7	8,5	43130,3	10090,5	24,4	12,1
Distribuția apei; salubritate, gestionarea deșeurilor, activități de decontaminare	0,3	100,0	0,7	2343,6	328,9	14,0	0,4
Construcții	2,9	91,5	5,8	15056,0	6862,1	45,6	7,9
Comerț cu ridicata și cu amănuntul; întreținerea și repararea autovehiculelor și a motocicletelor	19,8	91,9	39,8	127836,0	39227,1	30,7	45,2
Transport și depozitare	2,6	100,0	5,3	16284,2	6889,6	42,3	7,9
Activități de cazare și alimentație publică	1,7	94,0	3,5	2489,3	1756,1	70,5	2,0
Informații și comunicații	2,0	88,5	3,9	11686,6	2475,2	21,2	2,9
Tranzacții imobiliare	3,4	72,6	6,8	3797,4	2082,8	54,8	2,4
Activități profesionale, științifice și tehnice	4,2	55,6	8,4	3743,2	3053,5	81,6	3,5
Alte activități	5,5	5,5	5,5	20810,3	6219,3	29,9	7,2

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Industria alimentară, în ansamblu, a înregistrat o descreștere a volumului de producție, cu 4,8 %, cu toate acestea volumul de producție a crescut, în special, la următoarele activități: fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale – cu 18,5%; producția de băuturi răcoritoare nealcoolice; producția de ape minerale și alte ape îmbuteliate – cu 12,5%; prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor – cu 11,0%; fabricarea pâinii; fabricarea prăjiturilor și a produselor proaspete de patiserie – cu 6,1%; fabricarea produselor din cacao, a ciocolatei și a produselor zaharoase – cu 5,3%; fabricarea vinurilor din struguri – cu 2,9%; fabricarea produselor lactate – cu 2,6% ș.a.

În același timp, s-au înregistrat reduceri ale volumului de producție la următoarele activități ale industriei alimentare: distilarea, rafinarea și mixarea băuturilor alcoolice – cu 36,0%; prelucrarea și conservarea peștelui, a crustaceelor și moluștelor – cu 9,3%; producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne – cu 7,2%; fabricarea produselor de morărit, a amidonului și a produselor din amidon – cu 4,6% [189].

Analiza datelor în profil teritorial atestă concentrarea activităților industriale în proporție de 57,0% în municipiul Chișinău, 20,9% – în regiunea Nord și 16,2% – în regiunea Centru. Regiunea Sud și UTA Găgăuzia dețin cea mai mică pondere din totalul producției pe țară - 3,3% și, respectiv, 2,6%. Totodată, cea mai mare pondere a producției livrate pe piața externă o dețin întreprinderile situate în UTA Găgăuzia – cu 65,7% și regiunea de dezvoltare Sud – cu 61,2%, urmate de regiunea de dezvoltare Centru – cu 48,0% [188].

Analizând mai detaliat dinamica pe o perioadă de 10 ani, observăm o creștere a volumului producției fabricate și, respectiv, a cotei industriei alimentare din industria prelucrătoare, prezentată în tabelul 3.7.

Tabelul 3.7. Dinamica valorii producției fabricate în industria prelucrătoare

Anii	Valoarea producției fabricate, mil.lei		Ponderea industriei alimentare, în valoarea totală a industriei prelucrătoare (%)
	Industria prelucrătoare, mil.lei	Industria alimentară, mil.lei	
2006	18717,9	8226,2	49,3
2007	21390,3	9226,2	46,3
2008	24045,5	11781,4	49,0
2009	18080,3	9256,7	51,2
2010	22784,9	11737,6	51,5
2011	28245,1	14199,7	50,2
2012	30147,7	15587,6	51,7
2013	31707,3	11521,5	36,3
2014	35452,3	13107,7	36,9
2015	37706,6	13600,2	36,1

Sursa. Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Potrivit datelor prezentate în tabel, observăm că cea mai mare pondere a industriei alimentare, în valoarea totală a industriei, a fost în anul 2012 - circa 51,7%. În ultimii trei ani (2013-2015), valoarea producției fabricate de către industria prelucrătoare a crescut, însă ponderea industriei alimentare prelucrătoare scade, ceea ce atestă dezvoltarea intensă a altor ramuri industriale.

RDS este cea mai mică regiune de dezvoltare din Republica Moldova, cu suprafața de 7379 km² (24,2% din total) și densitatea populației de 72,3 de locuitori la km² (comparativ cu totalul pe țară de 116,4 loc/km²). În ultimii ani, datorită dezvoltării Portului Internațional Liber Giurgiulești pe fluviul Dunărea și infrastructurii conexe, RDS începe să-și pună în aplicare avantajele oferite de amplasarea geografică favorabilă între România și Ucraina, în apropierea porturilor Mării Negre, și să devină un punct important de acces pentru Republica Moldova [90]. Cele mai active zone, din punct de vedere economic, sunt Cahul și Taraclia, unde este cea mai mare densitate a IMM-urilor raportate la 1000 de locuitori, iar în raioanele Leova, Cantemir și Basarabeasca acest indicator este mult mai mic.

Populația RDS constituie 533,2 mii de persoane, adică 15,0% din populația totală a țării. Infrastructura localităților este compusă din 11 orașe (8 centre raionale), dintre care doar orașul Cahul are statut de municipiu. Majoritatea raioanelor din RDS sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni: „Dunărea de Jos”(Cahul și Cantemir), Euroregiunea „Siret – Prut – Nistru”(Cimișlia, Leova, Basarabeasca, Ștefan - Vodă) și Euroregiunea „Marea Neagră” (raionul Cahul). Orașul Cahul este cel mai important centru industrial, care, în tandem cu Portul Internațional Liber Giurgiulești, poate deveni un pol economic de importanță regională [90].

RDS, cu cel mai mic număr de întreprinderi din industria alimentară. După cum s-a constatat din analiza contribuției principalelor sectoare economice la formarea PIB, RDS este cea mai slab industrializată regiune. Ponderea industriei reprezintă doar cca 6% din activitatea economică a regiunii. Conform situației înregistrate în anul 2015, în RDS sunt prezente 8% din numărul întreprinderilor industriale din Republica Moldova, care produc la rândul lor doar 4% din valoarea producției industriale fabricate. Urmează a fi menționat faptul că cca jumătate (48%) din întreprinderile industriale din RDS sunt localizate în raioanele Cahul și Căușeni. Majoritatea întreprinderilor, amplasate pe acest teritoriu, fac parte din industria prelucrătoare și, mai ales, cea alimentară.

Zona de Sud a țării este considerată, preponderant, agrară (în anul 2015 producția agricolă pe cap de locuitor în % față de media pe țară este de 153,1%), dar luând în considerație faptul că, în ultimii ani, numărul populației care este ocupată în agricultură scade (specific RDS), *conchidem că agricultura nu mai este atractivă, dar este foarte importantă pentru existența și dezvoltarea întreprinderilor industriale din regiune. Întreprinderile industriale (în special, din industria alimentară) duc lipsă de materii prime (autohtone) și, respectiv, le importă la un preț destul de înalt, ceea ce condiționează creșterea costurilor de producție, din cauza prețurilor mari la combustibil și costurile de livrare a mărfurilor pe drumurile regionale deteriorate, duc la reducerea competitivității producției regionale, chiar și în zona dată.*

Terenurile agricole constituie doar 42% din totalul suprafeței RDS, din care 82% sunt terenuri arabile și 17% plantații multianuale.

Principalele produse agricole sunt strugurii, cerealele, culturile tehnice și pomicole. Agricultură rămâne a fi principalul sector al ocupării forței de muncă – peste 61% din populația economic activă a regiunii. Infrastructura existentă de colectare a produselor agricole nu este funcțională și exportul lor se efectuează cu greu, din cauza barierelor tehnice. Potențialul agroindustrial al regiunii este constituit din 37 de cooperative de producție, 23 de societăți pe acțiuni, 173 de societăți cu răspundere limitată și peste 53 mii de gospodării țărănești și întreprinderi individuale.

RDS deține primul loc pe țară în producerea vinului. Astfel, circa 20 la sută din vinurile fabricate în Republica Moldova sunt produse în RDS. Cele mai importante centre de producere a vinului se află în raioanele Ștefan-Vodă, Taraclia, Cahul și Cantemir.

Orașul Cahul este cel mai important centru industrial din RDS. În anul 2015, în raionul Cahul au activat 779 întreprinderi, cele mai multe din acestea (71,75%) erau microîntreprinderi, 22,8% – întreprinderi mici și 2,7% – întreprinderi mijlocii și tot atâtea întreprinderi mari. Conform anuarului statistic, în anul 2015, în raionul Cahul, au activat 128 întreprinderi industriale, cu o valoare a producției fabricate în mărime de 460 mii lei, fiind plasat pe primul loc între raioanele RDS după numărul și valoarea producției fabricate ale acestora [7, p. 395].

Pe parcursul anului 2015, întreprinderile industriale din raionul Cahul au fabricat producție în valoare de 460 mil. lei, ponderea căreia din volumul total al producției industriale fabricate în RDS a fost de 27%. Valoarea producției livrate reprezintă 95,9% din totalul producției fabricate, iar cota producției exportate fiind de 53,6% din totalul de livrări.

Luând în considerație că regiunea este nemijlocit lângă România și Ucraina, Zona de Sud are acces la căile maritime, dispune de transport feroviar, deține contracte de colaborare regionale cu statele vecine, ar putea găsi furnizori de materii prime și utilaje moderne pentru întreprinderi la prețuri mai mici și prin căi de transport mai ieftine (prin utilizarea căilor ferate și navigarea pe râul Prut).

Existența a 3 zone economice libere și participarea la Programele Europene de Bună Vecinătate ar permite dezvoltarea antreprenoriatului regional prin diversificarea surselor de finanțare naționale, precum și atragerea investițiilor străine prin dezvoltarea infrastructurii de susținere a mediului antreprenorial (crearea în aceste zone a business-incubatoarelor, a parcurilor industriale), dar și prin inovare (instituțiile de învățământ din regiune sunt furnizorii principali de resurse umane și științifice. Astfel, pot fi create incubatoare inovaționale, parcuri industrial-tehnologice pe lângă aceste instituții). Totodată, prin aceste zone poate fi facilitat atât exportul produselor industriale finite, cât și importul de tehnici și tehnologii necesare întreprinderilor autohtone.

Un alt indicator, foarte important pentru regiunea dată, ar fi majorarea finanțărilor din sursele proprii regionale sau locale. Creșterea veniturilor pentru bugetul local ar putea fi realizat prin obținerea statutului de municipiu al orașului Cahul, urmând ca taxele și impozitele de la două vămi (Cahul-Oancea; Giurgiulești-Galați) să se acumuleze în bugetul local, ceea ce va duce la sporirea acestuia și, respectiv, la lărgirea posibilităților de finanțare a activităților antreprenoriale.

Prin dezvoltarea infrastructurii antreprenoriale, cooperarea între raioane și crearea unei

rețele de creștere comună în baza parteneriatelor (între orașe, raioane), cât și prin fondarea zonelor industriale, a parcurilor tehnologice și a centrelor de afaceri, RDS ar atinge un înalt nivel de dezvoltare. Dezvoltarea periferiilor ar putea fi realizată prin crearea centrelor de dezvoltare bazate pe inovații, cum ar fi: clustere, parcuri industriale/inovaționale, incubatoare de afaceri/inovaționale etc. În vederea creării acestor poli de competitivitate, este necesară identificarea potențialului și a nivelului inovațional al regiunii și al întreprinderilor.

3.2. Evaluarea potențialului de inovare la întreprinderile din Regiunea de Dezvoltare Sud

În scopul evaluării stării actuale a întreprinderilor industriale din RDS, am recurs la metoda analiză-diagnostic, iar, pentru detalieri, am realizat un sondaj (Anexa 7) la întreprinderile ce fac parte din industria alimentară din 8 raioane ale regiunii.

Din contextul lucrărilor și rapoartelor prezentate de Ministerul Agriculturii și Industriei Alimentare, deducem că RDS, considerată zonă preponderent agrară, posedă un potențial pentru dezvoltarea industriei alimentare în baza materiei prime regionale. Însă, conform datelor statistice oferite de BNS, observăm că, în ultimii ani, întreprinderile respective au tendința de a se închide în baza restructurării sau a falimentului (de ex., SA „Provit” – fabrica de conserve din Cahul, care avea cea mai mare capacitate din Regiunea de Sud – a fost falimentată și realizată pe părți), mai multe fabrici de vinuri, care au fost privatizate sau fuzionate de fabricile de vinuri mai mari, cum ar fi: SA Cricova, SA Vismos și altele. Întreprinderile au falimentat sau au fost restructurate în urma irezistenței la concurență sau a competitivității slabe pe piața națională, condiționate de utilaje și tehnologii învechite (moral și fizic), lipsei cadrelor calificate și a finanțării adecvate.

În Republica Moldova, în anul 2015, în industria alimentară și a băuturilor funcționau în total 1041 de întreprinderi, ceea ce constituie 24,6% din industria prelucrătoare și 21,5% din totalul în industrie. În același an, în RDS, funcționau 500 de întreprinderi industriale, ceea ce constituie doar 10,3% din total întreprinderi industriale în țară (figura 3.3).

Deoarece competitivitatea unei întreprinderi depinde, în mare măsură, de potențialul și nivelul inovațional al acesteia, **problema cercetării a constat în studierea potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară și a băuturilor din regiunea de dezvoltare Sud a Republicii Moldova.** Cercetarea a avut drept **scop studierea potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară și a băuturilor din regiunea de dezvoltare Sud a Republicii Moldova** și identificarea problemelor întreprinderilor și propunerilor de soluționare a acestora.

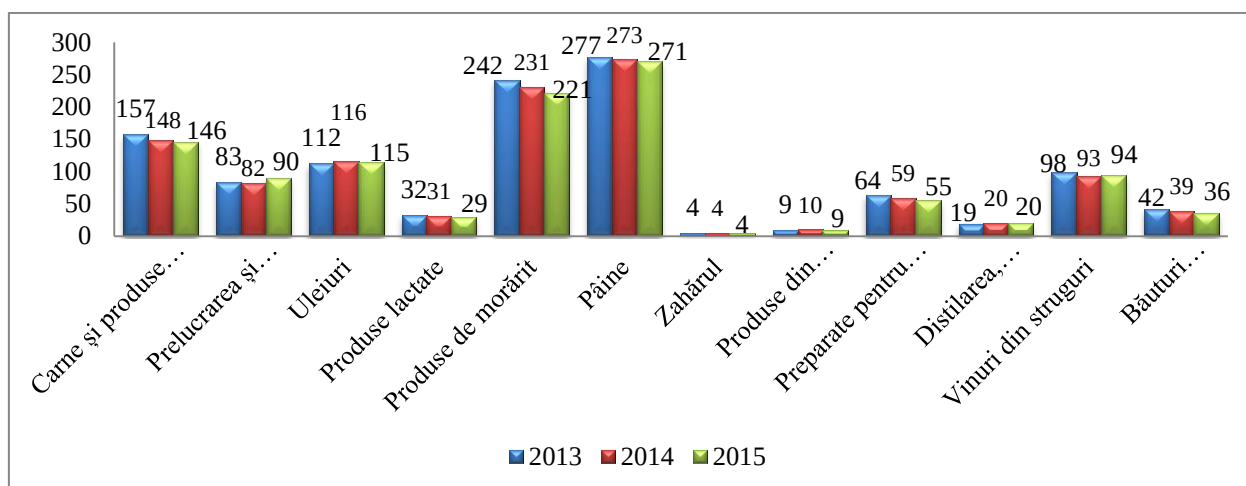

Fig. 3.3. Numărul întreprinderilor din industria alimentară

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor statistice BNS, [189]

Obiectivele cercetării, care derivă din scopul trasat sunt următoarele:

- evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor și identificarea factorilor determinanți ai acestuia în baza opiniilor specialiștilor întreprinderilor cercetate;
- identificarea tipurilor, a direcțiilor, surselor și efectelor inovaționale la întreprinderile analizate;
- elaborarea deciziilor necesare managementului întreprinderilor privind inovațiile.

Ipotezele cercetării:

1. Potențialul inovațional al întreprinderilor RDS se apreciază favorabil și se caracterizează prin dinamism.
2. Inovațiile au impact semnificativ asupra competitivității întreprinderii, efectele inovațiilor fiind creșterea veniturilor, îmbunătățirea calității, reducerea costurilor ș.a.
3. În vederea obținerii unor avantaje competitive a întreprinderilor autohtone pe piețele de desfacere, întreprinderile trebuie să se axeze pe o strategie inovațională complexă.

Estimarea valorii cercetării: Rezultatele cercetării denotă complexitatea potențialului inovațional și necesitatea luării în considerare a multitudinii informațiilor la luarea deciziilor privind inovațiile.

Metodologia cercetării constă în abordarea sistemică, complexă și diferențiată a elementelor potențialului inovațional în procesul de cercetare, prin metodele de birou și de teren. La prelucrarea datelor din sondaj a fost folosit programul SPSS Statistics 17.0.

Proiectarea cercetării se rezumă la identificarea surselor de informații și modului de culegere a acestora. În prezenta lucrare s-au folosit sursele secundare de informare (datele statistice ale BNS, datele Ministerului Agriculturii și Industriei Alimentare, publicațiile în domeniul cercetat), precum și sursele primare investigate prin metoda anchetei, realizând un sondaj față în față în rândul specialiștilor întreprinderilor incluse în eșantionul (grupul cercetat),

ceea ce a permis obținerea informațiilor necesare într-un interval de timp convenabil, costuri rezonabile și evitarea unor erori ce țin de comunicarea cu respondentul.

Sondajul a fost realizat în perioada mai – iulie 2014.

Eșantionul (grupul cercetat) – 42 de experți – specialiști din 42 întreprinderi, a fost stabilit prin metoda nestatistică în baza judecății proprii a autorului, reieșind din necesitatea includerii în eșantion a întreprinderilor de diferite dimensiuni, din diferite domenii de activitate, cu acoperire teritorială în RDS, capabile de a furniza informații relevante pentru cercetare.

Deoarece industria alimentară este de o importanță deosebită atât în republică (36% din volumul total de producție al industriei prelucrătoare), cât și în Regiunea de Sud, în prezenta lucrare ne-am axat pe întreprinderile din acest domeniu. Potrivit datelor prezentate în figura 3.2, observăm că cele mai numeroase sunt întreprinderile de fabricare a produselor de panificație și fabricarea produselor de morărit și a nutrețurilor gata pentru animale, deși producția cărnii, a lactatelor, a apei etc. sunt și ele importante pentru populație și țară. Structura eșantionului este prezentată în tabelul 3.8. Lista întreprinderilor analizate este prezentată în Anexa 8.

O astfel de structură ne-a permis să asigurăm reprezentativitatea eșantionului atât din punctul de vedere al localizării în spațiu, cât și al mărimii întreprinderilor, profilului și specializării acestora.

Tabelul 3.8. Structura eșantionului de întreprinderi pe raioane

Raioane	Numărul de întreprinder
Basarabeasca	1
Cahul	18
Cantemir	7
Căușeni	1
Cimișlia	2
Leova	4
Taraclia	7
Ștefan - Vodă	2
Total	42

Sursa: Elaborat de autor

În ceea ce privește domeniul de activitate, întreprinderile de panificație dețin o cotă de 38,10%, cele de morărit – 21,43%, întreprinderile vinicole – 19,05%, întreprinderile de fabricare a berii – 7,14%, de fabricare a uleiurilor, a grăsimilor vegetale și animale – 4,76%, celelalte 4 industrii deținând o cotă egală cu 2,38%.

Deoarece strategiile și eforturile, pe care le inițiază și le implementează întreprinderile în domeniul inovațional, depind, în mare măsură, de mărimea și potențialul întreprinderii, considerăm că trebuie identificate tipurile întreprinderilor din acest punct de vedere.

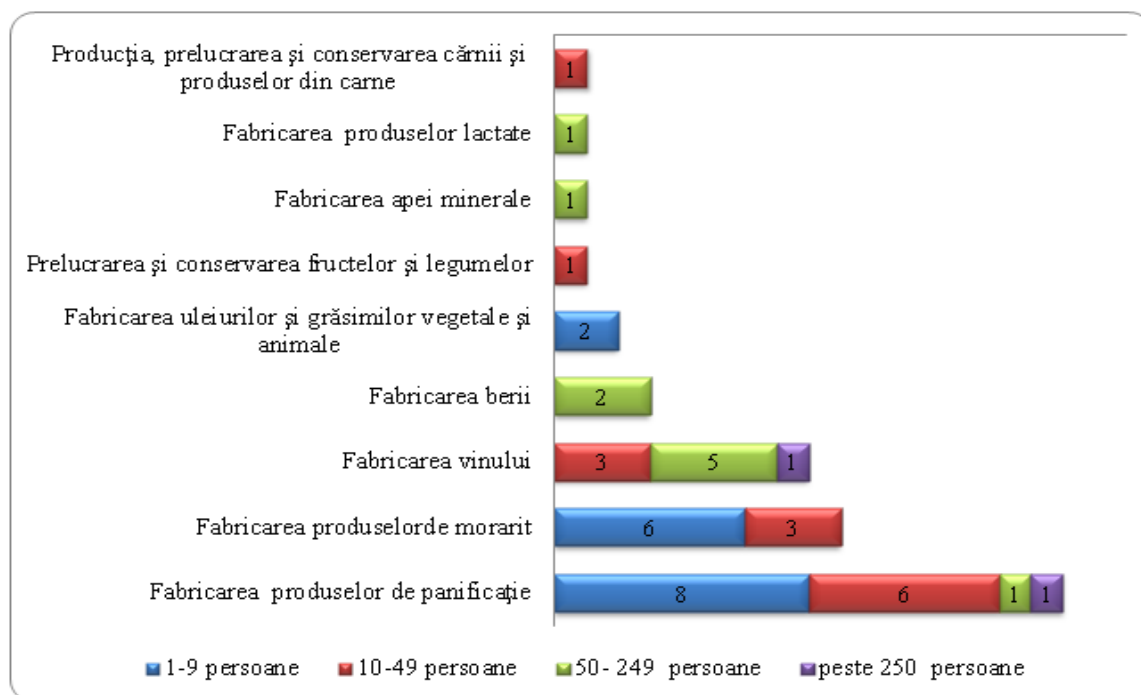

Fig. 3.4. Structura eșantionului după domeniul de activitate și mărimea întreprinderii, unități

Sursa: Elaborată de autor

După cum observăm din figura 3.4, reprezentativitatea eșantionului s-a asigurat prin participarea la sondaj a specialiștilor întreprinderilor din 9 industrii. Cele mai numeroase micro întreprinderi (8) sunt în ramura de panificație. La sondaj au participat 5 întreprinderi medii din industria vinului: *Î.I. Fabrica de vinuri din Chioselia, S.A. Fabrica de vinuri Slobozia Mare, S.R.L. Vierul-Vin, S.A. Ceba vin, S.A. Săiți*. Numărul întreprinderilor de fabricare a berii, participante la sondaj, este de 3 întreprinderi: *S.A. Bere Unitanc, S.A. Cogâlnic și S.A. Cahul Pan.*

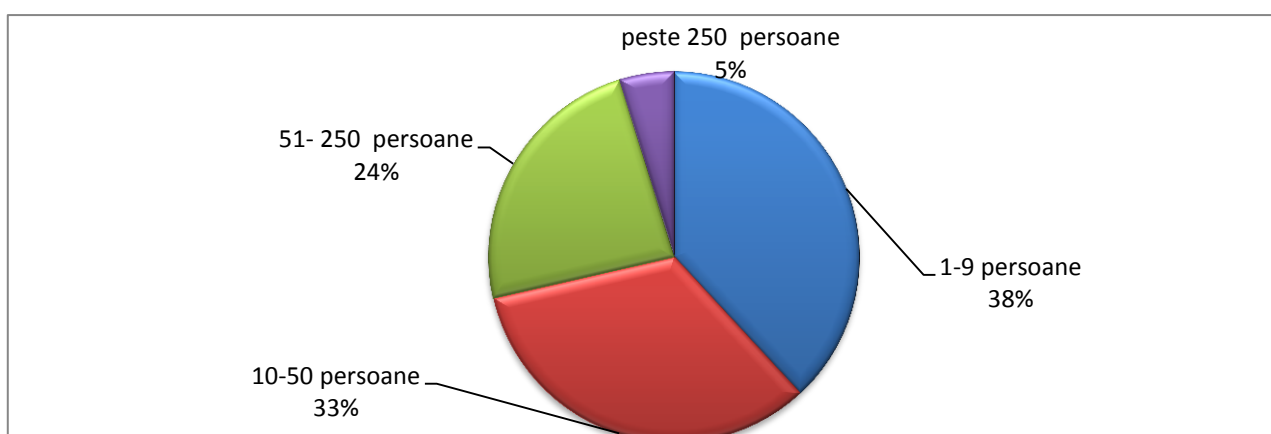

Fig. 3.5. Structura eșantionului după numărul angajaților, %

Sursa: Elaborată de autor

Din cele 42 de întreprinderi, participante la sondaj, 16 au un număr de angajați între 1-9 persoane – microîntreprinderi (38%); 14 întreprinderi cu un număr de angajați de 10-49 persoane – întreprinderi mici (33,3%); 10 întreprinderi medii cu un număr de angajați între 50- 249 de

persoane (24%) și 2 întreprinderi mari cu un număr de angajați peste 250 de persoane (5%). Așadar, putem menționa că 72% din întreprinderi se referă la categoria celor micro- și mici.

În funcție de mărimea venitului din vânzări, întreprinderile analizate au fost repartizate conform răspunsurilor respondenților: 52,38 la sută din întreprinderi au venit din vânzări mai mic de 3 milioane lei, 40,48 % au obținut venituri din vânzări de la 3 până la 25 milioane lei, iar 7,14% peste 25 milioane lei. Majoritatea întreprinderilor au un venit din vânzări relativ scăzut, deoarece aceste întreprinderi sunt micro- și mici. Deși profilul activității se răsfrânge asupra mărimii venitului din vânzări, totuși structura întreprinderilor, în funcție de mărimea venitului din vânzări, sugerează ideea unei productivități și eficiențe scăzute a întreprinderilor, îndeosebi a celor mijlocii și mari. Considerăm că atare situație este determinată de mai mulți factori, precum: nivelul scăzut de utilizare a capacităților de producție (întreprinderile SA CahulPan, SA Fabrica de brânzeturi din Cahul ș.a.), insuficiența materiei prime în anumite perioade de timp (lactate, cereale, legume), lipsa utilajului modern, implementarea insuficientă a inovațiilor, adaptarea lentă la schimbările mediului și orientarea de piață relativ scăzută.

Deoarece succesul activității de piață al unei întreprinderi este determinat de o multitudine de factori cu o anumită importanță, a prezentat interes opinia specialiștilor privind identificarea și ierarhizarea principalilor factori de influență asupra succesului activității de piață a întreprinderilor din industria alimentară din Regiunea de Sud a Republicii Moldova la etapa actuală. Astfel, la întrebarea „*Ordonăți de la 1 până la 7 (în ordinea descreșterii importanței) factorii de bază în asigurarea succesului întreprinderii Dvs.*”, răspunsurile respondenților au fost repartizate după cum se prezintă în figura 3.6. Prelucrarea informațiilor obținute în urma sondajului de opinie cu ajutorul scalei ordonării rangurilor a permis calcularea mediei pentru fiecare factor și ierarhizarea factorilor de influență.

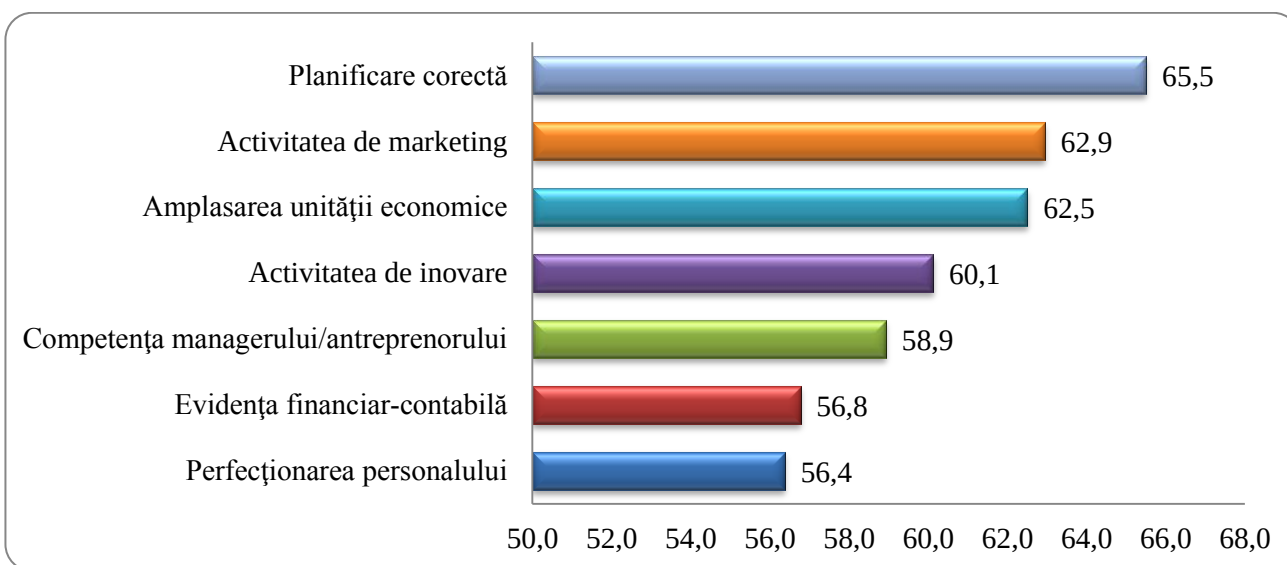

Fig. 3.6. Importanța factorilor de bază în asigurarea succesului întreprinderii
Sursa: Elaborată de autor

Astfel, din cei șapte factori de bază propuși, experții consideră că cea mai importantă este planificarea corectă, urmată de activitatea de marketing, amplasarea favorabilă, iar activitatea de inovare este situată pe locul patru, fiind apreciată de 24 de respondenți din 42. Acest lucru sugerează ideea că 43% din respondenți nu conștientizează serios importanța acestui factor în asigurarea competitivității întreprinderii, iar o atare situație poate fi și din motiv că piața are o receptivitate relativ scăzută față de inovații și sunt necesare acțiuni de marketing în vederea prelucrării pieței pentru a accepta inovațiile actuale și viitoare ale întreprinderilor.

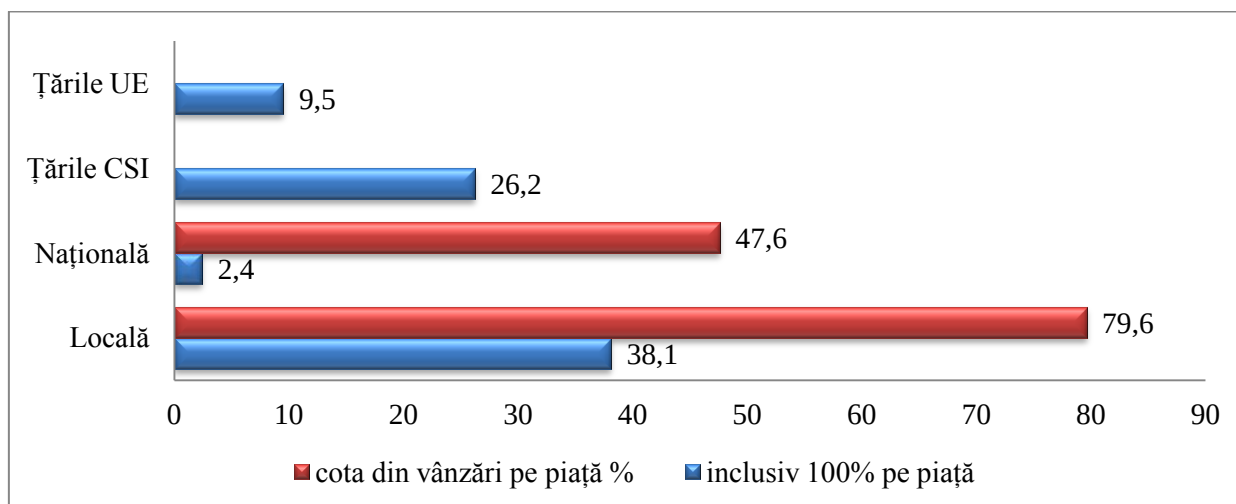

Figura 3.7. Piața de desfacerea a întreprinderilor chestionate

Sursa: Elaborată de autor

Din punctul de vedere al orientării spre piețele de desfacere (figura 3.7), putem menționa faptul că întreprinderile chestionate din RDS comercializează producția fabricată preponderent pe piața locală și națională, cu excepția întreprinderilor de vinificație, care se orientează spre piața națională și internațională, precum și unele întreprinderi de prelucrare a legumelor și fructelor (Cantemir). Astfel, 79,6% din întreprinderi participante la sondaj, își comercializează produsele pe piața locală, dintre care 38,1% își realizează toată producția (100%) doar pe piața locală sau regională. Pe piața națională sunt prezente 47,6% din întreprinderi, iar 2,4% sunt prezente pe piața națională cu 100% din vânzările sale. Întreprinderile, care comercializează produsele sale atât pe piața locală și națională, cât și în țările CSI și UE, alcătuiesc 59,5% din numărul total de întreprinderi, înregistrând pe piețele externe 26,2% și, respectiv, 9,5% din vânzările totale.

Din totalul de întreprinderi reflectate în tabel, 16 se orientează doar spre piețele locale, acestea sunt întreprinderi micro- și mici, specializate conform criteriului teritorial (geografic) și depind total de acestea. Pentru a reduce dependența și riscurile legate de piața locală, întreprinderile trebuie să adopte strategii de inovare în vederea expansiunii și diversificării piețelor de desfacere.

Tabelul 3.9. Structura pieței de desfacere a întreprinderilor chestionate

Domeniul de activitate	Locală		Națională		CSI	UE
	100% piața	și alte piețe	100% piața	și alte piețe		
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne		1		1		
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor		1		1	1	
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale	2	2				
Fabricarea produselor lactate	1	1				
Fabricarea produselor de morărit	2	9		7	1	
Fabricarea produselor de panificație	11	15	1	3		1
Fabricarea vinului		2		5	7	2
Fabricarea berii		1		2	2	1
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare		1		1		
Total	16	33	1	20	11	4

Sursa: Elaborat de autor

Din cele 20 de întreprinderi, care se orientează nu doar spre piața locală, dar și spre cea națională, doar o singură întreprindere realizează producția în volum de 100% pe piața națională. 11 întreprinderi își desfac produsele atât pe piața internă a țării, cât și pe piețele țărilor CSI, ponderea vânzărilor pe acestea variind între 23 și 90%, cu un procentaj mai înalt de 45-90% – la produsele vinicole și băuturile alcoolice. Astfel, doar 4 întreprinderi exportă în țările UE, precum: fabricile de vinuri din s. Pleșeni, Cantemir – 25% din vânzările întreprinderii, Basarabeasca – 5%, s. Găvănoasa, r-nul Cahul – 45%, întreprinderile de panificație Cahul – 5%, Taraclia – 1%. Este evident că întreprinderile trebuie să-și extindă activitatea de piață și să identifice posibilitățile de extindere, pentru a diminua riscurile comerciale, în condițiile intensificării concurenței.

Ținând cont de cele patru tipuri de inovații (inovații de produs, de proces, de marketing, de organizare) distinse în Manualul Oslo, în chestionar au fost incluse întrebări referitoare la gama de produse oferite pieței, dimensiunile acesteia, gradul de inovare și diversificare. Pentru a stabili dimensiunile gamei de produse, respondenții – specialiștii întreprinderilor incluse în eșantion au fost rugați să răspundă la întrebarea: „Din câte grupe de produse/servicii este format sortimentul întreprinderii DVS.?” Repartizarea răspunsurilor respondenților la această întrebare este prezentată în tabelul 3.10, prin care observăm că întreprinderile mai mari au o gamă mai largă de produse/servicii, iar, o dată cu extinderea pieței de desfacere, gama se diversifică, deservindu-se segmente mai vaste de piață. În acest context, recomandăm o utilizare mai accentuată și o corelare mai bună cu piața a strategiei de diferențiere, îndeosebi pentru întreprinderile care adoptă strategia de expansiune pe piețele noi.

Cercetarea a scos în evidență opțiunile privind politicile sortimentale ale întreprinderilor analizate. Astfel, cea mai vastă gamă de produse se observă la 11 întreprinderi (26.2%), care fabrică mai mult de 15 produse.

Tabelul 3.10. Dimensiunile gamei de produse la întreprinderile chestionate

Dimensiunea gamei de produse: grupe de produse/ servicii	Numărul de întreprinderi	Ponderea întreprinderilor, %	Notă explicativă
1-5 produse	18	42,86	16 întreprinderi activează preponderent pe piața locală.
6-10 produse	11	26,19	Activează pe piețele locale și naționale
11-15 produse	2	4,76	Export-vinuri; piața locală a produselor de panificație
Peste 15 produse	11	26,19	Sortiment pentru segmente vaste pe piața locală și națională

Sursa: Elaborat de autor

O gamă îngustă, cu 1-5 produse, este fabricată de 18 întreprinderi sau 42,9% din numărul total, inclusiv cele din domeniul uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale, 2 întreprinderi (33,3%) din domeniul fabricării vinului; 88,9% din întreprinderile din domeniul produselor de morărit, 66,7% din întreprinderile din domeniul fabricării produselor de panificație. O gamă sortimentală relativ îngustă, cu 6-10 produse, este fabricată de 11 întreprinderi, inclusiv 6 întreprinderi din domeniul fabricației produselor de panificație, 1 – produse de morărit, 2 – fabricarea vinului, 1 – fabricarea produselor lactate și una din domeniul prelucrării și a conservării fructelor și legumelor. O varietate mai vastă, cu 11-16 produse, este fabricată de 2 întreprinderi din domeniile fabricării berii și a produselor de panificație (figura 3.8-3.9).

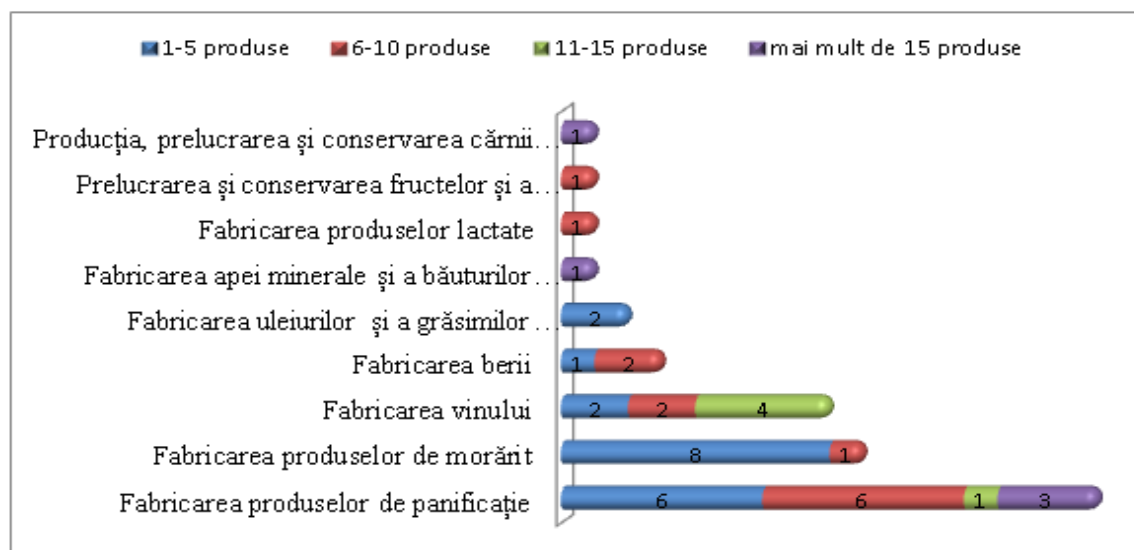

Fig. 3.8. Structura eșantionului după numărul de produse/servicii, din care este format sortimentul întreprinderii și domeniul de activitate, unități

Sursa: Elaborată de autor

Aceste date denotă manifestarea cerințelor specifice segmentelor-țintă de piață, spre care se orientează întreprinderile analizate, precum și gradul de asimilare a tehnologiilor noi de către întreprinderi din perspectiva cerințelor viitoare ale clienților. La etapa actuală, este evidentă orientarea cumpărătorilor spre achiziționarea produselor îmbunătățite, cu un grad mai înalt de

preparare pentru consum (semifabricate, congelate, prefierite, mixate etc.) și această reclamă din partea întreprinzătorilor aduce noi abordări în procesul de inovare.

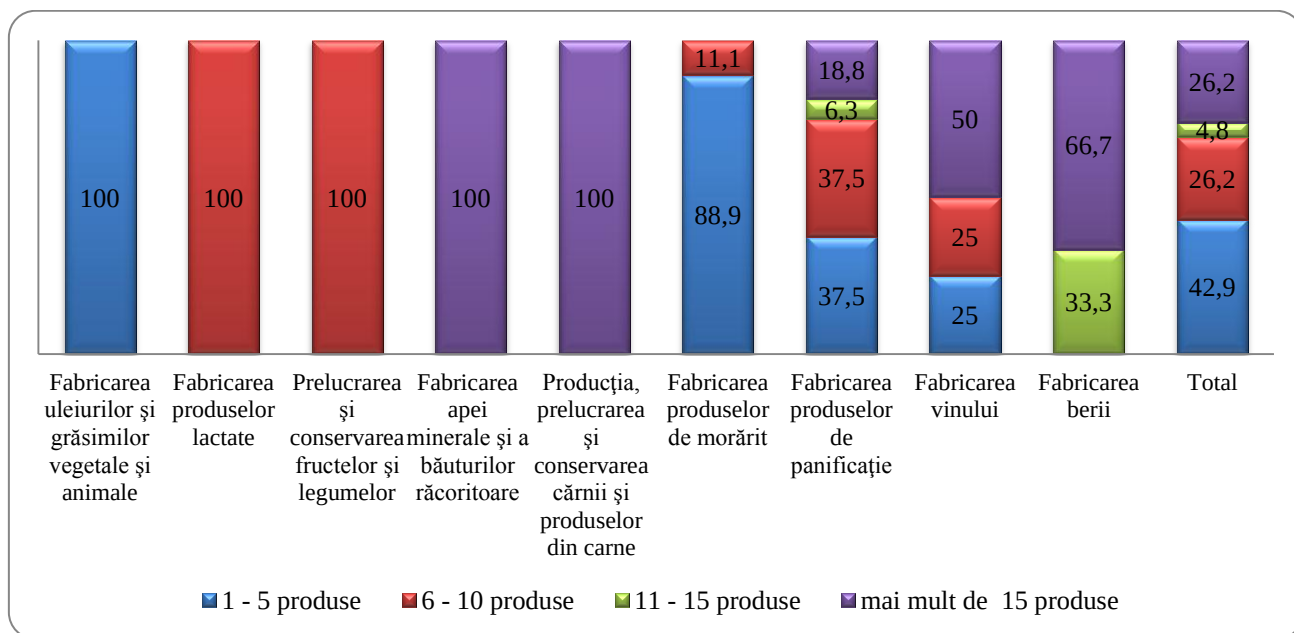

Fig. 3.9. Structura eșantionului după domeniul de activitate și numărul de produse/servicii din care este format sortimentul întreprinderii, unități

Sursa: Elaborată de autor

Sortimentul produselor fabricate depinde în mare măsură și de domeniul de activitate. Astfel, analiza pe domenii a sortimentului fabricat arată că în întreprinderile specializate în fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale și a produselor de morărit (cu excepția unei întreprinderi din 9) se obțin 1-5 produse, fabricarea produselor lactate și a celor de panificație – 6-10 produse; fabricarea apei și a băuturilor răcoritoare, producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne – mai mult de 15 produse; celelalte domenii – fabricarea vinului, a berii și a produselor de panificație posedă întreprinderile cu politică sortimentală îngustă și politică sortimentală vastă. Deși asupra dimensiunii gamei de produse influențează natura produsului, sursele de materie primă și potențialul întreprinderii, este important ca producția fabricată să fie corelată cu cerințele cumpărătorilor, tendințele de consum al pieței locale și al piețelor de desfacere în întregime.

Orientarea spre diferite segmente de piață presupune menținerea unui spirit inovativ în cadrul întreprinderii. Pentru a identifica principalele direcții de îmbunătățire și inovare, realizate de întreprinderi, a fost formulată întrebarea: *”În ultimii 3 ani, în care din următoarele direcții ați realizat ceva nou sau ați îmbunătățit (ați inovat)?”* Răspunsurile respondenților la această întrebare au arătat că procesul de inovare la întreprinderi, în ultimii trei ani, a cuprins întreaga activitate, axându-se atât pe produs, cât și pe aspectele legate de piață, management, materii prime, tehnologii. Evident este că, la etapa actuală, întreprinderile acordă o importanță mare

inovării produselor, implementării mai active a strategiilor de marketing și căutării unor noi piețe de desfacere, perfecționării managementului întreprinderii, modernizării nivelului tehnic și tehnologic, inovării materiei prime. În opinia noastră, doar o abordare complexă și sistematică a tuturor proceselor și activităților întreprinderilor poate contribui la creșterea competitivității și poziționarea mai eficientă în cadrul piețelor de desfacere.

Inovațiile în domeniul produsului din ultimii 3 ani s-au efectuat prin:

- lărgirea sortimentului (54,8% de respondenți);
- fabricarea unor produse noi pentru întreprindere, dar existente pe piață (45,2%);
- oferirea unor produse existente, dar mai ieftine (42,9%);
- perfecționarea produselor (33,3%);
- lansarea produselor noi (21,4%).

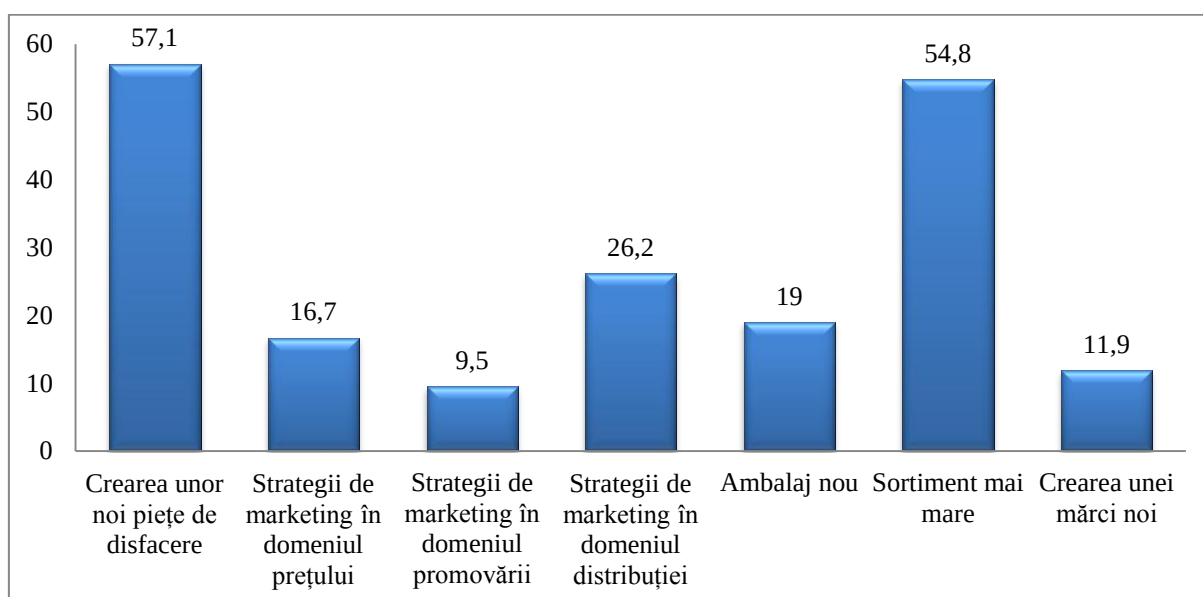

Fig. 3.10. Structura inovațiilor în domeniul produsului, %

Sursa: Elaborat de autor

Concluzionăm că antreprenorii sunt determinați să inoveze în domeniul produsului, deoarece doresc să extindă sortimentul.

Identificarea direcțiilor de inovare în întreprinderile din diferite domenii de activitate este evidentă din tabelul 3.10. Datele prezentate în acest tabel arată că cele mai multe inovări în domeniul produsului au fost efectuate în industria produselor de panificație – 32 inovări, fabricarea vinului – 25, fabricarea produselor de morărit – 15 și fabricarea berii – 11 inovări. Totuși, nu s-au înregistrat inovări în domeniul fabricării produselor lactate. La sondaj a participat o singură întreprindere din această ramură – SA „Fabrica de brânzeturi” din Cahul, unde pachetul majoritar de acțiuni (peste 80%) aparține Consiliului Raional Cahul.

Tabelul 3.11. Structura eșantionului după domeniul de activitate al întreprinderilor și numărul inovațiilor în domeniul produsului, unități

Domeniul de activitate	produs nou	produs nou pentru întreprindere, dar existent pe piața	produs similar celui existent, dar mai ieftin	Produs perfecționat	ambalaj nou	sortiment mai mare	crearea unei mărci noi
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne	1	1				1	
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1				1	1	1
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale			2		1		
Fabricarea produselor lactate							
Fabricarea produselor de morărit	1	5	4	4		1	
Fabricarea produselor de panificație	4	7	10	4	3	4	
Fabricarea vinului	2	4	1	4	2	10	2
Fabricarea berii		2	1	1	1	5	1
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare				1		1	1
Total	9	19	18	14	8	23	5

Sursa: Elaborat de autor

Un rol important revine și *inovării de marketing*. Procesul de inovare al produselor, inevitabil, presupune o corelare cu celelalte componente ale activității și mix-ului de marketing. Din acest punct de vedere, am cercetat structura inovațiilor în domeniul respectiv, care a arătat că eforturile întreprinderilor sunt orientate, în proporție de 57,1 la sută, spre crearea unor noi piețe de desfacere, extinderea și pătrunderea pe noi piețe, 26,6 la sută – spre implementarea unor noi strategii în domeniul distribuției produselor, 16,7% – în domeniul promovării și circa 9,5% – în domeniul prețului. Deși prețul se consideră cea mai flexibilă variabilă a mixului de marketing, observăm că politica de preț este mai puțin fezabilă în cazul întreprinderilor alimentare și a băuturilor analizate din Regiunea de Sud a Republicii Moldova. Această situație poate fi rezultatul unei sensibilități relativ reduse a cererii față de preț la produsele respective, precum și o politică de preț mai rigidă, determinată, prioritar, de costuri, cererea limitată, politica fiscală etc.

Lansarea pe noi piețe de desfacere a fost o preocupare importantă pentru specialiștii din industria produselor de panificație, fabricarea produselor de morărit și de vinificație. Majoritatea întreprinderilor sunt în căutarea unor noi piețe de desfacere, fapt determinat de concurența puternică în domeniu și pe piața respectivă.

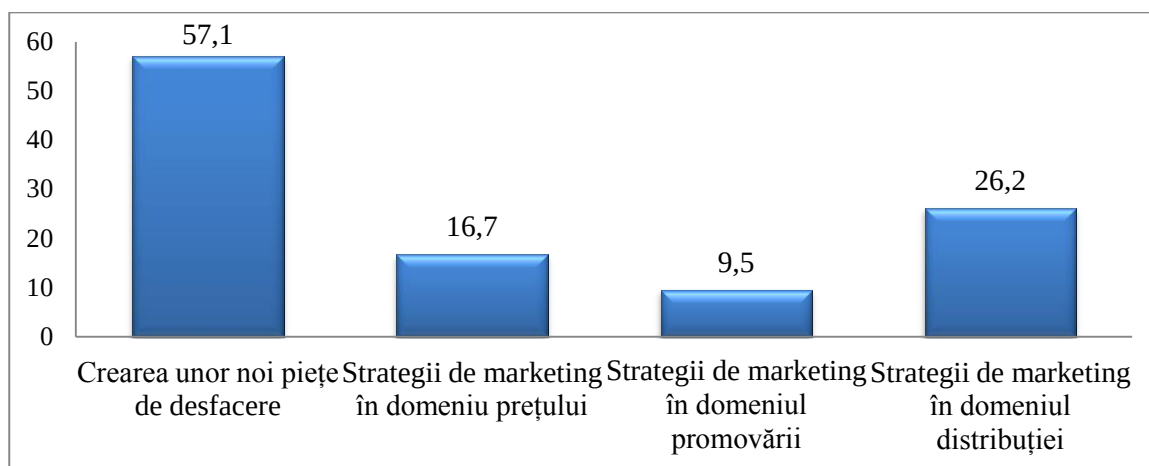

Fig. 3.11. Structura inovațiilor în domeniul pieței (marketingului)

Sursa: Elaborată de autor

Cel mai prosper domeniu, din punctul de vedere al inovației de marketing, s-a dovedit a fi fabricarea produselor de panificație, ceea ce este determinat de dinamica și schimbările pieței (tabelul 3.12), precum și concurența mare în domeniu.

Considerăm că eforturile de creare a unor noi piețe vor fi mai eficiente dacă se vor efectua cercetări profunde de piață și piețele de desfacere, vor fi abordate sistematic în complex prin instrumentele de marketing.

Tabelul 3.12. Structura eșantionului după domeniul de activitate al întreprinderilor și numărul inovațiilor în domeniul marketingului, unități

Domeniul de activitate	Crearea unor noi piețe de desfacere	Strategii de MK în domeniul prețului	Strategii de MK în domeniul promovării	Strategii de MK în domeniul distribuției	Total
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne					0
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1		1	1	3
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale	1				1
Fabricarea produselor lactate		1			1
Fabricarea produselor de morărit	7			1	8
Fabricarea produselor de panificație	9	4	2	7	22
Fabricarea vinului	4	1		1	6
Fabricarea berii	2			1	3
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare		1	1		2
Total	24	7	4	11	46

Sursa: Elaborat de autor

Un alt domeniu important de inovare este **inovarea organizatorică**. Managementul întreprinderilor chestionate a însumat, în ultimii trei ani, 68 de inovări, rolul prioritar revenind

noilor metode de motivare, implementării standardelor managementului total al calității, urmat de metodele de conducere și strategiile de perfecționare, dar și de noile metode de instruire a personalului.

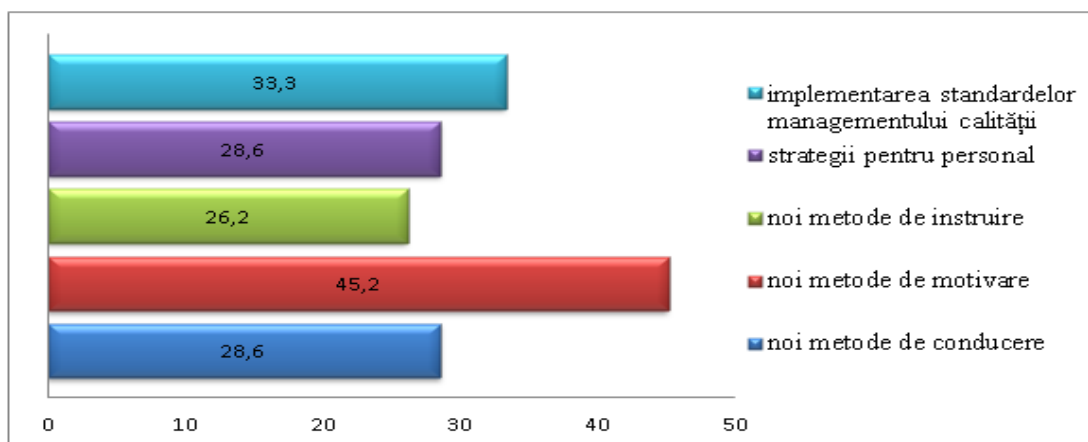

Fig. 3.12. Structura inovărilor în domeniul managementului

Sursa: Elaborată de autor

Observăm că inovarea organizatorică este axată preponderent pe implementarea unor noi metode de motivare a personalului (45,2%), implementarea standardelor managementului calității (33,3%), aplicarea unor noi metode de conducere, strategii de personal (28,6%) și a unor metode noi de instruire.

Tabelul 3.12. Structura eșantionului după domeniul de activitate al întreprinderilor și numărul inovațiilor organizatorice, unități

Domeniul de activitate	Noi metode de conducere	Noi metode de motivare	Noi metode de instruire	Strategii pentru personal	Implementarea standardelor mg calității
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne			1		
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1			1	
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale		1			
Fabricarea produselor lactate		1			
Fabricarea produselor de morărit	2	5	2	2	1
Fabricarea produselor de panificație	7	10	6	5	5
Fabricarea vinului	1	2	2	3	6
Fabricarea berii	1				2
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare				1	
Total, întreprinderi	12	19	11	12	14

Sursa: Elaborat de autor

Inovarea organizațională este caracteristică mai mult întreprinderilor din domeniile fabricării produselor de panificație și morărit, precum și fabricarea vinului. Cele mai multe

inovări se atestă în direcția diversificării metodelor de motivare a personalului și implementarea managementului calității.

Un alt domeniu de inovare în cadrul întreprinderii este activitatea de aprovizionare cu materii prime.

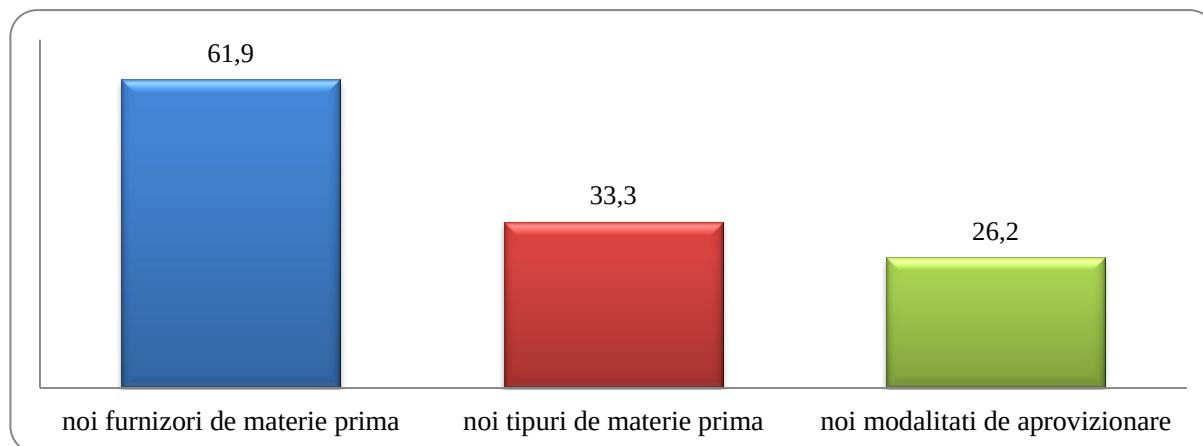

Fig. 3.13. Formele de inovare în domeniul materiei prime, %

Sursa: Elaborată de autor

Din punctul de vedere al inovării materiei prime, pe primul loc se situează inovațiile prin noi furnizori de materie primă – 49%, urmând noile tipuri de materie primă – 33,3%, apoi modalitățile noi de aprovizionare, ce au constituit 26,2 la sută.

Tabelul 3.13. Structura eșantionului după domeniul de activitate al întreprinderilor și numărul inovațiilor în domeniul aprovizionării, unități

Domeniul de activitate	Noi furnizori de materie primă	Noi tipuri de materie primă	Noi modalități de aprovizionare
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne			
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1	1	
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale	2		1
Fabricarea produselor lactate	1		
Fabricarea produselor de morărit	7	4	1
Fabricarea produselor de panificație	9	6	6
Fabricarea vinului	4	2	3
Fabricarea berii	2	1	
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare			
Total, întreprinderi	26	14	11

Sursa: Elaborată de autor

Conform datelor din tabelul 3.13, atestăm că practic toate domeniile de activitate au fost în căutarea furnizorilor noi, a materiilor prime și a noi metode de aprovizionare, dar cele mai multe inovări au fost realizate de întreprinderile de panificație, de fabricare a produselor de morărit și fabricarea vinului.

În ceea ce privește *inovațiile în proces*, conform datelor sondajului, 54,8% din întreprinderi au introdus noi echipamente, 33,3% au modernizat echipamentul existent, 38,1% au introdus noi tehnologii de fabricare, 7,1% au redus volumul de consum al resurselor naturale. Modernizările tehnologice au reprezentat 40,5% din inovațiile tehnologice, ceea ce se apreciază la fel pozitiv, deoarece acestea se răsfrâng direct asupra performanței calitative și competitivității producției.

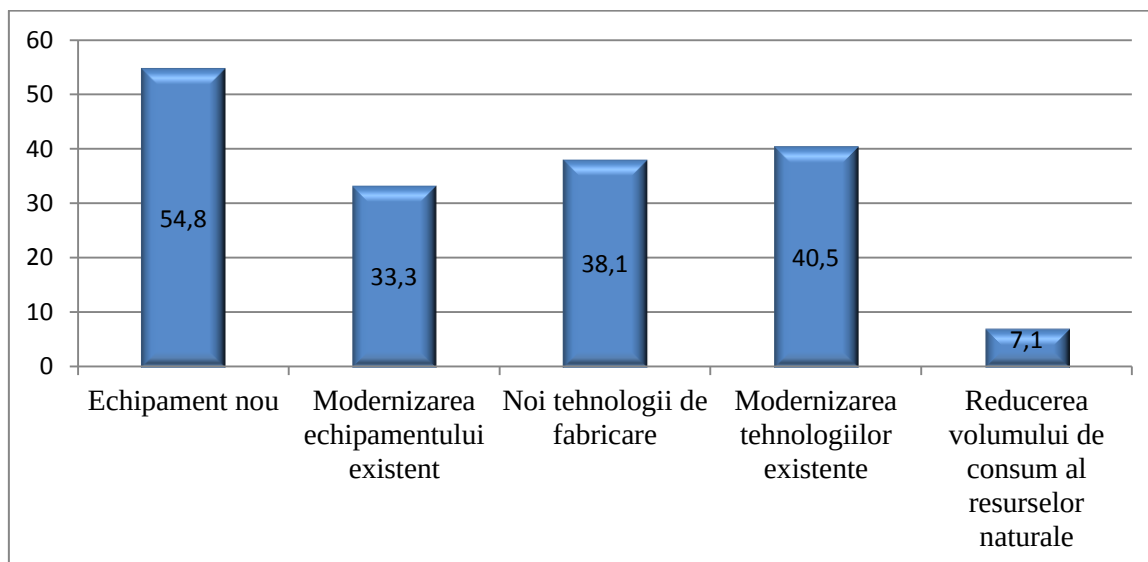

Fig. 3.14. Structura inovațiilor în domeniul tehnologiilor, %

Sursa: Elaborată de autor

Cît privește implementarea inovațiilor tehnologice, în funcție de domeniul de activitate, constatăm că pe primul loc se plasează întreprinderile de panificație cu 27 de inovări, pe locul II – întreprinderile vinicole cu 14 inovări, iar pe locul III – întreprinderile de morărit cu 13 inovări. Celelalte industrii au acumulat de la 1 până la 4 inovări, în funcție de problemele pe care le au întreprinderile din domeniul respectiv.

Tabelul 3.14 Structura eșantionului după domeniul de activitate a întreprinderilor și numărul inovațiilor în domeniul tehnologiilor, unități

Domeniul de activitate	Noi echipamente	Modernizarea echipamentului existent	Noi tehnologii de fabricare	Modernizarea tehnologiilor existente	Reducerea volumului de consum al resurselor naturale
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne		1			
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1	1	1	1	1
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale	1		2		
Fabricarea produselor lactate				1	
Fabricarea produselor de morărit	6	2	2	2	1

Domeniul de activitate	Noi echipamente	Modernizarea echipamentului existent	Noi tehnologii de fabricare	Modernizarea tehnologiilor existente	Reducerea volumului de consum al resurselor naturale
Fabricarea produselor de panificație	8	6	5	8	
Fabricarea vinului	5	2	4	3	
Fabricarea berii	1	1	1	1	
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare	1	1	1	1	1
Total, întreprinderi	23	14	16	17	3

Sursa: Elaborat de autor

Totodată, este important să se cerceteze efectele inovării prin prisma rezultatelor financiare și în strânsă legătură cu piața.

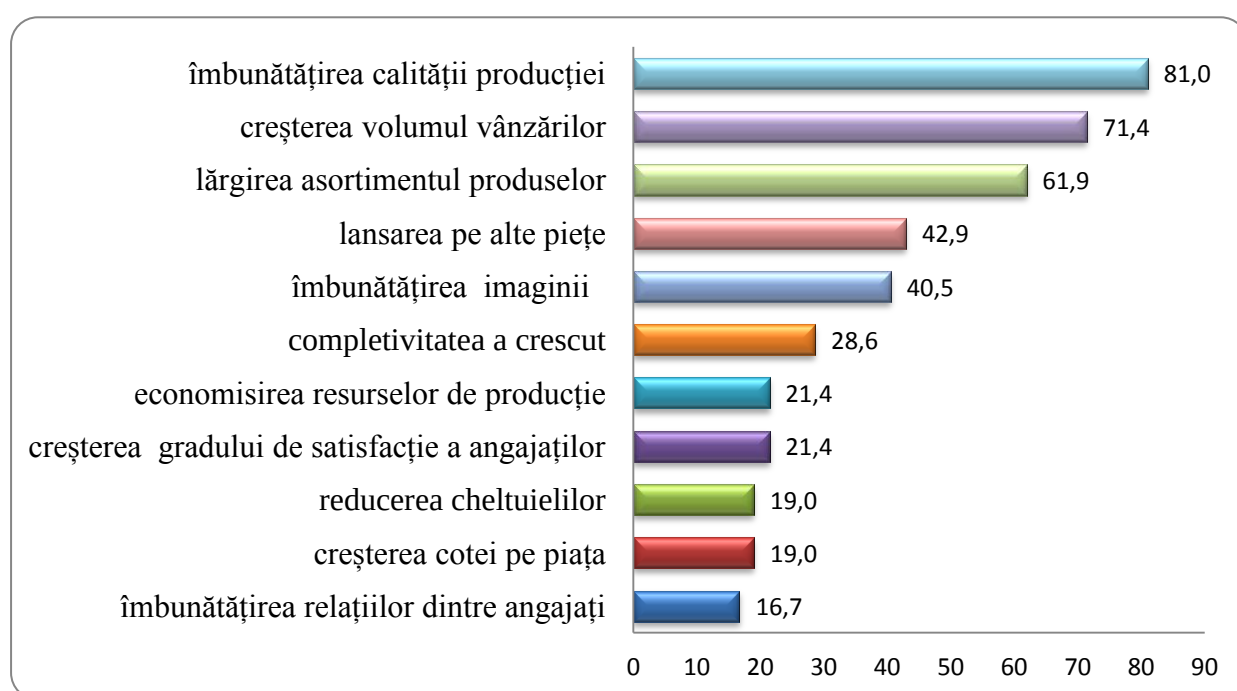

Fig. 3.15. Opinia respondenților privind contribuțiile aduse de inovație asupra rezultatelor întreprinderii, %

Sursa: Elaborată de autor

Prin analiza contribuției proceselor de inovare asupra rezultatelor întreprinderii, constatăm că acestea au impact pozitiv asupra activității întreprinderilor în întregime, cele mai evidente fiind: îmbunătățirea calității (81% de respondenți); creșterea volumului de vânzări (71,4% de respondenți); extinderea sortimentului (61,9% de respondenți); lărgirea piețelor de desfacere, îmbunătățirea imaginii și creșterea competitivității, creșterea cotei de piață ș.a.

Este evident că impactul principal al inovațiilor este asupra calităților produselor, vânzărilor, penetrării pe noi piețe, imaginii și competitivității întreprinderii în întregime.

Conștientizând importanța inovațiilor, a prezentat interes să evaluăm potențialul inovațional al întreprinderilor analizate.

Evaluarea potențialului inovațional cu ajutorul scalelor ne permite să concluzionăm că factorii determinanți ai potențialului se apreciază de către respondenți cu note cuprinse între 1,97-3,85 puncte.

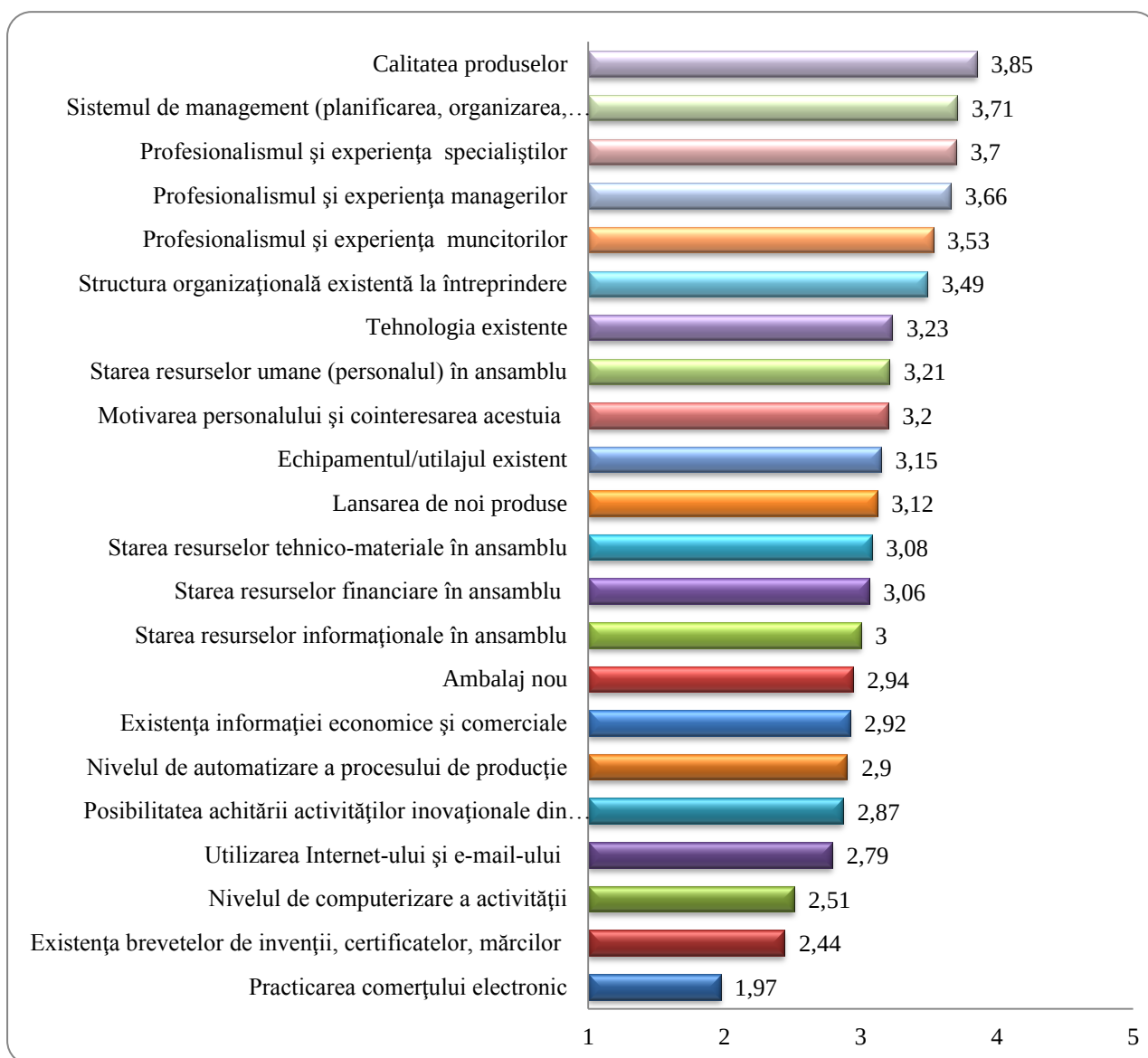

Fig. 3.16. Evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor, puncte

Sursa: Elaborată de autor

Cu note de ”foarte bine”(5) și ”bine”(4) se apreciază, în ordine descrescătoare, calitatea produselor, sistemul de management, profesionalismul și experiența specialiștilor, tehnologia, resursele umane și motivarea acestora, echipamentul ș.a. Aprecierea cu calificativul ”satisfăcător” au obținut factorii nivelului de computerizare și de practicare a comerțului electronic. În întregime, potențialul inovațional se apreciază cu nota ”bine” (3,11 puncte), însă, aceasta nu este o apreciere maximă, iar întreprinderile trebuie să întreprindă măsuri de îmbunătățire a potențialului inovațional.

Tabelul 3.15. Evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor chestionate după domeniul de activitate

	Prelucrarea /fabricarea									
	cârnii	fructelor și a legumelor	uleiurilor	produselor lactate	Produselor de morărit	produselor de panificație	vinului	berii	apei minerale	
Calitatea produselor	3.00	3.00	3.00	4.00	3.50	4.13	4.00	4.00	4.00	3.85
Sistemul de management	2.00	3.00	2.00	5.00	3.67	3.93	4.00	3.00	4.00	3.71
Profesionalismul și experiența specialiștilor	3.00	2.00	2.00	4.00	3.33	4.00	4.00	4.50	4.00	3.70
Profesionalismul și experiența managerilor	2.00	2.00	1.00	3.00	3.56	4.14	4.00	3.33	3.00	3.66
Profesionalismul și experiența muncitorilor	3.00	2.00	1.00	4.00	3.00	4.08	3.63	3.67	4.00	3.53
Structura organizațională existentă la întreprindere	3.00	3.00	4.00	4.00	3.38	3.50	4.14	3.00	5.00	3.49
Tehnologia existentă	3.00	2.00	2.50	3.00	3.13	3.27	3.86	3.00	3.00	3.23
Starea resurselor umane (personalul) în ansamblu	2.00	2.00	1.50	3.00	3.11	3.42	3.75	3.67	2.00	3.21
Motivarea personalului și cointeresarea acestuia	3.00	3.00	2.50	3.00	3.00	3.38	3.20	3.50	4.00	3.20
Echipamentul/utilajul existent	4.00	2.00	2.00	3.00	3.22	3.07	3.86	2.67	2.67	3.15
Lansarea de noi produse	3.00	3.00	1.50	3.00	2.56	3.73	3.14	2.67	4.00	3.13
Starea resurselor tehnico-materiale în ansamblu	2.00	3.00	2.50	3.00	2.89	2.92	3.86	3.50	3.00	3.08
Starea resurselor financiare în ansamblu	2.00	2.00	2.00	5.00	2.67	3.27	3.50	2.67	3.00	3.06
Starea resurselor informaționale în ansamblu	2.00	2.00	3.00	3.00	2.67	2.70	3.86	4.00	3.00	3.00
Ambalajul nou	2.00	3.00	1.00	5.00	1.67	3.46	3.50	3.50	4.00	2.94
Existența informației economice și comerciale	3.00	3.00	2.00	3.00	2.11	3.09	3.71	3.33	3.00	2.92
Nivelul de automatizare a procesului de producție	3.00	2.00	1.50	3.00	2.89	2.87	3.38	3.33	2.00	2.90
Posibilitatea achitării activităților inovaționale din sursele proprii	3.00	2.00	1.00	2.00	3.22	2.86	3.14	2.00	4.00	2.87
Utilizarea Internetului și email-ului	3.00	3.00	1.00	4.00	1.89	3.00	2.88	4.50	4.00	2.79
Nivelul de computerizare a activității	2.00	3.00	1.00	3.00	1.44	2.33	3.75	4.00	3.00	2.51
Existența brevetelor de invenții, a certificatelor și a mărcilor	3.00	2.00	3.00	2.00	1.78	2.55	3.33	2.00	3.00	2.44
Practicarea comerțului electronic	3.00	1.00	1.00	3.00	1.11	2.14	2.67	2.33	2.00	1.97
Scor global	2.68	2.41	1.91	3.41	2.72	3.27	3.60	3.28	3.35	3.11

Sursa: Elaborat de autor

Evaluarea potențialului inovațional pe domenii de activitate arată că cea mai înaltă apreciere o au întreprinderile vinicole (3,60 puncte), urmate de întreprinderile de fabricare a produselor lactate (3,41 puncte) și a apei minerale (3,35 puncte), a berii, a produselor de

panificație etc. Pe ultimele locuri, cu aprecierea ”satisfăcător”, se plasează întreprinderile în domeniile de prelucrare a fructelor și legumelor (2,41 puncte) și de producere a uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale (1,91 puncte).

Pentru a identifica care sunt sursele de inovare a întreprinzătorilor din Regiunea de Sud a țării, respondenții au fost rugați să răspundă la întrebarea: „Care sunt sursele de inovare pentru întreprinderea Dvs.? Astfel, circa 61.9% au principala sursă - clienții/consumatorii, după care urmează conducerea întreprinderii - 52,4%, muncitorii productivi - 38.1%, participarea la târguri și expoziții - 33,3%, specialiștii funcționali, concurenții, furnizorii de echipamente -31%, iar centrelor de cercetare și instituțiilor le revine doar câte 2,4%.

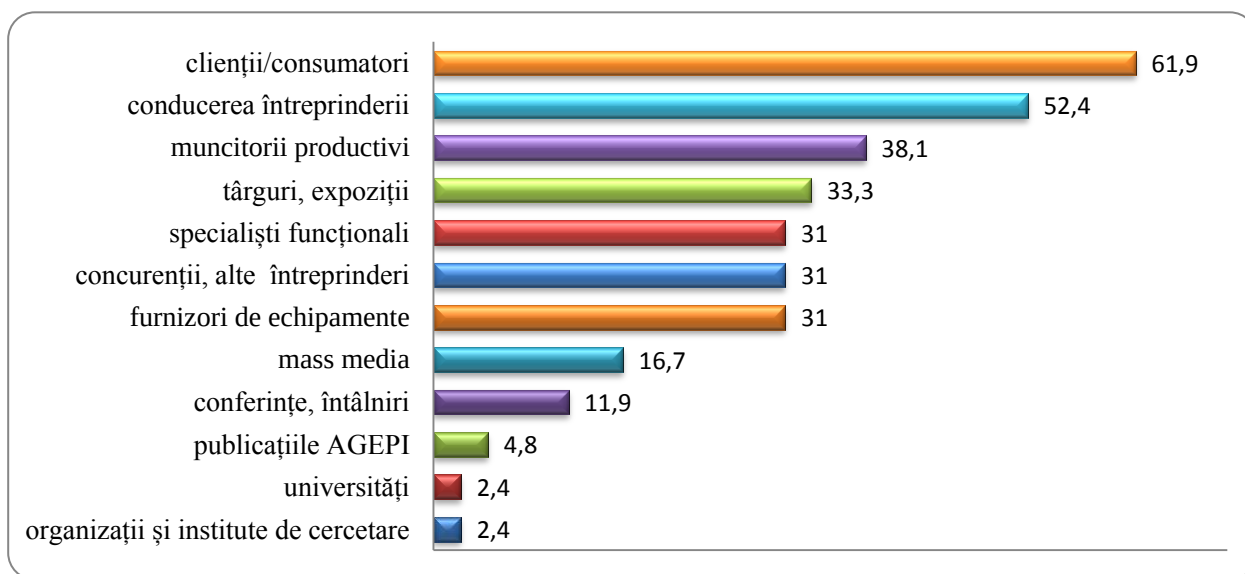

Fig. 3.17. Sursele de bază ale inovării pentru întreprinderile intervievate, %

Sursa: Elaborată de autor

Considerăm că rolul surselor științifice în procesul de inovare a produselor trebuie să sporească, ceea ce ar contribui la argumentarea științifică a inovățiilor și diminuarea riscurilor acestora.

Este important de menționat faptul că sursele de inovare depind, în mare parte, de domeniul de activitate și, pentru fiecare domeniu, poate avea prioritate o sursă sau alta (tabelul 3.16).

Astfel, pentru întreprinderile din domeniul fabricării produselor de panificație prioritate au avut factorii interni – muncitorii productivi și conducerea firmei, urmând factorii externi– concurenții și furnizorii de echipamente. În domeniul fabricării produselor de morărit, sursele principale de inovare au fost: conducerea întreprinderilor, târgurile și expozițiile, furnizorii echipamentelor și clienții. În industria laptelui, doar clienții și furnizorii de echipamente au servit drept sursă de inovare.

Tabelul 3.16. Sursele de inovare a întreprinderilor pe domenii de activitate

Domeniul de activitate	clienți/consumatori	furnizori de echipamente	concurenții s.a. întreprinderi	organizații și institute de cercetare	universitatea	conferințe, întâlniri	târguri și expoziții	mass - media	publicațiile AGEPI	conducerea întreprinderii	specialiști funcționali	muncitorii productivi
Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne	1						1					
Prelucrarea și conservarea fructelor și a legumelor	1	1					1	1		1	1	1
Fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale	2											1
Fabricarea produselor lactate	1		1									
Fabricarea produselor de morărit	3	3	2			2	4	1		4	1	
Fabricarea produselor de panificație	15	6	7	1	1		3	3	2	8	6	8
Fabricarea vinului	2	3	2			2	3	1		6	3	4
Fabricarea berii	1		1			1	2	1		2	1	1
Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare										1	1	1
Total, întreprinderi	26	13	13	1	1	5	14	7	2	22	13	16

Sursa: Elaborat de autor

Pentru întreprinderile vinicole, sursa de inovare principală a fost conducerea firmei, urmată de muncitorii productivi, apoi de specialiștii funcționali, târguri și furnizori. În domeniul fabricării uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale, clienții au fost singura sursă de inovare.

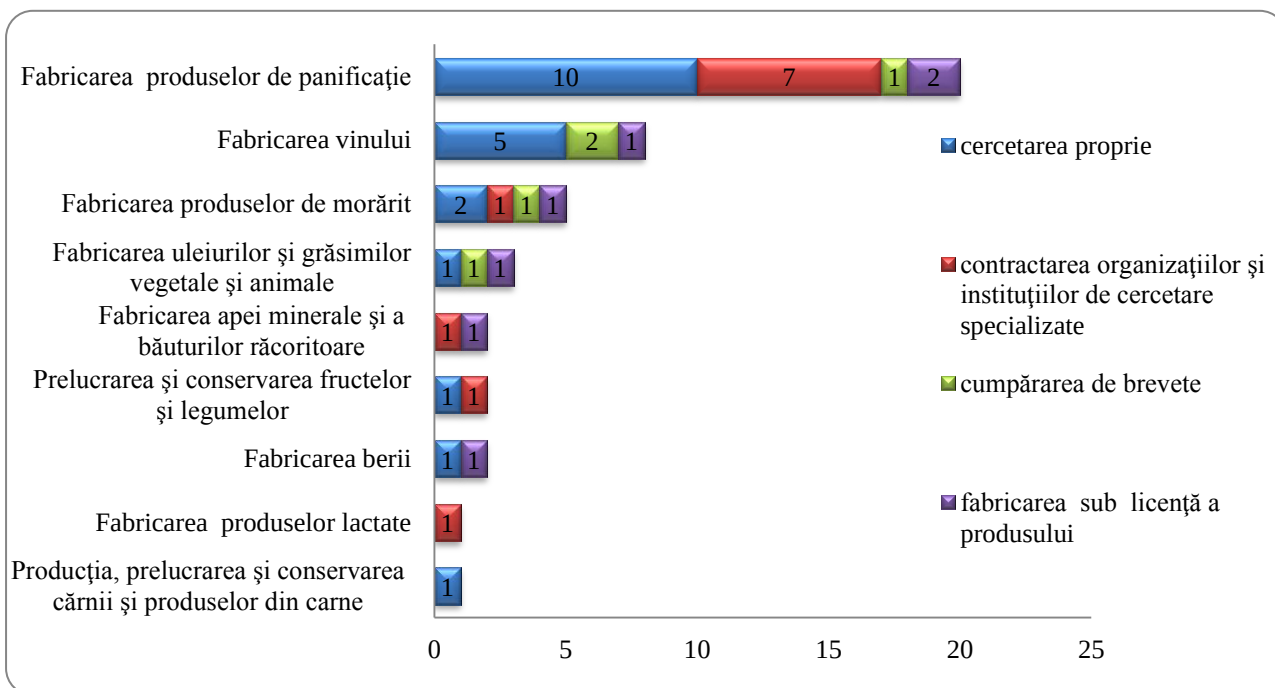

Fig. 3.18. Structura eșantionului după domeniul de activitate și căile de obținerea a unui produs nou

Sursa: Elaborată de autor

Cercetarea căilor de obținere a unui produs nou la întreprinderile analizate a arătat că 48% din întreprinderi obțin produse noi în urma cercetărilor proprii, 16% – fabrică în bază de licență, 25% - au contracte cu organizații și instituții în domeniul respectiv și 12% - cumpără brevete pentru a fabrica produse noi.

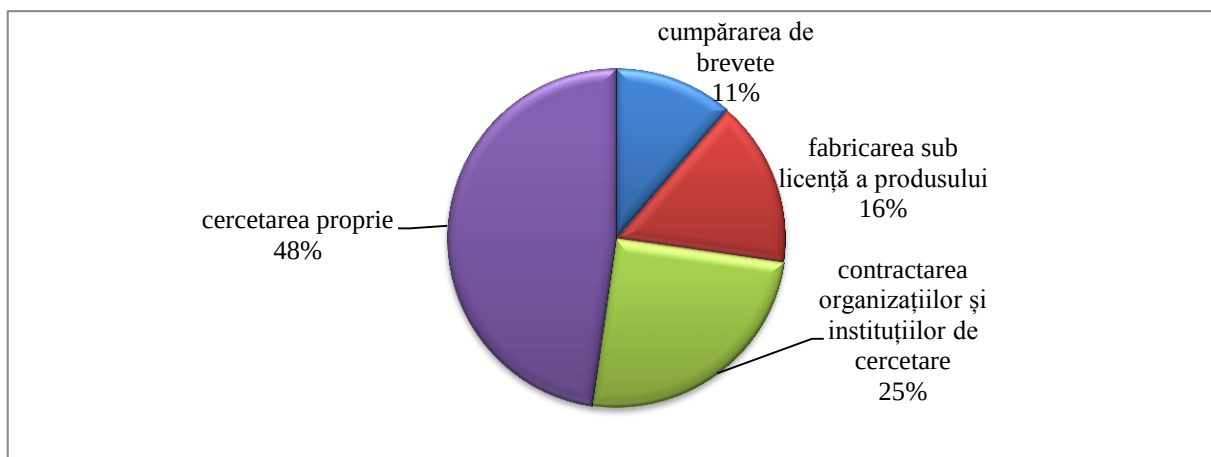

Fig. 3.19. Modalitățile de obținerea a unui produs nou, %

Sursa: Elaborată de autor

Cercetările proprii, deși au o pondere semnificativă în căile de obținere a unui produs, nu sunt suficiente pentru inovarea produselor. Acest fapt este demonstrat de răspunsurile respondenților la întrebarea: „Cât de frecvent apare un nou produs la întreprindere?”. Astfel, 43% din întreprinderi înregistrează inovarea produselor în fiecare an, fiecare a treia întreprindere înregistrează inovarea produselor la fiecare trei ani, iar 28% din întreprinderi introduc un produs nou într-o perioadă ce depășește trei ani.

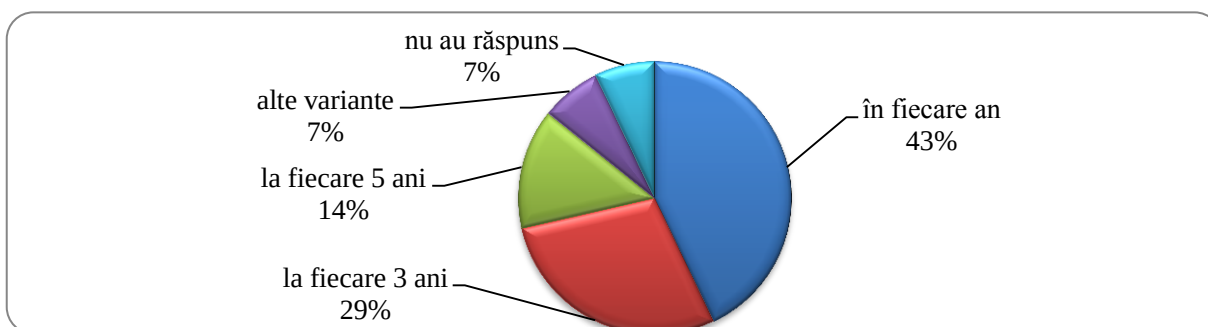

Fig. 3.20. Frecvența apariției unui produs nou la întreprinderi

Sursa: Elaborată de autor

Potențialul inovațional al întreprinderii este caracterizat și de brevetele de invenție și certificatele înregistrate de către întreprinderi. Din cele 42 de întreprinderi investigate, au înregistrat documentația corespunzătoare la AGEPI 9 întreprinderi, o întreprindere a depus cerere pentru înregistrare, 5 întreprinderi au efectuat înregistrări la alte instituții, 20 de întreprinderi nu au astfel de înregistrări și 7 întreprinderi nu au răspuns la întrebare.

Tabelul 3.17. O.P.I. înregistrate la AGEPI

	Cereri depuse	Titluri eliberate	Implementate
1. Invenții pentru un nou produs	1	1	1
2. Invenții pentru un nou proces (procedeu)	2	1	
3. Invenții pentru o metodă nouă	1		1
4. Invenții pentru aplicarea unui produs sau procedeu	1	1	1
5. Desene și modele industriale	1	1	2
6. Modele de utilitate	1		
7. Marca	1	4	4
Total	8	8	9

Sursa: Elaborat de autor

Structura brevetelor și a certificatelor înregistrate este prezentată în tabelul 3.16, în baza căruia atestăm că s-au depus în total 8 cereri, au fost eliberate 8 titluri și implementate 9, inclusiv 4 mărci, două desene și modele industriale, o metodă nouă, un produs nou ș.a. Aceste date denotă o activitate insuficientă în direcția corespunzătoare și este important să se cunoască și să fie soluționate problemele în domeniul respectiv.

Printre problemele relevante se conturează lipsa de interes către brevetare, absența obiectelor ce pot fi brevetate (16 respondenți). O altă problemă evidentă este lipsa resurselor financiare pentru activitatea inovațională, menționată de 6 respondenți, care au evidențiat că problema în calea brevetării sunt cheltuielile mari pentru brevetare.

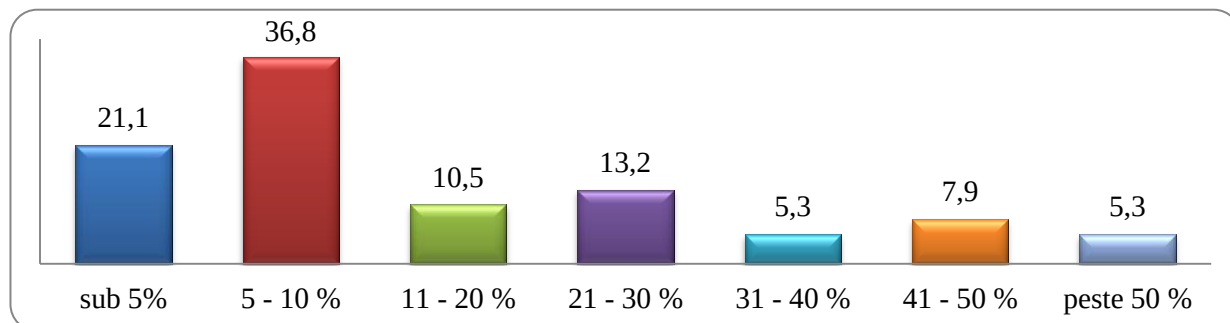

Fig. 3.21. Răspunsurile respondenților privind ponderea veniturilor din vânzări ce revine produselor mai noi de 3 ani, %

Sursa: Elaborată de autor

Pentru a stabili ponderea produselor inovaționale în total și rolul acestora în acumularea de venituri, respondenții-specialiști au răspuns la următoarea întrebare: „Câte procente din venitul din vânzări revine produselor mai noi de 3 ani?”. Răspunsurile respondenților la această întrebare s-au repartizat după cum se prezintă în figura 3.20.

Din datele reflectate, atestăm că majoritatea întreprinderilor (57,9 %) înregistrează venituri neînsemnate de la realizarea produselor mai noi de 3 ani – sub 5 sau 5-10 %, iar restul întreprinderilor - 42,1 % înregistrează venituri peste 10 %, inclusiv, 23,7 % înregistrează venituri între 11-30 %.

Cât privește modalitățile de obținere a noilor tehnologii, acestea se obțin în primul rând, prin achiziționarea de echipament performant (59,5 %). Astfel se depășește problema principală a întreprinderilor din această zonă (echipament uzat). O altă modalitate de re tehnologizare a întreprinderii se face prin cooperarea cu furnizorii și clienții, aceasta fiind menționată de 35,7 % din respondenți. Pe locul 3, după importanță, se află activitatea internă de cercetare-dezvoltare cu o pondere de 9,5 %. Prin urmare, respondenții ignoră cooperarea cu universitățile sau instituțiile de cercetare și cumpărarea de licențe și brevete, fapt confirmat și în răspunsurile la întrebarea cu privire la principalele surse de inovare. Evitarea mediului științific blochează accesul la informații al acestor întreprinderi, producând o stagnare în dezvoltarea acestora.

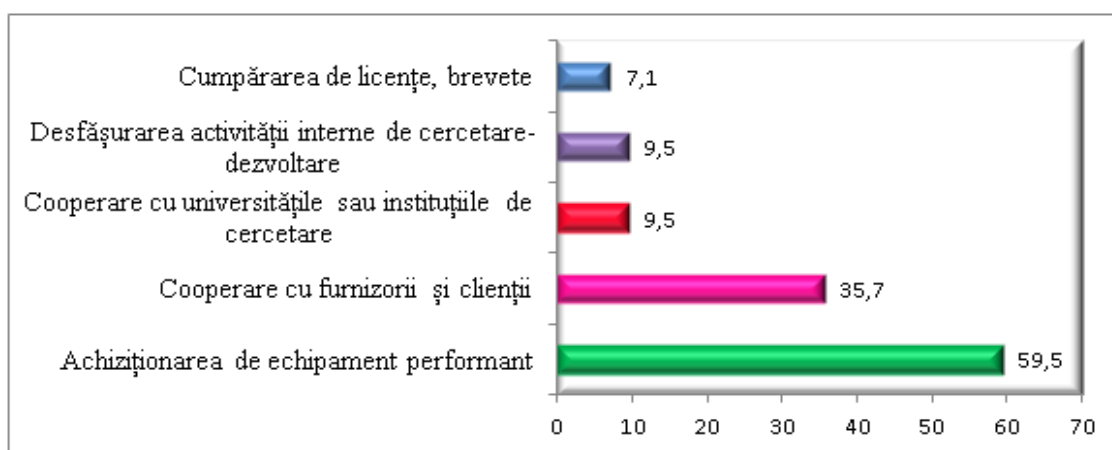

Fig. 3.22. Principalele modalități prin care se obțin noile tehnologii la întreprinderile intervievate, %

Sursa: Elaborată de autor

Constatarea celor expuse se regăsește și în răspunsurile date de respondenții-specialiști la întrebarea: „Activitatea de inovare se realizează în relații de cooperare și parteneriat cu alte instituții sau organizații?”. Lipsa colaborării a fost menționată de 26 de respondenți, ceea ce constituie 69 % și doar 10 respondenți (26 %) au stabilit relații de cooperare, parteneriat cu furnizorii și cu instituțiile și centrele de cercetare.

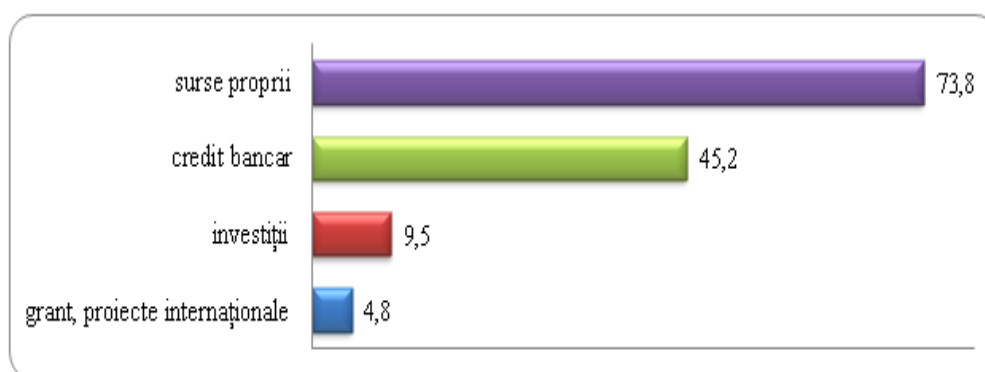

Fig. 3.23. Cota răspunsurilor respondenților privind sursele de finanțare utilizate pentru introducerea inovațiilor, %

Sursa: Elaborată de autor

În prezent, principalele surse de finanțare a activității de inovare sunt proprii, menționate de 73,8 % din respondenți. Investițiile alcătuiesc 9,5 %, fiind menționate de întreprinderile cu capital străin sau care au parteneri peste hotare (întreprinderile vinicole), iar granturile și proiectele internaționale sunt specifice întreprinderilor care activează în Zonele Economice Libere.

Pentru a atesta ponderea și valoarea inovațiilor în activitatea firmei, au fost analizate veniturile ce revin produselor mai noi de 3 ani. În rezultatul acesteia, s-a observat că, la veniturile din vânzările firmei, produsele noi contribuie doar cu 5-10 procente, pe când investițiile întreprinderilor sau mărimea cheltuielilor de inovare, ca pondere în bugetul firmei, reprezintă 5-9 % (figura 3.24). Totuși, se reflectă o interdependență directă dintre mărimea cheltuielilor pentru inovare, ca pondere din bugetul întreprinderii și mărimea veniturilor din vânzări, ce revine produselor mai noi de 3 ani. Astfel, cu cât mai mult se investește în inovații, cu atât mai mari sunt veniturile aduse de acestea.

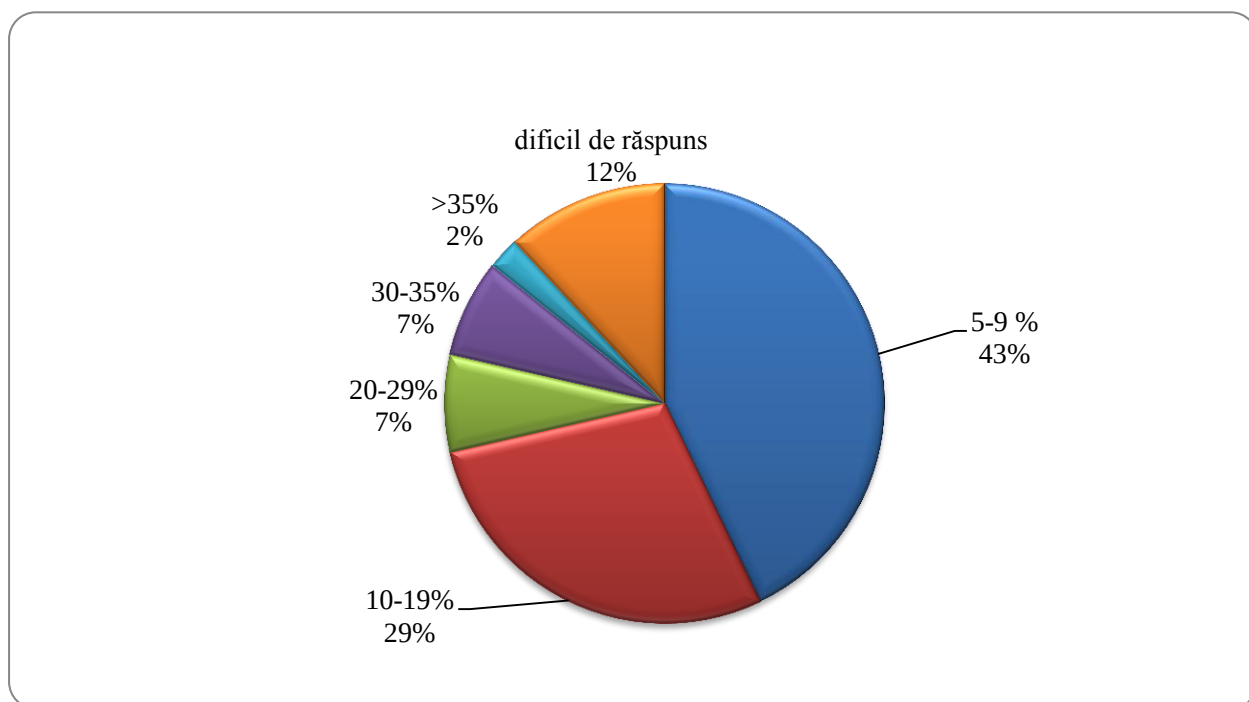

Fig. 3.24 Mărimea cheltuielilor de inovare/C-D ca pondere în bugetul întreprinderilor
Sursa: Elaborată de autor.

Din datele prezentate în figură, observăm că 43 % din întreprinderi investesc doar 5-9 % în activitatea de inovare din bugetul firmei și numai 2 % din respondenți au recunoscut că investesc în inovații peste 35 % din bugetul propriu.

Deoarece implementarea inovațiilor contribuie la dezvoltarea întreprinderilor în întregime sau dezvoltarea unor compartimente, respondenții au fost rugați să-și exprime opinia privind afirmațiile referitoare la efectul inovațiilor pentru întreprindere.

Tabelul 3.18. Opinia respondenților referitor la efectele inovațiilor

Efectul inovațiilor	Acord total	Acord	Indiferent	Dezacord	Dezacord total	Numărul total de răspunsuri
1. Creșterea veniturilor întreprinderii	21	15				36
2. Majorarea salariilor pentru angajați	12	27	3			42
3. Creșterea calității produselor și reducerea costurilor	15	20	3			38
4. Creșterea cotelor de piață a întreprinderii	10	13	5	1		29
5. Îmbunătățirea imaginii și atragerea investițiilor	1	18	4	1		24

Sursa: Elaborat de autor

Pentru prelucrarea informației obținute în urma sondajului de opinie, a fost folosită scala *Likert*. Calculele s-au efectuat în felul următor: fiecărei gradații i s-a atașat următoarea valoare numerică:

+2 +1 0 -1 -2

Scorul pe tipuri de efecte se calculează prin suma algebrică a valorilor numerice, care caracterizează opinia respondenților privind fiecare poziție componentă a setului de efecte.

De exemplu, pentru efectul creșterii veniturilor întreprinderii: $(+2) * 21 + (+1) * 15 + (0) * 0 + (-1) * 0 + (-2) * 0 / 36 = 1,58$. În acest mod se fac calcule și pentru celelalte tipuri de efecte.

Imaginea generală, ce vizează efectele inovațiilor, este pozitivă, subiecții chestionați considerând că inovațiile au mai multe efecte, precum: creșterea veniturilor, majorarea salariilor, creșterea calității produselor, creșterea cotelor de piață și, mai puțin, îmbunătățirea imaginii și atragerea investițiilor. Cei mai mulți respondenți consideră că inovațiile au condus direct la majorarea salariilor pentru angajați.

Tabelul 3.19. Aprecierea medie a efectelor inovațiilor în opinia respondenților

Efectul inovațiilor	Acord total	Acord	Indiferent	Dezacord	Dezacord total
1. Creșterea veniturilor întreprinderii	1,58				
2. Majorarea salariilor pentru angajați		1,20			
3. Creșterea calității produselor și reducerea costurilor		1,31			
4. Creșterea cotelor de piață a întreprinderii		1,13			
5. Îmbunătățirea imaginii și atragerea investițiilor		0,8			

Sursa: Elaborat de autor

Rezultatele medii obținute pe eșantion arată că respondenții sunt de acord cu faptul că inovațiile contribuie la creșterea calității produselor și reducerea costurilor, la majorarea salariilor pentru angajați, la îmbunătățirea poziției și a imaginii pe piață. De asemenea, ei sunt aproape total de acord că inovațiile contribuie la creșterea veniturilor întreprinderii.

Nivelul global al efectului inovațiilor pentru întreprinderi se evaluează calculând media aritmetică a celor cinci scoruri de mai sus: $1,58 + 1,20 + 1,31 + 1,13 + 0,8 / 5 = 1,2$. Se apreciază că efectele aduse de inovații sunt sesizate de întreprinzători, îndeosebi, efectele de creștere a veniturilor întreprinderii și sporirea nivelului calității produselor și reducerea costurilor.

Creșterea concurenței pe piață impune întreprinderile să-și mărească gradul de competitivitate. Astfel, acesta trebuie să devină un obiectiv primordial pentru inovare în cadrul firmelor. Respondenții au primit o listă de obiective ale inovării, din care au fost rugați să selecteze cele mai importante trei pentru întreprinderea în care activează. Conform opiniei respondenților, obiectivele inovării s-au ierarhizat în felul în care sunt prezentate în figura 3.25.

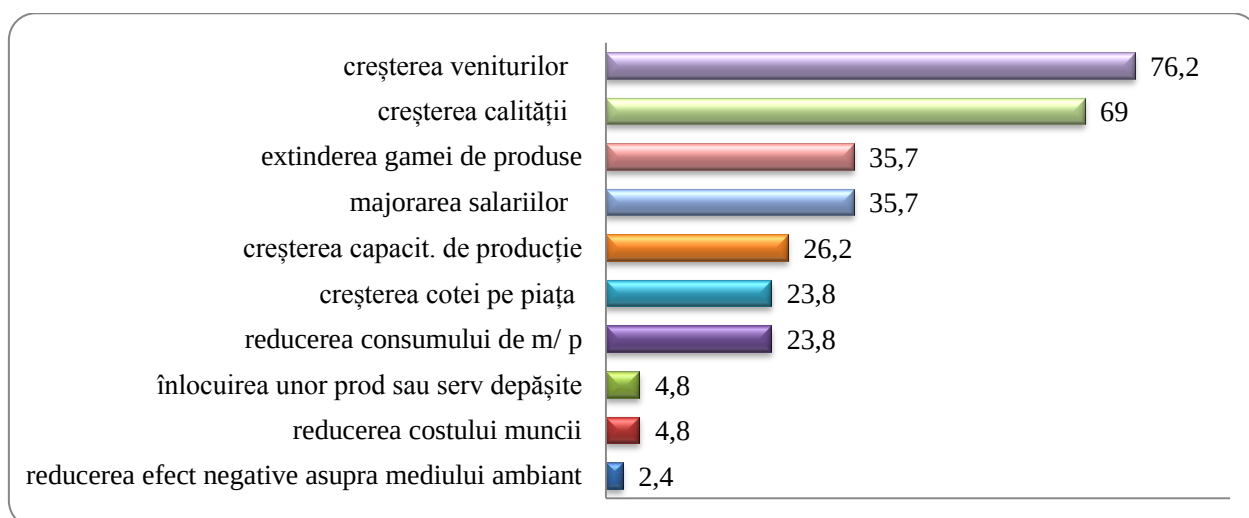

Fig. 3.25. Cele mai importante obiective ale inovării pentru întreprinderile intervievate, %

Sursa: Elaborată de autor

Evident este faptul că scopul principal al fiecărei întreprinderi, indiferent de forma de proprietate și tipul de activitate practicat, este *creșterea veniturilor*. O altă preocupare a antreprenorilor constă în *creșterea calității produselor sau a serviciilor*, care se va solda repetat cu creșterea veniturilor și, nemijlocit, ar permite *majorarea salariilor pentru angajați*. Mai puțin preocupate sunt întreprinderile de reducerea efectelor negative asupra mediului ambiant și înlocuirea unor produse depășite.

În pofida faptului că există unele forme și metode de susținere a întreprinderilor inovatoare și promovare a inovațiilor de către organele statale, întreprinderile autohtone se ciocnesc cu un șir de impedimente în implementarea, preluarea/procurarea sau elaborarea inovațiilor. La întrebarea: „Care, în opinia Dvs., sunt principalele obstacole în introducerea inovațiilor în întreprinderea Dvs.?”, respondenții au marcat principalele 5 obstacole: lipsa de finanțe, costuri ridicate pentru elaborarea noilor produse sau cumpărarea de noi tehnologii, lipsa susținerii din partea instituțiilor statale, reglementările legislative, lipsa bazei tehnico-materiale necesare experimentărilor.

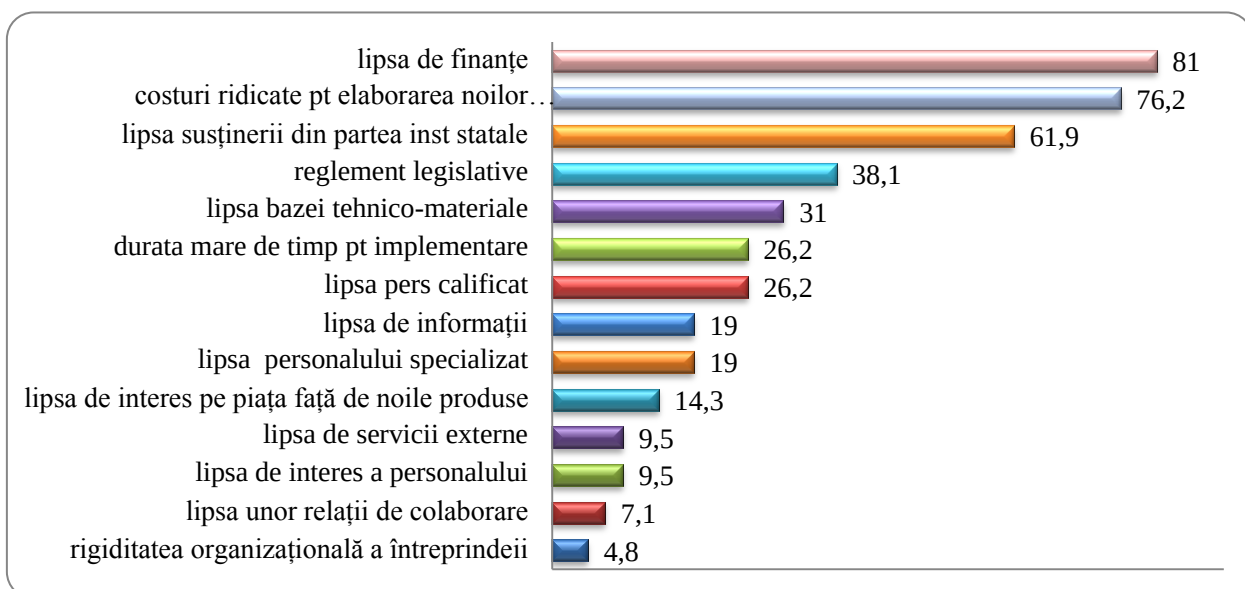

Fig. 3.26. Principalele obstacole în introducerea inovațiilor la întreprinderile intervievate, %

Sursa: Elaborată de autor

Lipsa de finanțe pentru introducerea inovațiilor, presupune nu doar insuficiența de resurse financiare proprii, dar și subdezvoltarea infrastructurii de finanțare. De menționat aici absența fondurilor de risc și/sau a „îngerilor de afaceri” și a unui cadru normativ eficient, care ar reglementa funcționarea indispensabilă a acestora. O altă problemă menționată sunt costurile ridicate pentru elaborarea noilor produse sau cumpărarea de noi tehnologii, care apare din motivul lipsei centrelor de cercetare proprii în cadrul întreprinderilor, sau colaborarea cu instituțiile de învățământ sau centre de cercetare. Crearea centrelor de practică în cadrul întreprinderilor industriale pentru instituțiile de învățământ superior ar permite identificarea de către studenți a problemelor existente în cadrul întreprinderilor, dar și formularea propunerilor pentru soluționarea acestora. Astfel întreprinderile vor avea un flux nou de informații utile, vor avea acces la cercetările făcute de către grupele de studenți, dar și la inovațiile propuse de aceștia. Prin astfel de colaborare poate fi depășit și un alt obstacol: lipsa bazei tehnico-materiale necesară experimentărilor. Un alt obstacol în implementarea inovațiilor, cum ar fi lipsa susținerii din partea instituțiilor statale, ar putea fi depășit prin implicarea întreprinderilor în diferite programe de stat și o strânsă colaborare cu institutele și organele statale. Reglementările legislative sunt o problemă pentru toate domeniile de activitate din țară. Nu se pune problema în absența cadrului legislativ, dar în funcționarea neeficientă a acestuia. Sistematizarea reglementărilor legislative pe domenii ar eficientiza funcționarea acestora.

Astfel, putem concluziona că problema finanțării pentru dezvoltarea potențialului inovațional nu este doar la nivelul regiunii de Sud, ci și la nivel național și chiar internațional. Respectiv, nu este suficient doar efortul din partea statului, ci un mare efort ar trebui să-l depună,

în primul rând, întreprinderile, prin cercetări de marketing, prin perfecționări interne în mai multe domenii, începând cu managementul acestora.

Rezultatele sondajului de opinie și datele rapoartelor financiare analizate au arătat că, preponderent, inovează întreprinderile mari, din resursele financiare proprii. În urma analizei indicatorilor în dinamică ai întreprinderilor (figura 3.27; figura 3.28): SA CahulPan, SA Fabrica de Brânzeturi din Cahul, SA Bere-Unitanc, SA Imperial Vin, SRL Vierul-Vin, S.A.Vinia-Traian, SRL Cogilinic, am atestat că, o dată cu reducerea medie anuală a lucrătorilor cu 7,4 persoane, productivitatea muncii la întreprinderi a sporit, în medie, cu 8,65 mii lei anual și ajunge în anul 2014 la 299 mii lei ($8,65 \times 5 + 255,7$). Deci, productivitatea muncii crește datorită asigurării întreprinderii cu tehnici și utilaje pentru îmbunătățirea proceselor de muncă.

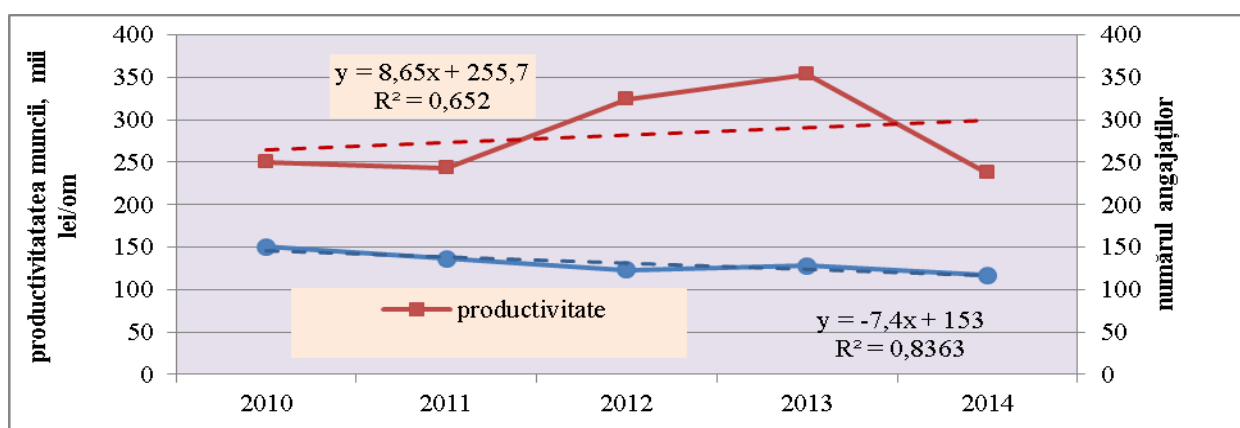

Fig. 3.27. Dinamica numărului angajaților și a productivității muncii

Sursa: Elaborată de autor în baza rapoartelor financiare de la întreprinderi

Potrivit datelor prezentate în rapoartele financiare reiese că întreprinderile investesc, în mare parte, în activele nemateriale (tehnici, tehnologii utilaje) și, mai puțin, în activele materiale (brevete, licențe etc.). Totodată, observăm în figura 3.28 că majorarea înzestrării muncii cu mijloace fixe la întreprinderile analizate au determinat creșterea productivității muncii.

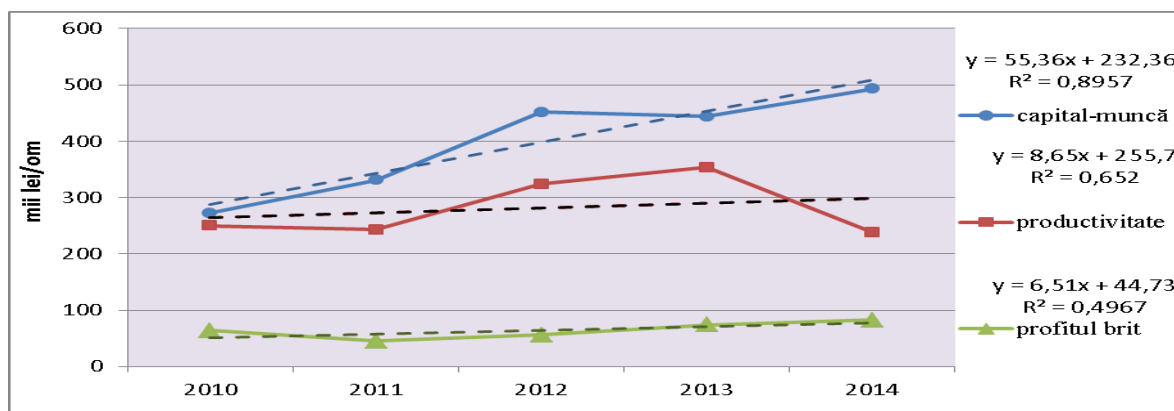

Fig. 3.28. Interdependența dinamică a productivității muncii, profitului și asigurării cu mijloace de producere

Sursa: Elaborată de autor în baza rapoartelor financiare de la întreprinderi

Astfel, în perioada anilor 2010-2014, cantitatea de producție fabricată de 1 salariat pe an a sporit cu 8,65 mii lei sau cu 3,4% ($8,65/255,7 \cdot 100$). Totodată, un aspect important este caracterizat de creșterea profitului brut revenit la un salariat. În medie pe an, acest indicator a înregistrat o creștere de 6,51 mii lei sau 14,6%.

În concluzie, putem menționa că întreprinderile din Regiunea de Sud posedă potențial de inovare și acesta trebuie valorificat, cercetat în continuu, adaptat la cerințele mediului, iar activitățile de inovare trebuie stimulate în cadrul firmelor.

3.3. Direcții de dezvoltare a antreprenoriatului prin inovații la nivel de întreprindere și regiune

În cadrul întreprinderii, adesea, procesul inovațional nu este unul sistemic, ci mai degrabă este o reacție la factorii mediului extern. Inovațiile pot fi implementate nu doar în procesul de producție, ci și în organizarea afacerii cu scopul de a eficientiza activitatea acesteia. La etapa actuală, ele devin principalul instrument în lupta concurențială la toate nivelele economice (dintre întreprinderi, regiuni, țări). Inovațiile devin principalul mijloc în lupta concurențială, totodată, acestea dezvoltă imaginea firmelor care implementează respectivele inovații.

O politică activă de inovare, la nivel de întreprindere, este în sarcina celor mai înalte sisteme de conducere și prevede:

- crearea unui climat inovațional pozitiv;
- formularea scopurilor inovării, care sunt în concordanță cu obiectivele organizației;
- promovarea persoanelor și a grupelor de inovare, creative și competente;
- căutarea și dobândirea de „platforme de siguranță” care să confere spațiul necesar pentru finalizarea procesului de inovare, precum și siguranță psihologică și socială pentru participanții la procesul de inovare în cazul eșecului.

Pentru o creștere reușită a eficienței activității întreprinderii, este necesar să se întreprindă anumite măsuri stricte și ordonate, realizate în cadrul sistemului de management inovațional.

Așadar, sistemul de management inovațional al unei întreprinderi este reprezentat de totalitatea elementelor acesteia, care sunt asimilate activității inovatoare și legăturilor ce se stabilesc între ele în vederea realizării obiectivelor firmei și reiese din actele de reglementare a activității acesteia.

Scopul creării unui sistem de management inovațional poate fi:

- creșterea gradului de concurență a produselor unei întreprinderi;
- crearea unei baze inovatoare în vederea unei dezvoltări stabile a întreprinderii pe termen lung;
- asigurarea stabilității economice a întreprinderii.

Un sistem de management inovațional al întreprinderii va îndeplini următoarele funcții:

- prognozarea pieței și selectarea direcțiilor prioritare pentru activitatea de cercetare;
- planificarea strategică a activității inovaționale din cadrul firmei;
- căutarea, analiza și selectarea ideilor inovaționale și a investițiilor;
- implementarea proiectelor investiționale;
- monitorizarea indicatorilor proiectelor inovaționale implementate și corectarea acestora.

Pentru o funcționare eficientă a acestui sistem este nevoie de o strânsă colaborare între întreprindere și universități, organizații de cercetare, centre de transfer tehnologic în vederea căutării și procurării echipamentului tehnic, angajării personalului calificat și primirii comenzilor pentru inovații.

Pentru *implementarea unui sistem de management inovațional* trebuie **parcuse următoarele etape** (figura 3.29):

1. Diagnosticarea întreprinderii:

- diagnosticarea economico-financiară – analiza situației economice și financiare a întreprinderii, analiza punctelor tari și depistarea cauzelor apariției punctelor slabe;
- diagnosticarea managerială – analiza structurii organizatorice a întreprinderii / organigramei;
- formularea recomandărilor după efectuarea documentării și identificării punctelor slabe ale întreprinderii și a punctelor „forte”, concluziile sunt formulate sub formă de recomandări de inovare (tipul de inovații, documente care necesită inovare);
- diagnosticarea strategică: analiza strategiei întreprinderii (misiunea, obiectivele, scopurile);
- analiza de marketing – se va desfășura un studiu al pieței (analiza pieței de desfacere a concurenților, a furnizorilor, analiza SWOT) pentru a vedea cât de eficiente și reale vor fi inovațiile recomandate.

2. Analiza potențialului inovațional și a nivelului de inovare a întreprinderii, presupune evaluarea climatului sau nivelul de pregătire a întreprinderii pentru activități de inovare, evaluarea potențialului intern de inovare și anume:

- *Producția tehnico-științifică* include: documentația tehnico-științifică, care conține rezultate desăvârșite ale activităților de C-D (proiecte tehnice, instrucțiuni tehnologice, rețete, planuri de afaceri, planuri tehnico-organizatorice, diferiți moduli), brevetate sau înregistrate în ordinea stabilită; modele experimentale, de testare; servicii tehnico-științifice (know-how, transferul tehnologiilor, instruirea cadrelor, expertiză, consiliere, supravegherea de autor, asamblarea sistemelor tehnice); produsul de program/software (programe, algoritmi).

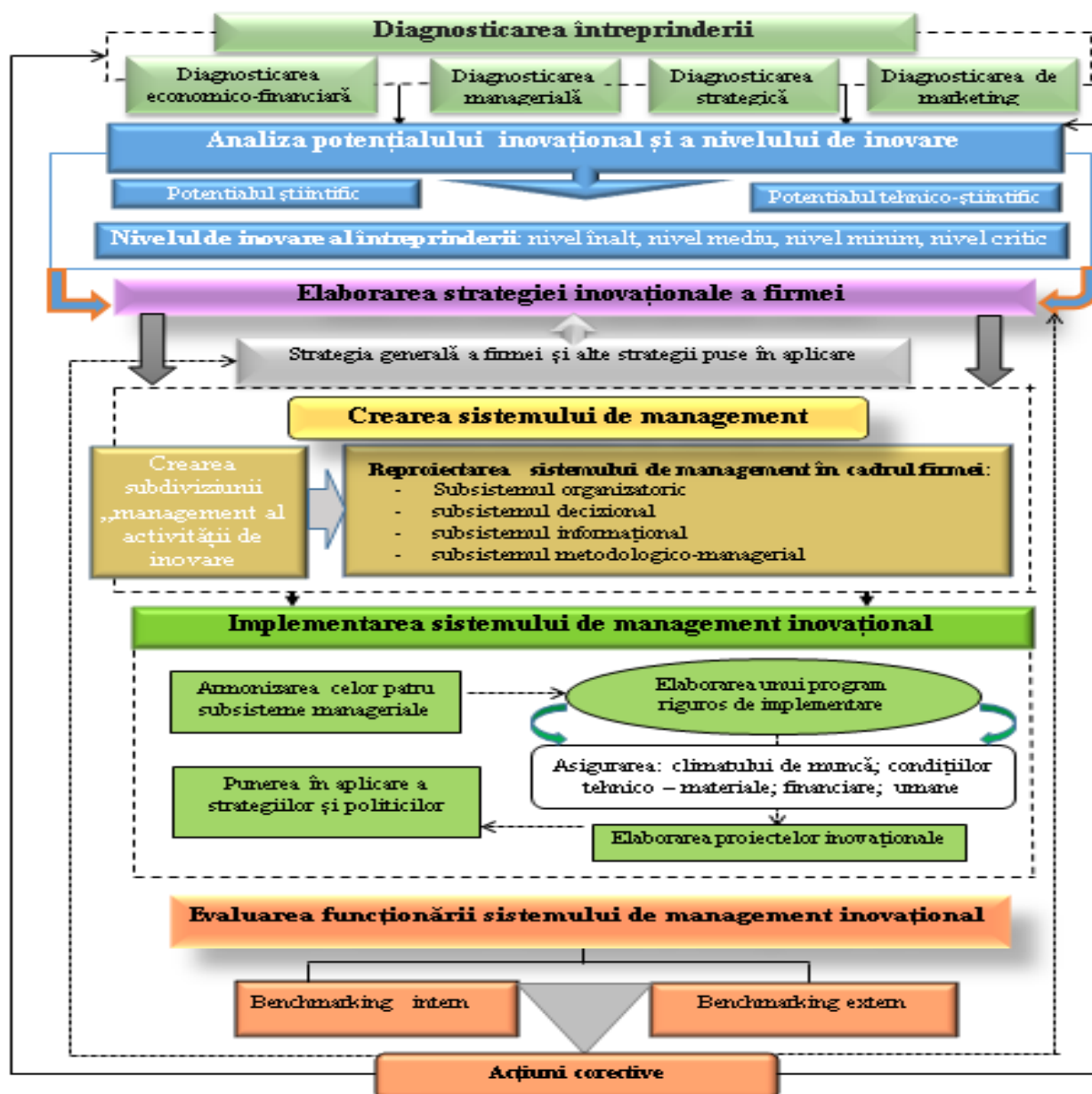

Fig. 3.29. Modelul de implementare și funcționare a sistemului de management inovațional
Sursa: Elaborată de autor

- Componenta potențialului inovațional include potențialul științific și tehnico-științific. Potențialul științific reprezintă totalitatea organizată a resurselor pentru realizarea C&D, care include componenta financiară, tehnico-materială, a resurselor umane, informațională, intelectuală și cea de infrastructură [88, p.8].
- 3. Elaborarea unei strategii inovaționale a firmei: strategia inovațională reiese din strategia generală a firmei. Strategia inovațională depinde, nemijlocit, de nivelul de inovare și potențialul inovațional al firmei. Deosebim patru tipuri de nivele de inovare, care pot exista în cadrul firmei (nivel înalt, mediu, critic și minim), iar în baza lor putem propune 4 strategii de dezvoltare inovativă a firmei (figura 3.30).

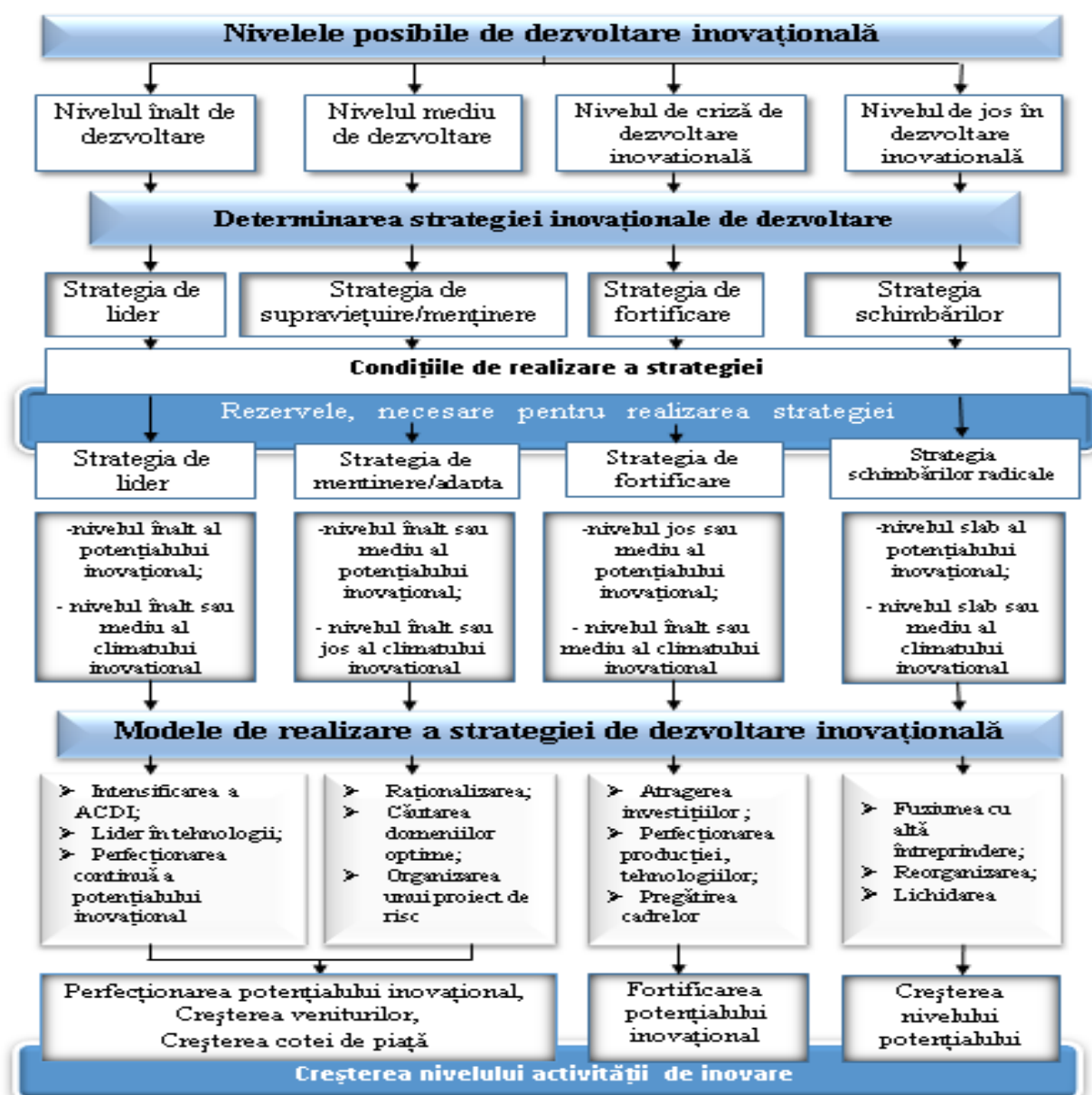

Fig. 3.30. Metodologia de alegere și aplicare a strategiei inovaționale

Sursa: Elaborat de autor după [152]

4. Crearea sistemului de management inovațional și reproiectarea sistemului de management.

Pentru a gestiona eficient inovațiile și procesul de inovare în cadrul firmei este nevoie de delegat responsabilitățile unei persoane sau de format un organ de gestiune. În cazul când întreprinderea dorește să avanseze în domeniul inovațiilor, este rezonabil ca, o dată cu implementarea sistemului de management inovațional, să fie creată secția de management inovațional (figura 3.31). Această secție poate fi creată în urma reorganizării laboratoarelor existente în cadrul firmei sau crearea unei subdiviziuni noi cu introducerea noilor posturi în organigrama firmei.

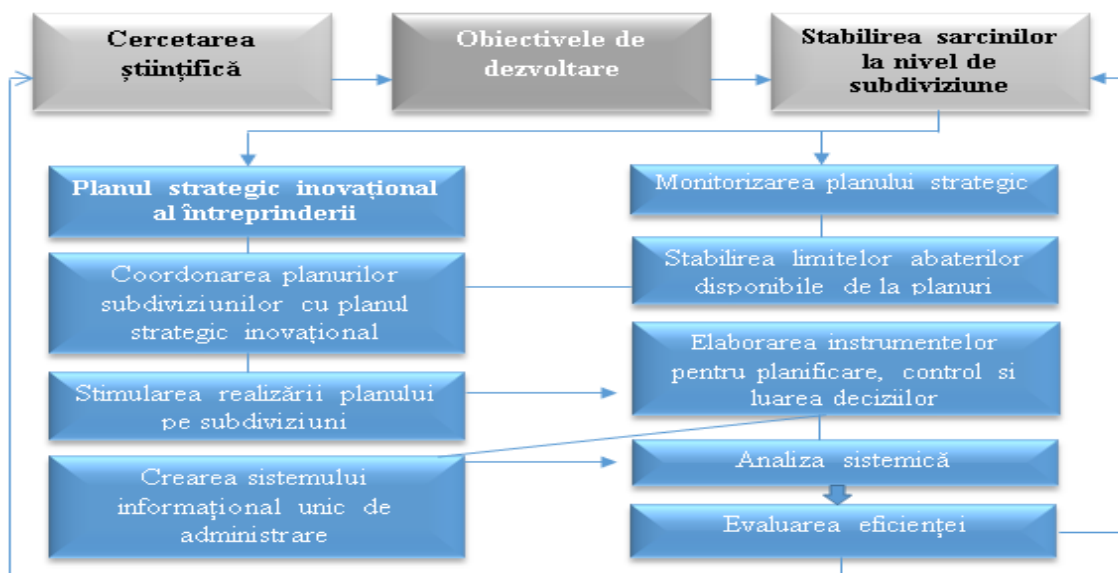

Fig. 3.31. Modul de funcționare a secției de inovare

Sursa: Elaborat de autor

Crearea unei secții în cadrul întreprinderii, presupune efectuarea modificărilor în structura organizației, ceea ce prevede modificări în toate subsistemele organizaționale.

Reproiectarea sistemului de management presupune restructurarea celor patru subsisteme din cadrul întreprinderii, în conformitate cu prevederile sistemului inovațional și anume:

- subsistemul organizatoric;
- subsistemul decizional;
- subsistemul informațional;
- subsistemul metodologico-managerial.

5. Implementarea sistemului de management inovațional prin:

- armonizarea celor patru subsisteme manageriale;
- elaborarea unui program riguros de implementare, care prevede asigurarea climatului de muncă, a condițiilor tehnico-materiale, financiare și umane;
- elaborarea proiectelor inovaționale;
- aplicarea efectivă a strategiilor și politicilor firmei.

6. Evaluarea noului sistem managerial (inovațional) după implementare prin compararea rezultatelor obținute cu cele prevăzute și prin compararea rezultatelor obținute cu rezultatele firmelor similare. După încheierea acestui proces de implementare a sistemului inovațional, se poate recurge la corecții și propuneri, iar, după necesitate, se recurge și la corectarea strategiei inovaționale a întreprinderii, de la care va porni un alt proces inovațional.

Sistemul dat va funcționa cu succes doar atunci când va exista o infrastructură necesară, compusă din următoarele elemente componente (figura 3.32):

Unitatea normativ - juridică	Strategiile actuale în domeniu	Codul cu privire la știință și inovare	Legi și alte acte normative în domeniu
Unitatea informațională	Sistemul informațional al firmei	Programele și tehnologiile moderne	Rețelele de comunicare
Unitatea de personal	Recrutarea cadrelor calificate	Pregătirea și perfecționarea cadrelor	Asigurarea unui sistem funcțional de recompensare
Unitatea financiară	Resursele financiare proprii	Obținerea creditelor	Atragerea investițiilor
	Investițiile de parteneriat	Capital riscant	Crearea pieții de inovații

Fig. 3.32. Elementele componente necesare pentru funcționarea eficientă a sistemului de management inovațional

Sursa: adaptat de autor după [184, p.98]

- Unitatea normativ-juridică va pregăti toată documentația internă (regulamente, ordine, norme) în conformitate cu legislația în vigoare privind inovațiile, activitățile de inovare și proprietatea intelectuală, în scopul formalizării și reglementării business-proceselor sistemului și managerilor inovaționali.
- Unitatea informațională va răspunde de crearea și dezvoltarea rețelelor intranet și internet, pentru asigurarea unei comunicări eficiente. De asemenea - crearea sau instalarea unor programe, ce ar asigura o activitate eficientă a sistemului inovațional și încadrarea mai rapidă a acestuia în activitatea firmei.
- Unitatea de personal este cea mai importantă, are drept scop recrutarea personalului din cadrul firmei și din afara ei, instruirea și promovarea acestuia prin diferite metode, inclusiv și „rotația pe orizontală” în vederea creșterii potențialului său creativ.
- Unitatea financiară răspunde de identificarea fondurilor interne sau externe pentru finanțarea activității inovaționale. În dependență de forma organizatorico-juridică, fondurile pot fi interne (capital propriu, acțiuni, obligațiuni) sau se poate apela la credite bancare, subsidiile statale (micile întreprinderi ce inovează), fondurile venture ș.a.

Totuși, trebuie să constatăm că procesul de inovare în cadrul firmei trebuie să fie o componentă de bază a strategiei firmei. Astfel, întreprinderea care vrea să reziste pe piața concurențială trebuie să urmeze o strategie inovațională, prin implementarea și dezvoltarea sistemului de management inovațional. Acesta, la rândul său, va urmări recrutarea, instruirea personalului creativ, crearea și promovarea produselor noi sau îmbunătățite, perfecționarea

managementului organizației prin dezvoltarea structurii organizatorice a firmei, prin aplicarea noilor metode de gestiune. Toate acestea, în fine, vor duce la eficientizarea și dezvoltarea activității întreprinderii.

Creșterea competitivității unei întreprinderi și, în deosebi, a întregii economii a unei țări, cu certitudine, poate fi asigurată doar prin utilizarea inovațiilor proprii (produse în cadrul întreprinderii sau la nivel de țară) sau importate. Regretabil este faptul că în Republica Moldova, accentul se pune pe transferul de tehnologii sau importul tehnologiilor (și a altor inovații), care deja au fost testate pe alte piețe, care posedă un model foarte clar de implementare și la fel de clar de generare a banilor [18, p.2].

Drept cauze de bază a acestei situații putem menționa: necesitatea de resurse financiare, care este mult mai mare în cazul producerii și implementării tehnologiilor noi, decât procurarea acestora deja testate. Un alt motiv de bază ar fi - politica statului în domeniul inovațiilor, încă insuficient de eficientă. O enumerare mai detaliată a motivelor principale a unei dezvoltări insuficiente a activității inovaționale a fost oferită de către economistul Bucatânschii Anatolii, doctor, consultant științific AITT (Agenția pentru Inovare și Transfer Tehnologic) și anume:

1. lipsa mecanismului economic de finanțare a activității inovaționale, inclusiv alocarea mijloacelor bugetare și extrabugetare, a mijloacelor atrase și împrumutate;
2. potențialul inovațional scăzut al agenților economici, receptivitatea redusă a întreprinderilor față de inovații, insuficiența personalului calificat, insuficiența resurselor financiare proprii;
3. inexistența și, corespunzător, capacitatea redusă a pieței inovaționale naționale;
4. valoarea înaltă și termenul mare de recuperare a investițiilor;
5. riscul economic înalt;
6. imperfecțiunea bazei legislative, în special, a actelor normativ-juridice, ce reglementează ciclul inovațional în ansamblu [18, p.6].

Deși în fiecare an se întreprind tot mai multe măsuri privind stimularea activității inovaționale și implementarea inovațiilor în cadrul întreprinderilor autohtone, starea economiei nu se modifică considerabil. Aceasta poate fi realizată printr-o politică inovațională corectă. Cum ar fi, de exemplu, instituirii unei colaborări mai eficiente între instituțiile de învățământ și întreprinderile privind stimularea activității inovaționale.

Referitor la politica inovațională la nivel de stat, începând cu anul 2004, când a fost aprobat Codul cu privire la știință și inovare a Republicii Moldova, atestăm că în fiecare an se aprobă legi, strategii, hotărâri ale parlamentului și guvernului. Important este faptul că în anul 2010 a fost elaborată „Concepția de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova”,

care prevede următoarele obiective pentru direcția „Stimularea firmelor și a companiilor din Republica Moldova în implementarea inovațiilor”:

- Crearea condițiilor economice ce ar stimula implementarea inovațiilor;
- Stimularea consumului produsului inovațional;
- Asigurarea subiecților activității inovaționale și antreprenoriatului mic cu susținere informațională cu privire la prezența personalului calificat, business-parteneri, oportunități de promovare a produselor etc.;
- Susținerea financiară a proiectelor inovaționale cu impact social;
- Elaborarea propunerilor privind expertizele tehnologice ale proiectelor investiționale mari (evaluarea nivelului inovațional și de competitivitate conform schimbului generațiilor de tehnică și tehnologie);
- Acordarea sprijinului activității firmelor (întreprinderilor), care atrag studenți, absolvenți și tineri specialiști pentru crearea produselor și serviciilor inovaționale;
- Obținerea și perfecționarea abilităților și a experienței managementului inovațional în cadrul companiilor;
- Crearea noilor legături între instituții superioare, organizații și companii de cercetare științifică;
- Asigurarea rezultatelor monitoringului permanent și independent [195].

Această listă a obiectivelor ar putea fi completată cu unele propuneri:

- Perfecționarea legilor existente privind impozitarea, în calitate de mecanism indirect și cu privire la finanțarea activităților inovaționale și de cercetare;
- Crearea și stimularea sistemelor de promovare a fondurilor „venture” pentru finanțarea proiectelor inovaționale;
- Dezvoltarea și perfecționarea infrastructurii inovaționale existente;
- Formarea rețelelor de inovare prin crearea parcurilor tehnologice, clustere-lor;
- Dezvoltarea rețelelor informaționale și tehnice, care asigură întreprinderilor posibilitatea de orientare în mediul tehnologic contemporan;
- Atragerea investițiilor în sectoarele industriale de perspectivă din punct de vedere tehnologic.

Unele obiective le vom descrie din propriul punct de vedere.

1. Atunci când discutăm despre stimularea implementării inovațiilor, trebuie să punem accentul pe următoarele acțiuni:

- stimularea transferului tehnologic bazat pe cooperarea dintre instituțiile de cercetare-dezvoltare (CD) și întreprinderi;

- susținerea formării și dezvoltării firmelor bazate pe înalte tehnologii;
- reducerea bariereleor administrative și instituționale în dezvoltarea antreprenoriatului;
- creșterea capacității de cercetare prin dezvoltarea infrastructurii de CD și atragerea tinerilor specialiști de înaltă calificare.

2. Sprijinul activității firmelor (întreprinderilor), care atrag studenți, absolvenți și tineri specialiști pentru crearea produselor și serviciilor inovatoare ar putea fi realizat prin scutirea parțială de unele taxe și impozite locale (cum ar fi, taxa pentru unitățile comerciale și/sau de prestarea serviciilor de deservire socială) sau reducerea parțială/totală a acestora (taxa de plasare a publicității și taxa de aplicare a simbolicii locale). Această propunere este valabilă doar în cazul existenței unei legături de colaborare între universități sau centre științifice, administrația publică locală și agenții economici. În acest context, se cere modul de realizare a unui alt obiectiv ce vizează crearea noilor legături între instituțiile superioare, organizațiile și companiile de cercetări științifice.

3. În acest caz ar fi efectivă deschiderea incubatoarelor de inovare sau de afaceri pe lângă universitățile regionale (Sud, Nord, Găgăuzia, Transnistria) pentru a promova inovațiile autohtone în aceste regiuni, care vor avea un specific regional și vor răspunde întocmai cerințelor/necesităților locale. Acest fapt va contribui la dezvoltarea regiunii, alocări suplimentare în bugetul local, din fondul căruia vor fi susținute universitățile și centrele științifice. Totuși, această idee va fi viabilă doar atunci când Administrația Publică Locală și agenții economici vor privi universitățile ca principalii furnizori de cadre calificate și idei inovatoare.

În ultimul timp, se remarcă tendința de specializare a localităților (raioanelor) dintr-o regiune în anumite ramuri industriale prin concentrarea teritorială a activităților industriale, ceea ce creează premise pentru formarea unor clustere naturale, drept urmare a proximității mai multor întreprinderi de diferite dimensiuni, care acționează în aceeași ramură sau ramuri complementare, care produc componente, semifabricate sau furnizează servicii pentru întreprinderile din acea ramură.

În cadrul întreprinderilor din industria alimentară din RDS s-au conturat principalele probleme cu care se confruntă întreprinderile de producție:

- Insuficiența de materie primă, calitatea și prețurile neadecvate;
- Lipsa specialiștilor tineri calificați;
- Tehnici și tehnologii uzate moral și fizic;
- Lipsa resurselor financiare, accesul limitat la resursele financiare suplimentare, rata dobânzii ridicată la creditele bancare;
- Infrastructura de inovare în antreprenoriatul slab dezvoltată;

- Lipsa de colaborare cu APL și nepăsarea acestora.

Cea mai eficientă cale de soluționare a acestor probleme comune ar fi asocierea întreprinderilor agricole și a celor din industria prelucrătoare în clustere agro-industriale.

Experiența europeană demonstrează că o prioritate strategică pentru promovarea cu succes a inovării la nivel european constituie crearea și consolidarea clusterelor.

Luând în considerație faptul că RDS reprezintă o regiune preponderent agrară, este furnizorul principal al întreprinderilor din industria alimentară (în anul 2015 industria alimentară a regiunii constituia circa 3,8% din totalul de industrie). Respectiv, pentru dezvoltarea acestui sector, dar și a regiunii în întregime, soluția ar fi crearea unor **asociații agro - industriale** de tip **cluster**. Crearea clusterului agroindustrial ar spori competitivitatea întreprinderilor industriale din regiune.

În vederea creării clusterului, vom analiza potențialul de clusterizare a regiunii date. Potențialul de clusterizare presupune existența avantajelor competitive ale unei ramuri, întreprinderii și infrastructurii organizaționale, situate într-o regiune, posibilitățile de unire și utilizare a acestor avantaje în vederea creșterii concurențiale a regiunii [179, 108-114]. Determinarea potențialului de clusterizare presupune realizarea unor etape (3.33).

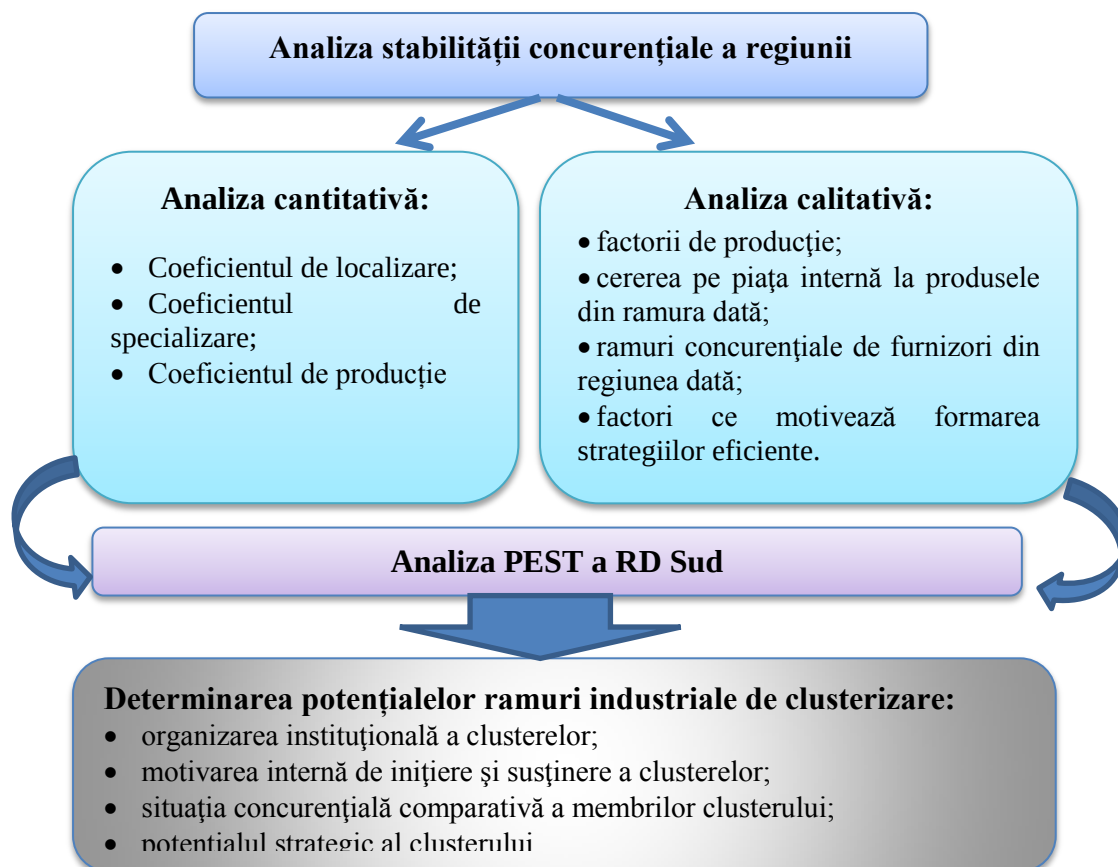

Fig. 3.33. Etapele de determinare a potențialului de clusterizare

Sursa: Elaborat de autor

Analiza cantitativă a stabilității concurențiale a RDS poate fi determinată de 3 indicatori de bază:

Tabelul 3.19. Analiza cantitativă a stabilității concurențiale a RDS

Indicatori	Parametri				
	Anul	Simbol	Formula de calcul	Limite accesibile	Indice
1.Coeeficientul de localizare , inclusiv		K_l	$\sum V_{pf}, V_{pl}, N_{pi}, N_{ii}$	>1	28
a) ponderea valorii producției fabricate	2010	V_{pf}	$V_{pf ind. Sud} / V_{pf ind. Total} * 100$		4(%)
b) ponderea valorii producției livrate (în prețuri curente)	2011	V_{pl}	$V_{pl ind. Sud} / V_{pl ind. Total} * 100$		6(%)
c) ponderea numărului mediu anual al personalului ocupat cu activități industriale	2010	$\bar{N}_{pi}$	$\bar{N}_{pi Sud} / \bar{N}_{pi Total} * 100$		6(%)
d) ponderea numărului întreprinderilor industriale	2006	N_{ii}	$N_{ii Sud} / N_{ii Total} * 100$		12(%)
2.Coeeficientul de specializare	2010	K_s	$\frac{V_{pf ind. Sud} / V_{pf ind. Total}}{V_{pf ind. Sud} / PIB}$	>1	2,46
3.Coeeficientul de producție (pe cap de locuitor)	2010	K_p	$\frac{V_{pf ind. Sud} / V_{pf ind. Total}}{N_{pSud} / N_{pTotal}} * 100$	>1	25(%)

Sursa: calculele realizate de autor în baza formulelor preluate și adaptate după [http://vestnik.uapa.ru/ru/issue/2011/02/14/, accesat 11.03.2012]

Analiza calitativă a stabilității concurențiale a RDS este necesară pentru completarea datelor obținute în analiză. Aici se determină existența și componența resurselor necesare pentru asigurarea stabilității concurențiale a RDS. Luând în considerație că, la efectuarea acestei analize, cel mai des se aplică chestionarea managerilor întreprinderilor industriale din regiune, în acest caz se pot utiliza informațiile din punctul 3.2 al acestei lucrări, unde a fost analizat potențialul inovațional al întreprinderilor din industria alimentară a RDS.

Deoarece RDS este o zonă preponderent agrară, prin urmare dispune de materii prime pentru industria alimentară din regiune. Existența centrelor de instruire de nivel superior, mediu și de specializare oferă posibilitate de dezvoltare a potențialului uman. Dezvoltarea activităților și posibilităților de finanțare a afacerilor antreprenoriale prin lărgirea rețelei de filiale a băncilor comerciale și a întreprinderilor de finanțare, face mijloacele financiare suplimentare mai accesibile pentru agențiile economice.

Luând în considerație rezultatele sondajului, constatăm că întreprinderile RDS, în general, produc pentru consumul intern (regional). Proximitatea de hotarele României și Ucrainei îi oferă

acestei zone atât avantaje, cât și dezavantaje. Cel mai mare dezavantaj constă în importul masiv de produse alimentare din aceste țări, care sunt mai ieftine și mai calitative față de produsele autohtone. Piețele locale sunt suprasaturate de produsele importate atât de peste hotarele țării, cât și aduse din alte zone ale țării, ceea ce creează condiții concurențiale foarte drastice.

În vederea evitării repetării unor informații generale privind potențialul RDS și în scopul detalierii potențialului de creare a clusterului agro-industrial în această zonă, vom elabora analiza PEST privind studierea pieței existente comparativ cu analiza SWOT, care face un studiu general al unei unități, regiuni, probleme, idei noi.

Analiza PEST a industriei alimentare din RDS. În urma analizei factorilor politici, economici, sociali și tehnici (Anexa 8), ce influențează dezvoltarea industriei alimentare din RDS, putem afirma că această regiune are un potențial de dezvoltare nevalorificat, care necesită să fie gestionat corect.

Determinarea potențialelor ramuri industriale de clusterizare. Reieșind din lanțul valoric pentru RDS, determinat de profesorul Andrei Popa în lucrarea „Managementul strategic al dezvoltării regionale în contextul integrării în spațiul european” [61, p. 170], aceasta poate fi competitivă în producerea a 3 grupuri de produse, precum: lactate, produse de panificație și patiserie, vinificație.

Regiunea înregistrează avantaje competitive cu ponderi superioare Indicelui competitivității nete ($In > 0$):

- în recoltarea produselor vegetale (cereale, floarea-soarelui, struguri),
- prelucrarea produselor vegetale (fructe conservate),
- fabricarea băuturilor alcoolice (divinuri, vinuri naturale din struguri).

Rezultate peste nivelul mediu al ponderii ramurii ($\bar{air}$) se înregistrează și la obținerea laptelui brut, a lânii neprelucrate, la creșterea porcinelor, a ovinelor și caprinelor [61, pp. 170-175].

Zona de Sud este lider pe țară la recoltarea strugurilor, dar producția finală îmbuteliată se fabrică și se exportă, preponderent, de către întreprinderile din municipiul Chișinău și RDC.

Evaluarea participanților la lanțurile valorice stabilește că din cele 8 unități administrativ-teritoriale ale RDS sunt capabile să asigure competitivitatea raioanele în 5 lanțuri valorice:

- *fabricarea uleiului vegetal* – Cahul, Căușeni, Taraclia (recoltarea floarii-soarelui – fără prelucrare).
- *conservarea legumelor de câmp, a fructelor și pomuşoarelor pe 3 poziții* – Cantemir, Ștefan Vodă (recoltarea legumelor și a fructelor), Căușeni (prelucrarea și conservarea fructelor).

- *recoltarea strugurilor și fabricarea vinurilor și a băuturilor alcoolice pe 5 poziții* – Cantemir, Cimișlia (struguri – fără prelucrare), Cahul (struguri, vinuri naturale și cu concentrare de alcool de 15%), Ștefan Vodă (struguri, vinuri cu concentrare de alcool de 15%), Taraclia (struguri – divinuri).
- *fabricarea produselor lactate pe 5 poziții* – Cahul, Cantemir, Ștefan Vodă, Taraclia (obținerea laptelui neprelucrat), Căușeni (creșterea animalelor, în special a vacilor).
- *prepararea cărnii pe 2 poziții* – Cahul, Ștefan Vodă (creșterea porcinelor – fără prepararea cărnii), Căușeni (bovine și porcine – fără prepararea cărnii) [61, p. 183].

Potrivit acestor constatări, putem deduce că RDS se specializează în recoltare și prelucrarea produselor vegetale, îndeosebi cereale tomnatice și creșterea și prelucrarea strugurilor (semifabricatelor). În zonă predomină întreprinderile vinicole (circa 65) și de panificație (circa 61), mori și oloinițe. Totuși, deoarece întreprinderile de vinificație, în mare parte, produc material vinicol (semifabricat) pentru întreprinderile mari din alte regiuni ale țării, considerăm că o atenție sporită în această regiune trebuie acordată industriei de panificație, care este considerată una dintre ramurile importante pentru economia și securitatea alimentară a țării. În mare parte, produsele întreprinderilor de panificație sunt orientate spre consumul local, dar și export. Din datele oferite de BNS, ramura de panificație a industriei alimentare din RDS în anul 2015 este concentrată în r-nul Cahul (17% din totalul de panificație din RDS) și r-nul Taraclia (65%) [89].

Deși există materie primă și resurse necesare pentru industria alimentară în RDS, totuși aceasta nu se dezvoltă la nivelul așteptat. Reieșind din constatările expuse și prevederile „Strategiei naționale în domeniul inovării” pentru anii 2013-2020 de creare a clusterelor, atât verticale, cât și orizontale, în vederea atingerii obiectivelor în domeniul inovării preconizate de această strategie, propunem algoritmul (etapele) creării unui cluster agro-alimentar în zona de Sud a țării (figura 3.34).

Astfel, în viziunea noastră, Algoritmul constituire a unui cluster agro-industrial în RDS ar include următoarele:

I. Etapa pregătitoare – va conține lucrări de pregătire și de analiză preventivă. În primul rând, va fi creat un grup de lucru, care va include reprezentanți ai Camerei de Comerț și Industrie a Republicii Moldova (filiala Cahul), ai Agenției de Dezvoltare Regională Sud Cahul, ai Universității de Stat “Bogdan Petricicu Hasdeu” din Cahul, ai Universității de Stat „Grigore Țamblac” din Taraclia, ai Școlii Micului Business din Cahul, ai Colegiilor industriale, ai mediului de afaceri și ai administrației publice locale etc.

Grupul de lucru va realiza analiza SWOT pentru sectorul agro-alimentar din zona dată sau pentru raioanele acestei regiuni, în scopul identificării unei zone mai restrânse (raion, oraș) pentru

crearea clusterului și identificarea potențialului de colaborare în cadrul acestuia. În urma analizei proiectelor planificate se va alege forma (tipul) clusterului (vertical sau orizontal).

În baza rezultatelor obținute în urma analizei SWOT se va formula misiunea și obiectivele clusterului, care depind de forma organizatorico-juridică aleasă și intensitatea cooperării dorită de parteneri.

În primul rând, se va identifica misiunea firmei (viziunea pe un termen lung), reieșind din aceasta se vor stabili obiectivele clusterului în ansamblu și a fiecărui participant în parte. Toate acestea împreună vor formula strategia clusterului. Însă, pentru activitatea îndelungată și eficientă a clusterului, trebuie să fie elaborate și confirmate actele normative, regulamentele privind activitatea acestuia, atât în cadrul acestei colaborări, cât și la nivel regional și național.

De menționat că clusterelor se creează prin asocierea benevolă, nu impusă de stat, dar la fiecare etapă de creare și funcționare a clusterului este nevoie de susținerea statului.

La etapa de constituire a clusterului, membrii asociați pot veni la organele statale cu propuneri pentru cadrul normativ-legislativ, în dependență de necesitățile apărute și reieșind din problemele existente. Nu este obligatorie adoptarea unei legi dedicate clusterului, ar putea fi elaborate anumite programe, proiecte regionale, naționale, pe lângă sau în cadrul unor ministere, agenții (de exemplu, AITT, AȘM etc.). În cadrul Uniunii Europene, în mai multe țări, se practică crearea clusterelor în cadrul unor programe (Elveția, Serbia, Cehia) la nivel regional sau național, care susțin activitatea acestora, iar mai târziu apar politici sau strategii naționale în acest domeniu.

O importanță deosebită în crearea clusterului o au partenerii, la alegerea cărora ar putea fi invitați specialiști din diferite domenii, care sunt familiarizați cu activitatea acestora, deoarece de corectitudinea selectării participanților la cluster depinde succesul și viabilitatea acestuia. La selectarea participanților trebuie să reieșim din tipul clusterului creat și de principiile de funcționare.

În acest context, considerăm că cel mai potrivit ar fi crearea unui cluster pe verticală în vederea producerii produselor alimentare (este un sector îngust), creat pe lângă una sau câteva întreprinderi numite „nucleu”, care ar constitui un lanț valoric între producătorii și furnizorii direcți de materii prime (întreprinderi industriale) și distribuitorii (de exemplu: cooperativele de comerț și altele).

Pentru a stabili hotarele clare ale unui cluster, este necesar să identificăm domeniul de activitate. Dacă selectăm raionul Cahul, ca un pol de creștere, cu un număr de 44 de întreprinderi agricole, din totalul de 201 din RDS, și valoarea producției în 3 domenii prioritare: panificație, vinificație și brânzeturi, putem arăta schematic legăturile dintre întreprinderea care poate fi

considerată "nucleu", furnizorii acestora și posibili participanți la cluster (figura 3.34).

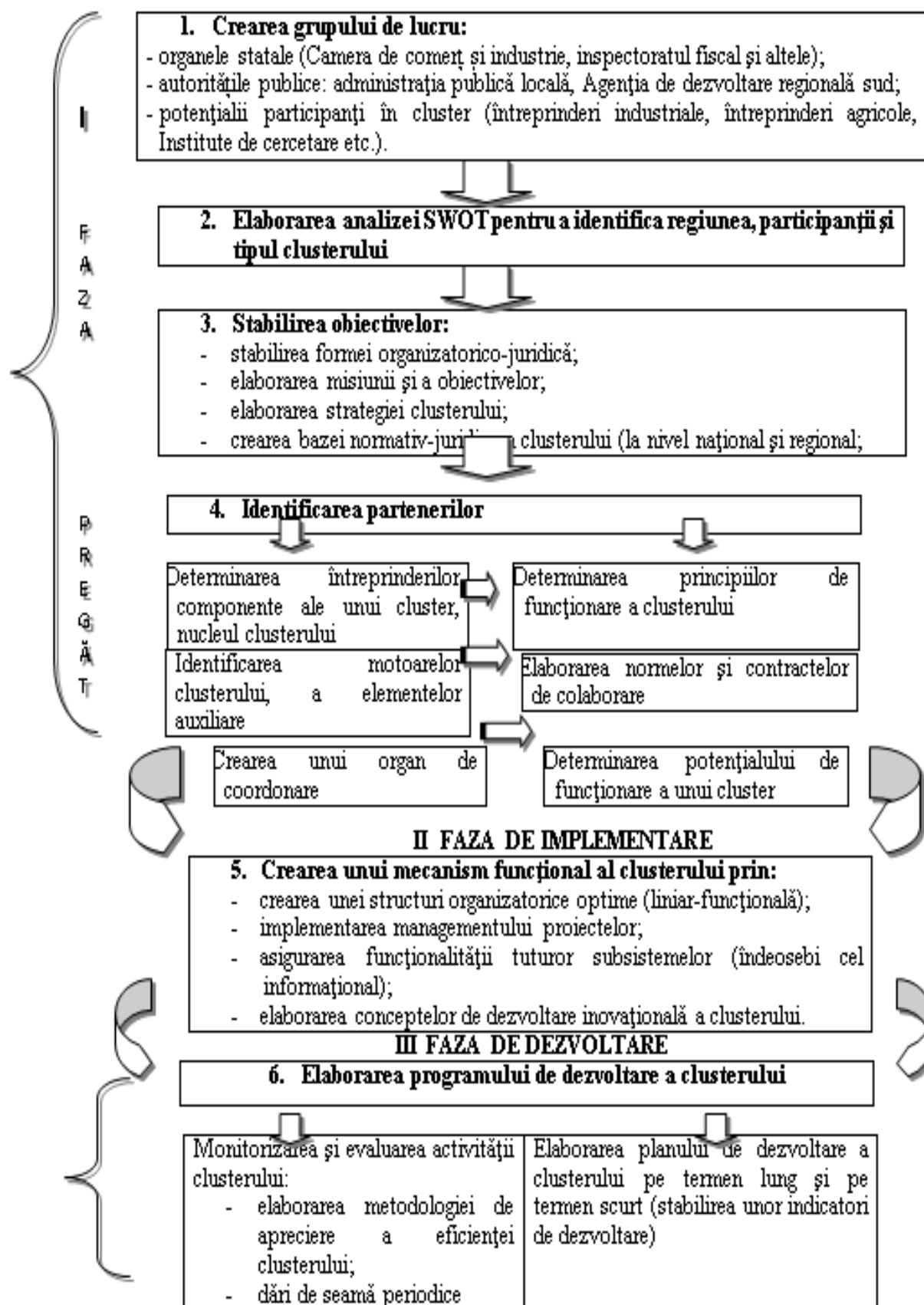

Fig. 3.34. Algoritmul creării clusterului agro-industrial

Sursa: Elaborată de autor

Cu toate acestea, companiile încheie contracte de colaborare la fiecare început de an sau pe un termen mai îndelungat. Dar întreprinderile agricole (furnizori de materie primă - făină) și morile ar putea încheia un alt tip de contract, care va prevedea cheltuieli de investiții sezoniere pentru agricultură sau reutilizarea morilor, modernizarea acestora în vederea creșterii calității materiei prime, iar acestea, la rândul lor, vor asigura la maxim întreprinderile cu făină și doar cantitatea de făină rămasă va fi destinată vânzării. În acest mod, se va asigura atât o colaborare, cât și o promovare regională. Deoarece în ultimul timp a fost observată o concentrație de producători, grupați în jurul fabricilor mari de pâine, care dețin aproximativ 65% din segmentul pieței, pe de o parte, și în jurul grupului de brutari mari și mijlocii care dețin cca. 35% din segmentul pieței, propunem ca micile brutării din zona apropiată (or. Cahul și raionul) să se includă în cluster, fapt ce le va permite extinderea sortimentului de produse fabricate și specializarea fiecărei întreprinderi în fabricarea unor grupuri de produse, în care dețin avantaje competitive.

Înainte de a fi invitate întreprinderile în cluster, în care nucleul ar putea deveni Combinatul de panificație SA „CahulPan”, deoarece el este cel mai mare și mai puternic producător din Sudul țării, întreprinderile trebuie să fie informate cu privire la avantajele pe care le vor avea:

- *întreprinderile agricole:*
 - investitori avantajoși (fără rata dobânzii) în caz de necesitate;
 - cumpărători siguri la producția agricolă (grâu).
- *întreprinderile de morărit:*
 - furnizorii de grâne (întreprinderile agricole);
 - investitori pentru modernizări (întreprinderile de panificație din cluster);
 - cumpărător sigur la produsul finit (brutăriile).
- *brutăriile:*
 - materie primă locală de calitate, la condiții avantajoase;
 - îmbogățirea asortimentului prin transmiterea de la alte brutării a tipurilor de produse în care deține avantaj competitiv (chifle sau pâine etc.);
 - imaginea, poziția pe piața locală, națională și, posibil, internațională, obținută prin promovarea „brandului de cluster agroalimentar”.

La constituirea acestui cluster, fiecare din participanți va beneficia de anumite efecte inovatoare, dar, totodată, va fi nevoie și de o contribuție proprie în realizarea activității de succes a acestei asocieri. Contribuția și efectele participanților la cluster sunt reflectate în tabelul 3.20.

Tabelul 3.20. Pilonii de bază ai clusterului agro-industrial

Pilonul	Exemple	Contribuția	Efectele/ beneficiile
Întreprinderile agricole și din industria alimentară	Întreprinderile agricole din regiune, morile, întreprinderile de fabricare a produselor de panificație	- Cooperarea în domeniul producerii, comercializării produselor; - Punerea la dispoziție a capacității de producție (utilaje); - Forța de muncă calificată.	- Întreprinderile agricole vor beneficia de clienți fideli și siguri, de susținere și finanțare din partea clusterului; - Întreprinderile industriale vor beneficia de asigurarea cu materie primă calitativă, de forțe de producere (utilaje, tehnologii de fabricație); - Eficientizarea costurilor de aprovizionare, comercializare și promovare.
Instituțiile de învățământ, centre de cercetare-dezvoltare	Universități, colegii, centre de cercetare	- Efectuarea lucrărilor de cercetare a pieței, a produselor; - Efectuarea calculelor aferente activității de bază; - Asigurarea cu personal tânăr calificat.	- Locuri de practică; - Angajarea studenților în câmpul muncii; - Posibilitatea de cercetare-dezvoltare în cadrul proiectelor de inovare.
Autoritățile locale	Agenția de Dezvoltare Regională Sud, primăriile	- Asigurarea sprijinului informațional, politic (în cadrul acordurilor de cooperare transfrontalieră); - Asigurarea accesului informațional la proiectele de finanțare naționale și internaționale.	- Crearea de noi locuri de muncă; - Atragerea de investiții; - Dezvoltarea regională.
Instituții catalizator	Camera de comerț și industrie	Stabilirea legăturilor de cooperare dintre toți participanții la crearea clusterului.	- Dezvoltarea parteneriatelor transfrontaliere; - Creșterea atractivității regiunii.

Sursa: Elaborat de autor

Într-o astfel de colaborare trebuie găsit un compromis în vederea stabilirii prețului mediu pe piață la materiile prime și produsele finite, în vederea cedării unor tipuri de produse, cu scopul de a obține altele, totuși în cluster fiecare întreprindere își păstrează autonomia.

Considerăm, că trebuie să menționăm faptul că la alegerea nucleului clusterului s-au luat în considerație următorii indicatori/parametri:

- cota de piață locală și națională, deținute de întreprindere;
- volumul de producție anual, capacitatea de producție, asortimentul;
- numărul și calificarea angajaților;
- gradul de dotare cu utilaj și tehnologii moderne (nivelul inovațional al întreprinderii);
- istoricul întreprinderii;
- nivelul de rentabilitate și lichiditate;
- altele.

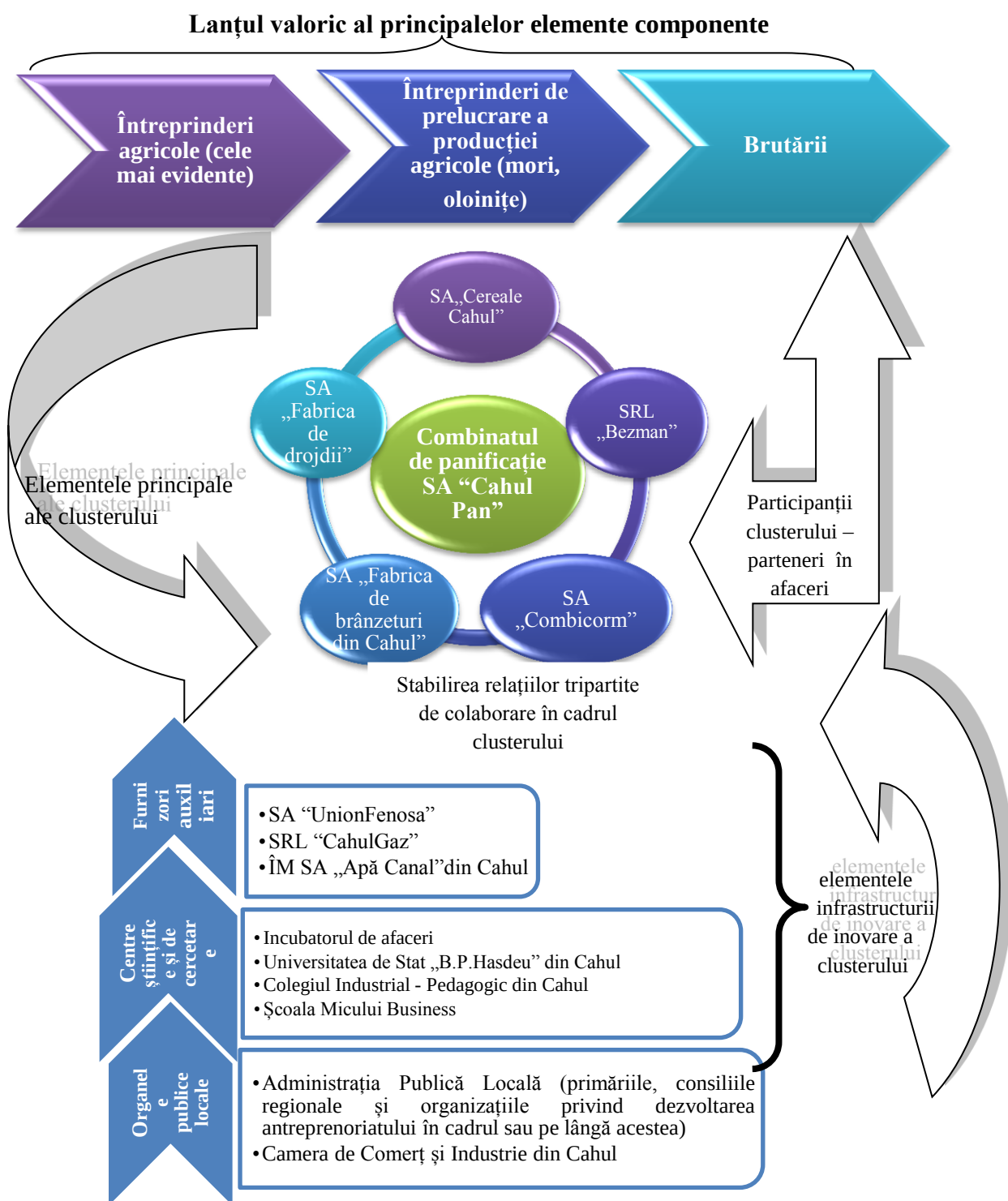

Fig. 3.35. Participanții la crearea clusterului agro-industrial și legăturile dintre ei
Sursa: Elaborată de autor

Factorii de bază, care au influențat alegerea întreprinderii, au fost volumul investițiilor în active nemateriale și materiale în cadrul acestei întreprinderi.

Activele nemateriale, în ultimii zece ani, au sporit anual, în medie, cu 10,3 mii lei și au ajuns, către anul 2014, la un nivel de 156,1 mii lei ($10,31 \cdot 10 + 53,03$) în determinarea medie anuală. Această creștere denotă că întreprinderea, în continuu, a investit în dezvoltarea și perfecționarea întreprinderii.

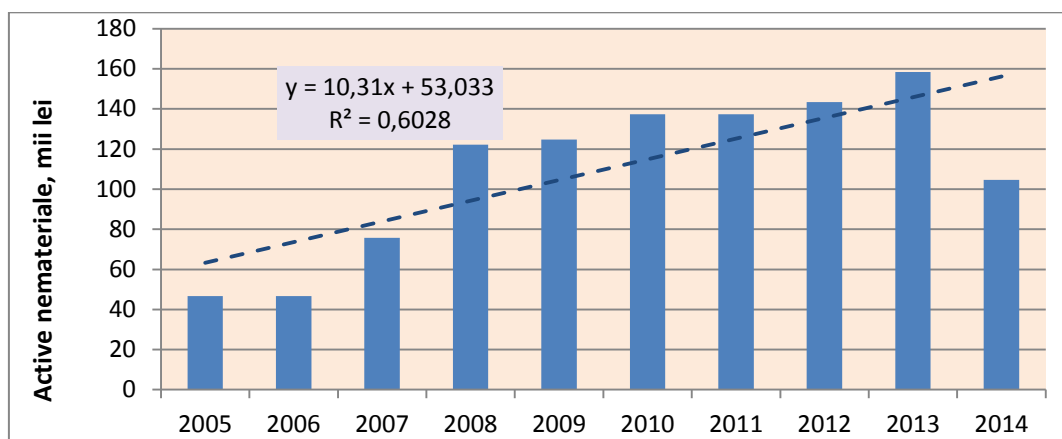

Fig. 3.36. Dinamica activelor nemateriale în perioada anilor 2005-2014 la întreprinderea S.A.Cahulpan

Sursa: Elaborată de autor în baza rapoartelor financiare S.A.Cahulpan

Un alt indicator al creșterii stabile a întreprinderii SA „Cahulpan” este dinamica mijloacelor fixe (parte componentă a activelor materiale), care presupune investiții, în mare parte, în clădiri, utilaje noi și modernizarea tehnicilor și tehnologiilor.

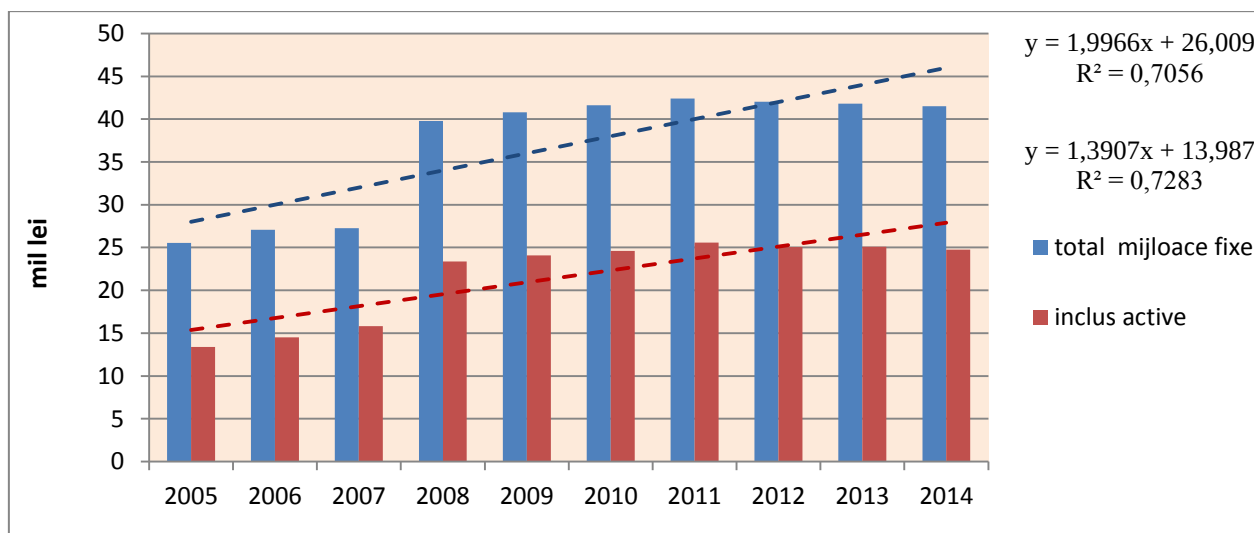

Fig. 3.37. Dinamica mijloacelor fixe în perioada anilor 2005-2014 la întreprinderea S.A.Cahulpan

Sursa: Elaborată de autor în baza rapoartelor financiare S.A.Cahulpan

Conform ecuației de tendință, mijloacele fixe creșteau anual cu „o viteză” de 7,7% ($1,996/26,0 \cdot 100$), iar partea lor activă – cu „o viteză” de 10,0% ($1,390/13,98 \cdot 100$). Astfel, în cadrul întreprinderii s-a produs reînnoirea anticipată a mijloacelor fixe de către partea activă. Primordial, se realizează intrări noi de mijloace fixe prin aprovizionarea cu echipamente moderne de mecanizare a proceselor de producție.

Deci, în calitate de nucleu pentru clusterul agroalimentar a fost selectată întreprinderea care apreciază inovațiile la justa lor valoare și, în ultimii 10 ani, a investit în competitivitatea și succesul său, asigurate de inovații. După selectarea nucleului clusterului și identificarea participanților și legăturilor dintre aceștia, se recomandă de stabilit: aparatul de gestiune, care va

depinde de forma organizatorico-juridică selectată (ONG, SRL, SA), centrul financiar (recomandabil este ca gestiunea financiară a clusterului să se realizeze prin aplicarea managementului prin bugete, în cazul în care fiecare întreprindere își va păstra autonomia), centrele științifice de cercetare, care vor fi într-o strânsă legătură cu universitatea din regiune, atât în ceea ce privește activitatea de cercetare-dezvoltare, cât și în privința furnizării cadrelor calificate. Problema investițională ar putea fi rezolvată prin asocierea în cluster, care ar avea o capacitate mai mare de atragere a investițiilor locale, naționale sau internaționale, precum:

- Programul Operațional Comun România - Republica Moldova 2014-2020;
- Strategia Uniunii Europene pentru Regiunea Dunării (EUSDR);
- Programul Națiunilor Unite pentru Dezvoltare (PNUD);
- Fondul Internațional pentru Dezvoltare Agricolă;
- Asistența Oficială pentru Dezvoltare (AOD) din partea României;
- Banca Europeană pentru Reconstrucție și Dezvoltare (BERD) [38].

Cât țin de clustere, pentru echilibrarea cheltuielilor privind asigurarea infrastructurii de funcționare (aprovizionarea, ambalarea, transportarea, depozitarea) și reducerea costurilor, ar putea fi standardizate toate aceste procese:

- standardizarea ambalajelor și a procesului de transportare;
- crearea sistemului eficient de gestiune a stocurilor;
- implementarea managementului de produs.

Pentru derularea corectă și la timp a tuturor proceselor (păstrarea lanțului valoric), este necesară crearea unui organ de coordonare, care, totodată, va fi capabil să determine potențialul de funcționare a clusterului.

II. Etapa de implementare. Etapa dată presupune crearea unui mecanism funcțional al clusterului prin următoarele acțiuni:

- *Crearea unei structuri organizatorice optime.* Trebuie să fie o structură organizatorică cât mai transparentă, operațională, astfel încât să nu fie complicate cu multe nivele. În funcțiile de bază pe care trebuie să le îndeplinească structura organizatorică se vor include: stabilirea și furnizarea bazei legale, identificarea și coordonarea drepturilor și a obligațiilor pentru membrii acesteia, stabilirea responsabilităților pentru organele de conducere.

În dependență de modul și scopul asocierii, se va stabili forma organizatorico-juridică, iar din tipul acesteia va reieși structura organizatorică potrivită sau specifică.

- Foarte des clusterelor atrag mari proiecte investiționale, proiecte inovaționale, care trebuie tratate altfel decât suntem noi obișnuiți. În acest scop, ar fi bine să fie *implementat treptat managementul prin proiecte*, unde managerul de proiect se va ocupa de gestiunea acestuia.

Trebuie să ținem cont de faptul că nu este nevoie de angajat un personal suplimentar, ci managerul pe proiect și echipa sa se delegează din cadrul întreprinderii, pentru a efectua un șir de activități într-o perioadă bine determinată (durata proiectului), după care revin fiecare la postul/funcția sa.

Astfel, de la ideea creării clusterului și până la funcționarea activă a lui în cadrul fiecărei întreprinderi, trebuie să fie delegate persoanele care se vor ocupa de modificările în cadrul întreprinderii sale, dar și în construirea unei bune funcționalități a clusterului. Deci, această echipă, condusă de un manager, va constitui echipa sistemului de management prin proiect, rezultatul activității căruia va fi clusterul.

- *Asigurarea funcționării tuturor subsistemelor, în special, cel informațional*, care posedă un rol foarte important în activitatea oricărei întreprinderi, dar și a clusterului, unde sunt mai multe întreprinderi situate la diferite distanțe una de cealaltă. Astfel, o atenție majoră se va acorda stabilirii modului de transmitere a informației (canale eficiente informaționale, codificarea și decodificarea) și asigurarea unui feed-back permanent. Un alt stat major îl deține subsistemul decizional (pe verticală sau orizontală – în dependență de structura organizatorică). Deoarece fiecare întreprindere își poate păstra autonomia, conducerea clusterului va fi decentralizată, unde toate deciziile strategice, prin coordonare, vor fi luate de nucleul clusterului.

Subsistemul organizatoric deține o funcție structural-constructivă și depinde, în mare parte, de structura organizatorică a firmei. Cu cât structura va fi mai solid construită, cu atât mai eficient vor decurge activitățile funcționale ale managerilor, deoarece prin structura organizatorică se stabilesc sarcinile, competențele și responsabilitățile anumitor manageri și executanți. Subsistemul metodologico-managerial presupune stabilirea anumitor metode și tehnici utilizate de manageri în activitățile sale, cu scopul eficientizării gestiunii la diferite nivele ierarhice.

- Clusterul, odată creat, trebuie dezvoltat în continuu. De acest aspect se poate ocupa mediul academic, compus din: Universitatea de Stat “B.P.Hasdeu” din Cahul, Colegiul Industrial-Pedagogic, Școala Micului Business, Universitatea “Dunărea de Jos” (Galați) și Incubatorul de afaceri în cadrul universității, creat în anul 2005 în colaborare cu Școala Micului Business și Camera Industriei și Comerț din Cahul. Mediul academic va fi principalul furnizor de idei inovative și cadre calificate, se va ocupa de cercetarea pieței, atragerea de proiecte inovaționale, internaționale, foarte necesar pentru cluster.

Dezvoltarea clusterului se poate realiza și prin stimularea de spin-off și start-up.

În acest context, spin-offs constau în transferul de cunoștințe, de know-how din domeniul universităților și institutelor de cercetare în activitatea economică, prin implicarea nemijlocită a salariaților acestora, care participă la acțiunile antreprenoriale [93, p.13], iar întreprinderile start-

up vor fi înființate pe o perioadă maximă de 3 ani, cu un număr de angajați de până la 20 de persoane și care implementează un rezultat obținut dintr-un proiect de cercetare sau o idee brevetată.

III. Etapa de Dezvoltare

Activitatea clusterului trebuie permanent monitorizată prin aprecierea eficienței clusterului (preventiv trebuie să fie stabilite metodele de determinare a acesteia, parametrii de bază) și analiza dărilor de seamă periodice (constituirea unor statistici trimestriale sau anuale). Monitorizarea dezvoltării eficiente a clusterului industrial, presupune aprecierea eficienței dezvoltării clusterului în următoarele direcții: organizatorică (competitivitatea întreprinderii, dezvoltarea relațiilor și legăturilor de colaborare, creșterea calității infrastructurii antreprenoriale pentru dezvoltarea clusterului), managerială (poziția pe piață, supremația tehnologică, capacitatea de reînnoire). Pentru aprecierea eficienței din punctul de vedere al programelor-țintă, se face analiza aportului clusterului la dezvoltarea social-economică a regiunii.

Drept bază metodologică poate servi aprecierea influenței clusterului asupra dezvoltării regionale, rezultatele vor servi în calitate de directive pentru politicile și strategiile economice naționale. În general, pot fi analizați următorii indicatori:

1. nivelul de ocupare a forței de muncă în zona situării întreprinderilor participante la cluster (rata șomajului, numărul de locuri de muncă față de numărul de persoane active);
2. raportul dintre salariul mediu din cluster și salariul mediu pe regiune;
3. nivelul Produsului Regional brut, creat la întreprinderile clusterului;
4. gradul de diversificare a economiei regiunii, unde funcționează clusterul;
5. complexitatea infrastructurii și nivelul de dezvoltare a acesteia în regiunea de funcționare a clusterului;
6. nivelul volumului producției industriale din cadrul clusterului față de nivelul mediu regional;
7. nivelul de investiții la întreprinderile participante față de nivelul mediu regional și mulți alți indicatori.

Efectele generale de constituire a clusterului agro-industrial pot fi:

- Crearea unei rețele eficiente de cultivare a produselor agricole, prelucrarea și realizarea acestora.
- Constituirea un sistem stabil de distribuire a tehnologiilor noi, a cunoștințelor, a produselor finite. În baza activității științifice regionale, se va crea o rețea tehnologică unică.
- întreprinderile componente ale clusterului vor avea priorități competitive, deoarece vor

avea posibilitatea să efectueze o specializare și standardizare internă, astfel reducând costurile de inovare.

- găsirea căilor inovaționale de creștere economică, prin crearea clusterului industrial și dezvoltarea antreprenoriatului în regiune.
- Clusterul agro-industrial va dezvolta IMM din regiune, oferindu-le acces mai mare la informațiile privind proiectele investiționale, proiecte de dezvoltare, de colaborare, la recrutarea specialiștilor calificați.

De fapt, dezvoltarea clusterului va contribui la dezvoltarea regiunii și, respectiv, la creșterea economico-socială prin satisfacerea cerințelor consumatorilor, oferirea unor produse calitative, dezvoltarea întreprinderilor și creșterea salariilor, sporirea nivelului de trai etc.

3.4. Concluzii la capitolul 3

1. Mai multe întreprinderi cu probleme sau reușite similare amplasate într-o proximitate geografică reprezintă antreprenoriatul din acea regiune. Republica Moldova este divizată în cinci regiuni de dezvoltare: RDN, RDC, RDS, UTA Gagauzia și municipiu Chișinău, unde, din punct de vedere economic, Regiunea de Dezvoltare Sud este cea mai slab industrializată și, respectiv, mai puțin dezvoltată. *Anume această regiune a fost selectată ca obiect de cercetare, cu scopul de a distinge cauzele principale de frânare a afacerilor antreprenoriale, care este potențialul inovațional al întreprinderilor industriale și care ar fi soluțiile pentru antreprenoriatul din această regiune.*

2. *Accentul în cercetarea antreprenoriatului regional s-a pus pe ramura industriei alimentare, care este principalul consumator în vederea prelucrării producției agricole. Evaluarea potențialului inovațional al întreprinderilor din RDS denotă faptul că principalele cauze a pasivității în inovare sunt: lipsa resurselor financiare, lipsa colaborării în vederea inovării, lipsa propriilor centre de cercetare-inovare, acțiunile statului în vederea impozitării. În acest sens, au fost evaluate 42 de întreprinderi cu diferite forme organizatorico-juridice și diferite genuri de activitate. Cu părere de rău, termenul de „inovație” este cunoscut doar conducătorilor întreprinderilor mari și de succes.*

3. În urma sondajului realizat, observăm că întreprinderile industriale din RDS inovează preponderent pentru a crea noi piețe de desfacere, pentru a găsi noi metode de motivare a angajaților, pentru a găsi noi furnizori de materie primă, pentru a procura noi echipamente. În general activitățile de inovare se realizează din surse proprii sau credite bancare. Cu toate acestea, produselor noi le revine doar 5-10.

4. Deoarece inovațiile devin un mijloc principal în lupta concurențială, în același timp, ele

dezvoltă și imaginea firmelor ce le implementează. Respectiv, dezvoltarea antreprenoriatului trebuie să înceapă din interiorul firmei, prin implementarea sistemului de management inovațional. Pentru implementarea acestui sistem, am propus un șir de pași necesari de parcurs, care prevăd modul de activitate în domeniul inovării. Implementarea în cadrul întreprinderilor din industria alimentară a acestui sistem va contribui la creșterea gradului de concurență a produselor din întreprinderi, crearea unei baze inovaționale, în vederea unei dezvoltări stabile a întreprinderii pe termen lung, asigurarea stabilității economice a întreprinderii.

5. Evaluarea principalelor probleme ce vizează industria alimentară regională a determinat ideea de creare a clusterului agro-industrial în RDS. Astfel, a fost determinat potențialul de clusterizare a regiunii date, în rezultatul căruia a fost propusă crearea clusterului agro-alimentar în raionul Cahul pentru ramura de panificație. Schema creării clusterului denotă și anumite avantaje pentru toate grupurile de participanți. Pentru dezvoltarea și funcționarea clusterului pe o perioadă îndelungată este nevoie de crearea unui program de dezvoltare, care va prevedea elaborarea unei strategii pe termen lung de funcționare a clusterului, cu planuri detaliate de acțiuni pe termen scurt și termen lung.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Rezultatele cercetării, au permis să formulăm următoarele **concluzii**:

1. În literatura de specialitate inovația a fost tratată diferit: ca proces, mijloc de schimbare, analizată din punct de vedere tehnic și tehnologic. În opinia noastră, *inovația este forța motrice a antreprenoriatului, iar antreprenoriatul, la rândul său, poate fi definit ca un proces de realizare a unui șir de activități interdependente în vederea inițierii, promovării și dezvoltării unei afaceri bazate pe inovații și cu elemente inovative, cu asumarea tuturor riscurilor specifice. Astfel, dezvoltarea unei economii poate fi atinsă prin dezvoltarea antreprenoriatului bazat pe inovații* [77, pp.25-27].

2. Dezvoltarea științelor și tehnologiilor, capabile să furnizeze avantaje competitive țării noastre la nivel mondial, ar trebui să devină „o idee inovatoare” la nivel național. Realizarea acesteia este posibilă prin crearea unei politici de inovare cu un sistem bine determinat și coordonat în toate ministerele. Implementarea acestei politici trebuie să fie produsă concomitent în toate domeniile principale: financiar (bunăstarea generală a statului și a societății); antreprenorial (crearea rețelelor de comunicare și cooperare dintre diferite departamente și subdiviziuni statale și particulare/private), consumatori (diferite categorii și păături sociale); învățământ (la toate nivelele) [122, p.158].

3. În vederea asimilării situației din țara noastră în domeniul dezvoltării antreprenoriatului prin inovare, a fost analizată situația țărilor vecine. Astfel, atât în țările UE, cât și în alte țări (Rusia, Belarus, Ucraina), politicile statului sunt orientate spre dezvoltarea antreprenoriatului inovațional prin crearea și susținerea elementelor infrastructurii inovaționale [66, pp.121-127].

4. Exemplul UE demonstrează că dezvoltarea economiei naționale, pornește de la dezvoltarea regiunilor, prin fortificarea centrelor de cercetare din acele regiuni. O regiune se va dezvolta atunci când va deveni un pol de atracție, iar acestea devin cu adevărat eficiente doar atunci când este dezvoltată infrastructura inovațională și antreprenorială [68, pp. 117-132; 84, pp. 129-136].

5. În rezultatul evaluării potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară a RDS, am constatat că întreprinderile nu sunt motivate să inoveze, întâmpină mari dificultăți financiare în procesul de inovare. Cadrul normativ-legislativ, care este în continuă perfecționare, încă nu stimulează elaborarea inovațiilor sau implementarea acestora. Lipsa informațiilor și a centrelor de informare în regiune cu privire la posibilitățile, sursele și perspectivele activității de inovare constituie un alt factor nefavorizant pentru antreprenoriat. Crearea și dezvoltarea elementelor de infrastructură inovațională în RDS reprezintă o necesitate pentru economia regională [69, pp. 65-79].

6. Dezvoltarea antreprenoriatului poate fi realizată, în primul rând, prin implementarea inovațiilor la nivel de întreprindere (implementarea sistemului de management inovațional și dezvoltarea organigramei, prin crearea subdiviziunelor specializate în inovații, implementarea strategiilor inovaționale), dar și prin asocierea întreprinderilor în clustere pentru a deveni mai competitive pe piață. Implementarea inovațiilor, la nivel de întreprindere industrială, presupune modul principal de creștere a competitivității producției, menținerea nivelului înalt de dezvoltare și profitabilitate [67, pp. 54-61].

Din concluziile expuse putem formula următoarele **recomandări**:

- *privind dezvoltarea antreprenoriatului la nivel național și regional*:

1. Considerăm că nivelul de dezvoltare a economiei naționale se va obține prin dezvoltarea antreprenoriatului cu ajutorul inovațiilor. În acest scop, statul ar trebui să întreprindă un șir de măsuri privind stimularea și promovarea activităților de inovare în cadrul întreprinderilor, a instituțiilor de învățământ superior, în centrele științifice de cercetare, prin diversificarea modalităților de finanțare, de stimulare preferențială a transferului tehnologic, prin extinderea bazei legislative în tot ceea ce urmărește producerea și lansarea de inovații.

2. Pentru a crea condiții favorabile pentru dezvoltarea inovațiilor în cadrul firmelor, ar trebui: să se reducă barierele administrative și instituționale de dezvoltare a antreprenoriatului, dezvoltarea infrastructurii inovaționale și de finanțare a inovațiilor, creșterea nivelului de investiții în inovare.

3. Formarea și dezvoltarea individuală a sistemelor regionale de inovare, la baza cărora sunt necesitățile și specificul antreprenoriatului regional, iar apoi integrarea acestora într-un sistem unic național, ar contribui atât la dezvoltarea antreprenoriatului regional, la dezvoltarea regiunilor, cât și la dezvoltarea economiei naționale. Această descentralizare ar permite dotarea cu tehnologii și utilaje noi a întreprinderilor din diferite regiuni, ceea ce va duce și la dezvoltarea regiunilor, creând, astfel, poli de atracție.

4. Crearea nucleelor regionale de dezvoltare ar duce la necesitatea pregătirii cadrelor calificate anume în aceste regiuni, ceea ce va contribui la constituirea centrelor științifice (sau perfecționarea și dezvoltarea celor existente), a instituțiilor de învățământ. Astfel, apare necesitatea de transformare a universităților în centre de cercetare cu destinație regională, pe lângă care vor fi dezvoltate și alte elemente ale infrastructurii (centre de consultanță, incubatoare, parcuri industriale și inovaționale), iar acestea, la rândul lor, vor atrage și investiții în regiuni.

5. Dezvoltarea economiei în baza inovațiilor se va obține prin crearea și dezvoltarea parteneriatelor strategice între organizațiile statale, între centre de cercetare și antreprenoriat. În vederea realizării acestor parteneriate, trebuie dezvoltate rețelele informaționale și tehnice, care

asigură întreprinderilor posibilitatea de orientare în mediul tehnologic contemporan, atragerea investițiilor în sectoarele industriale de perspectivă.

6. În vederea dezvoltării parteneriatelor dintre știință și mediul de afaceri, inclusiv prin dezvoltarea clusterelor regionale, este necesară lansarea unor proiecte de cercetare comune, atragerea de resurse financiare din bugetul național, finanțări pentru dezvoltarea regională și chiar fonduri europene pentru dezvoltarea transfrontalieră.

7. Crearea Clusterului „agro-industrial” în Regiunea de Dezvoltare Sud va permite formarea unui lanț valoric foarte important între producătorii de produse agricole, întreprinderile industriale, centrele de cercetare și organele publice locale. Cu toate prioritățile și perspectivele economice pe care le are această zonă, prin modul particular de dezvoltare, ar putea să devină una dintre cele mai atractive și dezvoltate regiuni.

- *privind dezvoltarea antreprenoriatului la nivel micro - (la nivel de întreprindere):*

8. În viziunea noastră, o întreprindere este prosperă atunci, când tinde spre schimbare. Promotorii schimbării sunt managerii care stimulează creativitatea personalului și implicarea în procesul de inovare continuă. Astfel, la fiecare întreprindere ar trebui să fie un lider-inovator, sau, cel puțin, un post de manager pe inovare, care se vor ocupa de procesul de cercetare – dezvoltare - inovare în cadrul firmei.

9. Dezvoltarea antreprenoriatului trebuie să înceapă din interiorul firmei, prin implementarea sistemului de management inovațional și crearea unei subdiviziuni suplimentare de „management al activității de inovare”. Pentru implementarea acestui sistem, am propus un șir de pași necesari de parcurs. Implementarea în cadrul întreprinderilor din industria alimentară a acestui sistem va contribui la creșterea gradului de concurență a produselor din întreprinderi, crearea unei baze inovaționale, în vederea unei dezvoltări stabile a întreprinderii pe termen lung, asigurarea stabilității economice a întreprinderii.

10. Crearea centrelor de practică în cadrul întreprinderilor industriale pentru instituțiile de învățământ superior ar permite identificarea de către studenți a problemelor existente în cadrul întreprinderilor, dar și formularea propunerilor pentru soluționarea acestora. Astfel, întreprinderile vor avea un flux nou de informații, vor avea acces la cercetările făcute de către profesori și grupe de studenți, dar și la inovațiile propuse de aceștia. Prin astfel de colaborare, poate fi depășită și lipsa bazei tehnico-materiale necesară experimentărilor.

BIBLIOGRAFIE

În limba română:

1. Alpopi C. Creativitate și Inovare. <http://www.Biblioteca-Digitala.Ase.Ro/Biblioteca/Carte2>. (vizitat 11.01.2016)
2. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2009. 576 p.
3. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2010. 572 p.
4. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2011. 564 p.
5. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2012. 560 p.
6. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2013. 556 p.
7. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2014. 558 p.
8. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2015. 566 p.
9. Anuarul Statistic al Republicii Moldova. Chișinău, 2016. 688 p.
10. Badâr I. Dimensiunea economică a proprietății intelectuale. Chișinău: AGEPI, 2014. 320 p.
11. Baloiu L.M. Managementul inovației: viitorul întreprinderii, întreprinderea viitorului. București: Eficient, 1995. 357 p.
12. Baloiu L., Frăsineanu I. Gestiunea inovației. București: Economică, 2001. 432 p.
13. Baloiu L., Frăsineanu I., Frăsineanu C. Management inovațional. București: ASE, 2001. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2>. (vizitat 11.01.2016)
14. Baloiu L., Frăsineanu I., Popescu C. Inovarea în economie. București: Economică, 2004. 342 p.
15. Bugaian L., Catanoi V., Cotelnic A. ș.a. Antreprenoriat: inițierea afacerii. Universitatea Tehnică din Moldova. Chișinău: „Elena-V.I.” SRL, 2010. 344 p.
16. Business Consulting Institute. Studiu de fezabilitate pentru crearea parcului industrial Cantemir. Ianuarie, 2011. (vizitat 12. 10.2013). http://www.mec.gov.md/sites/default/files/document/studiu_de_fezabilitate_pi_cantemir_rom.pdf
17. Centrul de Formare și Perfecționare „Perfect Service”. Calea spre cunoaștere. Educație continuă. <http://www.perfect-service.ro/despre.php> (vizitat 11.01. 2016)
18. Ciobanu I., Ciulu R. Strategiile competitive ale firmei. Iași: Polirom, 2005. 336 p.
19. Ciobanu S. Rolul inovării în dezvoltarea social-economică a țării. In: INNO VIEWS. Buletin informativ-analitic AITT., decembrie 2009, pp. 2-3
20. Codul cu privire la știință și inovare al Republicii Moldova. Nr. 259 din 15.07.2004. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2004, nr. 125-129, art. 663
21. Comisia Europeană. Comunicare a Comisiei Către Parlamentul European, Consiliu, Comitetul Economic și Social European și Comitetul Regiunilor: Planul de Acțiune Antreprenoriat 2020. Relansarea spiritului de întreprindere în Europa. COM(2012) 795 final. Bruxelles, 2013. <http://eur-lex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=COM:2012:0795:FIN:ro:PDF> (vizitat 11.01.2016)
22. Comunicarea Comisiei către Consiliu, către Parlamentul European, către Comitetul Economic și Social European și Către Comitetul Regiunilor, Bruxelles, 5.11.2008 . [http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52008DC0652R\(01\)](http://eur-lex.europa.eu/legal-content/RO/TXT/?uri=CELEX:52008DC0652R(01)) (vizitat 11.06. 2016)
23. Comisia Națională a Pieței Financiare. Asociații de economii și împrumut. <http://www.cnpf.md/md/asoc/> (vizitat 14.07. 2014)
24. Cozmâncă M. ș.a. Inovarea în întreprinderile mici și mijlocii. Chișinău: Tehnica-Info, 2002. 242 p.
25. Dispoziția Guvernului privind Cadrul Bugetar pe termen mediu 2012-2014. Nr. 129 din 29 decembrie 2011. Chișinău, 2011. <http://www.mf.gov.md/middlecost/CCTM2014> (vizitat 11.01.2016)
26. Drucker P. Inovația și sistemul antreprenorial: practică și principii. București: Enciclopedică, 1993. 190 p.
27. Duca D. Perfecționarea managementului inovațional în sectorul privat al Republicii Moldova. Teză de doctor. Chișinău, 2014. 164 p.
28. Institutul Iricson. Evaluarea situației actuale a modului de raportare a performanțelor în domeniul inovării și transferului tehnologic la nivel național. Centrul de informare tehnologică. Septembrie, 2011. [http://www.romaniainoveaza.ro/media/Resurse/24120%20-%20Activ.2%20-%20Raport%20evaluare%20situatia%20actuala%20sistem%20\(A.1.6\).pdf](http://www.romaniainoveaza.ro/media/Resurse/24120%20-%20Activ.2%20-%20Raport%20evaluare%20situatia%20actuala%20sistem%20(A.1.6).pdf) (vizitat 29 noiembrie 2014)
29. Frăsineanu C. Tehnologie și inovare. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=328&idb=> (vizitat 29.11. 2014)

30. Frăsineanu I. Managementul inovației. Ploiești: Universității din Ploiești, 2004. 170 p.
31. Gavrilă T., Lefter V. Managementul general al firmei. Ediția a 2-a. București: Economică, 2004. 320 p.
32. Gresoi S.G., Gheorghe A., Customers and the Market Needs in a Different Light: Blue Ocean Strategy, Revista Română de Statistică – Supliment Trim II/2012, p. 396. http://www.revistadestatistica.ro/suplimente/2012/2/srrs2_2012a62.pdf (vizitat 03.04. 2017).
33. Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. Nr. 685 din 13.09.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 198-204 (740).
34. Strategia națională în domeniul proprietății intelectuale până în anul 2020. Hotărârea Guvernului nr. 880 din 22.11.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 245-247 (951).
35. Strategia inovațională a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”. Hotărârea Guvernului nr. 952 din 27.11.2013. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2013, nr. 284-289 (1063).
36. Strategia de dezvoltare a industriei pe perioada până în anul 2015. Hotărârea Guvernului nr. 1149 din 05.10.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2006, nr. 164-167 (1243).
37. Strategia de reformă a cadrului de reglementare de stat a activității de întreprinzător. Hotărârea Guvernului nr. 104 din 01.02.2007. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007, nr. 21-24 (131).
38. Concepția dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova. <http://lex.justice.md/index.php?action=view&view=doc&lang=1&id=349315> (vizitat 15.11.2015)
39. Hrișcev E. Managementul inovațional. Chișinău: ASEM, 2001. 534 p.
40. Informație privind implementarea Programului de stat de susținere a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii în anul 2010. <https://www.google.md/url?sa=t&rct=j&q=&esrc=s&source=web&cd=1&cad=rja&uact=8&ved=0ahUK Ewi-pob6z8rNAhWLOhQKHUbjCCsQFggZMAA&url=http%3A%2F%2Fwww.mec.gov.md%2Fsites%2Fdefault%2Ffiles%2Fdocument%2Fattachments%2Fimplementarea-programului-de-stat-de-sustinere-a-sectorului-intreprinderilor-mici-si-mijlocii-in-anul-2010.doc&usq=AFQjCNH1c29RYngXFihWbHbl54yhYRe5LA> (vizitat 12.11. 2013)
41. Istocescu A. Managementul intraprenorial. <http://www.biblioteca-digitala.ase.ro/biblioteca/carte2.asp?id=200&idb=> (vizitat 29.06. 2013)
42. Jalencu M., Rugină-Matran V., Balmuş-Andone M. Management inovațional și transfer tehnologic. Ghidul antreprenorului inovativ. Chișinău: CEP USM, 2015, 212 p.
43. Legea Republicii Moldova cu privire la principiile de bază de reglementare a activității de întreprinzător. Nr. 235-XVI din 20.07.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2006, nr. 126-130 (627)
44. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2007. Nr. 348 din 23.11.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2006, nr. 189-192 (893)
45. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2008. Nr. 254 din 23.11.2007. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007. Nr. 192-193 (art. 745)
46. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2009. Nr. 244-XVI din 21.11.2008. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2008, nr. 223-225 (824)
47. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2010. Nr. 133 din 23.12.2009. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2009, nr. 193-196 (619) .
48. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2011. Nr. 52 din 31.03.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2011, nr. 63-64 (151)
49. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2012. Nr. 282 din 27.12.2011. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 19-20 (46)
50. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2013. Nr. 249 din 02.11.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 263-269 (853)
51. Legea Republicii Moldova privind legea bugetului de stat pe anul 2014. Nr. 339 din 23.12.2013. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2014, nr. 14-16 (34)

52. Legea Republicii Moldova cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Nr. 845-XII din 03.01.1992. In: Monitorul Parlamentului. 1994, nr. 2 (33)
53. Legea Republicii Moldova cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare. Nr. 138-XVI din 21.06.2007. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007, nr. 107-111 (476)
54. Leuca T. Inovația și tehnologia. Oradea: Universitatea din Oradea, 2008. 126 p.
55. Programul Operațional Comun România-Ucraina-Republica Moldova 2007-2013. Ministerul Dezvoltării Regionale și a Construcțiilor.
<http://www.mdrc.gov.md/pageview.php?l=ro&idc=170&id=2247&t=/Colaborare-internationala/Colaborare-multilateral/Programul-Operational-Comun-Romania-Ucraina-Republica-Moldova-2007-2013/> (vizitat 12.10. 2013).
56. Nicolescu O. Sisteme metode și tehnici manageriale ale organizației. București: Economică, 2000. 528 p.
57. Niculiță L. Managementul proiectelor de cercetare. București: Conspress, 2005. 114 p.
58. Ordonanță de Guvern privind cercetarea științifică și dezvoltarea tehnologică. Nr. 57 din 16.08.2002. In: Monitorul Oficial al României. 2002, nr. 643.
http://www.cdep.ro/pls/legis/legis_pck.act_text?idt=37578 (vizitat 11.01.2016)
59. Petroia A., Agachi I. Impozitul pe venit al persoanelor juridice - între necesitate și instrument de educație fiscală. In: Economica, 2011, nr. 2 (76), pp. 115-117
60. Philiponner N., Mechelen L., Richter A. Competitivitatea și dezvoltarea sectorului privat: Republica Moldova 2011: Încurajarea Dezvoltării Sectorului IMM. Chișinău: Imona Grup SRL, 2011. 112 p.
61. Popa A. Managementul strategic al dezvoltării regionale în contextul integrării în spațiul european. Teză de doctor habilitat. Chișinău, 2009. 290 p. <http://www.cnaa.md/thesis/12884/> (vizitat 11.01.2016)
62. Popescu, D. Competitivitatea întreprinderilor mici și mijlocii. București: Economică, 2001. 192 p. ISBN 9735905612
63. Popovici Gh., Bucatănschi A. Afaceri inovaționale: esența și metodele de administrare. Chișinău: Arc, 2013. 168 p.
64. Principalii indicatori social-economici pe regiuni de dezvoltare, raioane și municipii, 2011.
<http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2211> (vizitat 12.10.2013)
65. Roșca-Sadurschi L. Infrastructura inovațională dezvoltată - succesul unei economii inovaționale. In: Analele Științifice ale Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2013, vol. IX , pp. 121-127.
66. Roșca-Sadurschi L. Inovarea ca strategie esențială a unei afaceri competitive. În: Conferința națională cu participare internațională „Strategii și politici de management în economia contemporană”, 29-30 martie 2013. Chișinău, 2013. pp. 214-217
67. Roșca-Sadurschi L., Antohi L., Zarișneac N. Rolul clusterelor în dezvoltarea regională. In: Buletinul Științific al Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2013, nr. 1 (7), pp. 48-66
68. Roșca-Sadurschi L., Antreprenoriatul în Republica Moldova - starea actuală. In: Conferința Științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 3-4 mai 2012. Cahul: USCH, 2012, vol. 2, pp.117-132
69. Roșca-Sadurschi L., Problematika realizării inovațiilor în industria alimentară (în baza exemplului Regiunii de Dezvoltare Sud). In: Conferința Științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 12-13 mai 2011. Cahul: USCH, 2011, vol. 2, pp. 65-77
70. Rânea C. ș.a. Bazele managementului inovării și transferului tehnologic. București, 2012.
http://www.cviu.ro/documents/02_CVIU_Curs_Bazele_mangementului_ITT.pdf (vizitat 11.01.2016)
71. Russu C. Managementul întreprinderilor mijlocii. București: Expert, 1996. 428 p.
72. Russu C. Management: concepte, metode, tehnici. București: Expert, 1993. 355 p.
73. Sandu P. Management pentru întreprinzători. București: Economică, 1997. 208 p.
74. Sandu S. Inovarea, competență tehnologică și creștere economică. București: Expert, 2002. 219 p.
75. Sandu S., Ioan-Franc, V. Creativitate și inovare. Studii și cercetări economice. București, 2006
76. Sasu C. Inițierea și dezvoltarea afacerilor. Iași: Polirom, 2003. 277 p.
77. Sadurschi L. Dezvoltarea antreprenoriatului prin inovare și noi modalități de finanțare a acesteia. In: Economica, 2008, nr. 3 (63), pp. 25-28
78. Sadurschi L. Inovația ca bază a dezvoltării întreprinderilor din industria alimentară. In: Analele Științifice ale Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2006, vol. 2, pp. 167-171

79. Sadurschi L. Impactul potențialului economic și inovațional regional la dezvoltarea economico-socială a țării. In: Analele Științifice ale Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 2007, vol. 3, pp. 199-204
 80. Sadurschi L. Creșterea potențialului inovațional al țărilor CSI și politicile de stimulare a inovării. In: Intellectus, 2009, nr. 1, pp. 80-86
 81. Sadurschi L. Experiența Europeană în susținerea, dezvoltarea și protejarea inovațiilor. In: Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, 19-20 aprilie 2007. Ediția a 5-a. Chișinău: ASEM, 2007, vol. 1, pp. 51-53
 82. Sadurschi L. Necesitatea și efectele realizării politicilor inovaționale. In: Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, 18-19 aprilie 2008. Ediția a 6-a. Chișinău: ASEM, 2008, vol. 1, pp. 18-20
 83. Sadurschi L. Modalități de finanțare a activității inovaționale. In: Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 16-17 aprilie 2008. Cahul: USCh, 2008, vol. 2, pp. 87-94
 84. Sadurschi L. Starea actuală și problemele industriei Republicii Moldova. In: Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 30 aprilie 2009. Cahul: USCh, 2009, vol. 2, pp. 129-139
 85. Sârbu I., Georgescu N. Managementul întreprinderii. Sibiu: Alma Mater, 2003. 176 p.
 86. Situația social-economică a Republicii Moldova în anul 2015. <http://www.statistica.md/pageview.php?l=ro&idc=263&id=2209> (vizitat 03.04.2017)
 87. Stratan A. Potențialul inovațional și impactul inovațiilor asupra performanțelor întreprinderii. În: Analele Institutului Național de Cercetări Economice, Ediția a IV-a / nr. 1, Chișinău, 2014, p. 8
 88. Strategia de cheltuieli în cadrul programului Știință și Inovare pe anii 2012-2014 http://www.mf.gov.md/common/files/CCTM%202012-2014/Anexa_15_Stiinta.pdf (vizitat 11.01.2016)
 89. Strategia de Dezvoltare Regională Sud. 2012. http://adrSud.md/public/files/publication/Strategia_de_Dezvoltare_Regional_Sud_revizuit.pdf (vizitat 12.10.2013)
 90. Strategia fiscal-bugetară pe perioada 2012-2014. 2011. <http://discutii.mfinante.ro/static/10/Mfp/strategbug/SFB2012-2014.pdf> (vizitat 12.10.2013)
 91. Tobarra S., De Rituero R. M. Europa – codașă în domeniul inovației. 2011, 3 februarie. <http://www.voxeurop.eu/ro/content/article/489791-europa-codasa-domeniul-inovatiei> (vizitat 12.10.2013).
 92. Tripon A. Managementul inovării. Sinteze și aplicații. Târgu-Mureș: Universității „Petru Maior”, 2007.
 93. Ursu D. Crearea și dezvoltarea afacerilor - Planul de afaceri. <http://www.ccisalaj.ro/proj/modul4.pdf> (vizitat 29.11.2014).
- În limba franceză și engleză:
94. Amabile T.M. et al. Assessing the Work Environment for Creativity. In: Academy of Management Journal, 1996, vol. 39, no. 5, pp. 1154-1184. <http://people.wku.edu/richard.miller/amabile.pdf> (vizitat 07.06.2017).
 95. Atkinson R.D., Ezell S.J., Nager A.B., Contributors and detractors: ranking countries' impact on Global Innovation. The Information Technology and Innovation Foundation. January 2016. <http://www2.itif.org/2016-contributors-and-detractors-executive-summary.pdf> (vizitat 18.05.2017).
 96. Centre for entrepreneurship and business. Entrepreneurial activities in Romanian. 2007. <http://www.kfacts.ia.ro/index.php?page=entrepreneurial-activities-in-romania> (vizitat 12.10.2013).
 97. Creativity. In: Encyclopedia Britannica. <http://www.britannica.com/topic/creativity> (vizitat 29.11.2014).
 98. Drucker P.F. Innovation and Entrepreneurship: practice and principles. New York: PerfectBound, 2002. 277 p.
 99. Enterprise Surveys: Moldova – country profile 2009 <http://documents.worldbank.org/curated/en/2009/01/10904876/enterprise-surveys-moldova-country-profile-2009> (vizitat 12.10.2013).
 100. European Commission. http://ec.europa.eu/index_en.htm (vizitat 18.05.2015).
 101. Galindo M., Guzman J., Ribeiro D. Entrepreneurship and Business: A Regional Perspective. Luxembourg: Springer, 2009. 308 p.

102. Gartner W.-B. Who is an entrepreneur? Is the wrong question. In: *Entrepreneurship Theory & Practice*, été. 1989, pp. 47-68
103. Gartner W.-B. What are we talking about when we talk about entrepreneurship? In: *Journal of Business Venturing*. 1990, no 5, pp. 15-28
104. Gasse Y., D'amours A. *Profession entrepreneur avez vous le profil de l'emploi*. Montréal: Les Éditions Transcontinental, 2000
105. Godin B. National innovation system: the system approach in historical perspective. 2007. http://www.csiic.ca/PDF/Godin_36.pdf (vizitat 12.10.2013).
106. Global Innovation Index 2017. Innovation Feeding the World, Cornell University, INSEAD, and the World Intellectual Property Organization, 2017. <https://www.globalinnovationindex.org/gii-2017-report#> (vizitat 06.06.2017)
107. Gresoi S.G., Gheorghe A., Customers and the Market Needs in a Different Light: Blue Ocean Strategy, *Revista Română de Statistică – Supliment Trim II/2012*, p.396 http://www.revistadestatistica.ro/suplimente/2012/2/srrs2_2012a62.pdf (vizitat 12.07.2017).
108. Hammer M., Champy J. *Reengineering the corporation: a manifesto for business revolution*. New York: Harper Business, 1993. 223 p.
109. Indicateurs de l'entrepreneuriat et registres d'entreprises: importance de la comparabilité internationale. In: *Panorama de l'entrepreneuriat*. 2011, pp. 15-16 <http://www.oecd-ilibrary.org/docserver/download/3011022ec003.pdf?expires=1458597361&id=id&accname=guest&checksum=D6903ED790E8882E25ADC66D7EDE40A3> (vizitat 12.10.2013).
110. Innovation Union Scoreboard 2015. http://ec.europa.eu/growth/industry/innovation/facts-figures/scoreboards/index_en.htm (vizitat 03.02.2016).
111. Innovation Union Competitiveness: report. Luxembourg, 2011. http://ec.europa.eu/research/innovation-union/index_en.cfm?section=competitiveness-report&year=2011 (vizitat 01.08.2013).
112. Investing in research: an action plan for Europe. COM(2003) 226 final/2. Brussels, 2003. <http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/226/en.pdf> (vizitat 12.10.2013)
113. Julien P.-A. *Entrepreneuriat régional et économie de la connaissance: une métaphore des romans policiers*. Quebec: Presses de l'Université du Québec, 2005. 408 p.
114. Korotayev A.V., Tsire S.V. Spectral Analysis of World GDP Dynamics: Kondratieff Waves, Kuznets Swings, Juglar and Kitchin Cycles in Global Economic Development, and the 2008-2009 Economic Crisis. In: *Structure and Dynamics: e-journal of Anthropological and Related Sciences*, 2010, vol. 4 (1). <http://escholarship.org/uc/item/9jv108xp> (vizitat 21.11.2014)
115. L'innovation et l'entrepreneuriat. http://www.pearson.ch/download/media/9782744072765_SP_strategique_chap9.pdf (vizitat 12.10.2013).
116. Link A.N., Siegel D.S. *Innovation, Entrepreneurship and Technological Change*. Oxford: Oxford University Press, 2007. 224 p.
117. Mansfield E. *Innovation, technology and the economy: the selected essays*. Aldershot, 1995. 696 p.
118. Morris M.-H. *Entrepreneurial intensity: Sustainable advantages for individuals, organization, and societies*. Westport: Quorum Books, 1998. 170 p.
119. Organisation for Economic Co-operation and Development. Oslo Manual: The Measurement Of Scientific And Technological Activities, Proposed Guidelines For Collecting And Interpreting Technological Innovation Data. <https://www.oecd.org/sti/inno/2367580.pdf> (vizitat 12.11.2013).
120. Programme d'indicateurs de l'entrepreneuriat: rapport d'étape et propositions de définitions et d'indicateurs clés. Paris: OCDE, 2007. <http://ec.europa.eu/eurostat/fr/web/structural-business-statistics/entrepreneurship/indicators> (vizitat 12.11.2013)
121. Roșca-Sadurschi L. Ways to stimulate and promote innovation in entrepreneurship in the Coastal Area. In: *Journal of Danubian Studies and Research*. Galați, 2012, vol. 2, no. 1, pp. 144-157.
122. Roșca-Sadurschi L. Modern organization of entrepreneurial business. In: *Journal of Danubian Studies and Research*. Galați, 2013, vol. 3, no. 2, pp. 149-160
123. Rothwell R. Successful industrial innovation: critical success factors for the 1990s. In: *R&D Management*. 1992, vol. 22, no. 3, pp. 221-239. http://www.academia.edu/4924047/Rothwell_1992 (vizitat 12.11.2013)

124. Say, J.-B. A treatise on political economy. New Brunswick: Transaction Publishers, 2001. 488 p.
125. Schwab K., Xavier Sala-i-Martin, Samans R. The Global Competitiveness Report 2016–2017. Published by the World Economic Forum. Geneva, 2016, 400p. http://www3.weforum.org/docs/GCR2016-2017/05FullReport/TheGlobalCompetitivenessReport2016-2017_FINAL.pdf (vizitat 11.05.2017)
126. Summaries of EU legislation. Entrepreneurship in Europe. <http://eur-lex.europa.eu/browse/summaries.html> (vizitat 22.11.2014)
127. Synthèse des stratégies régionales d'innovation des régions françaises: synthèses d'étude. 2012, janvier. 39 p. http://www.europe-en-france.gouv.fr/content/download/18098/151650/file/DATAR%20SRI_PLAQUETTE_TBD.pdf (vizitat 18.05.2015)
128. Timmons J. The entrepreneurial mind. Brick House Publishing Company, 1989. 187 p.
129. Thorstein V. The theory of the business enterprise. New Brunswick: Transaction Books, 1904. 137 p. <http://www.unilibrary.com/ebooks/Veblen,%20Thorstein%20-%20The%20Theory%20of%20Business%20Enterprise.pdf> (vizitat 18.05.2015)
130. Webster's Encyclopedic Unabridged Dictionary of the English Language. New York: Gramercy Books, 1996. 2256 p. <https://ro.wikipedia.org/wiki/Creativitate> (vizitat 18.03.2015)
131. Wikiversity. Introduction au management de l'innovation. http://fr.wikiversity.org/wiki/Introduction_au_management_de_l%27innovation/ (vizitat 12.10.2013).
132. World Intellectual Property Indicators. WIPO Economics & Statistics Series. 2013 http://www.wipo.int/edocs/pubdocs/en/intproperty/941/wipo_pub_941_2013.pdf (vizitat 12.10.2013)

În limba rusă:

133. Акаев А.А., Гринберг Р.С., Гринин Л.Е. и др. Кондратьевские волны: аспекты и перспективы. Волгоград: Учитель, 2012. 384 стр.
134. Асаул А.Н., Войнаренко М.П., Ерофеев П.Ю. Организация предпринимательской деятельности: учебник. СПб: Гуманитика, 2004. 448 стр.
135. Багиев Г.Л., Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности: учебное пособие. Санкт-Петербург: СПбГУЭФ, 2001. 231 стр.
136. Балабанов И.Т. Инновационный менеджмент: учебное пособие для вузов. СПб: Пример, 2001. 304 стр.
137. Быковский В.В. и др. Организация и финансирование инноваций. Тамбов: ТГТУ, 2006. 116 стр.
138. Быков А.Н. Инновационная политика в условиях глобализации. В: Модернизация экономики: факторы инструменты, проблемы. Серия Проблемы постсоветских стран. Москва, 2006, № 8, стр. 11-55
139. Буз О.В., Гришанова Н.Н. Формирование инновационной инфраструктуры как фактора модернизации региональной инновационной среды. В: Экономика и управление в XXI веке: тенденции развития 2013, № 10. <http://cyberleninka.ru/article/n/formirovanie-innovatsionnoy-infrastruktury-kak-faktora-modernizatsii-regionalnoy-innovatsionnoy-sredy#ixzz44mHnUqA6> (vizitat 23.03.2013)
140. Вольский А. Инновационный фактор обеспечения устойчивого экономического развития. В: Вопросы Экономики. 1999, № 1, стр. 4-12.
141. Воронов А.А., Дыльнова З.М. Предпринимательство как особый вид социальной деятельности. В: Известия Саратовского университета. Серия Социология. Политология. Выпуск 1/2. Саратов, 2005, том 5. http://www.sgu.ru/sites/default/files/journals/izvestiya/pdf/2013/12/13/2005_tom_5.1.pdf (vizitat 23.03.2013)
142. Гальчинський А.С., Гесцьтаїн В.М. Стратегія економічного і соціального розвитку України (2004-2015) шляхом Європейської інтеграції. Київ: ІВЦ Держкомстату України, 2004. http://shron.chtyvo.org.ua/Halchynskyi_Anatolii/Stratehiia_ekonomichnoho_i_sotsialnoho_rozvytku_Ukrainy_2004-2015_shliakhom_yevropeiskoi_intehratsii.pdf (vizitat 23.03.2013)
143. Державна Служба Статистики України. <http://ukrstat.gov.ua/> (vizitat 22.05.2017)
144. Евдокимова Т.Г., Маховикова Г.А., Ефимова Н.Ф. Инновационный менеджмент. СПб: Вектор, 2005

145. Евсеев О.С., Коновалова М.Е. Развитие Инновационной Инфраструктуры в Условиях Модернизации Национальной Экономики. В: Fundamental Research №9, 2012. Самарский государственный экономический университет, стр 220-224 <http://www.fundamental-research.ru/pdf/2012/9-1/30208.pdf> (17.07.2013)
146. Журнал „Инновации”. <http://maginnov.ru/> (vizitat 12.10.2013)
147. Завлина П.Н., Казанцева А.К., Миндели Л.Э. Основы инновационного менеджмента: теория и практика: учеб. пособие. Москва: ОАО „НПО”, Изд-во „Экономика”, 2000. 475 стр.
148. Ильенковой С.Д. Инновационный менеджмент. Москва: Юнити, 1997. 308 стр.
149. Кейнс Дж. М. Общая теория занятости, процента и денег: избранное. Москва: Эксмо, 2007. 960 стр.
150. Кирьяков А.Г., Максимов В.А. Основы инновационного предпринимательства. Ростов-на-Дону: Феникс, 2002. 160 стр.
151. Ковалев М.М., Шашко А.А. Инновационный потенциал регионов Беларуси: состояние и перспективы. <http://www.bsu.by/Cache/pdf/50663.pdf> (vizitat 12.10.2013)
152. Колесник О.П. Инфраструктурная составляющая инновационного развития. В: Бизнесинформ. Харьков, 2010, № 1. http://www.nbu.gov.ua/old_jrn/Soc_Gum/Bi/2010_1/9-15.pdf (vizitat 12.10.2013)
153. Колосова Т., Заглумина Н. Технология выбора инновационной стратегии развития предприятия. <http://1fin.ru/?id=857> (vizitat 15.11.2016)
154. Коробейников О.П., Трифилова А.А., Коршунов И.А. Роль инноваций в процессе формирования стратегии предприятий. В: Менеджмент в России и за рубежом. 2000, № 3, стр. 29-43
155. Козловский В.А. Производственный менеджмент: учебник. Москва: ИНФРА-М, 2003. 574 стр.
156. Кравченко С., Кладченко И. Исследование сущности инновационного потенциала. <http://masters.donntu.org/2008/fem/dolzhenkova/library/article7.htm> (vizitat 12.10.2013)
157. Кристенсен К.М., Рейнор М. Решение проблемы инноваций в бизнесе. Как создать растущий бизнес и успешно поддерживать его рост: учебное пособие. Москва: Альпина, 2004. 290 р. http://www.projects.innovbusiness.ru/content/document_r_6C36783E-4358-4EED-B15E-5D56E89B266C.html (vizitat 12.10.2013)
158. Левитская А.П. Проблемы и тенденции инновационного развития РМ: региональный аспект. Комрат: УДК, 2014. 222 стр.
159. Медынский В.Г., Ильдеменов, С.В. Реинжиниринг инновационного предпринимательства. Москва: Юнити, 1999. 414 стр.
160. Мишковец Н.М. Инновационная деятельность предприятий: учебное пособие. Рени: Ренийский институт Днепропетровского университета экономики и права, 2008. 149 с. стр.
161. Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент: учебное пособие. Нижний Новгород: ННГУ, 1997. 187 стр.
162. Национальный научно-технический портал Республики Беларусь. <http://scienceportal.org.by/news/a7595a1dc79bb513.h> (vizitat 12.10.2013)
163. Национальный центр по мониторингу инновационной инфраструктуры научно-технической деятельности и региональных инновационных систем. <http://www.miris.ru/> (vizitat 28.07.2013).
164. Некипелова А.Д. Популярная экономическая энциклопедия. Москва: Большая Российская Энциклопедия. 2001. 367 стр.
165. Никсон Ф. Инновационный менеджмент. Москва: Экономика, 1997. 240 стр.
166. Ойши В. Основные принципы экономической политики. Москва: Прогресс, 1995. 496 стр.
167. Пресс-бюллетень «Новости науки и технологий» ГКНТ № 12 (74) 2012 год http://www.belisa.org.by/pdf/2012/Press_Bull_74_2012.pdf (vizitat 18.12.2013)
168. Постановление Совета Министров Республики Беларусь о Стратегия Республики Беларусь в сфере интеллектуальной собственности на 2012-2020 годы: № 205 от 02.03.2012. <http://www.gknt.gov.by/opencms/opencms/ru/is/is3/> (vizitat 12.10.2013)
169. Распоряжение Правительства Российской Федерации о Стратегии инновационного развития Российской Федерации на период до 2020 года: № 2227 от 08.12.2011. <http://government.consultant.ru/page.aspx?1593085> (vizitat 15.08.2013)
170. Резникова А., Петлевой В. Финансирование инноваций не принесло плодов для экономики. В:

- РБКdaily: ежедневная деловая газета. 2012, 9 февраля.
- 171.Рошка-Садурски Л. Способы стимулирования инновационной деятельности в национальной экономике. В: Наука и образование в современном университете в контексте международного сотрудничества: международная научно-практическая конференция, посвященная 20-и летию Независимости Украины, 24 мая 2011. Мариуполь, 2011, стр. 182-183
 - 172.Рошка-Садурски Л. Современные проблемы и тенденции финансирования инновационной деятельности. В: Финансовая безопасность и экономический рост: домохозяйство, предприятие, регион, государство: международная научно-практическая конференция, 6-7 октября 2011. Полтава, 2011, стр. 90-92
 - 173.Санто Б. Инновация как средство экономического развития. Москва: Прогресс, 1996. 318 стр.
 - 174.Светульников М.Г., Светульников С.Г. Предпринимательство и инновации. Ульяновск: УлГТУ, 2010. 128 стр.
 - 175.Соколов Д.В., Титов А.Б., Шабанова М.М. Предпосылки анализа и формирование инновационной политики. СПб: ГУЭФ, 1997. 133 стр.
 - 176.Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями. Москва: Экономика, 1989. 285 стр.
 - 177.Толковый словарь „Инновационная Деятельность”. Термины инновационного менеджмента и смежных областей. Среда инновационная http://innovative_activities.academic.ru/524 (vizitat 11.01.2016).
 - 178.Трифтлова А.А. Анализ инновационного потенциала предприятия. <https://domashke.com/referati/referaty-po-menedzhmentu/referat-analiz-innovacionnogo-potenciala-predpriyatiya> (vizitat 12 octombrie 2013)
 - 179.Трофимова О.М. Методические рекомендации по выявлению и анализу кластеров в экономике старопромышленного региона. В: Научный Вестник Уральской Академии Государственной Службы. 2011, № 2(15), стр. 108-114
 - 180.Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: учебник для вузов. Москва: ЗАО „Бизнес-школа”, „Интел-Синтез”, 1998. 609 стр.
 - 181.Федеральная Служба Государственной Статистики. Россия и страны мира 2010. http://www.gks.ru/bgd/regl/b10_39/Main.htm (vizitat 12.10.2013)
 - 182.Хизрич Р., Питерс М. Предпринимательство или как завести собственное дело и добиться успеха. Москва: Прогресс-Универс, 1999. 160 стр.
 - 183.Ходунова Е.С. Бизнесы-инкубаторы в России: анализ современного состояния и направления развития. В: Менеджмент сегодня. 2006, № 5 (35), сентябрь, стр. 284-293
 - 184.Шалбаева А. Совершенствование организационно-экономического механизма инновационного развития предприятия и разработка модели функционирования инновационных структур // Фундаментальные исследования. 2014. № 1. стр.92-102; <https://www.fundamental-research.ru/ru/article/view?id=33512> (vizitat 02.11.2016)
 - 185.Шляхто И.В. Оценка инновационного потенциала промышленного предприятия. В: Вестник Брянского государственного технического университета. Брянск, 2006, № 1 (9), стр. 109-115.
 - 186.Шумпетер Й. Теория экономического развития. Перевод В.С. автономова. Москва: Директмедиа Паблишинг, 2008. 401 стр.

Referințe la documente electronice:

- 187.Агенția pentru Inovare și Transfer Tehnologic. <http://aitt.md/ru/> (vizitat 10.05.2017)
- 188.Агенția de Stat pentru Proprietatea Intelectuală. <http://www.agepi.md/ro> (vizitat 02.06.2017)
- 189.Banca de date statistice Moldova. <http://statbank.statistica.md/pxweb/pxweb/ro/?rxid=a155ca36-91e0-4f30-8357-deda56d1cd0a> (vizitat 20.05.2017)
- 190.Caravana cultură și antreprenoriat (antreprenoriat și intraprenoriat), Proiect cofinanțat din Fondul Social European prin Programul Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane 2007-2013, „Investește în oameni!”, Timișoara, 2013 <http://islavici.ro/practicastudenti/wp-content/uploads/BIC-5.pdf>, (vizitat 29.06.2013)
- 191.Centrul de instruire și consultanță în afaceri al Academiei de Studii Economice din Moldova. <http://www.macip.ase.md/consultanta.php> (vizitat 01.06.2014)
- 192.Compania de consultanță în afaceri "ProConsulting" SRL [accesat 01 august 2014]. Disponibil:

193. Centrul de Consultanță în Afaceri. http://cca-ngo.org/?langswitch_lang=ro (vizitat 16.01. 2014).
194. Camera de comerț și industrie: <http://chamber.md/ro/> (vizitat 01.08.2014)
195. Concepția de dezvoltare a antreprenoriatului inovațional în Republica Moldova. <http://fp7.asm.md/sites/default/files/uploaded/Conceptie.pdf> (vizitat 02.03.2012)
196. Enciclopedia liberă. https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Enciclopedia_liber%C4%83
197. https://ro.wikipedia.org/wiki/Wikipedia:Enciclopedia_liber%C4%83 (vizitat 16.01.2014)
198. Dicționar explicativ. <https://dexonline.ro> (vizitat 27.06.2016)
199. Doing Business. <http://www.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/moldova> (vizitat 01.12. 2014)
200. European Cluster Observatory. www.clusterobservatory.eu (vizitat 11.12. 2012)
201. Frascati manual: proposed standard practice for surveys on research and experimental development. Paris, 2002. <http://unstats.un.org/unsd/EconStatKB/KnowledgebaseArticle10268.aspx>. (vizitat 05.02.2013)
202. Information Technology and Innovation Foundation. <http://www.itif.org/> (vizitat 29.07.2013)
203. Ministerul Economiei. Reforma reglatorie. <http://www.mec.gov.md/ro/tags/reforma-regulatorie> (vizitat 12.10.2013)
204. Organizația pentru Dezvoltarea Întreprinderilor Mici și Mijlocii (ODIMM). <http://odimm.md/ro/despre-noi/statut.html> (vizitat 01.08.2014)
205. Programul operațional comun România – Republica Moldova 2014-2020. <http://www.ro-ua-md.net/programul-operational-comun-romania-republica-moldova-2014-2020/> (vizitat 02.04.2016)
206. Recherche et innovation. http://europa.eu/pol/rd/index_fr.htm (vizitat 22.11. 2014)
207. Registrul de Stat al Unităților de Drept, disponibil on-line: <http://www.registru.md/ro/date-statistice/rSud-in-profil-administrativ-teritorial> (starea la 01.05.2017)
208. Research and Innovation in France. http://cache.media.enseignementsup-recherche.gouv.fr/file/Innovation_recherche_et_developpement_economique/02/1/recherche-innovation-plaquette-2010-traduction-english_140021.pdf . (vizitat 01.08.2013)
209. The global innovation index <http://www.globalinnovationindex.org/content.aspx?page=framework> (vizitat 29.08.2014)
210. World Bank Data. <http://data.worldbank.org> (vizitat 22.11. 2014)
211. Национальная Академия Наук Беларуси. <http://nasb.gov.by/rus> (vizitat 03.03.2012)

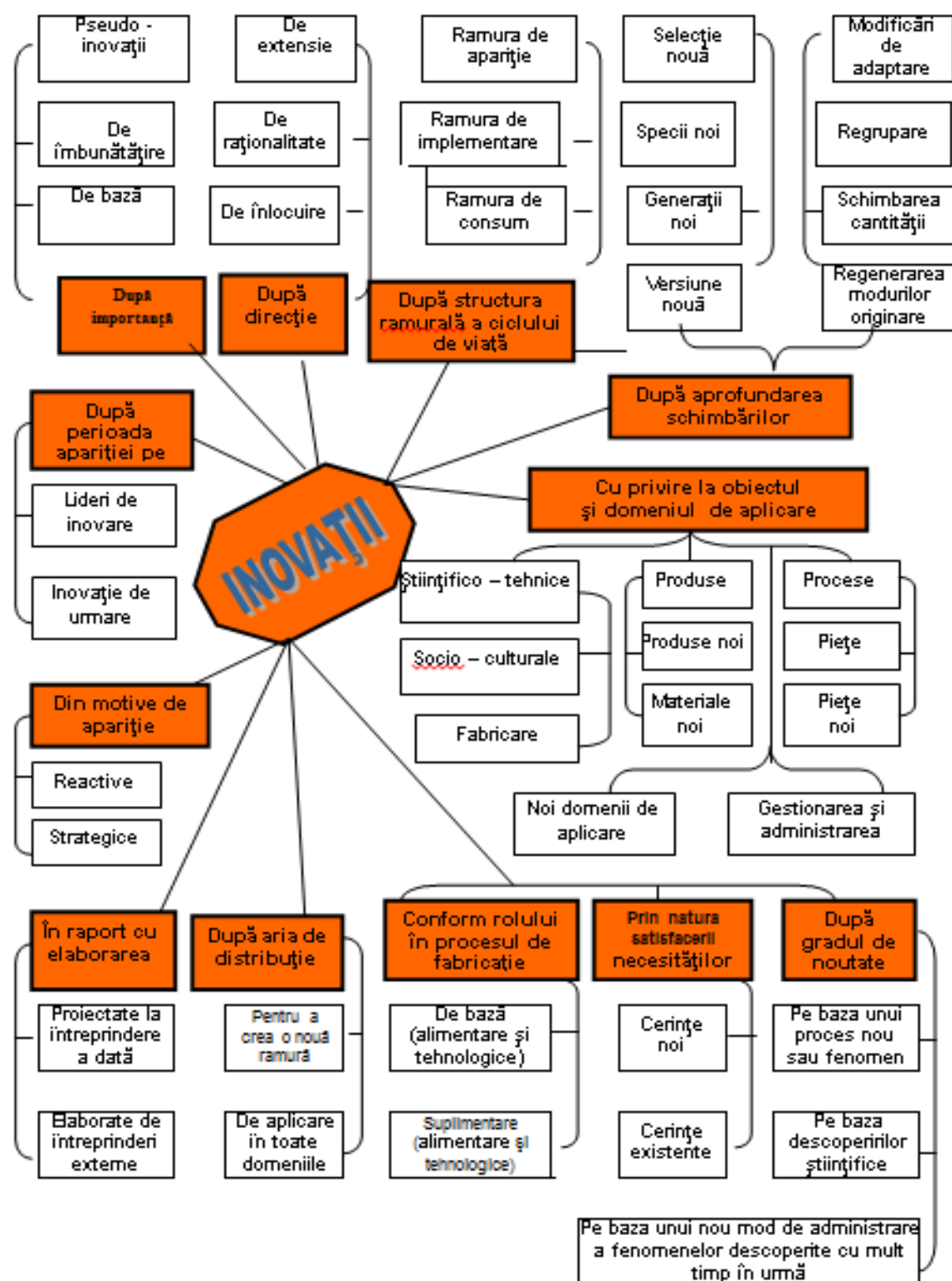
ANEXE

Anexa 1. Definirea conceptului de „inovație”

Aspectul în care este tratată inovația	Conceptul	Autorul	Sursa
1. Ca proces	<i>Determină inovația ca un <u>proces</u> în urma căruia invențiile sau ideile capătă un conținut economic.</i>	B. Twist	Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями, Москва: Экономика, 1989, 285 стр.
	<i>Inovația este procesul global de creativitate tehnologică și comercială, transferul unei noi idei sau al unui nou concept până la stadiul final al unui nou produs, proces sau activitate de servicii acceptate de piață.</i>	E. Mansfield	Mansfield E., Innovation, technology and the economy: the selected essays. Aldershot(U.K.), 1995.
	<i>Inovația – este un astfel de <u>proces social – economic – tehnic</u>, care, prin aplicarea practică a ideilor și invențiilor, aduce la crearea a unor piese și tehnologii mai bune conform proprietăților sale, și, în caz dacă ea este orientată spre economie, apariția inovațiilor pe piață poate aduce un venit suplimentar.</i>	B. Santo	Санто Б. Инновация как средство экономического развития. Москва: Прогресс, 1996, 318 стр.
	<i>Inovația – este <u>procesul permanent de căutare a schimbării</u>, reacția adecvată la aceasta și explicarea ei ca pe o ocazie. Căutarea organizată și cu un scop bine definit de schimbări și în analiza sistematică a oportunităților pe care aceste schimbări le-ar putea oferi inovației.</i>	P. Drucker	Друкер П. Эффективное управление. Экономические задачи и оптимальные решения. Москва: ФАИР-ПРЕСС, 1998. 288 стр.
	<i>Inovația este tratată ca un proces complex de elaborare și însușire în producție de noi mărfuri și servicii, de producere și implementare a tehnologiilor avansate, a metodelor progresiste de organizare a muncii și producției, a gestiunii și, totodată, ca un rezultat al realizării acestui proces.</i>	I. Sârbu	Sârbu, I., Georgescu, N. Managementul întreprinderii, Sibiu: Alma Mater, 2003, 176p., p.130.
2. Tehnic, tehnologic	<i>Inovația este o combinație a evenimentelor tehnice, de producere și comerț, care duc la apariția pe piață a proceselor și utilajelor noi.</i>	F. Nicson	Никсон Ф. Инновационный менеджмент. Москва: Экономика, 1997. 240 с.
	<i>Inovația este privită ca producere a ceva nou, a bunului ce încă nu este cunoscut consumatorilor, sau crearea a calităților noi pentru un bun oarecare.</i>	Schumpeter	Й., Шумпетер, Теория экономического развития. – М.: Прогресс, 1982
3. Mijloc de schimbare	<i>„...Conținutul specific al inovațiilor este determinat de schimbări (modificații), iar funcția de bază a activității inovaționale este funcția modificărilor”</i>	S.D. Iliencova	Ильenkova С.Д. Инновационный менеджмент, Издательство ЮНИТИ, 1997

<i>Inovația - rezultatul final al creării și dezvoltării (de introducerea/ implementare) a unui mijloc principal nou sau modificat (inovații), care satisface nevoi sociale specifice și oferă un șir de efecte (economice, tehnico - științifice, sociale, de mediu)</i>	D.V.Socolov, A.B.Titov, M.M.Șabanova	Соколов Д.В., Титов А.Б., Шабанова М.М., Предпосылки анализа и формирование инновационной политики. – СПб.:ГУЭФ, 1997.
<i>“Inovație” - utilizarea profitabilă de inovații sub forma noilor tehnologii, tipuri de produse, a unor decizii organizatorico - tehnice și socio-economice cu caracter productiv, financiar, comercial sau altfel.</i>	I.P. Morozov	Морозов Ю.П. Инновационный менеджмент. Учебное пособие, Н.Новгород: Издательство ННГУ, 1997.
<i>Inovația - este rezultatul final al inovării, în scopul de a schimba obiectul de gestionare și de obținere a efectului economic, social, științific, tehnic sau de alt tip.</i>	Fathutdinov R.	Фатхутдинов Р.А. Инновационный менеджмент: Учебник для вузов. Москва: ЗАО "Бизнес- школа" Интел- Синтез", 1998. 609 стр. p.17.
<i>Aptitudinea de a găsi soluții noi, capacitatea de a introduce un lucru nou, de a crea idei și produse originale, de a releva dimensiuni necunoscute ale fenomenelor, dar și soluții de rezolvare a problemelor.</i>	M. Moldoveanu și E. Dobrescu	Sârbu, I., Georgescu, N. Managementul întreprinderii, Sibiu: Alma Mater, 2003, 176p., p.130.
<i>Crearea și promovarea susținută a „ noului ” prin adoptarea și aplicarea perseverentă a unor activități inovatoare, axate pe pregătirile și producerea schimbărilor.</i>	C. Russu	Russu C. Managementul întreprinderilor mijlocii, București: Expert, 1996; Management, București: Expert, 1993.
<i>Inovațiile reprezintă modificările apărute în procesul producției de mărfuri și servicii, în relațiile social-economice, știință, cultură, educație și în alte sfere ale activității umane, condiționate de utilizarea resurselor intelectuale și orientate spre modernizarea procesului de producție, spre îmbunătățirea rezultatelor lui și (sau) reducerea costurilor.</i>	E. Hrișcev	Hrișcev E. Managementul inovațional, Chișinău: ASEM, 2001. 534p., p.12.

Anexa 2. Tipologia și clasificarea inovațiilor

Sursa: Козловский В. А. Производственный менеджмент: Учебник П80. Москва: ИНФРА, 2003, стр. 53.

Anexa 3. Dezvoltarea teoriei antreprenoriatului și a termenului de antreprenor

ANTREPRENORIAT			ANTREPRENOR		
Data	Autorul	Conținutul noțiunii	Data	Autorul	Conținutul noțiunii
(1755-1931)	Cantillon	definește <i>antreprenoriatul</i> ca o creare a propriului loc de muncă.	1725	Richard Cantillon	– persoana care ia decizii și satisface nevoile în condițiile nestabilității discontinue. Venitul antreprenorului reprezintă <i>plata pentru risc</i> .
1830	Jean-Baptiste Say	combinarea rațională a factorilor de producție într-un punct unic al pieții.	1830	Jean – Baptiste Say	este persoana care organizează oamenii în cadrul procesului de producție. <i>Antreprenorul</i> este figura centrală într-un proces de producție.
1904	Thorstein Veblen	Scopul principal al activității <i>antreprenoriale</i> – profituri maxime, obținute în urma instabilității pe piață.	1910	Max Weber	realizarea raționalității (prin raționalitate se subînțelege eficiența funcțională, obținerea profitului maximal din investiții efectuate).
1935	Joseph Schumpeter	constă în introducerea produselor sau a serviciilor noi, sau implementarea noilor metode de producere, sau penetrarea pe noi piețe, sau recurgerea la noi surse de aprovizionare cu materie primă, sau crearea de noi întreprinderi...”	1911	Joseph Schumpeter	poate fi oricine, care aplică idei inovatoare în combinarea factorilor de producție. Principalul e „... să faci ceea, ce nu fac alții...” și „... nu așa, cum fac alții”. Statutul de antreprenor nu este permanent, deoarece subiectul economiei de piață este antreprenor doar atunci, când realizează funcția de inovator și pierde acest statut când afacerea se transformă într-un proces de rutină.
1936	John Keynes	Motivele principale ale activității antreprenoriale – tendința spre mai bine, spre independență, dorința de a lăsa moștenire	1921	F. Knight	Managerul devine <i>antreprenor</i> atunci când acțiunile sale devin independente și el este gata să răspundă personal. Veniturile antreprenoriale reprezintă diferența dintre venitul firmei scontat și cel efectiv.
1942	Cole	O activitate permite crearea, menținerea și creșterea unei întreprinderi profitabile”	1961	David McClelland	persoană energică ce acționează în condițiile unui nivel de risc moderat.
			1964	Peter Drucker	maximizează oportunitățile
1971	Palmer	„...Funcția <i>antreprenoriatului</i> face prima referire la riscurile măsurabile și luarea de acest risc cu o organizare de afaceri”.	1975	Alberts Shapero	preia inițiativa, organizează mecanisme social-economice și acceptă riscurile eșecului.

1988	Robert Hisrich	un proces de creare a ceva diferit cu consacrarea de timp și eforturi necesare, asumând riscurile asociate de ordin financiar, psihologic sau social.	1988	Maurice Allais	are un rol principal în economia de piață
1992	P.-A. Fortin	Organizarea resurselor în vederea fabricării unui bun.	1993	Goricova T.I.	este figura centrală în afaceri, el are drept scop îmbinarea tuturor factorilor de producție într-un proces economic unic.
1999	Filion	domeniul care studiază practicele antreprenorilor: activitățile lor, caracteristicile, efectele economice și sociale ale comportamentului lor și modalitățile de a-i sprijini, pentru a facilita exprimarea activităților antreprenoriale.			
2000	M.П. Война-ренко	<i>Antreprenoriatul deține așa o proprietate specifică ca inovația, ce duce la distrugerea echilibrului pieții, care este folosit de către antreprenoriat pentru activitatea sa.</i>			

Sursa: elaborat de autor

Anexa 4. Evoluția Modelelor de Inovare Tehnologică

Denumirea modelului și domeniul de aplicare	Perioada funcționării	Caracteristica principală	Schema de funcționare
Modelul liniar: <i>Technology push</i> (ind.farmaceutică)	1950-1980	liniaritatea	<pre> graph LR A[Cercetare fundamentală] --> B[Calcule și proiectare] B --> C[Producție] C --> D[Marketing] D --> E[Vanzări] </pre>
<i>Market pull</i> (ind.alimentară)			<pre> graph LR A[Necesitățile pieței] --> B[Cercetare-Dezvoltare] B --> C[Producție] C --> D[Vanzări] </pre>
Modelul mixt „prin cuplaj”	Până în anii '80	O rețea de canale intra și extra organizaționale, ce face legătura: organizație-piață-comunitate științifică	
Modelul continuu (ind. japoneză de automobile)	1980-1990	Implică un nivel înalt de coordonare și control al întregului proces. Integrarea și dezvoltarea produselor în paralel.	
Modelul în rețea	anii '90 - perioada actuală	Relațiile bazate pe colaborare în vederea inovării	

Sursa: elaborat de autor după [24, p.46-48].

Anexa 5. Principalii indicatori ai întreprinderilor industriale, pe tipuri de activități

Indicatori	Numărul de întreprinderi și unități de producție			Valoarea producției fabricate (prețuri curente), mil.lei		
	2013	2014	2015	2013	2014	2015
Industrie – total	4998	4850	4834	39403.2	43548.0	45654.9
Industrie extractivă	100	95	95	730	799.5	760.9
Industrie prelucrătoare	4340	4223	4232	31707.3	35452.3	37706.5
Industrie alimentară și a băuturilor	1085	1065	1041	11521.5	13107.7	13600.2
Fabricarea produselor de tutun	8	8	7	445.4	332.6	223.5
Fabricarea produselor textile	74	75	83	1354.3	1644.1	1923.6
Fabricarea articolelor de îmbrăcăminte, prepararea și vopsirea blănelor	256	240	253	1408.2	1765.9	1973.3
Producția de piei și articole din piele	13	13	10	378.9	399.5	397.6
Prelucrarea lemnului și fabricarea articolelor din lemn	235	222	265	187.2	219.2	301.8
Fabricarea hârtiei și a cartonului	62	96	101	463.1	507.5	530.2
Edituri, poligrafie și reproducerea materialelor informative	166	129	142	346.1	394.1	416.1
Industria chimică	66	70	71	662.9	871.6	1154.6
Producția articolelor din cauciuc și din material plastic	439	416	392	1434.5	1638.4	1629.8
Producția altor produse din minerale nemetalifere	375	371	348	3660.0	3886.1	3920.8
Industria metalurgică	10	11	11	74.6	89.3	85.5
Fabricarea produselor finite din metal, exclusiv producția de mașini și utilaje	364	362	363	1030.1	1134.1	1299.6
Fabricarea de mașini și echipamente	82	73	68	359.4	541.3	573.7
Producția de mașini și aparate electrice	22	27	26	639.5	1257.9	1677.8
Producția de aparatură și instrumente medicale, precizie, optică						
Producția de mobilier	419	394	388	870.5	1034.7	1071.7
Energie electrică și termică, gaze și apă						

Sursa: Elaborat de autor în baza datelor din Anuarul Statistic al Republicii Moldova 2016, pp.390-391

Anexa 6. Dinamica OPI depuse și eliberate de AGEPI cetățenilor naționali, 2013-2016

Denumirea produsului	Anii															
	2013				2014				2015				2016			
	Cereri depuse		Certificate eliberate		Cereri depuse		Cereri depuse		Certificate eliberate		Certificate eliberate		Cereri depuse		Certificate eliberate	
	N ¹	T ²	N ¹	T ²	N ¹	T ²	N ¹	T ²	N ¹	T ²	N ¹	T ²	N	T ²	N ¹	T ²
Invenții:																
a) brevet de invenții	67	96	57	61	67	139	49	54	64	124	50	61	91	155	54	70
b) brevet de invenție de scurtă durată	211	213	123	123	156	158	130	134	166	167	126	128	154	156	121	122
Mărci	1547	5870	783	1355	1509	5511	901	1576	1408	5363	812	1320	1415	4478	731	1194
Desene/ modele industriale	112	381	68	85	70	318	80	82	97	352	59	66	55	288	64	72
IG, DO, STG:	0	14	4	9	0	25	0	19	0	64	0	73	1	51	1	59
a) DO																
b) IG	0	0	8	8	0	358	0	357	2	2	0	1	1	241	2	25
Soiuri de plante	39	43	21	25	27	34	26	29	37	37	20	28	20	22	33	37
Drept de autor și drepturi conexe		275		266		224		226		313		295		284		277

T² - total,
N¹ - naționali.
Sursa : [188].

Anexa 7. Model de chestionar

CHESTIONAR

**“Studierea potențialului inovațional al întreprinderilor
din industria alimentară și a băuturilor din Regiunea de Dezvoltare Sud a R. Moldova”.**

Scopul realizării anchetei date este studierea potențialului inovațional al întreprinderilor din industria alimentară și a băuturilor din Regiunea de Dezvoltare Sud a R. Moldova.

Rezultatele cercetării vor servi drept sursă de informare pentru selectarea și realizarea unor strategii inovaționale în scopul obținerii unor avantaje competitive a întreprinderilor autohtone pe piața națională.

Vă rugăm să bifați răspunsurile selectate (✓), dacă nici unul din răspunsurile indicate nu corespunde opiniei DVS. înscrieți-l.

Mulțumindu-vă anticipat pentru colaborare, vă rugăm să răspundeți cu sinceritate la întrebări.

Vă rugăm să ne comunicați câteva date generale despre întreprinderea DVS.

Denumirea întreprinderii și forma organizatorică _____

Localitatea _____

Anul fondării _____

Tipul de proprietate _____

Postul ocupat de respondent (nu este obligatoriu) _____

1. Domeniul de activitate al întreprinderii?

1.1. _____ Producția, prelucrarea și conservarea cărnii și produselor din carne

1.2. _____ Prelucrarea și conservarea fructelor și legumelor

1.3. _____ Fabricarea uleiurilor și grăsimilor vegetale și animale

1.4. _____ Fabricarea produselor lactate

1.5. _____ Fabricarea produselor de morărit

1.6. _____ Fabricarea nutrețurilor gat pentru animale

1.7. _____ Fabricarea produselor de panificație

1.8. _____ Fabricarea de ciocolată, produse zaharoase de cofetărie

1.9. _____ Fabricarea băuturilor alcoolice distilate

1.10. _____ Fabricarea vinului

1.11. _____ Fabricarea berii

1.12. _____ Fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare

1.13. _____ Altele _____

2. Care este în mediu numărul persoanelor ce activează la întreprinderea Dvs.?

2.1. _____ 1-9 persoane

2.3. _____ 51-250 persoane

2.2. _____ 10-50 persoane

2.4. _____ peste 251 persoane

3. În ramura de activitate înregistrați un venit de vânzări anual în mărime de:

3.1. _____ până la 3 mln lei

3.3. _____ de la 25 până la 50 mln lei

3.2. _____ de la 3 până la 25 mln lei

3.4. _____ peste 50 mln. lei

4. Care este cota din vânzări pe fiecare piață nominalizată?

Piața	Cota, %
4.1. Locală	
4.2. Națională	
4.3. Țările CSI (de indicat în care)	
4.4. Țările UE (de indicat în care)	
4.5. Alte piețe (de indicat)	

5. Din câte grupe de produse/servicii este format sortimentul întreprinderii DVS.

5.1. _____ 1 – 5 produse

5.3. _____ 11 - 15

5.2. _____ 6 - 10

5.4. _____ mai mult de 15

6. Ordonati de la 1 până la 6 (în ordinea descreșterii importanței) factori de bază în asigurarea succesului întreprinderii Dvs.:

6.1. _____ Competența managerului/antreprenorului	6.5. _____ Evidența financiar-contabilă
6.2. _____ Planificare corectă	6.6. _____ Perfecționarea personalului
6.3. _____ Amplasarea unității economice	6.7. _____ Activitatea de inovare
6.4. _____ Activitatea de marketing	

7. În ultimii 3 ani în care din următoarele direcții ați realizat ceva nou sau ați îmbunătățit (ați inovat):

7.1. Produsul:

7.1.1. _____ produs nou (neexistent, fără analogii)	7.1.4. _____ produs perfecționat (existent, dar performanțe mai bune)
7.1.2. _____ produs nou pentru întreprindere, dar existent pe piață	7.1.5. _____ ambalaj nou / îmbunătățit
7.1.3. _____ produs similar celui existent, dar mai ieftin	7.1.6. _____ sortiment mai mare
	7.1.7. _____ crearea unei mărci noi

Indicați numărul produselor noi lansate în ultimii 3 ani _____

7.2. Piața :

- 7.2.1. _____ crearea unor noi piețe de desfacere
7.2.2. _____ strategii de marketing noi în domeniul prețului
7.2.3. _____ strategii de marketing noi în domeniul promovării (reclama)
7.2.4. _____ strategii de marketing noi în distribuție

7.3. Management:

7.3.1. _____ noi metode de conducere	7.3.4. _____ stagii pentru personal
7.3.2. _____ noi metode de motivare (recompensă)	7.3.5. _____ implementarea standardelor managementului total al calității
7.3.3. _____ noi metode de instruire (cursuri)	_____

7.4. Materii prime:

7.4.1. _____ Noi furnizori de materie primă	7.4.3. _____ Noi modalități de aprovizionare
7.4.2. _____ Noi tipuri de materie primă	7.4.4. _____

7.5. Tehnologii:

7.5.1. _____ Noi echipamente/utilaje	7.5.4. _____ Îmbunătățirea / modernizarea tehnologiilor existente
7.5.2. _____ Modernizarea echipamentului existent	7.5.5. _____ Reducerea volumului de consum a resurselor naturale
7.5.3. _____ Noi tehnologii de fabricare	

Comentarii: _____

8. Cum s-au reflectat aceste inovații asupra rezultatelor întreprinderii în ansamblu (alegeți maximum 5 variante de răspuns):

- 8.1. _____ v-ați lansat pe alte piețe de desfacere
8.2. _____ a crescut volumul vânzărilor
8.3. _____ a crescut cota pe piață
8.4. _____ s-a lărgit asortimentul produselor
8.5. _____ întreprinderea a devenit mai competitivă pe piață
8.6. _____ s-au redus cheltuielile
8.7. _____ s-a îmbunătățit calitatea producției
8.8. _____ s-a îmbunătățit imaginea întreprinderii
8.9. _____ s-au îmbunătățit relațiile dintre angajați
8.10. _____ a crescut gradul de satisfacție a angajaților
8.11. _____ ați economisit resursele de producție
8.12. _____ Alte variante _____

9. Evaluați potențialul inovațional al întreprinderii Dvs., folosind următoarea scară de valori: 1 – nesatisfăcut, 2 – satisfăcut, 3 – bine, 4 – foarte bine, 5 – excelent

Componentele	Scara de evaluare				
	1	2	3	4	5
Lansarea de noi produse					
Calitatea produselor					
Ambalaj nou					
Profesionalismul și experiența managerilor					
Profesionalismul și experiența specialiștilor					
Profesionalismul și experiența muncitorilor					
Sistemul de management (planificarea, organizarea, motivarea, controlul)					
Structura organizațională existentă la întreprindere					
Motivarea personalului și cointeressarea acestuia					
Posibilitatea achitării activităților inovaționale din sursele proprii					
Echipamentul/utilajul existent					
Tehnologia existente					
Nivelul de automatizare a procesului de producție					
Nivelul de computerizare a activității					
Utilizarea Internet-ului și e-mail-ului					
Practicarea comerțului electronic					
Existența brevetelor de invenții, certificatelor, mărcilor					
Existența informației economice și comerciale					
Starea resurselor tehnico-materiale în ansamblu					
Starea resurselor umane (personalul) în ansamblu					
Starea resurselor financiare în ansamblu					
Starea resurselor informaționale în ansamblu					

10. Care sunt sursele de inovare pentru întreprinderea Dvs.?

10.1. _____ Clienții/consumatorii	10.8. _____ Mass media (ziare, reviste, radioul, TV, Internet)
10.2. _____ Furnizorii de echipamente, materiale	10.9. _____ Publicațiile AGEPI
10.3. _____ Concurenții și alte întreprinderi	10.10. _____ Conducerea întreprinderii
10.4. _____ Organizații și institute de cercetare	10.11. _____ Specialiștii funcționali (inginerii, etc.)
10.5. _____ Universitățile	10.12. _____ Muncitorii productivi
10.6. _____ Conferințe, întâlniri	10.12. _____ Alte variante _____
10.7. _____ Târguri și expoziții	

11. Care sunt căile de obținere a unui produs nou?

- 11.1. _____ cercetarea proprie (produse noi obținute în rezultatul cercetării dezvoltării în laboratoarele întreprindere)
- 11.2. _____ contractarea organizațiilor și instituțiilor de cercetare specializate
- 11.3. _____ cumpărarea de brevete (ce permite fabricarea produsului nou în premieră pe piață)
- 11.4. _____ fabricarea sub licență a produsului
- 11.5. _____ Alte Variante _____

12. Cât de frecvent la întreprindere apare un nou produs:

12.1. _____ în fiecare an	12.3. _____ la fiecare 5 ani
12.2. _____ la fiecare 3 ani	12.4. _____ Alte Variante _____

13. Dispune întreprinderea Dvs. de brevete sau certificate înregistrare

- 13.1. _____ Da, am înregistrat la AGEPI
- 13.2. _____ Da, am depus Cerere la AGEPI, dar este în proces de analiză
- 13.3. _____ Da, am înregistrat la (îndicați în ce țară și instituția)

13.3. _____ NU

14. Dacă Da, ce fel și indicați numărul acestora:

	Cereri depuse	Titluri eliberate	Implementate
14.1. Invenții pentru un nou produs			
14.2. Invenții pentru un nou proces (procedeu)			
14.3. Invenții pentru o metodă nouă			
14.4. Invenții pentru aplicarea unui produs sau procedeu			
14.5. Desene și modele industriale			
14.6. Modele de utilitate			
14.7. Marca			

15. Dacă NU, de ce?

15.1. _____ Nu am avut ce breveta

15.2. _____ Cheltuielile pentru brevetare sunt mari

15.3. _____ Alte variante _____

16. Câte procente din venit din vânzări revine produselor mai noi de 3 ani?

16.1. _____ sub 5 %

16.5. _____ 31 – 40 %

16.2. _____ 5 – 10 %

16.6. _____ 41 – 50 %

16.3. _____ 11 – 20 %

16.7. _____ peste 51 %

16.4. _____ 21 – 30 %

17. Care sunt principalele modalități prin care ați obținut noile tehnologii?

17.1. _____ prin achiziționarea de echipament performant

17.2. _____ prin desfășurarea activității interne de cercetare dezvoltare

17.3. _____ prin cooperare cu furnizorii și clienții

17.4. _____ prin cooperare cu universitățile sau instituțiile de cercetare

17.5. _____ prin cumpărarea de licențe, brevete

17.6. _____ Alte variante _____

18. Ce surse de finanțare utilizați pentru introducerea inovațiilor ?

18.1. _____ Credit bancari

18.2. _____ Sursele proprii /profit /

18.3. _____ Investițiile

18.4. _____ Grant, proiecte internaționale

18.5. _____ Proiecte de asistență internațională

18.6. _____ Alte variante _____

19. Care este mărimea cheltuielilor de inovare (cercetare-dezvoltare), ca pondere în bugetul întreprinderii?

19.1. _____ 5-9 %

19.4. _____ 30-35%

19.2. _____ 10-19%

19.5. _____ >35%

19.3. _____ 20-29%

20. Activitatea de inovare se realizează în relații de cooperare și parteneriat cu alte instituții sau organizații: ?

20.1. _____ DA

20.2. _____ NU

Dacă DA,**cu cine** _____**Dacă Nu,****de ce** _____**21. Vă rugăm să vă expuneți referitor la afirmațiile despre efectul inovațiilor pentru întreprinderea Dvs.**

	Acord total	Acord	Indiferent	Dezacord	Dezacord total
21.1. Creșterea veniturilor întreprinderii					
21.2. Majorarea salariilor angajaților					

Anexa 8. Lista întreprinderilor chestionate

Nr.	Denumirea întreprinderii	Domeniul de activitate	Localitatea
1	FCP Cvadrivita SRL	producția, prelucrarea și conservarea cărnii și a produselor din carne	or. Cimișlia
2	FCP Cogilnic SRL	fabricarea berii, a apei minerale și a băuturilor răcoritoare	or. Cimișlia
3	ÎI Adăscalița	fabricarea produselor de morărit și a produselor de panificație	r-nul Cantemir, s. Cania
4	ÎI Fabrica de vinuri Chioselia	fabricarea vinului	r-nul Cantemir, s. Chioselia
5	Navles prim SRL	fabricarea produselor de morărit	r-nul Cahul, s. Tartaul
6	Cooperativa Baimaclia Agroservicii	fabricarea produselor de morărit	r-nul Cantemir, s. Baimaclia
7	IM Coval & Co SRL	producerea și conservarea fructelor și a legumelor	or. Cantemir
8	Imperial Vin S.A.	fabricarea vinului	r-nul Cantemir, s. Pleșeni
9	CahulPan SA	fabricarea produselor de panificație; fabricarea berii; fabricarea apei minerale și a băuturilor răcoritoare	or. Cahul
10	S.A. Bere-Unitanc	fabricarea berii, apei minerale și a băuturilor răcoritoare	or. Cahul
11	S.A. Fabrica de brânzeturi Cahul	fabricarea produselor lactate	or. Cahul
12	S.R.L. Jenin Prod Vatra	fabricarea produselor de panificație;	r-nul Cahul, s. Văleni
13	Fabrica de vinuri Slobozia Mare S. A.	fabricarea vinului	r-nul Cahul, s. Slobozia Mare
14	Î.I. Șchiopu Maria	fabricarea produselor de panificație	or. Leova
15	S.A. Iugintertrans	fabricarea produselor de panificație	or. Taraclia
16	S.R.L. Varos-Pan	fabricarea produselor de panificație	or. Cantemir
17	Î.I. Severin Cojocar	fabricarea produselor de panificație	or. Leova
18	S.R.L. Expo-Com-K	fabricarea produselor de panificație	or. Leova
19	IM Basarabia Lwin Invest S.R.L.	fabricarea vinului	or. Basarabeasca
20	Zolotoi Aist S.R.L.	fabricarea băuturilor alcoolice distilate, a vinului	r-nul Taraclia, s. Tvardița
21	Î.M. Vinia Traian S.A.	producerea băuturilor distilate, fabricarea vinului și altele	r-nul Cahul, s. Găvănoasa
22	S.R.L. Vierul-Vin	fabricarea vinului	r-nul Cahul, s. Burlacu
23	Î.I. Cuptorul de aur	fabricarea produselor de panificație	s. Taraclia de Salcie
24	S.A. Grape Valley	fabricarea vinului	r-nul Cahul, s. Borceag
25	Panifcoop Î. C.	fabricarea produselor de panificație	r-nul Cahul, s. Cucoara
26	Î. I. Lăcrămioara Reșetnic	fabricarea produselor de panificație	or. Ștefan Vodă
27	Î.I. Vărsător	fabricarea uleiilor și a grăsimilor vegetale și animale	r-nul Taraclia, s. Balaban
28	Î.I. Macovei +	fabricarea produselor de morărit	r-nul Taraclia, s. Balaban
29	PK Tvardița	fabricarea produselor de panificație	r-nul Taraclia, s. Tvardița
30	S.A. Combinatul de vinuri	fabricarea vinului	or. Taraclia
31	S.R.L. Anto-Grosu	fabricarea produselor de panificație	r-nul Ștefan Vodă, s. Caplani
32	S.R.L. La Staicu	fabricarea produselor de morărit	r-nul Cahul, s. Slobozia Mare
33	G. Ț. Gavril Dacia	fabricarea produselor de morărit,	r-nul Leova, s. Borogani

34	S.R.L. Prut- Comagro	fabricarea produselor de morărit	r-nul Cahul, s. Vadul lui Isac
35	S.A. Cereale Cahul	fabricarea produselor de morărit, fabricarea nutrețurilor gata pentru animale	or. Cahul
36	S.C. Bezman S.R.L.	fabricarea produselor de morărit, fabricarea produselor de panificație	or. Cahul
37	S.R.L. Celmax	fabricarea produselor de panificație	or. Cahul
38	S.R.L. Pâine și Tehnologii	fabricarea produselor de panificația	or. Cahul
39	Î.I.Oltex Aqua	fabricarea produselor de panificație	r-nul Cahul, s. Crihana Veche
40	S.R.L. Savit Sim	fabricarea uleiurilor și a grăsimilor vegetale și animale; fabricarea produselor de morărit și a produselor de panificație	or. Cahul
41	Î. M. Ceba-Vin S.A.	fabricarea vinului	r-nul Cantemir, s. Ciobalaccia
42	S.A. Săiți	fabricarea vinului	r-nul Căușeni, satul Săiți

Sursa: elaborat de autor

Anexa 9. Analiza PEST a industriei alimentare din Regiunea de Dezvoltare Sud

Factorii politici	
Existenți	Potențiali
a) Hotărârea Guvernului nr.1149 din 5 octombrie 2006, a fost aprobată Strategia de dezvoltare a industriei pe perioada până în anul 2015; b) Legea cu privire la zonele economice libere nr. 440-XV din 27.07.2001; c) Legea cu privire la parcurile industriale (nr. 182 din 15.07.2010); d) Strategia de Dezvoltare Regională Sud. 2012. e) Strategia Națională de Dezvoltare a Republicii Moldova 2012-2020 f) Legea Republicii Moldova cu privire la antreprenoriat și întreprinderi. Nr. 845-XII din 03.01.1992. In: Monitorul Parlamentului. 1994, nr. 2 (33). g) Legea Republicii Moldova cu privire la parcurile științifico-tehnologice și incubatoarele de inovare. Nr. 138-XVI din 21.06.2007. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2007, nr. 107-111 (476). h) Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei de dezvoltare a sectorului întreprinderilor mici și mijlocii pentru anii 2012-2020. Nr. 685 din 13.09.2012. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2012, nr. 198-204 (740). i) Hotărârea Guvernului cu privire la aprobarea Strategiei inovaționale a Republicii Moldova pentru perioada 2013-2020 „Inovații pentru competitivitate”. Nr. 952 din 27.11.2013. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2013, nr. 284-289 (1063). j) Hotărârea Guvernului cu privire la Strategia de dezvoltare a industriei pe perioada până în anul 2015. Nr. 1149 din 05.10.2006. In: Monitorul Oficial al Republicii Moldova. 2006, nr. 164-167 (1243). k) Hotărâre cu privire la aprobarea Concepției dezvoltării clusteriale a sectorului industrial al Republicii Moldova. l) Alte legi și acte normative ce reglementează activitatea întreprinderilor din industria alimentară la nivel de economie națională.	a) Perfectarea unui șir de legi și alte acte normative privind <i>facilitarea certificării calității produselor sectorului agro-alimentar</i> și facilitarea exportului acestora, prin creșterea gradului de competitivitate. b) Elaborarea cadrului normativ juridic ce ar reglementa înființarea întreprinderilor/fondurilor de „<i>venture capital</i>” și „<i>business angels</i>”. Ca factori de stagnare în dezvoltare, ar putea fi: - Reducerea sau lipsa facilităților fiscale pentru întreprinderile agricole, IMM – nou create, producătorii autohtoni ai produselor alimentare strategice (de ex. pâine, lapte, etc.); - Nefuncționarea legii antimonopol; - Acte normative, ce ar limita sau interzice colaborarea transfrontalieră; - Apariția altor legi, rezultat al restricțiilor FMI, sau a altor organizații UE.
Factorii economici	
Existenți	Potențiali
Analiza datelor în profil teritorial atestă concentrarea activităților industriale în	Seceta poate duce la criza de materii prime, respectiv, importul acestora și creșterea prețurilor

proporție de 57,0% în municipiul Chișinău, 20,9% – în regiunea Nord și 16,2% – în regiunea Centru. Regiunea Sud și UTA Găgăuzia dețin cea mai mică pondere din totalul producției pe țară - 3,3% și, respectiv, 2,6%. Totodată, cea mai mare pondere a producției livrate pe piața externă o dețin întreprinderile situate în UTA Găgăuzia – cu 65,7% și regiunea de dezvoltare Sud – cu 61,2%, urmate de regiunea de dezvoltare Centru – cu 48,0% [188]. Regiunea de dezvoltare Sud, deține cel mai mic număr de întreprinderi din industria alimentară. RDS este cea mai slab industrializată regiune. Ponderea industriei reprezintă doar cca 6% din activitatea economică a regiunii. Conform situației înregistrate în anul 2015, în RDS sunt prezente 8% din numărul întreprinderilor industriale din Republica Moldova, care produc la rândul lor doar 4% din valoarea producției industriale fabricate. Urmează a fi menționat faptul că cca jumătate (48%) din întreprinderile industriale din RDS sunt localizate în raioanele Cahul și Căușeni. Majoritatea întreprinderilor, amplasate pe acest teritoriu, fac parte din industria prelucrătoare și, mai ales, cea alimentară. Zona de Sud a țării este considerată, preponderant, agrară (în anul 2015 producția agricolă pe cap de locuitor în % față de media pe țară este de 153,1%) Zona de Sud este cea mai afectată de secete și inundații, care influențează agricultura și, totodată, materia primă a întreprinderilor industriale	la produsele finite. Certificarea întreprinderilor va duce la creșterea posibilităților de lărgire a pieței de desfacere a produselor alimentare. Existența zonelor economice libere și a parcurilor industriale sporește posibilitățile de atragere a investițiilor străine, a noilor tehnologii, know-how și la dezvoltarea afacerilor regionale Reanimarea și dezvoltarea sistemelor de irigare va permite dezvoltarea agriculturii și, respectiv, a materiei prime locale. Dezvoltarea infrastructurii antreprenoriale, inclusiv prin repararea căilor de transport din regiune deja existente (auto și feroviar), cât și căutarea noilor modalități de transportare (navigarea pe fluviul Prut (3raioane), utilizarea capacităților aeroportului din Cahul), ceea ce va permite reducerea cheltuielilor de transport, atât în interiorul regiunii, cât și în afara acesteia.
Factorii sociali	
Existenți Pentru stimularea dezvoltării afacerilor, în regiune se organizează diferite manifestări. Anual la Cahul se organizează: - expoziția universală „Euroregiunea „Dunărea de Jos” – noi oportunități”; - expoziția „Businessul mic-cheia succesului”; - concursul anual național pentru cel mai bun vin de casă „Polobocul de aur”, organizat în cadrul Festivalului Vinului; În regiune conviețuiesc în jur de 7 etnii, cu specificul său și preferințe în cultură, comunicare, cât și produse alimentare; Populația Regiunii de Dezvoltare Sud	Potențiali Organizarea manifestărilor pentru dezvoltarea afacerilor antreprenoriale regionale (la nivel de RDS, cât și la nivelul a 2 euroregiuni internaționale: „Dunărea de Jos”, „Siret, Prut și Nistru”), prin implicarea tinerilor din cadrul instituțiilor de învățământ mediu de specialitate și a celor superioare naționale și transfrontaliere (cât și din cadrul raioanelor și a județelor componente ale euroregiunilor), Promovarea și stimularea producției regionale pentru satisfacerea cerințelor consumatorilor locali, apoi naționali și internaționali. (Dezvoltarea spiritului de patriotism).

constituie 533,2 mii de persoane, adică 15,0% din populația totală a țării. Infrastructura localităților este compusă din 11 orașe (8 centre raionale), dintre care doar orașul Cahul are statut de municipiu. Majoritatea raioanelor din RDS sunt părți componente în cadrul a trei euroregiuni: „Dunărea de Jos”(Cahul și Cantemir), Euroregiunea „Siret – Prut – Nistru”(Cimișlia, Leova, Basarabeasca, Ștefan - Vodă) și Euroregiunea „Marea Neagră” (raionul Cahul). Orașul Cahul este cel mai important centru industrial, care, în tandem cu Portul Internațional Liber Giurgiulești, poate deveni un pol economic de importanță regională [90].	Reducerea numărului de șomeri și a migrației populației (în special tineri), prin colaborarea Agențiilor pentru Ocuparea Forței de Muncă regionale și APL-ilor, în vederea organizării mai multor acțiuni sociale, social-economice (târgurile locurilor de muncă, stabilirea rețelilor: numărul de cadre necesare-grad de specializare-căutarea la instituții de învățământ - oferirea locului de practică-angajare).
Factorii tehnologici și științifici	
Existenți În domeniul cercetării și dezvoltării sectorului economic își aduc contribuția 2 universități, filiala Camerei de Comerț și Industrie, Școala Micului Business din Cahul. În regiune activează filiala CCI în or. Cahul, care deservește raioanele Cahul, Cantemir, Taraclia. CCI Cahul este fondatoarea Asociației Camerelor de Comerț și Industrie din Euroregiunea „Dunărea de Jos”. Servicii de consultanță orientate spre dezvoltare sunt oferite și prin intermediul ONG-urilor:, Centrul de business Cahul, creat în cadrul unui proiect TACIS, Agrounic Cahul APA, Asociația Femeilor de Afaceri ”Femida”, AO ”REAL-XXI”. Cus spijinul ODIMM, în anul 2017 a fost înființat incubatorul de afaceri în or. Cahul și a fost aprobată înființarea Parcului Industrial. Întreprinderile din industria alimentară din RDS dispun de utilaje învechite, în proporție de până la 60 la sută. Tehnologiile de producere sunt tradiționale, respective învechite.	Potențiali Stabilirea relațiilor de colaborare dintre mediul academic și antreprenorial în vederea inovării, reutilării, modernizării tehnologice a întreprinderilor industriale regionale, utilizând potențialul uman științific. Utilizarea activităților și a relațiilor de colaborare transfrontaliere CCI pentru promovarea produselor alimentare regionale la nivel local și internațional, importul de know-how, tehnici, tehnologii necesare atât agriculturii regionale, cât și industriei alimentare, unde, o bună parte a întreprinderilor mari, cu un istoric bogat, activează doar până la 70% din capacitatea totală. Modernizarea tehnologiilor prin atragerea investițiilor străine, pentru colaborare sau finanțare; prin leasing sau francising. Păstrarea tehnologiilor tradiționale de producere a produselor alimentare, doar că la utilaje moderne și cu utilizarea materiilor prime și materiale moderne, ceea ce ar reduce costurile de producere, ar crește calitatea și competitivitatea produselor regionale.

Sursa: elaborat de autor

Anexa 10. Cetificat de implementare – SA Fabrica de brînzeturi din Cahul

21 martie 2016

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

a rezultatelor cercetării din teza de doctor

elaborată de lector superior la Univeristatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul

Roșca – Sadurschi Liudmila

Rezultatele cercetării prezentate în teza „Inovația, factor important în dezvoltarea antreprenoriatului” sunt actuale și au fost utilizate în elaborarea direcțiilor principale de dezvoltare a întreprinderii.

De către specialiștii întreprinderii au fost confirmate concluziile autorului, referitor la:

- Importanța inovațiilor în dezvoltarea întreprinderii;
- Interdependența dintre întreprinderile industriale și centre de cercetare: laboratoare specializate, universități, institute de cercetare;
- Stimularea din partea statului a intensificării colaborării tripartite dintre întreprinderi - universități și APL (administrația publică locală).

O importanță deosebită pentru întreprindere o are structurarea indicatorilor pentru identificarea potențialului inovațional al întreprinderii. În baza idicatorilor propuși în teză și a propunerii de dezvoltare a întreprinderii prin implementarea sistemului de management inovațional, a fost estimat potențialul de inovare al întreprinderii și respectiv a fost propusă modificarea structurii organizatorice cu crearea de subdiviziuni și posturi suplimentare.

Materialele prezentate în lucrare și recomandările propuse de autor, au fost pozitiv apreciate de către specialiști și au găsit aplicare practică la întreprindere.

În general rezultatele cercetării îndreptate spre identificarea problemelor privind dezvoltarea antreprenoriatului industrial din RDSud și elaborarea propunerilor privind dezvoltarea acestuia prin inovații, pot fi aplicate practic și au un rol foarte important în dezvoltarea acestei ramuri industriale din zona dată.

Director SA „Fabrica de brînzeturi din Cahul”

Antohi Liudmila

Anexa 11. Certificat de implementare – Agenția de Dezvoltarea Regională Sud

MINISTERUL
DEZVOLTĂRII REGIONALE
ȘI CONSTRUCȚIILOR
AL REPUBLICII MOLDOVA

МИНИСТЕРСТВО
РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ
И СТРОИТЕЛЬСТВА
РЕСПУБЛИКИ МОЛДОВА

AGENȚIA
DE DEZVOLTARE REGIONALĂ SUD

АГЕНТСТВО
РЕГИОНАЛЬНОГО РАЗВИТИЯ ЮГ

Republica Moldova, MD-4101 or. Cimișlia, bld. Ștefan cel Mare, 12
Tel.. +373 241 2 62 86, Fax. +373 241 2 62 86, Email: adrsud@gmail.com

nr. 245 din 19 aprilie 2016

CERTIFICAT DE IMPLEMENTARE

a rezultatelor cercetării din teza de doctor în economie
„Inovația - factor important în dezvoltarea antreprenoriatului”,
elaborată de dna **Roșca-Sadurschi Liudmila**, lector superior la
Univeristatea de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul

Agenția de Dezvoltare Regională Sud apreciază pozitiv și consideră utile concluziile și propunerile abordate în teză, cu privire la problemele și modul de depășire a acestora pentru antreprenoriatul industrial din Regiunea de Dezvoltare Sud.

Specialiștii din domeniul economic al Agenției, au confirmat concluziile, expuse în lucrare:

- Cu privire la importanța vitală a implementării inovațiilor în antreprenoriat;
- Cu privire la fortificarea centrelor de cercetare regională în vederea creșterii dezvoltării economiei naționale, prin dezvoltarea regiunilor;
- Cu privire la necesitatea dezvoltării elementelor infrastructurii inovaționale, pentru a fortifica mediul de inovare în regiune;
- Cu privire la rolul statului prin politicile promovate privind stimularea întreprinderilor să inoveze.

O importanță deosebită pentru crearea unei imagini clare despre potențialul de inovare al întreprinderilor industriale, îl are sondajul realizat de către Dna Roșca-Sadurschi Liudmila la întreprinderile din Regiunea de Dezvoltare Sud, care reprezintă ramura dominantă a industriei în această regiune.

Materialele prezentate în lucrare au fost pozitiv apreciate de către specialiștii Secției planificare strategică și programare. Aceste materiale sunt utilizate la formularea strategiilor vitoare de dezvoltare a regiunii, în special a ramurii industriei alimentare, prin implementarea metodelor inovaționale, referitoare la clusterizare.

Director ADR Sud

Maria CULEȘOV

Anexa 12. Certificat de implementare – SA Cahulpan

17 марта 2016

АКТ

о внедрении результатов
исследований диссертационной работы
старшего преподавателя Кагульского Государственного Университета им. „Б.П.Хаждеу”
Рошка – Садурской Людмилы

На предприятии SA „CAHULPAN” были внимательно изучены результаты диссертационного исследования г-жи Рошка - Садурски Людмилы и выявлены возможности их использования на практике.

Специалистами предприятия были подтверждены выводы автора:

- о значении инноваций в развитии экономики предприятия;
- о значении связи с университетами и исследовательскими центрами страны;
- о необходимости совершенствования законодательства, которое способствовало бы

углублению сотрудничества между бизнесом, учебными заведениями и исследовательскими организациями, органами местной власти.

Особую ценность исследования для SA „CAHULPAN” представляет порядок определения инновационного потенциала и предложенные подходы к оценке его использования. Данные рекомендации автора, в том числе, внедрение системы менеджмента инновации, нашли применение на предприятии и показали их реальность.

В целом исследование автора, направленное на разработку и обоснование перспективных направлений инновационного развития предпринимательства пищевой промышленности Южного Региона, имеют практическую значимость и играют важную роль в развитии данной отрасли.

Директор SA „CAHULPAN”

И.Ф.Кушпита

DECLARAȚIA PRIVIND ASUMAREA RĂSPUNDERII

Subsemnata, Roșca-Sadurschi Liudmila, declar pe răspundere personală că materialele prezentate în teza de doctorat sunt rezultatul propriilor cercetări și realizări științifice. Conștientizez că, în caz contrar, urmează să suport consecințele în conformitate cu legislația în vigoare.

Roșca-Sadurschi Liudmila

06.07.2017

CURRICULUM VITAE

INFORMAȚII PERSONALE

Roșca - Sadurschi Liudmila

📍 str. M. Viteazul 49 ap.108, Cahul, MD 3909

✉ liudmila.sadurschi@gmail.com

Sexul **Feminin** | Data nașterii **02/07/1983** | Naționalitatea **M**

EXPERIENȚA PROFESIONALĂ

mai 2013 - în prezent

- Numele și adresa angajatorului
- Tipul sau sectorului de activitate
- Principalele activități și responsabilități

Iunie 2009 - în prezent

- Numele și adresa angajatorului
- Principalele activități și responsabilități

2008 – 2013

- Numele și adresa angajatorului
- Tipul sau sectorului de activitate
- Principalele activități și responsabilități

2005 - 2008

- Numele și adresa angajatorului
- Principalele activități și responsabilități

2003 - 2005

- Numele și adresa angajatorului

Lector superior

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, Piața Independenței 1, Cahul
Instituție superioară de învățământ

Predarea cursurilor: „Bazele managementului”, „Managementul resurselor umane”, „Metode și tehnici de management”, „Managementul inovațional”.

Sef Catedra de Economie și Management în Afaceri și Servicii

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, Piața Independenței 1, Cahul
Conducerea catedrei, elaborarea planurilor de activitate metodică – didactică și științifică, coordonarea activității cadrelor didactice - științifice

Lector universitar

Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, Piața Independenței 1, Cahul
Predarea cursurilor: „Bazele managementului”, „Managementul resurselor umane”, „Metode și tehnici de management”, „Managementul inovațional”, „Managementul corporativ”, „Proiect economic”.

Lector - consultant

Școala Micului Business, Cahul
Predarea cursurilor: „Comunicarea și corespondența în afaceri”, „Management”.

Asistent local și antrenor la proiectul pilot „Rețeaua Națională de Angajare a Tinerilor din Moldova”

ONG Centrul Tinerilor Antreprenori din Moldova – STEAUA, finanțat de Ambasada Olandei

EDUCAȚIE ȘI FORMARE

Februarie 2017

Univeritatea din Gloucestershire, Anglia

Mobilitatea academică în cadrul proiectului PBLMD

Noiembrie 2016

Universitatea din Aalborg, Danemarca

Mobilitatea academică în cadrul proiectului PBLMD

Martie 2016

Univeritatea din Gloucestershire, Anglia

Organizarea învățământului superior, programele de studii în PBL

Februarie 2016

Universitatea din Aalborg, Danemarca

Organizarea învățământului superior, programele de studii în PBL

Ianuarie 2016

Universitatea Tehnică din Moldova

PBL workshop (50 hours, 2 ECTS points)

Principalele subiecte și calificări înșușite

Septembrie 2015

Tiraspol State University

Description of Qualifications in HE in the Republic of Moldova (30 hours of

Principalele subiecte și calificări înșușite

Martie - aprilie 2015	the training cours)
Principalele subiecte și calificări înșușite	Academia de Studii Economice din Moldova
Octombrie 2014	Aplicarea programului MOODLE pentru instruirea la distanță
Principalele subiecte și calificări înșușite	Deusto Business School, Campus Bilbao, Spanish
Februarie – aprilie 2011	Mobilitate academică
Principalele subiecte și calificări înșușite	English for Academic Purposes
Noiembrie 2010	Intermediate level
Principalele subiecte și calificări înșușite	Universitate din Auvergne Clermont-1, or. Clermont Ferrand, Franța
2013-2015	Formation au logiciel de jeux d entreprise Shadow Manager
Principalele subiecte și calificări înșușite	Universitatea „Dunarea de Jos” din Galați (România)
• Nivelul în cadrul clasificării naționale	Studii de masterat
	specializarea Relații internaționale și cooperare transfrontalieră, domeniul științe administrative (interdisciplinare)
2005 - prezent	Academia de Studii Economice din Moldova
Principalele subiecte și calificări înșușite	Studii doctorale la specialitatea Economie și Management (în ramură)
2001 - 2005	Universitatea de Stat „B.P.Hasdeu” din Cahul
• Principalele subiecte și calificări înșușite	„Managementul Firmei”
• Numele calificării primite	economist

COMPETENTE PERSONALE

Limba maternă	Rusa, Româna
Alte limbi străine cunoscute	Franceza
Competențe organizaționale/manageriale	leadership (administrarea activității Catedrei EMAS) activitatea desfășurată în cadrul ONG CTAM <i>Steaua</i> mi-a oferit experiență practică în lucrul în echipă, organizarea centrelor de instruire și coordonare a grupurilor, lucrul cu oamenii.
Competențe dobândite la locul de muncă	o bună cunoaștere și aplicare practică a funcțiilor manageriale (planificare, organizare, coordonare, motivare, control)
Competențe informatice	o bună cunoaștere a instrumentelor Microsoft Office™ (Word, Excel și PowerPoint)

INFORMATII SUPLIMENTARE

Publicații principale

- Articole în culegeri internaționale :**
1. *Методы стимулирования и продвижения инновации в предпринимательской деятельности в прибрежном пространстве*, 2nd International Conference The Danube - Axis of European Identity, Cahul State University “B.P. Hasdeu” June 29, 2012. p.144-157 (0,66 c.a.).
 2. *Modern Organization of Entrepreneurial Business*, *Journal of Danubian Studies and Research*, Universitatea „Dunărea de Jos” din Galați, Vol 3, No. 2 (2013), p.149-160 ISSN: 2284 – 5224 (0,55 c.a.).
 3. *The Creation and Development of Innovative Infrastructure in the Danube Countries*. *Journal of Danubian Studies and Research* Vol 4, No. 1 (2014), p. 69-81, Galați, 2014. Print ISSN: 2284 – 5224; Online ISSN: 2392 – 8050 (0,65 c.a.).
 4. *Analysis of the Advantages of Creating Border Clusters*, *Journal of Danubian Studies and Research*, Vol 5, No 1 (2015), p. 230-240. Print ISSN: 2284 – 5224; Online ISSN: 2392 – 805 (0,54c.a.).
 5. *Некоторые особенности расчета экономического эффекта от использования инноваций на предприятиях*, ІННОВАЦІЙНА ЕКОНОМІКА 5’2015[60] Науково-виробничий журнал, Подольск, Україна, стр. 177-180. Print ISSN: 2309 – 1533. Online ISSN: 2310 – 4864 (0.3 c.a.).
- **Articole în culegeri naționale :**

1. **Impactul potențialului economic și inovațional regional la dezvoltarea economico – socială a țării.** În: Analele științifice ale Universității de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul volumul III, Cahul, 2007, p. 199 – 204 (0,46 c.a.).
 2. **Dezvoltarea antreprenoriatului prin inovare și noi modalități de finanțare a acesteia.** În: Revistă științifico – didactică „Economica” nr..3 (63)/2008, Chișinău: ASEM, 2008. p.25 – 28 (0,27 c.a.).
 3. **Creșterea potențialului inovațional al țărilor CSI și politicile de stimulare a inovării.** În: Revista de proprietate intelectuală „Intellectus” 1/2009, Chișinău 2009, p.80–86(0,35 c.a.)
 4. **Rolul clusterelor în dezvoltarea regională.** În: Buletinul Științific al Universității de Stat „Bogdan Petriceicu Hasdeu” din Cahul, USC, Cahul, 2013, nr. 1(9), p.48-67. ISSN 1857-2723 (1 c.a.).
- Materiale ale comunicărilor științifice :**
1. **Experiența Europeană în susținerea,dezvoltarea și protejarea inovațiilor.** În: Simpozionul internațional al tinerilor cercetători, Volumul I, Ediția a V-ia, Chișinău: ASEM, 19– 20 aprilie 2007. p.51 – 53 (0,23 c.a.).
 2. **Dezvoltarea economico – socială a țării prin prisma inovațiilor,** În: Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 20 aprilie 2007, USC, Cahul, 2007. p.197 – 202. (0,24 c.a.)
 3. **Starea actuală și problemele industriei Republicii Moldova,** În: Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 30 aprilie 2009, USC, Cahul 2009, p.129 – 139(0,37c.a.).
 4. **Problematika realizării inovațiilor în industria alimentară (în baza exemplului regiunii de dezvoltare Sud),** În: Conferința științifică de totalizare a activității de cercetare a cadrelor didactice, 2011, USC, Cahul 2011,(0,43 c.a.)
 5. **Cheltuielile și efectele cercetării.** În: Conferința științifică internațională „Perspectivele și Problemele Integrării în Spațiul European al Cercetării și Educației”, Universitatea de Stat „B.P. Hasdeu” din Cahul, 5 iunie 2015. Volumul I, pp. 464-468. ISBN 978-9975-914-98-7., ISBN 978-9975-914-99-4. (0.5 c.a.)
- Teze ale comunicărilor științifice :**
1. **Способы стимулирования инновационной деятельности в национальной экономике.** В: Международная научно-практическая конференция, посвященная 20- и летию Независимости Украины, Мариуполь 2011, pp.182-183 (0,18 c.a.).
 2. **Современные проблемы и тенденции финансирования инновационной деятельности.** В: Международная научно-практическая конференция, „Финансовая безопасность и экономический рост: домохозяйство, предприятие, регион, государство”, Полтава, 2011, pp.90-92.(0,14 c.a.)
 3. **Роль кластеров в развитии современной экономики,** Міжнародна Науково-Практична Інтернет-Конференція „Проблеми та Перспективи Інноваційного Соціально-Економічного Розвитку в Умовах Глобалізації: Регіональний Вектор”, Измаил 2012, р.. (0,32c.a.)
- Lucrări metodico – didactice:**
1. **Ghid metodologic pentru elaborarea tezelor de an pentru studenții la specialitatea:** „Business și administrare” și “Turism”, USC, Cahul, 2007, 20p.(0,83 c.a.)
 2. **Методические указания по выполнению курсовых работ:** (для студентов специальности „Бизнес и управление”, „Туризм”). Cahul: USC, 2007, 22 p. (1,1 c.a.)